



# Limba ROMÂNĂ

Nr. 7-8 (181-182) 2010

ANUL XX · CHIȘINĂU

28 iunie  
2010



 INSTITUTUL  
CULTURAL  
ROMÂN

REVISTĂ DE ȘTIINȚĂ ȘI CULTURĂ

# Limba ROMÂNĂ

REVISTĂ  
DE ȘTIINȚĂ ȘI CULTURĂ



Nr. 7-8 (181-182) 2010  
IULIE-AUGUST  
CHIȘINĂU



*Publicație editată cu sprijinul  
Institutului Cultural Român*

# Limba ROMÂNĂ

REVISTĂ DE ȘTIINȚĂ ȘI CULTURĂ

**Editor** Echipa redacției

ISSN 0235-9111

**Redactor-șef** Alexandru BANTOȘ

**Redactor-șef  
adjunct** Viorica-Ela CARAMAN

**Redactor** Tatiana FISTICANU

**Lector** Veronica ROTARU

**Procesare  
computer** Oxana BEJAN

**Concepție  
grafică** Mihai BACINSCHI

**Coperta  
și interior** Iurie FOCA (coperta I), fotografii alb-negru din patrimoniul Muzeului Național de Arheologie și Istorie a Moldovei (coperta IV, p. 37, 49, 52-63)

**Colegiul  
de redacție** Ana BANTOȘ, Vladimir BEȘLEAGĂ, Iulian BOLDEA (Târgu-Mureș), Mircea BORCILĂ (Cluj), Leo BUTNARU, Gheorghe CHIVU (București), Dorin CIMPOEȘU (București), Mihai CIMPOI, Anatol CIOBANU, Ion CIOCANU, Theodor CODREANU (Huși), Anatol CODRU, Nicolae DABIJA, Stelian DUMISTRĂCEL (Iași), Andrei EȘANU, Nicolae FELECAN (Baia Mare), Iulian FILIP, Gheorghe GONȚA, Victor V. GRECU (Sibiu), Ion HADÂRCĂ, Nicolae MĂTCAȘ, Ion MELNICIUC, Cristinel MUNTEANU (Brăila), Eugen MUNTEANU (Iași), Vlad POHILĂ, Adrian Dinu RACHIERU (Timișoara), Mina-Maria RUSU (București), Marius SALA (București), Constantin ȘCHIOPU, Ion UNGUREANU, Diana VRABIE (Bălți)

*Consiliul Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică al A.Ș.M.,  
prin Hotărârea nr. 61 din 30 aprilie 2009, a recunoscut calitatea științifică  
de profil a revistei „Limba Română”.*

**Orice articol publicat în revista „Limba Română” reflectă punctul  
de vedere al autorului și nu coincide neapărat cu cel al redacției.**

**Textele nepublicate nu se recenzează și nu se restituie.**

**Pentru corespondență:**

**Căsuța poștală nr. 83,**

**bd. Ștefan cel Mare nr. 134, Chișinău, 2012, Republica Moldova.**

**Tel.: 23 84 58, 23 87 03**

**e-mail: limbaromanachisinau@gmail.com**

**pagina web: www.limbaromana.md**

## SUMAR

### LECTIILE ISTORIEI

Alexandru BANTOȘ	UN ACT ÎN CONSENS CU ADEVĂRUL	6
	DECRET PRIVIND DECLARAREA ZILEI DE 28 IUNIE 1940 ZI A OCUPAȚIEI SOVIETICE	9
	RAPORTUL ANALITIC AL COMISIEI PENTRU STUDIAREA ȘI APRECIEREA REGIMULUI COMUNIST TOTALITAR DIN REPUBLICA MOLDOVA	11
	AVIZUL SAVANȚILOR „CU PRIVIRE LA SEMNIFICAȚIA DATEI DE 28 IUNIE 1940”	25
	HOTĂRÂRE CU PRIVIRE LA SEMNIFICAȚIA DATEI DE 28 IUNIE 1940	30
	SCURTĂ BIBLIOGRAFIE PRIVIND RAPTUL BASARABIEI, NORDULUI BUCOVINEI, ȚINUTULUI HERȚA LA 28 IUNIE 1940	32
Dorin CIMPOEȘU	28 IUNIE 1940 – ÎNCEPUTUL DESTRĂMĂRII TERITORIALE A ROMÂNIEI SAU VINEREA PATIMILOR POPORULUI ROMÂN	33
Maria CUDLENCO	CRIHANA VECHIE ÎN VALURILE DEPORTĂRIILOR ȘI FOAMETEI	42
Elena POSTICĂ	„DESTINE ÎNCARCERATE”	50
Vladimir BEȘLEAGĂ	REZISTENȚA PRIN CULTURĂ	64

### TEST DE ROMÂNITATE

	EMINESCU ȘI NOI	78
Adrian Dinu RACHIERU	DRAMA INSIGNIFIANȚEI	79
Leo BUTNARU	DESPRE ABSENȚA „ENCICLOPEDIIEI SUFLETULUI ROMÂNESC”	82
Oliviu FELECAN	ROMÂNITATEA ÎNCOTRO?	89
Aurelia BORZIN	CĂDEREA ESTE COLECTIVĂ, SALVAREA – INDIVIDUALĂ	93
Titu POPESCU	ÎNAPOI LA EMINESCU!	95

## 4 **Limba ROMÂNĂ**

Eugenia BULAT	UN ALT CUM SĂ IERNĂM?...	98
Dan NICU	LOCUL NOSTRU SUB SOARE	103
Teodor BUZU	MOMENTE ȘI PARADOXURI MOLDOVENEȘTI	106

### CUM SCRIA EMINESCU?

Nicolae GEORGESCU	GREȘELI MĂRTURISITOARE	108
-------------------	---------------------------	-----

### CRITICĂ, ESEU

Adrian Dinu RACHIERU	MITOLOGIE ȘI POEZIE (II). CAZUL LABIȘ	116
Theodor CODREANU	ION BARBU ÎN CVASIPOSTUMITATE	122
Iulian BOLDEA	ANA BLANDIANA. REVELAȚIILE POEZIEI	130

### CĂRȚI ȘI ATITUDINI

Theodor CODREANU	VICTOR TELEUCĂ ȘI EMINESCU	142
Mircea V. CIOBANU	UN ROMAN... „ECUMENIC”	148
Viorica-Ela CARAMAN	INVITAȚIE LA SINGURĂTATE CU LILIANA ARMAȘU	153

### ANIVERSĂRI

	VITALIE MARIN – 80	
Nicolae MĂTCAȘ	CA UN NEOSTOIT SALCÂM DIN STEPA BUGEACULUI	158

### ION UNGUREANU – 75

	PROMOTOR AL FIINȚEI ȘI UNITĂȚII ROMÂNILOR	164
--	--	-----

### ANDREI STRÂMBEANU – 75

Ana BANTOȘ	...SĂ NU SE FACĂ ASTĂZI NOAPTE	166
------------	-----------------------------------	-----

Andrei STRĂMBEANU	DOINĂ BASARABEANĂ; NU-I UN PĂCAT PEA MARE...; PE-ATUNCI...; STROPUL DE LA DUMNEZEU; CÂNTECUL PIERDUT; DESTIN; COTRAPUNCT; NINGE; DESPĂRȚIRE; DE PARCĂ PORT O VINĂ...; TELEFONUL INUTIL; RAȚIONAMENT; MERGÂND APĂSAT; COPACII DE METAL; BALADA UMBREI	<u>171</u>
Vasile GAVRILAN	ANDREI STRĂMBEANU – SCLAVUL CUVINTELOR	<u>183</u>
Adrian Dinu RACHIERU	ANDREI STRĂMBEANU – UN „SCRIITOR ORAL”?	<u>188</u>
Mihail Gh. CIBOTARU	IMPULSIV, DAR GENEROS (STRICT SUBIECTIV)	<u>193</u>
Alexandru GRECU	DRAMATURGUL CARE NU TRIȘEAZĂ	<u>196</u>
Dina GHIMPU în dialog cu Andrei STRĂMBEANU	OMUL UITAT DE ANI	<u>198</u>
Andrei STRĂMBEANU	VIN, FEMEI ȘI TOT CE VREI (COMEDIE ÎN DOUĂ ACTE)	<u>210</u>
PROZĂ		
Ioan MĂNĂSCURTĂ	FEMEIA CARE-A FOST ODATĂ (II)	<u>240</u>
Iulian CIOCAN	MESTECENII	<u>254</u>
PRO DIDACTICA		
Alice TOMA, Crisinel MUNTEANU	IMPORTANȚA LITERATURII PENTRU ÎNVĂȚAREA LIMBII ROMÂNE CA LIMBĂ STRĂINĂ	<u>261</u>
AUTORI		<u>271</u>

## Alexandru UN ACT ÎN CONSENS BANTOȘ CU ADEVĂRUL

*Cel mai mare păcat al oamenilor e frica,  
spaima de-a privi în față și-a recunoaște adevărul.  
El e crud, acest adevăr, dar numai el folosește.*

Mihai EMINESCU

Decretul Președintelui interimar al Republicii Moldova, Mihai Ghimpu, privind declararea zilei de 28 iunie 1940 Zi a ocupației sovietice, a adus în discuție un fapt istoric, aflat, și după aproape două decenii de independență, în lista temelor tabu. Atitudinea oarecum circumspectă, manifestată la noi față de acest important document recuperatoriu pentru un spațiu cu destin dramatic, denotă că mentalitatea de sclav inoculată de către regimul bolșevic mai dăinuie și că obsesia vechilor complexe de inferioritate ne mai urmărește încă. De ce oare frica mai continuă să ne subjuge existența? Oare nu pentru că mai suntem captivii regimului totalitar, care, iată, și după douăzeci de ani de la sucombarea lui, ne îngrădește șansa de a fi dreți în fața propriei conștiințe, ne descurajează dorința de a sfida și nega minciuna care ne înghite ca o mlaștină fără fund. Suntem oare liberi, iată întrebarea la care trebuie să răspundem! Om liber, spunea N. Iorga, e acela care n-are nevoie să spună nicio minciună. Minciunile însă, cu regret, fac parte încă din noi.

Pragmatismul invocat de către cei care suspectează oportunitatea și chiar legalitatea demersului prezidențial pare o justificare fără acoperire și, întrucâtva, ridicolă. Rușii au fost și sunt pragmatici doar în măsura în care acest pragmatism le convine și, lucru lesne de demonstrat, avantajează prezența sau, în cel mai rău caz, influența lor în anume zone geografice. Spiritul de reciprocitate nu face parte din arsenalul diplomaților

moscoviți. Limbajul duplicitar a camuflat întotdeauna adevăratele scopuri. Or, indiferent de regimul politic, Moscova a avut fixat la orizont testamentul lui Petru I care își tot îndeamnă urmașii, de veacuri, să se lățească continuu peste alte limbi, la propriu și la figurat. Lipsită de teme și infantilă este, așadar, aver-siunea unora față de acest Decret, care încearcă, pentru prima dată în această necăjită și stoarsă de vlagă parte a neamului, să spună lucrurilor pe nume și să dea altă dimensiune unei acțiuni politice fără precedent în istoria modernă a lumii. Reprobabilă este Hotărârea Curții Constituționale, instituție independentă și suverană a unui stat independent și suveran, care, compromițând misiunea sa de bază, și anume cea de a fi garantul legii fundamentale a Republicii Moldova, neglijând fătîș argumentele specialiștilor în domeniu, parte din ele publicate și în acest număr de revistă, și a dat câștig de cauză exponenților partidului care a pus și continuă să pună la îndoială adevărul științific și istoric despre noi, adică a asigurat priorități urmașilor și discipolilor celor care acum 70 de ani, sfidând orice reguli diplomatice în relațiile dintre state, au tăbărât între Prut și Nistru și au instalat cu tancurile puterea sovietică, declanșând, pentru o vreme îndelungată, sângerosul calvar al basarabenilor. Aleatorie, din rațiuni politice expansioniste și din dorința de a destrăma și de a dezchilibra nucleul principal al populației majoritare din teritoriu – intelectualitatea și țăranimea înstărită –, înjghebarea Republicii Sovietice Moldovenești, fără opt raioane din fosta R.A.S.S.M., fără Sudul și Nordul Basarabiei, fără Ținutul Herța, anexate la R.S.S. Ucraineană, adică sfărtecarea și dezmembrarea mișlească a Basarabiei, este calificată de apologetii Kremlinului drept performanță a „democrației sovietice”, iar ziua de 28 iunie, în opinia lor, „a devenit unul dintre principalele simboluri ale statalității moldovenești”. În realitate, a fost creat un stat în care moldovenii s-au pomenit în afara legii, fără drepturi cetățenești elementare, fiind tratați cu dispreț și umiliți ca niște robi. Ani, decenii au fost pedepsiți doar pentru simplul motiv că s-au născut pe acest pământ situat la confluența intereselor marilor imperii. Au fost deportați în lagărele de concentrare ale colosului sovietic, fără drept de a se apăra și de a afla vreodată motivele bestialității și cruzimii aplicate. Aripa neagră a dezastrelui provocat la 28 iunie 1940 a afectat fiecare localitate, fiecare familie. Și acest adevăr este bine cunoscut în lume, inclusiv în spațiul postsovietic.

Încă în 1984 un armean, profesor de istorie, pe care l-am întâlnit întâmplător la un muzeu din Vilnius, îmi vorbea fără menajamente despre istoria noastră falsificată, trunchiată și ajustată de ideologii timpului. Voi, basarabeni, sunteți cei mai năpăstuiți dintre națiunile ocupate de sovietici, pentru că vă este interzis să vă cunoașteți adevărata origine, cea de români. Cum poate, îmi spunea profesorul, aceiași părinți să aibă un copil moldovean, pentru că locuiește în R.S.S.M., iar altul român, pentru că, împins de nefastele împrejurări, s-a pomenit după sârma ghimpată de la Prut? Inițial credeam că am în față un provocator, aceștia mișunau atunci pretutindeni, ca abia mai apoi să



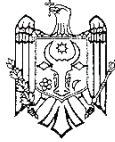
## 8 Limba ROMÂNĂ

mă conving că interlocutorul ne cunoaște profund drama existenței noastre din cărți editate în Vest, dar și de la un frate de sânge refugiat în România de teama „eliberatorilor” Armeniei. Altminteri, tragedia soartei noastre, implicit identitatea noastră autentică, este cunoscută și recunoscută de către reprezentanți celebri ai culturii și științei ruse, între care acad. V. Șişmariov, acad. Rajmund Piotrowski ș.a. Marele scriitor Alexandr Soljenițan, el însuși un martir al gulagului sovietic, la începutul anilor '90 a precizat că viitorul basarabenilor este indisolubil legat de destinul întregului neam românesc.

Rezonanța negativă a decretului pe axa Tiraspol – Kiev – Moscova, axă obișnuită cu tăcerea și supușenia noastră seculară de holopi, a fost previzibilă. Or, trupele rusești mai continuă să se afle ilegal în Republica Moldova, în calitate de scut pentru Transnistria separatistă și, pentru susținătorii ei, cap de pod spre occident, dar, concomitent, și pavăză pentru teritoriile românești (Bucovina de Nord, Basarabia de Sud, Ținutul Herța), încorporate în Ucraina după raptul de la 28 iunie 1940. Decretul, în pofida uzanțelor de până acum, amintește, franc și într-o manieră absolut firească pentru un conducător de stat suveran, că armatele respective e timpul să fie redислоcate. Așadar, nimic nu trebuie să ne șocheze în interpretările și comentariile tendențioase, pline de invective, ce curg în negru șuvoi dinspre răsărit. E un punct de vedere firesc pentru nostalgicii care nu vor să accepte că nici Rusia țaristă și nici Uniunea Sovietică nu mai există.

Noi, de altfel, citind atent istoria, datori suntem să tragem cuvenitele concluzii: de la 1812 încoace din Est ne parvin ba amenințări directe (politice, economice etc.), ba, în funcție de situație, regulamente, ucazuri și pricazuri, ambalate formal în generozitate și blândețe pravoslavnică, dar care, indubitabil, au avut și au aceeași neschimbătoare esență: manipularea și deformarea conștiinței identitare românești, inocularea unei mentalități străine firii noastre, în fine, dezbinarea ca neam, adică scoaterea noastră din joc. Ultima tentativă având acest scop este proiectul Pasat, biserica urmând a fi machiavelic folosită pentru a diviza în tabere beligerante electoratul autohton la apropiatele alegeri. Iată un proiect ce își maschează adevărata intenție de a ne deznaționaliza sufletele în hlamide de duhovnici și de victime ale fostului regim.

Ce trebuie să facem pentru a contracara această lentă și aparent invizibilă, dar tot mai adâncă și mai periculoasă deformare a conștiinței naționale? Să rezistăm prin noi înșine, să ne asumăm trecutul istoric, oricât de crud ar fi, să consolidăm permanent cetatea spirituală a neamului nostru și să conștientizăm că „va veni ziua în care și pietrele vor vorbi adevărul, în care cartea faptelor petrecute va sta deschisă și se va citi atât de lămurit, încât toată doctrina paralogismelor nu va fi în stare să-i întunece înțelesul” (Mihai Eminescu).



## PREȘEDINTELE REPUBLICII MOLDOVA

### DECRET

privind declararea zilei de 28 iunie 1940 Zi a ocupației sovietice

Ținând cont de Avizul Comisiei Sovietului Suprem al R.S.S. Moldova pentru aprecierea politico-juridică a Tratatului sovieto-german de neagresiune și a Protocolului adițional secret din 23 august 1939, precum și a consecințelor lor pentru Basarabia și Bucovina de Nord, aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr.149-XII din 23 iunie 1990, în care s-a stabilit că la 28 iunie 1940 U.R.S.S. a ocupat prin forță armată Basarabia și Bucovina de Nord, contrar voinței populației acestor ținuturi,

avînd în vedere propunerile Comisiei pentru studierea și aprecierea regimului comunist totalitar din Republica Moldova, constituită prin Decretul Președintelui Republicii Moldova nr.165-V din 14 ianuarie 2010,

întru cinstirea memoriei victimelor ocupației sovietice din 28 iunie 1940 și ale regimului totalitar comunist  
și în temeiul art.77 și al art.94 alin.(1) din Constituția Republicii Moldova,

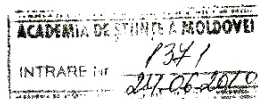
Președintele Republicii Moldova d e c r e t e a z ă:

Art. 1. - Ziua de 28 iunie 1940 se declară Zi a ocupației sovietice.

Art. 2. - Anual, la 28 iunie, în Republica Moldova va fi consemnată Ziua ocupației sovietice și a comemorării victimelor regimului totalitar comunist.

Art. 3.- În această zi, în toate localitățile republicii:

- a) vor fi coborâte în bernă drapelele de stat;
- b) vor fi organizate depuneri de flori la mormintele, monumentele și memorialele victimelor ocupației sovietice și ale regimului comunist totalitar;
- c) la ora 10.00, va fi păstrat un moment de reculegere.



## 10 Limba ROMÂNĂ

2

Art. 4. - Autoritățile publice, întreprinderile și organizațiile vor renunța, în această zi, la desfășurarea acțiunilor distractive de masă.

Art. 5. - În toate instituțiile de învățământ, în taberele de întremare și de odihnă va fi organizată o oră a memoriei.

Art. 6. - Se recomandă:

a) redacțiilor publicațiilor periodice, agențiilor de presă, posturilor de radio și de televiziune să țină cont de specificul zilei de 28 iunie la editarea numerelor curente ale publicațiilor, la difuzarea informațiilor și la formarea programelor din această zi.

b) Primăriei municipiului Chișinău să inițieze procedura de edificare în Piața Marii Adunări Naționale, în fața sediului Guvernului, a monumentului în memoria victimelor ocupației sovietice și ale regimului totalitar comunist.

Art. 7. - Până la edificarea monumentului în memoria victimelor ocupației sovietice și ale regimului totalitar comunist, în municipiul Chișinău, ceremoniile de comemorare și depunerea de flori vor avea loc în Piața Marii Adunări Naționale, unde Primăria va instala, provizoriu, în ziua de 28 iunie 2010, o piatră comemorativă.

Art. 8. - Federația Rusă, în calitate sa de succesor de drept al Uniunii Sovietice, să-și retragă necondiționat, urgent și transparent trupele și armamentul de pe teritoriul Republicii Moldova.

PREȘEDINTELE INTERIMAR AL REPUBLICII MOLDOVA



MIHAI GHIMPU

Chișinău, 24 iunie 2010.  
Nr.376-V.

## COMISIA PENTRU STUDIAREA ȘI APRECIEREA REGIMULUI COMUNIST TOTALITAR DIN REPUBLICA MOLDOVA

### RAPORT ANALITIC

**Excelenței Sale,  
Domnului Mihai GHIMPU,  
Președinte interimar al Republicii Moldova,  
Președinte al Parlamentului Republicii Moldova**

La 14 ianuarie curent, prin Decretul Președintelui interimar al Republicii Moldova, a fost formată Comisia pentru studierea și aprecierea regimului comunist totalitar din Republica Moldova.

În urma valorificării istoriografiei din perioada comunistă și postcomunistă, a literaturii istorice apărute în străinătate, precum și a unui vast volum de documente de arhivă, multe dintre care au fost accesate în premieră, Comisia a propus o sinteză cuprinzătoare asupra epocii totalitare comuniste cuprinse între anii 1917 / 1924 și 1991. Această epocă are ca puncte de reper instaurarea dictaturii comuniste în Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească (R.A.S.S.M.) din cadrul Ucrainei Sovietice, în stânga Nistrului, transplantul de sistem comunist pe malul drept al Nistrului, în Basarabia, în 1940, odată cu ocuparea militară a acestui teritoriu de către mașina de război a Uniunii Sovietice, reocuparea acestui teritoriu în 1944, restabilirea și consolidarea regimului totalitar de tip sovietic, anchilozarea și năruirea acestuia odată cu ieșirea din captivitatea comunistă a popoarelor însetate de libertate și prăbușirea U.R.S.S. în 1991.

Potrivit constatărilor Comisiei, experimentul bolșevic totalitar a fost inițiat pe malul stâng al Nistrului,

## 12 Limba ROMÂNĂ

ca parte a U.R.S.S., în timp ce pe malul drept, în Basarabia românească, se puneau bazele unei democrații incipiente, astfel că Nistrul a despărțit nu atât două maluri sau două state, cât două sisteme: unul democratic și altul totalitar. Secolul XX a demonstrat că totalitarismul nu numai că este incompatibil cu valorile democratice, el este dușmanul de moarte al democrației. Un regim totalitar reprezintă antipodul unei democrații. Acest regim este unul opresiv și represiv, cu o ideologie de stat oficială, care se sprijină pe un singur partid politic, așa-numitul partid unic, în frunte cu „marele conducător”, pe o poliție secretă omniprezentă și care deține monopolul asupra economiei, culturii și informației. În pornirea dictaturii bolșevice de a întemeia o lume nouă, bazată pe criteriile de clasă și pe ura de clasă, fostei Republici Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești i s-a rezervat un rol aparte. Formarea acestei entități la frontiera pe Nistru cu România trebuia să servească planurilor sovietice de anexare a Basarabiei și, în același timp, să contribuie la extinderea spațiului revoluției mondiale proletare în direcția Balcanilor. O serie de mărturii documentare din cele mai diverse probează cu toată claritatea atitudinea ostilă și agresivă a regimului bolșevic și a Internaționalei a III-a Comuniste față de Basarabia românească, intenția exportului de revoluție pe orice căi posibile. Deși prezentată ca o entitate de stat autonomă, R.A.S.S. Moldovenească a fost în realitate un „cap de pod” în planurile expansioniste sovietice, evoluând din 1924 până în 1940 spre îngustarea drastică a caracteristicilor proprii unei pretinse entități de stat, spre statutul unei regiuni obișnuite a Ucrainei Sovietice.

În R.A.S.S.M., ca peste tot în U.R.S.S., puterea partidului unic bolșevic a aparatului de partid și administrativ se baza pe o sumă de principii care încălcau brutal drepturile fundamentale ale omului. Între acestea fiind: anularea proprietății private și „socializarea” mijloacelor principale de producție și a produsului muncii, un vast aparat represiv pentru constrângerea cetățenilor și menținerea puterii, inhibarea personalității, conștiinței și inițiativei civice, un sistem de control total și denunț general, izolarea de lumea externă. La acestea se adaugă: atribuirea unui rol hipertrofiat ideologiei comuniste și promovarea unei multitudini de falsuri și mituri, în scopul educării maselor în spiritul credinței oarbe în „conducătorul” unic, în „justețea” liniei partidului și infailibilității acestuia, propaganda privind caracterul temporar al greutăților, datorate „uneltirilor” dușmanilor interni și externi ai statului sovietic, promisiunea mincinoasă privind „raiul comunist”, care urma să fie construit cât de curând.

Regimul totalitar bolșevic a transformat republica autonomă de peste Nistru într-un adevărat poligon pentru efectuarea celor mai oribile experimente politice, sociale, economice, culturale și identitare. Comisia a efectuat o radiografie a acestor politici și practici totalitare, derulate în anii 1924-1940 în R.A.S.S. Moldovenească, și a evaluat natura și costurile lor.

Colectivizarea forțată de la începutul anilor '30, prin aplicarea constrângerii și violenței în raporturile dintre regimul bolșevic și țărănime, prin instrumentarea unor măsuri administrative și de excomunicare împotriva țăranilor înstăriți, prin asmuțirea țăranilor săraci și mijlocași împotriva așa-numitor „culaci”, s-a soldat cu anularea proprietății private la sat, cu un nou război civil împotriva țăranilor, cu foametea înspăimântătoare din anii 1932-1933. La 7 august 1932, când foametea făcea ravagii în Ucraina, intra în vigoare faimoasa Lege „despre cele cinci spice de grâu”, în redacția lui I. Stalin, care chiar și pentru cele mai mici furturi prevedea împușcarea și, doar în cazuri destul de rare, era prevăzută o pedeapsă mai „blândă” – 10 ani de închisoare. Legea a lovit sălbatic în țărani înfomețați care, în situația disperată în care s-au pomenit din cauza politicilor criminale de rechiziție, erau condamnați să recurgă la furtul din averea colhozurilor, pentru a se salva de la moarte. La 27 decembrie 1932 a fost instituit sistemul de pașapoarte sovietice, dar numai pentru populația urbană, nu și pentru țărani, care erau condamnați să moară în satele lor, rămase fără nicio rezervă de cereale.

Foametea cumplită, represiunile și deportările operate de autoritățile comuniste au generat un exod masiv de populație – fuga peste Nistru, în România. Pentru curmarea acestui exod, care constituia o dovadă concludentă a eșecului catastrofal al politicilor promovate de autoritățile comuniste, s-a recurs la fortificarea pazei frontierei sovietice, însoțită de utilizarea armelor contra transfugilor înfomețați. În 1932, Comitetul pentru Ajutorarea Refugiaților Transnistrieni a expediat Ligii Națiunilor un memoriu în care se menționa: „...Neavând din ce alege, ei își părăsesc pământurile și căminele lor strămoșești și în disperarea oarbă de a-și salva singura avere ce le-a mai rămas pe lume, darul lui Dumnezeu – viața, se aventurează să fugă peste Nistru, în România. ...Regimul sovietic însă nu știe de milă și astfel moldovenii fugari sunt împușcați în masă cu mitralierele cu zecile, cu sutele, fără nicio cruțare pe tot lungul Nistrului...”

Numărul victimelor foametei din anii 1932-1933 din R.A.S.S.M. n-a fost stabilit, deocamdată, cu exactitate, fiind vorba de zeci de mii de oameni.

Marea epurare din anii '30 din U.R.S.S. a lovit din plin și în R.A.S.S. Moldovenească. Mecanismul terorii în masă nu făcea distincții între victime, nu admitea indulgențe. Sub ghilotina așa-numitei „Troici speciale” au căzut, unii după alții, țărani, intelectuali, muncitori, preoți, oameni nevinovați, care nu au avut parte nici de un proces de judecată, nici de o înmormântare creștinească. Victime deveneau înșiși responsabilii din ierarhiile de partid și administrative. Originea socială „burgheză”, statutul de „culac”, întreținerea contactelor cu rudele din „țările capitaliste” serveau drept capete de

## 14 **Limba ROMÂNĂ**

acuzare ca „dușman al poporului” la adresa oricui. Răspunzând comandamentelor politice ale Partidului Comunist, organele de represiune ale regimului se întreceau să condamne nu pentru infracțiuni reale, ci pentru infracțiuni inventate, nesocotind legile și dreptul uman, semănând în urma lor moarte, durere și umilință.

Comisia a demonstrat că regimul totalitar comunist se face responsabil de crime culturale, împotriva spiritului și identității moldovenilor de peste Nistru și, ulterior, după 1940, a celor din Basarabia, prin impunerea unei „limbi” literare moldovenești contrafăcute, conform unor principii aberante „de clasă”, și prin inventarea, în lipsa oricăror resorturi istorice și etnoculturale, a unei „națiuni” moldovenești, distincte de cea română. Regimul comunist se face vinovat de reprimarea și mutilarea conștiinței noastre naționale, de suprimarea spiritului nostru liber, de orchestrarea unui război cultural, identitar, propagandistic și informațional în toată legea împotriva fraților de pe cele două maluri ale Nistrului, împotriva fraților de pe cele două maluri ale Prutului, cu consecințe dramatice pentru integralitatea noastră lingvistică și etnoculturală. Or, nimic nu poate fi mai tragic decât un război între frați, nimic nu poate fi mai criminal.

În 1989, când s-au împlinit 50 de ani de la declanșarea celui de-al Doilea Război Mondial, Congresul Deputaților Poporului din U.R.S.S. a condamnat semnarea Protocolului adițional secret sovieto-nazist din 23 august 1939 prin care se delimitau sferile de influență din Estul Europei pe contul unor terțe țări, declarându-l caduc din momentul semnării. La 23 iunie 1990 Sovietul Suprem al R.S.S. Moldovenești a denunțat pactul sovieto-nazist și protocolul adițional secret și consecințele lui pentru Basarabia și Nordul Bucovinei. Reiterând această poziție, în baza unor analize și date riguros documentate, Comisia subliniază că la 28 iunie 1940 U.R.S.S. a comis un atentat asupra integrității teritoriale a României, un act de ocupație militară și politică a Basarabiei, Nordului Bucovinei și Ținutului Herța, contrar voinței populației din aceste teritorii, prin dictat și amenințarea cu recurgerea la forță, un act nedrept de anexiune teritorială. În teritoriile anexate cu forța la U.R.S.S. s-a realizat piesă cu piesă un transplant de sistem sovietic, s-a reprodus regimul terorii, al propagării urii de clasă și al ideologiei inumane a Partidului Comunist unic. Formarea Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești, printr-o decizie arbitrară formală a Sovietului Suprem al U.R.S.S., în afara teritoriului național și reducerea la tăcere a voci oamenilor, prin desconsiderarea literei Constituției sovietice, care nu prevedea dreptul U.R.S.S. de a forma noi republici, ci doar de a admite în federația sovietică, a fost o consecință directă a acestui act de ocupație. Ruperea în bucăți a Basarabiei, a teritoriului și a corpului uman concrescut de secole cu spațiul dintre Prut și Nistru, în contradicție cu adevărul istoric și cu realitățile etnice existente în acea vreme, se înscrie în seria de acte

abuzive comise de regimul totalitar comunist împotriva unei mari colectivități de oameni.

Comisia a constatat că în 1940-1941 în Basarabia au fost repetați anii 1937 și 1938, anii Marii Terori din Uniunea Sovietică, reluați apoi în anii postbelici. Organele sovietice de represiune au lovit cu bestialitate în puținii intelectuali și fruntași ai vieții publice rămași între Prut și Nistru, condamându-i la ani grei în gulagurile staliniste, soarta scriitorului Nicolai Costenco servind drept exemplu dramatic al modului în care Sovietele au urmărit să anihileze cugetul liber, au efectuat execuții sumare, dosind urmele asasinării a sute și mii de oameni nevinovați în subsolurile NKVD-ului sau în gropile cu var. Omorurile în masă, impunerea unor taxe și impozite sufocante țăranilor, prigoana preoților și Bisericii, anularea limbii române și interzicerea alfabetului românesc, inversarea scării valorilor și instaurarea unei atmosfere de frică și teroare generalizate au fost alte efecte ale actului de ocupație sovietică din 28 iunie 1940.

În urmă cu aproape 70 de ani, în noaptea de 12 spre 13 iunie 1941, plânsetul și jalea s-a așternut peste Basarabia. Fruntea comunităților locale, pilonii de rezistență din tată în fiu ai satelor noastre moldovenești, ucrainenești, găgăuze, bulgărești, ruse sau mixte, ai târgușoarelor evreiești, familii întregi, bărbați, femei, copii și bătrâni, din Basarabia și până în Nordul Bucovinei, au fost urcați cu baionetele la spate în vagoanele de vite și duși spre întinsurile Siberiei, de unde mulți nu s-au mai întors. Documentele de arhivă consultate de membrii Comisiei relevă date cutremurătoare: până și noi-născuții în „bou-vagonul” sovietic erau trecuți, alături de părinții lor, pe lista „dușmanilor poporului” (!...). Operațiunea de deportare a fost inițiată, autorizată și supervizată de Biroul Politic al C.C. al PC(b) din toată Uniunea, iar structurile de partid, de Securitate și de Interne ale U.R.S.S. și ale R.S.S.M. au fost baza logistică a mecanismului represiv. Cu regret, o parte din executanții operațiunii de deportare din 12-13 iunie 1941 au fost recrutați dintre localnici, în marea lor majoritate, delatori și oportuniști, elemente de clasate, care urmăreau un beneficiu strict personal.

La indicațiile exprese ale Biroului Politic al C.C. al P.C.U.S., Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. și al Ministerului Securității de Stat al U.R.S.S., mașina totalitară sovietică de tocat oameni și popoare va mai lovi încă de două ori în plină forță în populația din R.S.S. Moldovenească: la 6 iulie 1949, în urma adoptării Hotărârii strict secrete a Consiliului de Miniștri al R.S.S.M. nr. 509 din 28 iunie 1949 cu privire la deportarea din R.S.S. Moldovenească a familiilor chiaburilor, foștilor moșieri și a marilor comercianți, și la 1 aprilie 1951, în baza Hotărârii Consiliului de Miniștri al R.S.S.M. din 24 martie 1951 cu privire la confiscarea și utilizarea averii celor deportați de pe teritoriul R.S.S. Moldovenești, fiind vizat așa-numitul „contingent an-



tisovietic” al confesiunii „Martorii lui Iehova”. Operațiunile de deportare au fost planificate de organele de represiune ca niște operațiuni militare în toată regula împotriva populației civile. Culmea justiției de tip sovietic a fost că oamenii mai întâi erau ridicați de la vetrele lor, deportați dincolo de munții Ural, după care li se dresau dosare penale de „dușmani ai poporului”(!). Creierul acestor „crime împotriva umanității”, după cum le-a calificat Sovietul Suprem al R.S.S. Moldova la 23 iunie 1990, a fost conducerea de partid, factorul oficial împuternicit cu luarea unei decizii – Consiliul de Miniștri al R.S.S.M., iar executanți – organele de securitate, de interne și de justiție ale U.R.S.S. și ale R.S.S.M.

Comisia pentru studierea și aprecierea regimului comunist totalitar a evaluat numărul persoanelor deportate și supuse represiunilor în anii 1929-1951 la peste 90 de mii de persoane.

Un efect scontat al deportării din 1949 a fost înregimentarea accelerată și masivă a țăranilor în colhozuri, așa-numita colectivizare sau „ofensivă decisivă a socialismului asupra satului” dintre Prut și Nistru. Legarea țăranului de glia colhoznică, prin dictatul regimului bolșevic, a avut drept urmare lichidarea proprietății private și pierderea sentimentului de inițiativă economică la sate, deșărănirea și dezmoștenirea clasei țăranilor. Odată cu încheierea colectivizării, a fost instituit un mecanism special al relațiilor de producere și repartiție, mecanism care permitea statului sovietic să controleze în totalitate producția agricolă, țăranii primind de la stat doar minimul necesar pentru a supraviețui și a munci din greu pe terenurile colhoznice.

Concluziile Comisiei atestă că foametea cumplită din anii 1946-1947 nu a fost o consecință nemijlocită a secetei, ci a politicii economice și sociale a regimului totalitar comunist față de populația din R.S.S. Moldovenească, a sistemului sovietic de acces la produsele alimentare. Conform datelor statistice acumulate de Comisie, în urma foametei au decedat circa 200 de mii de oameni. Vina pentru decesele în masă din cauza foametei revine atât lui I. Stalin și conducerii sovietice de la Kremlin, cât și Biroului C.C. al P.C.(b) din toată Uniunea pentru R.S.S. Moldovenească, președinte – V. Ivanov, Comitetului Central al P.C.(b) din Moldova în frunte cu prim-secretarul N. Salogor, Consiliului de Miniștri al R.S.S.M., în frunte cu președintele acestuia, N. Coval, împuternicitului Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. pentru colectările de cereale în R.S.S.M., A. Sâci, altor responsabili din structurile de partid și administrative, care au decis destinul oamenilor simpli. Anume vârfurile Partidului Comunist se fac vinovate de rechiziționarea inumană a ultimelor produse agricole, rămase prin podurile caselor, lăsând familiile înfometate, fără o fărâmă de pâine pe masă, ceea ce a constituit cauza principală a îmbolnăvirilor și deceselor în masă. Prin politica promovată în anii 1946-1947, ca și în anii următori, autoritățile sovietice ignorau

cu desăvârșire viața și dreptul la viață al omului, normele morale fundamentale, obligatorii pentru instituțiile unui stat. Foametea din R.S.S.M. a fost un fenomen provocat prin politica regimului comunist, a fost o crimă monstruoasă de care acesta se face direct vinovat. Pentru această crimă, comisă premeditat împotriva populației pașnice, a copiilor și bătrânilor, a oamenilor în plină vârstă, de toate etniile și confesiunile, regimul totalitar comunist trebuie condamnat moral, politic și juridic.

Activitatea desfășurată de Comisia pentru studierea și aprecierea regimului comunist totalitar este (și) un prilej pentru omagierea personalităților care au reprezentat onoarea și demnitatea noastră în acele vremuri de teroare. Primele manifestări de rezistență antisovietică s-au înregistrat îndată după ocuparea Basarabiei la 28 iunie 1940. O mărturie în acest sens sunt acțiunile de rezistență ale membrilor organizației clandestine a unor tineri din Orhei, care au militat împotriva ocupantului sovietic, în apărarea libertății, limbii române și valorilor noastre naționale. Pe parcursul anilor 1945-1953, pe teritoriul raioanelor Bravicea, Călărași, Cornești, Chișcăreni, Chiperceni, Orhei, Râșpopeni, Rezina, Susleni, Sângerei, Telenești a fost



Filimon Bodiu (în dreapta)  
împreună cu soția Olimpiada și fiica Iulia

înregistrat un număr considerabil de acțiuni armate împotriva instituțiilor de stat și a activiștilor locali, întreprinse de către membrii grupului în frunte cu faimosul Filimon Bodiu, de către organizațiile clandestine „Armata Neagră” și „Partidul Democrat Agrar”. Una dintre cele mai mari și mai bine organizate formațiuni de rezistență antisovietică în zonele rurale, „Partidul

## 18 **Limba ROMÂNĂ**

Democrat Agrar”, a activat (în anii 1950-1953) sub conducerea lui Simion Zlatan, originar din satul Popenchi, Râbnița, și Vasile Odobescu, originar din satul Cuizăuca, Chiperceni. La Soroca s-a înfiripat organizația „Arcașii lui Ștefan”, în raioanele Chișinău, Hâncești și Cărpineni a activat o altă organizație conspirativă anticomunistă – „Partidul Libertății”, iar la Bălți – „Uniunea Democratică a Libertății”. Combatanții căzuți pradă organelor de represiune au fost condamnați la moarte sau la privațiune îndelungată de libertate, iar propaganda comunistă a urmărit să-i compromită și să le șteargă numele din memoria noastră colectivă. Astăzi a sosit momentul să ne plecăm fruntea în memoria acestor oameni simpli, al căror efort și sacrificiu manifestate în înclăștarea inegală, de moarte, cu regimul comunist pentru libertatea și demnitatea umană este impresionant.

Nu trebuie să-i uităm nici pe cei care, în bătălia cu obscurantismul și cenzura sovietică, i-au readus în manualele școlare pe Mihai Eminescu, Vasile Alecsandri, Ion Creangă, au afirmat latinitatea limbii, culturii și ființei noastre naționale într-o epocă în care orice gest în acest sens era pasibil de excomunicarea din sânul societății sau de pedeapsa cu ani grei de privațiune de libertate. Un Panteon al istoriei și culturii noastre ar trebui să-i includă pe Vasile Coroban, George Meniuc, Grigore Vieru, Vlad Ioviță, Vasile Vasilache, Ion Vasileenco, Gheorghe Vodă, Mihai Grecu, Emil Loteanu, Lidia Istrati, Ion Vatamanu și mulți alții. Un exemplu de verticalitate intelectuală, de rezistență prin cultură și de apărare a limbii noastre române îl reprezintă operele scriitorilor: Ion Druță, Dumitru Matcovschi, Mihai Cimpoi, Serafim Saka, Petru Cărare, Nicolae Dabija, Ion Hadârcă, Valentin Mândăcanu, Vladimir Beșleagă și alții. Fapta temerară a muncitorului Gheorghe Muruziuc care, în noaptea de 28 iunie 1966, a arborat Tricolorul deasupra fabricii de zahăr din Alexăndreni, raionul Sângerei (rămas acolo timp de 5 ore), protestul Liliei Neagu și Asei Andruh din 1970 împotriva rusificării și deznaționalizării, activitatea Frontului Național Patriotic de eliberare de sub ocupația sovietică, din care făceau parte Alexandru Usatiuc-Bulgăr și colaboratorii săi apropiați Gheorghe Ghimpu și Valeriu Graur, alte manifestări cu caracter civic și național, precum și mișcarea de emancipare națională din anii '80 punctează o linie de rezistență, atât cât a fost, care trece ca un fir roșu prin toată perioada sovietică. Meritul acestor personalități este imens: ele ne-au ținut trează conștiința noastră de sine, ne-au învățat că dincolo de nevoia omului de adaptare la mediu și la condițiile înconjurătoare, după cum au procedat mulți dintre noi, există valori și idealuri perene.

În vremurile grele ale inchiziției comuniste ne-am potolit setea de adevăr, ținându-ne urechea strâns lipită de aparatele de radio pentru a prinde undele „Europei Libere”, BBC-ului, ale Radio Vatican și Radio Libertatea. Nimeni și nimic nu a putut să ne forțeze să renunțăm la nevoia de a ne

rupe din universul carceral spiritual, nici regimul cu toată armata sa de opresiune, nici un asemenea „campion al deznaționalizării”, ca Ivan Bodul, prim-secretar al C.C. al P.C.M. în anii 1961-1980.

În centrul investigațiilor Comisiei s-au aflat și aspectele sociale și economice ale evoluțiilor din R.S.S. Moldovenească. Comisia nu a trecut cu vederea procesele de industrializare și urbanizare sau cadrul de asistență socială oferit din partea statului sovietic cetățeanului simplu. Concluziile Comisiei relevă faptul că industria R.S.S.M. devine total dependentă de centrele industriale ale U.R.S.S., din care, în schimbul produselor agricole și producției industriei alimentare, se importau petrol și cărbune, fontă și oțel, mase plastice și metale neferoase, tractoare, camioane și automobile, excavatoare și mașini agricole, mașini-unelte și utilaje industriale, obiecte de consum popular. În situația în care producția republicii nu se dezvoltă pe o bază proprie, ci pe materia primă importată, dreptul R.S.S. Moldovenești la o existență independentă era o ficțiune. Mai mult decât atât, majoritatea întreprinderilor industriale și, totodată, cele mai rentabile au fost amplasate pe teritoriul fostei R.A.S.S.M., ceea ce constituia, de asemenea, rezultatul unei politici cu bătaie lungă. Deținând pârgھیile de conducere, ministerele panunionale și unional-republicane au promovat politica afluenței masive pe teritoriul R.S.S.M. a populației din exteriorul republicii, adusă pentru construcția unor noi întreprinderi industriale în condițiile unui surplus local de forțe de muncă. Această politică a condus la reducerea substanțială a cotei populației autohtone în sfera industrială, la devalorizarea statutului limbii, culturii și tradițiilor noastre în diverse ramuri ale economiei, la instruirea, în instituțiile de învățământ superior și mediu, preponderent, sau chiar exclusiv, în limba rusă. În urma „industrializării rapide”, s-a ajuns, pe de o parte, la înglobarea rigidă a R.S.S.M. în complexul militar-industrial panunional, la aservirea industriei locale resurselor de materii prime ale U.R.S.S. și finanțarea ei centralizată, iar pe de altă parte, la un grav dezechilibru etnodemografic.

Consecințele ecologice ale politicii social-economice promovate de regimul comunist pe parcursul deceniilor postbelice au fost, de asemenea, dezastruoase.

Ar putea urma replica oponentilor noștri: oamenii aveau un serviciu, o pensie asigurată, servicii medicale de stat, învățământul era gratuit. Așa este. Statul socialist și-a asumat rolul de filantrop paternal, dar acest paternalism era al unui stat producător al iresponsabilității și dependenței indivizilor atât în domeniul vieții publice, cât și în cel al vieții private. Or, într-un stat totalitar, egalitatea poate fi maximizată doar pe seama libertății, astfel încât egalitatea și fraternitatea autentică sunt distruse. Iată de ce trecutul totalitar nu ne poate oferi soluții pentru prezentul și viitorul nostru și al copiilor noștri.

## 20 Limba ROMÂNĂ

Principalul pilon al regimului totalitar comunist a fost Partidul Comunist unic care a confiscat autoritatea publică. Conducerea de partid a comandat și a comis crime în masă, represiuni și deportări calificate drept crime împotriva umanității, a instrumentat o ideologie represivă, a exercitat un control cvasitotal asupra societății și indivizilor aparate. Partidul Comunist și organele sale de represiune sunt principalii responsabili de toate ororile produse în epoca sovietică. Obedient ordinilor conducerii P.C.U.S., C.C. al P.C.M. s-a opus până în ultimul moment procesului de suveranizare și dobândire a independenței de stat a Republicii Moldova, fiind declarat, după puciul din august 1991 de la Moscova, în afara legii.

Comisia a stabilit că Republica Moldova de astăzi este rodul și rezultatul mișcării de emancipare democratică și națională de la sfârșitul anilor '80 ai secolului trecut, este expresia actului de voință politică de secesiune de fosta U.R.S.S. și de integrare pleneră în lumea liberă și democratică.

Comisia a efectuat o inventariere a crimelor, ororilor, atrocităților abuzurilor și nedreptăților comise de regimul totalitar comunist între anii '20-'90 ai secolului XX, care include:

- 1) extinderea dictaturii Partidului Comunist unic în zonele incluse în R.A.S.S. Moldovenească și misiunea de subminare și subversiune a acestei entități în raport cu România și populația din Basarabia, de cap de pod al revoluției mondiale bolșevice;
- 2) instituirea unui mecanism diabolic de represiune (CeKa, GPU, OGPU, NKVD, NKGB, MGB, KGB, Justiție și Procuratură) și aplicarea terorii în masă;
- 3) decretarea și aplicarea unei legislații discriminatorii antiumane;
- 4) impunerea unei ideologii a urii de clasă, a urii față de ființa și demnitatea umană, exacerbarea propagandei anticreștine și a xenofobiei;
- 5) mutilarea spirituală a moldovenilor prin impunerea unei limbi artificiale, străine de limba română, și a unei identități contrafăcute ideologic;
- 6) interzicerea cugetului liber, a dreptului de asociere, a liberei inițiative, exterminarea și marginalizarea intelectualității;
- 7) lichidarea țărânimii ca clasă prin colectivizarea forțată și deportările de la începutul anilor '30 ai secolului XX;
- 8) foametea cumplită din anii 1932-1933;
- 9) declanșarea represiunilor împotriva așa-numitelor „elemente antisovietice” și „naționaliste” de la mijlocul anilor '30 ai secolului trecut, deporta-

rea și exterminarea în masă a oamenilor prin deciziile unor instituții extra-judiciare, ale așa-numitelor „troika”;

10) ocuparea, prin dictat, la 28 iunie 1940, a Basarabiei, Nordului Bucovinei și Ținutului Herța în urma tranzacției sovieto-germane din 23 august 1939 și a înțelegerilor secrete ulterioare dintre U.R.S.S. și Germania nazistă;

11) realizarea unui transplant de sistem sovietic în teritoriile românești ocupate și impunerea cu forța a regimului totalitar comunist;

12) aplicarea terorii împotriva frunțașilor vieții publice, intelectualilor, slujitorilor cultelor și oamenilor simpli rămași în teritoriile ocupate, comiterea unor asasinat din motive de ură de clasă;

13) exodul forțat al zecilor de mii de oameni, intelectuali, în primul rând, din teritoriile ocupate de U.R.S.S.;

14) formarea abuzivă a R.S.S. Moldovenești și sfărtecarea teritorială a Basarabiei;

15) interzicerea alfabetului românesc și a limbii române și impunerea alfabetului rusesc, prin Hotărârea Consiliului Comisarilor Poporului al U.R.S.S. din 11 noiembrie 1940;

16) anularea abuzivă a dreptului la cetățenia română prin Decretul Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S. cu privire la restabilirea cetățeniei sovietice de către locuitorii Basarabiei și la dobândirea ei de către locuitorii Bucovinei de Nord din 8 martie 1941;

17) deportarea în regiunile îndepărtate ale U.R.S.S. a zecilor de mii de oameni nevinovați la 13 iunie 1941;

18) mobilizările forțate antebelice și postbelice a zecilor de mii de tineri pe șantierele de muncă (FZO) din U.R.S.S. și înrolarea lor în Armata Sovietică;

19) arestările și epurările operate de organele sovietice de represiune în primii ani postbelici;

20) foametea organizată din 1946-1947;

21) deportarea în regiunile îndepărtate ale U.R.S.S. a zecilor de mii de oameni nevinovați la 6 iulie 1949;

22) lichidarea proprietății private, confiscarea bunurilor materiale ale țăranilor și colectivizarea satului;

23) prigoana împotriva Bisericii și a slujitorilor cultelor, închiderea, profanarea și demolarea locașurilor de cult;

## 22 Limba ROMÂNĂ

- 24) deportarea pentru credință în regiunile îndepărtate ale U.R.S.S. la 1 aprilie 1951 a credincioșilor confesiunii „Martorii lui Iehova”;
- 25) ofensiva ideologică și propagandistică împotriva scriitorilor și valorilor noastre naționale;
- 26) sovietizarea, rusificarea și deznaționalizarea populației prin sistemul de educație și cultură, aparatul administrativ, mass-media și propagandă;
- 27) manipularea și deformarea conștiinței identitare prin falsificarea istoriei, impunerea unor ritualuri, monumente și simboluri străine firii noastre;
- 28) negarea identității românești a populației majoritare și inocularea românofobiei;
- 29) instrumentarea unui regim al „terorii memoriei”, al controlului, al constrângerilor și al persecuțiilor individualității umane pentru cea mai mică încercare de gândire liberă în raport cu regimul totalitar comunist;
- 30) promovarea unei industrializări și urbanizări de tip colonial, cu grave consecințe pe plan etnodemografic;
- 31) înregistrarea unor mari dezechilibre ecologice și a unor urmări nefaste pentru sănătatea populației în urma experimentelor în sfera agriculturii bazate pe chimizarea și concentrarea excesivă a producției agricole;
- 32) formarea unei caste privilegiate a aparatului de partid, a nomenclaturii care a confiscat și a concentrat puterea absolută, a profitat de aceasta și a parazitat pe spatele cetățenilor simpli, servind interese străine.

Plecând de la cele expuse, Comisia susține ferm și univoc că regimul totalitar comunist a fost de la început și până în ultimul moment al existenței sale un regim criminal și represiv, abuziv și inuman, lipsit de orice urmă de legitimitate. Transplantat din R.A.S.S.M. în Basarabia în urma unui act de dictat, acesta a fost totodată un regim de ocupație străină sovietică, din acea clipă și până la înlăturarea și prăbușirea sa în anii 1990-1991.

Comisia propune condamnarea oficială a regimului totalitar comunist din R.A.S.S. Moldovenească și R.S.S. Moldovenească drept unul care a comis acte de genocid și crime împotriva umanității, prin teroare în masă, represiune politică, foamete organizată, deportări, violarea demnității umane și a drepturilor fundamentale ale omului.

Comisia propune onorarea și comemorarea tuturor victimelor regimului totalitar comunist, tuturor victimelor Holocaustului, tuturor celor care, în anii crunți de teroare, represiune și opresiune, au avut de pățimit, precum și tuturor celor care în acești ani, prin fapta, verticalitatea și cuvântul lor, au opus rezistență regimului totalitar comunist, punându-și viața și libertatea în pericol.

Având în vedere necesitatea debarasării de moștenirea grea a regimului totalitar comunist, a distanțării ireversibile de acest regim, Comisia formulează următoarele propuneri:

- 1) condamnarea regimului totalitar comunist din R.A.S.S.M. și R.S.S.M. drept unul care a comis crime împotriva umanității, precum și condamnarea morală a acțiunilor tuturor acelor persoane care au participat la comiterea crimelor regimului totalitar comunist;
- 2) interzicerea utilizării noțiunii de „comunist” și a derivatelor acesteia în titlaturile formațiunilor politice, în denumirile unor instituții și întreprinderi publice și private, precum și interzicerea utilizării și propagării în scopuri politice în spațiul public a simbolurilor totalitare, deopotrivă, comuniste și naziste, în conformitate cu Rezoluția OSCE din 2009 cu privire la reunirea Europei divizate prin promovarea Drepturilor Omului și Libertăților Civile în sec. XXI;
- 3) elaborarea și adoptarea neamânată a Legii Lustrației;
- 4) repunerea victimelor regimului totalitar comunist și a urmașilor lor în drepturile lor juridice, morale și materiale depline prin amendarea cadrului juridic în vigoare sau adoptarea unei legi noi;
- 5) eternizarea memoriei victimelor regimului totalitar comunist și a participanților la mișcarea de rezistență prin ridicarea în orașul Chișinău a unui complex memorial, deschiderea unor muzee locale, instalarea unor plăci comemorative în locurile comiterii crimelor și ororilor comuniste;
- 6) declararea zilei de 23 august ca Zi Europeană a Comemorării Victimelor Regimurilor Totalitare și Autoritare, care să fie marcată cu demnitate și imparțialitate, în consens cu Rezoluția din 2009 a Parlamentului European cu privire la conștiința europeană și totalitarismul;
- 7) declararea zilelor de 13 iunie (1941), 6 iulie (1949) și 1 aprilie (1951), în care au avut loc deportări masive, drept zile naționale de comemorare a victimelor regimului totalitar comunist;
- 8) formarea unei comisii de experți care să evalueze daunele materiale pricinuite de regimul totalitar comunist;
- 9) aprobarea unui program de stat pe termen lung privind investigarea în profunzime a regimului totalitar comunist;
- 10) reorganizarea Arhivei organizațiilor social-politice din Republica Moldova în Arhiva regimului totalitar comunist din Republica Moldova, cu transmiterea tuturor fondurilor de arhivă din depozitele speciale ale Ministerului de Interne, Serviciului de Informație și Securitate, Ministeru-



## 24 Limba ROMÂNĂ

lui Afacerilor Externe și al Integrării Europene, a fondurilor Procuraturii Generale, precum și a altor fonduri ce reflectă esența regimului totalitar comunist în fondurile arhivei respective și asigurarea accesului neîngrădit la toate aceste fonduri;

11) crearea unui institut de studiere a totalitarismului;

12) elaborarea unui manual de istorie a regimului totalitar comunist și introducerea în sistemul de instruire și educație preuniversitară a unui curs de istorie a totalitarismului;

13) încurajarea desfășurării în mass-media a dezbaterilor publice privind esența inumană a regimurilor totalitare, comuniste și naziste.

14) abrogarea Legii nr. 546-XV din 19 decembrie 2003 privind adoptarea Concepției politicii naționale a Republicii Moldova, concepția fiind una tributară trecutului și ideologiei totalitare, incompatibilă cu parcursul european al societății noastre.

Avansând acest set de propuneri, Comisia subliniază că unele din ele pot fi realizate fără întârziere, altele într-un termen mediu sau îndelungat, importantă fiind continuarea sub diferite forme, în cadrul unor diverse instituții – preuniversitare, universitare, de cercetare, mass-media etc. – a activităților inițiate prin instituirea sa. Numai astfel vor putea fi obținute rezultate reale în asanarea climatului social, politic și moral din societate.

Comisia are convingerea că numai prin asumarea adevărului istoric ne vom putea simți într-adevăr oameni liberi, vom fi mai puternici, mai deschiși către noi înșine și către lumea externă, mai uniți, vom avea mai multă încredere în forțele noastre și în ziua de mâine, în viitorul nostru european.

Comisia face un apel la bunul nostru simț și la memoria noastră colectivă. Nu avem dreptul să uităm, nu avem dreptul să fim indiferenți. Prin asumarea și însușirea adevărului istoric, nu vom permite niciodată nimănui să pună la îndoială dreptul nostru la o viață demnă și liberă într-o societate liberă, prosperă și democratică. O reconciliere civică este necesară, este posibilă numai prin asumarea adevărului istoric, oricât de greu și de amar ar fi acesta.

31 mai 2010

## **AVIZUL SAVANȚILOR „CU PRIVIRE LA SEMNIFICAȚIA DATEI DE 28 IUNIE 1940”**

Evenimentele care s-au derulat cu 70 de ani în urmă pe malurile Nistrului, în special între 26 și 28 iunie 1940, revin astăzi cu o nouă forță și semnificație în atenția opiniei publice din Republica Moldova și din exteriorul statului nostru, reclamând o clarificare documentată științific și răspunsuri temeinic argumentate. Este de datoria Academiei de Științe a Moldovei să se pronunțe în această privință, în spiritul rigurilor academice și al responsabilității științifice.

Știința istorică a acceptat drept punct de plecare al acestor evenimente Tratatul de neagresiune sovieto-german și Protocolul adițional secret, semnate la 23 august 1939 la Moscova de comisarul sovietic de externe, V. M. Molotov, și ministrul de externe al Germaniei, Joachim von Ribbentrop. Înțelegerile confidențiale sovieto-naziste au jucat un rol fatal în destinul păcii mondiale: cele două forțe ireconciliabile până la acea dată – regimul comunist sovietic și cel nazist – și-au asumat statutul de arbitri ai păcii și și-au împărțit „sferele de interes” în Europa de Est. În punctul trei al Protocolului adițional secret se arată că „în ceea ce privește Europa de Sud-Est partea sovietică insistă asupra interesului ei pentru Basarabia”, partea germană manifestând „o totală lipsă de interes față de aceste teritorii”. Recunoașterea „sferelor de interes” pentru o parte sau alta la înțelegerile din capitala sovietică presupunea acordarea „dreptului” de ocupație asupra unor țări întregi sau porțiuni din teritoriul unor țări aparte. Pactul sovieto-german de neagresiune și Protocolul adițional secret au deschis porțile celui de-al Doilea Război Mondial, au predeterminat distrugerea și dispariția statului polonez, a Țărilor Baltice inde-

pendente, precum și o serie de anexări și amputări teritoriale din contul unor țări suverane ca Finlanda și România.

Primele semnale privind intenția guvernului U.R.S.S. de a redeschide „cazul Basarabiei” datează din noiembrie-decembrie 1939, atunci când României i s-a sugerat ideea încheierii unui acord de ajutor reciproc cu Moscova, după modelul celor semnate de Țările Baltice, însă împotmolirea Armatei Roșii în războiul împotriva Finlandei a avut drept efect renunțarea la acest scenariu. Guvernul sovietic a revenit asupra acestui subiect la 29 martie 1940, după încheierea păcii cu Finlanda. Începând cu luna aprilie, comandamentul militar sovietic a dispus redislocarea unor importante trupe de pe frontul de operațiuni finlandez la locurile de amplasare permanentă și concentrarea unor unități noi în districtele militare Kiev și Odesa.

În mai 1940, în urma ocupării de către Germania hitleristă a unor țări europene și a atacului asupra Franței, conducerea sovietică a început preparativele concrete pentru „rezolvarea” chestiunii Basarabiei. La 3 iunie șeful statului major al districtului militar Kiev, N. F. Vatutin, a elaborat și a transmis comisarului sovietic al apărării, S. C. Timoșenko, un memoriu strict secret privind operațiunea militară împotriva României. Scopul strategic al acestei operațiuni era distrugerea statului român, ocuparea Turciei europene și stăpânirea Dardanelelor. La 13 iunie la Kremlin a avut loc o consfătuire a conducerii supreme politice și militare sovietice, la care au participat I. Stalin, V. Molotov, S. Timoșenko, B. M. Șapoșnikov, șeful marelui stat major, comandanții celor două districte militare Kiev și Odesa – Jukov și Boldin și alții, la care s-a discutat operațiunea împotriva României. În consecință, a fost emisă directiva comisarului apărării și șefului marelui stat major nr. 101396/ss, conform căreia trupele sovietice plasate la frontiera cu România trebuiau, la data de 24 iunie, ora 22.00, „să fie gata de ofensiva hotărâtoare cu scopul de a distruge armata română și de a ocupa Basarabia”. Cele trei armate (a 5-a, a 9-a și a 12-a), care urmau să atace teritoriul României, erau reunite în cadrul Frontului Sud, sub comanda generalului Jukov. La 23 iunie Jukov raporta comisarului apărării imposibilitatea încheierii concentrării de trupe la 24 iunie, din cauza dificultăților de transport, estimând pregătirea efectivului pentru luptă către dimineața zilei de 27 iunie.

La 21 iunie, șeful Direcției Politice a Armatei Roșii, L. Z. Mehlis, a emis directiva nr. 5285/ss cu privire la activitatea politică și de propagandă în perioada operațiunii împotriva României.

Pe plan diplomatic, urmărind realizarea pretențiilor sale asupra Basarabiei, conducerea sovietică a urmat linia înțelegerilor secrete cu Germania, din 23 august 1939. Astfel, imediat după căderea Franței, la 23 iunie 1940, Molotov i-a comunicat ambasadorului german la Moscova, von Schulenburg,

intențiile sovietice de „soluționare pe cale pașnică” a problemei Basarabiei. Bucovina era inclusă în „rezolvarea” chestiunii basarabene. Dacă România nu accepta o soluție pașnică, U.R.S.S. era decisă să aplice forța armată. Răspunsul părții germane a fost prezentat la 25 iunie. Germania își „onora” înțelegerea în privința Basarabiei, opunându-se însă pretențiilor sovietice asupra Bucovinei, care nu făcuse obiectul discuțiilor anterioare sovieto-germane. Pentru moment, U.R.S.S. se va limita să pretindă doar partea de Nord a Bucovinei.

La 26 iunie, la ora 22.00, comisarul poporului pentru afacerile externe, V. Molotov, l-a convocat pe ministrul plenipotențiar al României la Moscova, Gheorghe Davidescu, pentru a-i înmâna textul notei ultimative prin care U.R.S.S. pretindea Basarabia și Nordul Bucovinei. Nota sovietică era plină de falsuri. În primul rând, în 1918 România nu s-a folosit de slăbiciunea Rusiei pentru a „desface” Basarabia. Parlamentul de atunci al Republicii Democratice Moldovenești (Basarabia), Sfatul Țării, a decis în mod democratic să unească Basarabia cu România. În al doilea rând, România nu putea să desfacă de la Uniunea Sovietică nimic, deoarece aceasta s-a constituit abia în 1922. În rândul al treilea, în nota ultimativă autoritățile sovietice au insinuat că Basarabia ar fi „populată în principal cu ucrainenii” și că România ar fi călcat în 1918 „unitatea seculară a Basarabiei” cu R.S.S. Ucraineană, „unitate” care nu a fost atestată niciodată în istorie.

În plus, Guvernul U.R.S.S. a cerut drept „despăgubire” pentru „dominația” de 22 de ani a României în Basarabia partea de nord a Bucovinei a cărei populație ar fi fost „legată în marea sa majoritate cu Ucraina Sovietică”, un teritoriu care nu a aparținut vreodată Imperiului Rus sau Rusiei Sovietice. Sfidând realitățile istorice și etnice din Basarabia și Nordul Bucovinei, precum și o serie de angajamente asumate de guvernul U.R.S.S. pe plan internațional, ultimatumul sovietic era o mostră a mentalității și conduitei imperiale sovietice în sfera relațiilor internaționale, un exemplu de dictat și amenințare cu recurgerea la forța armată la adresa României.

Izolate pe plan internațional, strâmtorate de propriile resurse militare și economice, strivite de presiunea colosului din Răsărit și incapabile de un efort de luciditate și curaj politic, autoritățile României au cedat în fața amenințării sovietice și au decis evacuarea Basarabiei și Nordului Bucovinei fără a opune rezistență.

La 28 iunie 1940 Basarabia și Nordul Bucovinei au fost invadate de trupele sovietice. Zeci de mii de oameni – funcționari publici, fruntași ai partidelor politice, preoți și intelectuali, profesori școlari și oameni simpli au fost nevoiți să ia drumul exodului peste Prut, pentru a se salva de urgia stalinistă. În Basarabia, Nordul Bucovinei și Ținutul Herța s-a instaurat un regim sovietic de ocupație, opresiv și represiv. Transplantul de sistem sovietic în

teritoriile ocupate și impunerea cu forța a regimului totalitar comunist a tras o linie neagră sub firava democrație interbelică și a produs o serie de consecințe, unele mai dramatice decât altele. Numai în intervalul 1940-1941 regimul sovietic de ocupație (1) a anulat dreptul la cugetul liber și la orice libertăți democratice; (2) a aplicat teroarea în masă împotriva fruntașilor vieții publice, intelectualilor, slujitorilor cultelor, pușinii rămași între Nistru și Prut, dar și a oamenilor simpli; (3) a comis nenumărate asasinate din motive de ură de clasă; (4) a impus zeci de mii de oameni, intelectuali, în primul rând, să ia calea exodului forțat; (5) a deposedat de bunuri și proprietăți mii de cetățeni; (6) a format abuziv R.S.S. Moldovenească la 2 august 1940 prin sfârtecarea teritorială a Basarabiei și desconsiderarea Constituției sovietice care prevedea doar dreptul Uniunii Sovietice de a admite noi republici în cadrul U.R.S.S., nu și de a le forma cu de la sine putere; (7) a extins asupra teritoriului din dreapta Nistrului conducerea administrației și a organizației de partid din R.A.S.S.M. și legislația ucraineană; (8) a promovat o politică fiscală de strangulare economică și socială a țărănimii libere; (9) a interzis alfabetul și limba română și a impus alfabetul rusesc, prin Hotărârea Consiliului Comisarilor Poporului al U.R.S.S. din 11 noiembrie 1940; (10) a închis și profanat locașe de cult; (11) a anulat pe nedrept cetățenia română prin Decretul Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S. „Cu privire la restabilirea cetățeniei sovietice de către locuitorii Basarabiei și la dobândirea ei de către locuitorii Bucovinei de Nord”, din 8 martie 1941; (12) a deportat, la 13 iunie 1941, în regiunile îndepărtate ale U.R.S.S., zeci de mii de oameni nevinovați, de unde mulți nu s-au mai întors; (13) au fost mobilizați forțat zeci de mii de tineri pe șantierele de muncă (FZO) din U.R.S.S. și în Armata Sovietică; (14) a promovat o politică și o propagandă de deznaționalizare și dezumanizare a ființei umane; (15) a interzis organizațiile politice și obștești din Basarabia, inclusiv organizația comunistă și comsomolistă basarabească etc. Aceste nelegiuiri au continuat și după 1944.

Toate acestea s-au derulat sub lozinca „eliberării” oamenilor muncii de sub povara asupririi „burghezo-moșierești române”. Pe teza strâmbă a „eliberării sovietice” din 28 iunie 1940 s-a edificat ulterior un întreg eșafodaj istoriografic sovietic – la fel de fals și mincinos.

Documentele de arhivă, cercetările istoricilor din Republica Moldova și din alte țări atestă de o manieră indubitabilă că actul din 28 iunie 1940 este o consecință directă a tranzacției sovieto-naziste din 23 august 1939 privind partajul „sferelor de influență” între cele două regimuri totalitare ale secolului XX.

Anexarea Basarabiei și a Nordului Bucovinei a fost concepută și realizată de comandamentul politic și militar sovietic ca o operațiune militară de

ocupare a acestor teritorii, iar regimul terorii în masă instaurat în urma acestui act a fost unul al ocupantului și nu al „eliberatorului” sovietic.

Prin urmare, data de 28 iunie 1940 consemnează o pagină neagră în istoria noastră. Această zi este începutul ocupației sovietice, începutul unor drame și tragedii fără precedent în trecutul nostru istoric. În numele unei preținse „eliberări” sociale, regimul totalitar comunist instalat prin forța baionetelor sovietice a comis crime abominabile care trebuie făcute publice și condamnate, iar victimele regimului stalinist trebuie să fie onorate. Acesta este adevărul istoric care trebuie asumat fără ură și părtinire, ca bază pentru o reconciliere civică profundă și durabilă. Cunoașterea și asumarea adevărului istoric trebuie să consolideze societatea noastră, să contribuie la buna informare a cetățenilor și la calmarea spiritelor, la întărirea încrederii în argumentele științei academice.

**Comisia de experți:**

**academician Andrei EȘANU, președinte  
membru corespondent Demir DRAGNEV**

**dr. Ion JARCUȚCHI**

**dr. hab. Anatol PETRENCU**

**dr. Anatol ȚĂRANU**

**dr. Gheorghe NICOLAEV**

**dr. Gheorghe COJOCARU**

**dr. Mihai TAȘCĂ**

## **HOTĂRÂRE CU PRIVIRE LA SEMNIFICAȚIA DATEI DE 28 IUNIE 1940**

În ultimul timp, în mass-media din Republica Moldova se discută în contradictoriu semnificația istorică a datei de 28 iunie 1940. Drept răspuns la numeroasele solicitări privind aprecierea de pe pozițiile științei istorice a acestei date, Academia de Științe, ca cel mai înalt for științific din Republica Moldova, consideră drept o datorie a sa să ia atitudine și să aducă la cunoștința opiniei publice aprecierile comunității academice.

În urma audierii materialelor Comisiei de experți în istorie, în frunte cu academicianul Andrei Eșanu, privind semnificația datei de 28 iunie 1940, Consiliul Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică al Academiei de Științe a Moldovei

### **HOTĂRĂȘTE:**

1. Actul din 28 iunie 1940 este o consecință directă a înțelegerilor secrete sovieto-germane din 23 august 1939 privind partajul „sferelor de interes” în Estul Europei, condamnate prin Hotărârea Congresului al doilea al deputaților poporului din U.R.S.S., din 24 decembrie 1989, Hotărârea Sovietului Suprem al R.S.S. Moldova „Cu privire la Avizul comisiei Sovietului Suprem al R.S.S. Moldova pentru aprecierea politico-juridică a Tratatului sovieto-german de neagresiune” și a „Protocolului adițional secret din 23 august 1939, precum și a consecințelor lor pentru Basarabia și Bucovina de Nord” (nr. 149-XII din 23 iunie 1990). Aceste aprecieri au fost reconfirmate în Declarația de independență a Republicii Moldova din 27 august 1991;

2. Documentele de arhivă, cercetările istoricilor din Republica Moldova și de peste hotare demonstrează că anexarea Basarabiei și a Nordului Bucovinei la 28 iunie 1940 a fost concepută și realizată de comandamentul politic și militar stalinist ca o operațiune militară de ocupare a acestor teritorii. Acesta este adevărul istoric care trebuie asumat fără ură și părtinire, ca bază pentru o reconciliere civică profundă și durabilă.

3. Consiliul Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică al Academiei de Științe a Moldovei consideră că această apreciere a datei de 28 iunie 1940 în termenii adevărului istoric nu poate fi utilizată în scopul dezbinării și confruntării societății noastre, precum și ca pretext pentru tensionarea relațiilor Republicii Moldova cu Federația Rusă și condamnă orice tentativă de speculare a adevărului istoric.

4. Comunitatea academică, având în vedere complexitatea problemelor cu care se confruntă societatea noastră, este de părerea că, fără asumarea plenară a adevărului istoric, este imposibilă edificarea unei societăți europene moderne.

**Academician Gheorghe DUCA,**  
**președinte al A.Ș.M.,**

**Ion GUCEAC,**  
**secretar științific general al A.Ș.M., doctor habilitat**

*Chișinău, 7 iulie 2010*



## **SCURTĂ BIBLIOGRAFIE PRIVIND RAPTUL BASARABIEI, NORDULUI BUCOVINEI, ȚINUTULUI HERȚA LA 28 IUNIE 1940**

1. *Istoria Românilor, vol. VIII, România întregită (1918-1940)*, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 565-599.
2. Ioan Scurtu, Constantin Hlihor. *Anul 1940. Drama românilor dintre Prut și Nistru*, București, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 1992. – 191 p.
3. *Idem. Complot împotriva României. 1939-1947. Basarabia, nordul Bucovinei și Ținutul Herța în vâltoarea celui de-al Doilea Război Mondial*, București, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 1994. – 225 p.
4. Ion Șișcanu. *Raptul Basarabiei. 1940*, Chișinău, Editura Ago-Dacia, 1993.
5. *Idem. Uniunea Sovietică – România, 1940. Tratatative în cadrul comisiilor mixte*, Chișinău, Editura ARC, 1995, p. 106-262.
6. *Idem. Basarabia în contextul relațiilor sovieto-române. 1940*, Chișinău, Editura Civitas, 2007. – 336 p.
7. Alexandru Duțu, Maria Ignat. *1940. Drama României. Rapt și umilință*, București, Editura Universal Dalsi, 2000. – 314 p.
8. Keith Hitchins. *România. 1866-1947*, ediția a II-a, București, Editura Humanitas, 1998, p. 431 și urm.
9. Anatol Petrencu. *Basarabia în al Doilea Război Mondial. 1940-1944*, Chișinău, Editura Lyceum, 1997. – 346 p.
10. *Idem. România și Basarabia în anii celui de-al Doilea Război Mondial*, Chișinău, Editura Epigraf, 1999. – 176 p.
11. Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu. *Istoria românilor în secolul XX (1918-1948)*, București, 1999.
12. Constantin Stan. *Drama românilor din Basarabia și Bucovina de Nord*, Buzău, 2006.
13. Florin Constantiniu. *Între Hitler și Stalin. România și pactul Ribbentrop-Molotov*, București, 1991. – 136 p.

**Dorin CIMPOEȘU 28 Iunie 1940 –**  
**ÎNCEPUTUL DESTRĂMĂRII**  
**TERITORIALE A ROMÂNIEI**  
**SAU VINEREA PATIMILOR**  
**POPORULUI ROMÂN**

Cea de-a doua ocupare a Basarabiei de către Rusia, la 28 iunie 1940, a reprezentat momentul declanșării procesului de destrămarea teritorială a României Mari. Acesta a fost rezultatul unei înțelegeri politice secrete convenite între două regimuri totalitare criminale, respectiv cel național-socialist hitlerist și cel comunist sovietic, concretizată în Dictatul de la Moscova, încheiat la 23 august 1939, cunoscut și sub numele de pactul de neagresiune Ribbentrop-Molotov.

După reocuparea Basarabiei, România a trebuit să suporte și poftele revizioniste ale regimurilor totalitare din Ungaria și Bulgaria, sprijinite de Berlin și Roma, fiind constrânsă să accepte, în următoarele două luni, condițiile umilitoare ale Dictatului de la Viena și Tratatului de la Craiova, pierzând astfel cea mai mare parte a Transilvaniei, precum și Cadrilaterul.

Drept consecință, rapturile din vara anului 1940 au făcut ca România să revină la situația anterioară Primului Război Mondial din punct de vedere teritorial, demografic etc. și să nu mai cunoască integritatea națională deplină din 1918, nici după 70 de ani de la acea *vinere a patimilor*<sup>1</sup>.

Trebuie remarcat însă faptul că, la 28 iunie 1940, Rusia sovietică nu a ocupat numai Basarabia, ci și alte teritorii românești, care nu făceau obiectul art.3 al Protocolului adițional secret al Dictatului de la Moscova, cum ar fi Nordul Bucovinei, ținutul Her-

## 34 Limba ROMÂNĂ

ța, precum și unele insule din Delta Dunării. Acestea nu au mai revenit României nici până astăzi.

Inițial, Rusia a intenționat să ocupe întreaga Bucovină, lucru despre care Molotov l-a informat, la 23 iunie 1940, pe contele Von der Schulenburg, ambasadorul Germaniei la Moscova. Hitler, însă, nu a fost de acord cu revendicarea sovieticilor, considerând-o „un semn al puterii sovietice spre Vest”<sup>2</sup> și o încălcare a Protocolului adițional secret. În acest context, dorind să nu deterioreze încă relațiile cu Germania, dar nici să nu dea dovadă de slăbiciune, Stalin și-a restrâns cererea doar la partea de Nord a Bucovinei.

Cedarea Basarabiei a avut o valoare strategică deosebită pentru Germania, deoarece i-a permis să obțină o poziție binevoitoare din partea Rusiei și să amâne viitoarea confruntare militară cu aceasta, în condițiile unei angajări pe frontul de Vest, iar pe de altă parte, să determine România să adere la Axă, neavând altă alternativă.

Ocuparea Basarabiei nu a fost o surpriză pentru autoritățile române, așa cum au acreditat unii istorici. Guvernul de la București a conștientizat această amenințare chiar la scurt timp după semnarea Dictatului de la Moscova. Astfel, V.V. Tilea, ministrul român la Londra, comunica la 26 septembrie 1939 următoarele: „Pentru mine este clar că Sovietele urmăresc cel puțin ocuparea Basarabiei, având în vedere asentimentul Germaniei și, în ultimă rațiune, bolșevizarea întregii Europe”<sup>3</sup>. Ambasadorul României în Letonia, Grigore Niculescu-Buzești, semnala, la 4 noiembrie 1939, că în contextul tratatelor vizând tratatul militar ruso-leton, vicecomisarul Isakov, șeful delegației sovietice, a afirmat că, dacă negocierile cu Finlanda ar fi fost încheiate, ar fi avut loc o acțiune militară împotriva Basarabiei, importante forțe militare fiind concentrate în acest scop la Harkov și Odesa<sup>4</sup>. La rândul său, Alexandru Cretzianu, secretar general al Ministerului de Externe român, în perioada 1939-1941, arăta că Guvernul de la București primise informații privind pregătirea unui atac al U.R.S.S. împotriva României<sup>5</sup>. Pe de altă parte, revista „Internaționala Comunistă” insera în paginile sale articolul *Războiul imperialist și România*, semnat de Boris Stefanov, șeful Secției române a Kominternului, în care era prezentat planul de luptă al comuniștilor „români” privind sovietizarea României<sup>6</sup>. Acest articol l-a determinat pe Gh. Davidescu, ambasadorul român la Moscova, să-i trimită o scrisoare, la 13 decembrie 1939, ministrului de externe român, Gr. Gafencu, în care să precizeze obiectivele urmărite de Soviete față de România și „mijloacele la care ar putea recurge pentru realizarea scopurilor lor”<sup>7</sup>.

Între timp, pe plan internațional se desfășura o campanie intensă de „convingere” a României că, în cazul unui refuz al acesteia de a ceda Basarabia fără lupte, Kremlinul va recurge la mijloace militare. Gh. Davidescu

transmitea, în acest sens, de la Moscova, la 7 decembrie 1939 că „În ceea ce ne privește, opinia generală a cercurilor conducătoare germane ar fi că «România nu este decisă a se opune cu armele unei încercări de ocupare a Basarabiei»”<sup>8</sup>. În aceeași notă, Radu Irimescu, ministrul român la Washington, arăta că mass-media din capitala americană promova ideea că „nu am lupta pentru Basarabia”, iar V. P. Potemkin, adjunctul lui Molotov, preciza că „Odesa este un port fără viață”, întrucât „adevăratul hinterland al acestui port este Basarabia”<sup>9</sup>.

Avertizări la adresa României privind pretențiile teritoriale ale Moscovei față de țara noastră au venit chiar de la unii reprezentanți ai Germaniei hitleriste. Hans von Mackensen, ambasadorul german la Roma, afirma, la 7 martie 1940, într-o întâlnire cu omologul său român, Raoul Bossy, că „Balcanii încep la Prut” și că „pentru Basarabia nu va lupta nimeni”<sup>10</sup>. Mai mult, Wilhelm Fabricius, ambasadorul Germaniei la București, a înaintat Guvernului român, la 2 iunie 1940, o notă verbală în textul căreia solicita să se precizeze poziția României în eventualitatea unor cereri de revizuire a granițelor venite din partea vecinilor săi, dând exemplul Rusiei în problema Basarabiei<sup>11</sup>.

Dar avertismentul cel mai serios dat României a venit din partea lui V. M. Molotov, în cadrul unui raport prezentat la 29 martie 1940, în ședința Sovietului Suprem al U.R.S.S., când a făcut un adevărat rechizitoriu la adresa Bucureștiului, învinuindu-l că din cauza problemei litigioase a Basarabiei nu s-a semnat pactul de neagresiune dintre cele două țări. Mesajul Kremlinului a fost recepționat corect și imediat de autoritățile române, lucru confirmat de Serviciul Special de Informații care preciza, la o zi după discursul lui Molotov, că „Moscova găsește că se apropie momentul să oblige România la «retrocedarea» Basarabiei”<sup>12</sup>.

Începând cu luna mai 1940, sovieticii nu au mai făcut niciun secret din intențiile lor de a ataca România. Astfel, ofițerii sovietici din zonele de dislocare din apropierea graniței române afirmă fără rețineri că sunt pregătiți pentru „eliberarea Basarabiei și Bucovinei”, la fel și comisarii bolșevici în cadrul întrunirilor de pregătire a populației pentru război<sup>13</sup>.

Concomitent, din U.R.S.S. soseau persoane particulare, care declarau că Moscova pregătea o acțiune pentru „obținerea Basarabiei”. Iar datele culese de poliția de frontieră arătau că la Odesa se constata „o mare afluență de ofițeri și trupe care veneau și plecau”, în unele zone ale Ucrainei se făcea „o intensă propagandă antiromânească de către agenții NKVD-ului îmbrăcați civil”, iar „de-a lungul Nistrului se lucrează febril la fortificații”<sup>14</sup>.

Pe de altă parte, sovieticii au început pregătirile militare la granița cu România încă din toamna anului 1939, ceea ce arăta intenția fără echivoc a

Kremlinului de a folosi un context favorabil formulării unor revendicări teritoriale. Până în primăvara anului 1940, a fost constituit Frontul de Sud, ce regrupa unitățile din regiunile militare Kiev și Odesa, cu un efectiv impresionant, format din: 32 de divizii de trăgători; 2 divizii motorizate și 6 divizii de cavalerie, 11 brigăzi de tancuri și 3 brigăzi de trupe aeropurtate, la care se adăugau 30 de regimente și 4 divizioane de artilerie<sup>15</sup>. Acesta asigură o superioritate triplă de forțe militare pe principalele direcții ale unei eventuale ofensive împotriva României.

Marele Stat Major al Armatei române era la curent cu pregătirile militare și lucrările strategice efectuate de sovietici la granițele României, lucru despre care a informat Ministerul Afacerilor Străine în timp util. În urma acestor semnalări, Ministrul român al Afacerilor Străine, Ion Gigurtu, i-a cerut lui Gh. Davidescu „a face pe lângă guvernul sovietic un demers cu caracter amical, arătându-i surprinderea noastră de a constata că se adună din ce în ce mai multe trupe sovietice la granițele noastre și că pregătirile ce se fac de către aceste trupe au un caracter îngrijorător”<sup>16</sup>.

Gh. Davidescu nu a mai avut timp să solicite audiență la comisarul Afacerilor Străine sovietic, deoarece, la 26 iunie 1940, orele 22.00, V. M. Molotov l-a convocat și i-a înmănat o notă ultimativă prin care U.R.S.S. cerea României să-i „înapoieze cu orice preț” Basarabia și să-i „transmită” Nordul Bucovinei. Răspunsul părții române era așteptat pentru ziua de 27 iunie. Verbal, Molotov a avertizat că în cazul unui răspuns negativ „atacul va fi lansat în seara următoare”<sup>17</sup>.

Pentru a crea o presiune psihică puternică, pentru a scurta termenul de răspuns și pentru a determina autoritățile române să ia o decizie politică foarte importantă într-o stare de panică și presiune maximă, serviciile de securitate sovietice au blocat legăturile telefonice ale Ambasadei României cu Secția de Cifru a Ministerului Afacerilor Străine de la București, împiedicând transmiterea textului ultimatumului în timp util. Acestea au fost refăcute abia a doua zi, la ora 07.00.

Ultimatumul a produs o precipitare imediată a vieții politice de la București. În prima fază, regele Carol al II-lea a avut o discuție cu președintele Consiliului de Miniștri, Gheorghe Tătărescu, și ministrul de externe, Ion Gigurtu, după care i-a convocat pe ambasadorii Germaniei și Italiei la București, pe care i-a anunțat de hotărârea sa de a rezista revendicărilor ultimative ale sovieticilor. Din păcate, suveranul n-a putut conta pe sprijinul aliaților din cadrul Axei, reprezentanții acestora având instrucțiuni clare să-l convingă că este mai bine să accepte cererile Moscovei „în numele interesului menținerii păcii în această parte a lumii”<sup>18</sup>. În paralel, pentru a câștiga timp și a obține o eventuală „ameliorare” a condițiilor impuse de Moscova, Guvernul a elaborat un proiect de răspuns, exprimându-și

ORGANUL DE ADMINISTRATIE... Buletinul... 1940

10 PAGINI 3 LEI

J O I A L U I E 1940

Timpul

1940... Fondator: Origore Gatenca

DOLIUL TARII

Trăsim astăzi prin clipa cea mare a suferinței. Peste câteva săptămâni Basarabia și Bucovina vor fi...

Desbatere din Comisiile de afaceri străine ale Camerei și Senatului, privitoare la cedarea Basarabiei și Bucovinei de Nord

Notele ultimative ale guvernului sovietic și răspunsurile guvernului român, au fost expuse de C. Argetoianu

Guvernul român, prin intermediul Comisiilor de afaceri străine...

Comunicatul zilei de 2 Iulie 1940 a Marelui Stat Major

Președintele de onoare al Comandamentului Armatei Române...

EXPUNEREA D-LUI CONSILIER REGAL C. ARGETOIANU, MINISTRU AFACERILOR STRĂINE

Președintele Comisiei de afaceri străine...

CEA MAI CUMPLICATA TOARE PROBLEMA

În prezent în țara noastră există o problemă...

Pentru frații noștri refugiați

Am văzut, când în urmă cu câțiva ani, în timpul războiului...

PRIMA NOTĂ SOVIETICĂ

Comisia sovietică de afaceri străine...

DESBATERILE CONSILIULUI DE COROANA

În zilele următoare, în cadrul Consiliului de Coroană...



RĂSPUNSURI GUVERNULUI ROMÂN

În urma solicitărilor făcute de Comisia sovietică...

DECLARAȚIILE D-LUI CONSILIER REGAL GHEORGHE TĂTĂRESCU, PREȘEDINTELE CONSILIULUI DE MINISTRI

Comisia de afaceri străine este Comisia de afaceri străine...

Ziarul „Timpul” din 4 iulie 1940 despre raptul Basarabiei, Bucovinei de Nord și Ținutului Herța

disponibilitatea pentru o discuție „amicală și de comun acord a tuturor problemelor emanând de la guvernul sovietic” și solicitând stabilirea unui loc și a unei date în acest scop. Răspunsul dat de guvernul român a fost apreciat de Moscova ca fiind inacceptabil.

Într-o problemă atât de gravă pentru soarta României, suveranul nu putea lua o decizie de unul singur. Ca urmare, a convocat Consiliul de Coroană în aceeași zi de 27 iunie, în cadrul căruia a avut loc o dezbatere foarte aprinsă privind reacția României în noile condiții create de ultimatumul sovietic. Votul din Consiliu nu a fost edificator, 11 participanți pronunțându-se împotriva ultimatumului, 10 pentru acceptarea acestuia, iar 5 pentru inițierea de negocieri. Printre cei mai vehemenți adversari ai cedării au fost Nicolae Iorga și Ștefan Ciobanu, fost deputat în Sfatul Țării. Ministrul Apărării, general Ion Ilcuș, și șeful Marelui Stat Major, general Florea Țenescu, s-au poziționat în grupul celor care au fost de acord cu acceptarea ultimatumului, motivând că armata va fi în imposibilitatea de a lupta pe trei fronturi, în condițiile unor cereri revizioniste similare venite din partea Ungariei și Bulgariei. Toți participanții au fost de acord cu mobilizarea întregii armate române, context în care regele a semnat în aceeași zi un decret ce intra în vigoare la ora 24.00 a nopții de 28 spre 29 iunie 1940<sup>19</sup>.

În condițiile unui vot echivoc și sub presiunea unui răspuns convingător la ultimatumul sovietic, regele Carol al II-lea a convocat un nou Consiliu de Coroană în seara zilei de 27 iunie 1940. Cu acest prilej, a fost reluată votarea pe marginea notei ultimative a Moscovei, înregistrându-se următorul rezultat: 19 voturi pentru acceptarea ultimatumului, 6 contra și 1 abținere. Din *grupul celor șase* făceau parte Nicolae Iorga, Ștefan Ciobanu, Victor Iamandi, Silviu Dragomir, Traian Pop și Ernest Urdăreanu. Monarhul a fost „amărât” și a considerat că s-a făcut „o mare greșeală de a ceda fără niciun fel de rezistență aproape un sfert de țară”<sup>20</sup>.

La scurt timp după încheierea ședinței Consiliului, în noaptea de 27 spre 28 iunie, la ora 02.30, autoritățile române au primit cea de-a doua Notă ultimativă a Moscovei, care cerea ca într-un termen-limită de 4 zile, începând cu 28 iunie, ora 14.00, România să evacueze Basarabia și Nordul Bucovinei. În aceeași zi, la ora 11.00, C. Argetoianu, noul ministru al afacerilor străine, comunica Moscovei, prin intermediul ambasadorului Gh. Davidescu, că „Guvernul român, pentru a evita gravele urmări ce le-ar avea recurgerea la forță și deschiderea ostilităților în această parte a Europei, se vede silit să accepte condițiile de evacuare specificate în răspunsul sovietic”<sup>21</sup>. La ora 13.00, Armata roșie trecea Nistrul în Basarabia și Bucovina de Nord, iar postul de Radio Moscova anunța încorporarea celor două provincii istorice românești la U.R.S.S.

La 3 iulie 1940, ora 13.00, noua frontieră româno-sovietică de pe râul Prut a fost închisă, iar prin decizia Guvernului român s-a păstrat un moment de reculegere pentru românii rămași sub ocupația sovietică, următoarele trei zile fiind declarate zile de doliu național. Abandonarea acestor teritorii naționale fără luptă a fost pragmatică, dar, în același timp, dezonorantă pentru oamenii politici ai vremii. Umiliința trăită avea să aibă consecințe dintre cele mai grave și nedorite pentru românii din cele două provincii ocupate de Rusia sovietică.

În urma ocupației sovietice din 28 iunie 1940, România a pierdut un teritoriu de 55.500 km<sup>2</sup> și o populație de 3,7 milioane de locuitori, care nici după 70 de ani nu au revenit la Patria-mamă. Mai mult, populația din cele două provincii istorice și ținutul Herța, ocupate samavolnic, a fost supusă unui proces de comunizare forțată, înfometare premeditată și deportare în gulagurile sovietice, căruia i-au căzut victime sute de mii de români.

\* \* \*

În întreaga perioadă de ocupație sovietică (1940-1991, cu o pauză între 1941 și 1944), ziua de 28 iunie a intrat în simbolistica totalitară sovietică și a fost aniversată anual, prin organizarea pe teritoriul R.S.S. Moldovenești a unor ample manifestări, dedicate „eliberării de sub ocupația românească”.

Din păcate, și după declararea independenței și proclamarea Republicii Moldova (1991), această zi neagră din istoria României și, implicit, a Basarabiei, și-a păstrat semnificația impusă de ocupația sovietică totalitară, mai ales în mentalul colectiv al rusofonilor și al generațiilor rusificate și deznaționalizate.

Toate regimurile care s-au succedat la conducerea Republicii Moldova, până în anul 2001, indiferent de culoarea lor politică, nu au avut curajul să repună în drepturi adevărul istoric privind data de 28 iunie 1940, deși trebuie precizat că nu i s-a mai acordat importanța din vremurile totalitare.

Odată cu restaurația comunistă sovietică din 2001, prin revenirea la putere a Partidului Comuniștilor, simbolurile regimului stalinist, inclusiv data de 28 iunie, au fost readuse în actualitatea politică din stânga Prutului, pentru o perioadă de 8 ani, fiindu-le redată importanța și semnificația de altă dată.

După decomunizarea pentru a doua oară a Basarabiei, survenită în urma mișcărilor sociale din luna aprilie 2009 și preluarea conducerii Republicii Moldova de către o coaliție politică de centru-dreapta, proeuropeană, pentru prima dată în istoria acestei vechi provincii românești a început să se spună lucrurilor pe nume și să fie întreprinse unele acțiuni concrete de



## 40 Limba ROMÂNĂ

restabilire a adevărului istoric. Inițiativa și curajul deosebit, în acest sens, au venit din partea președintelui în exercițiu al Republicii Moldova, Mihai Ghimpu, care, spre deosebire de predecesorii săi, este primul șef de stat care a declarat public că este român și că vorbește limba română. Mai mult, acesta a înființat o Comisie<sup>22</sup> de specialiști în domeniul istoriei și nu numai, având ca sarcină principală elaborarea unui raport obiectiv și științific privind regimul comunist totalitar sovietic din Basarabia și crimele comise de acesta împotriva populației românești, pe baza documentelor desecretizate, tot prin voința sa, provenite din arhivele vremii, care urmează să fie prezentat în actualul Parlament al Republicii Moldova și apoi publicat. De asemenea, Mihai Ghimpu este primul președinte care a emis, la 24 iunie 2010, un decret prin care 28 iunie 1940 a fost declarată *ziua ocupației sovietice* a Basarabiei<sup>23</sup>.

Demersurile actualului șef al statului privind repunerea în drepturi a adevărului istoric și științific au fost contestate și atacate atât de adversarii săi politici din Republica Moldova, unii chiar din cadrul coaliției aflate la putere (Marian Lupu, liderul Partidului Democrat), cât și de către Rusia, care nu se împacă cu ideea pierderii Basarabiei și face toate eforturile pentru menținerea acesteia în sfera ei de influență. Astfel, Duma de Stat a adoptat o hotărâre de condamnare a decretului privind ziua de 28 iunie, M.A.E. rus a calificat acțiunile lui Mihai Ghimpu drept „analfabetism politic”, iar autoritățile de la Moscova au introdus embargoul asupra vinului din Republica Moldova exportat pe piața Federației Ruse<sup>24</sup>.

Indiferent de reacțiile produse și de consecințe, adevărul istoric și științific trebuie afirmat și apărat prin toate mijloacele și cu orice preț, mai ales când acesta este de partea poporului român, fără a face niciun compromis pe baza acestuia, deoarece numai așa vom deveni respectați și admirați între celelalte națiuni civilizate ale lumii.

### NOTE

<sup>1</sup> Paul Mihail, *Jurnal (1940-1944)*, București, 1999, p. 12.

<sup>2</sup> Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, București, 1997, p. 372-373.

<sup>3</sup> AMAE, fond 71/1914, E 9, vol. 63, f. 59.

<sup>4</sup> Jean Nouzille, *Moldova, istoria tragică a unei regiuni europene*, Chișinău, 2005, p. 148.

<sup>5</sup> Gheorghe Buzatu, *România cu și fără Antonescu*, Iași, 1991, p. 61.

<sup>6</sup> Vitalie Văratec, *Preliminarii la raptul Basarabiei și Bucovinei 1938-1940*, București, 2000, p. 17.

<sup>7</sup> *Idem*.

<sup>8</sup> *Ibidem*, p. 16.

<sup>9</sup> Vitalie Văratec, *op .cit.*, doc. nr. 32 și 33.

<sup>10</sup> *Ibidem*, doc. nr. 58.

<sup>11</sup> Ioan Scurtu și colaboratorii, *Istoria Basarabiei de la începuturi până în 1998*, București, 1998, p. 205.

<sup>12</sup> Vitalie Văratec, *op. cit.*, doc. nr. 68.

<sup>13</sup> *Ibidem*, doc. nr. 94, 97, 100 și 106.

<sup>14</sup> *Ibidem*, doc. nr. 62, 63, 64 și 65.

<sup>15</sup> Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 204. Cifrele sunt controversate, în documentele emise de Marele Stat Major al Armatei Române acestea fiind diferite (vezi AMR, fond Armata 3, dosar 37, f. 196-198 și AMR, fond 948, dosar 531, f. 134-136).

<sup>16</sup> Vitalie Văratec, *op. cit.*, doc. nr. 129.

<sup>17</sup> Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 207.

<sup>18</sup> Carol al II-lea, *Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice*, vol. II (1939-1940), ediție îngrijită de Marcel D. Ciucă și Narcis Dorin Ion, București, 1996, p.199.

<sup>19</sup> Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 209-210.

<sup>20</sup> Carol al II-lea, *op. cit.*, p. 204.

<sup>21</sup> Florin Constantiniu, *op. cit.*, p. 375.

<sup>22</sup> Vezi Decretul prezidențial din 14 ianuarie 2010, publicat de Agenția de știri „Mold-pres”, din aceeași zi.

<sup>23</sup> Agenția de știri „Publika”, 25 iunie 2010.

<sup>24</sup> Agenția de știri „Unimedia”, 28 iunie 2010.

## *Maria* **CRIHANA VECHĂ ÎN VALURILE CUDLENCO DEPORTĂRILOR ȘI FOAMETEI**

Satul Crihana Veche este situat în sudul Republicii Moldova, raionul Cahul. Se află la 175 km de Chișinău, 7 km de centrul raional și la 9 km de stația de cale ferată Cahul.

În prezent numără circa 4.500 locuitori cu 1.285 de gospodării individuale. În sat funcționează Liceul Teoretic „M. Eminescu” cu 1.076 de locuri în care învață 713 elevi, o școală auxiliară pentru copiii cu handicap, o grădiniță de copii cu 280 de locuri, un centru de sănătate, 2 lăcașe sfinte: Biserica Creștin-Ortodoxă și Biserica Baptistă, o bibliotecă publică cu 11.550 de volume în patrimoniu și alte obiecte de menire socială.

Cu numele Crihana localitatea noastră a dăinuit peste secole, apoi devine Crihana Veche pentru a fi deosebită de Crihana Nouă, care apăruse peste deal, în imediata apropiere a satului. Unele surse documentare informează precum că prima atestare pentru Crihana Veche ar fi anul 1425<sup>1</sup>, deși „în sec. XV nici într-un hrisov domnesc nu se amintește denumirea Crihana în calitate de nume al unei așezări oarecare”<sup>2</sup>. Indirect, numele localității este vizat într-un act al cancelariei domnești din 2 iulie 1502, în care sunt menționate valea și gârla Cărhana<sup>3</sup>.

Istoricul A. Eremia afirmă că „denumirea corectă, motivată din punct de vedere istoric și etimologic, a localității este Crihana”, aceasta „fiind un nume topic românesc și trebuie scris și rostit conform normelor limbii și tradițiilor onomastice românești”<sup>4</sup>.

Cele mai zguduitoare pagini din istoria satului meu, pagini scrise cu lacrima consătenilor mei, au fost foametea din anii 1946-1947 și deportările din 1941 și 1949.

Amintirile reflectate în culegerea de schițe și articole *Fărâma cea de pâine* de către regretatul profesor C. Reabțov, om de o inteligență și cultură înaltă, care în anii de restriște 1946-1947 se afla în funcția de director al școlii din Crihana Veche, dezvăluie calvarul prin care au trecut consătenii mei și întregeste tabloul istoric al acelor vremuri.

„Anul 1946 s-a dovedit a fi nespus de secetos. Toată vara nu căzuse un strop de ploaie. Dealurile și șesurile cu buruiană uscată, galbenă-ruginie, cu copacii colbăiți de pe marginea drumului, ce-și scuturau frunza înainte de vreme, alcătuiau un tablou dezolant. Și doar ciulinii uscați de pe câmpurile pustii se rostogoleau alene la adierea vântului, adunându-se grămadă în șanțuri și râpi. Dar o nenorocire nu vine niciodată singură. S-au ivit agenții de colectări, care au încărcat până la ultimul bob ce le rămăsese oamenilor. Au deșertat lăzile, au măturat podurile. Au răscolit cu sulite lungi și răngi de fier gropile de pâine, au cotrobăit sub lavițele pe care dormeau stăpânii, în glugile de stuf, sub stivele de lemne. Nu ajutau nici rugămințile, nici lacrimile. Planul – așa-numita postavcă (*n.a.*) – trebuia de îndeplinit! Pâine, lapte, carne, ouă, lână...

Prin noiembrie, după ce s-a răcit timpul, foametea s-a dezlănțuit în tot aspectu-i înspăimântător. A scăzut brusc frecvența copiilor în școală, iar cei ce continuau să se ducă au devenit peste măsură de liniștiți și tăcuți, de parcă se maturizaseră cu toții înainte de timp. Seara satul rămânea pustiu. Rar se zărea câte o fereastră luminată. Conteniseră chiotele și șuieratul flăcăilor. Nu se mai aduna tineretul la șezători ori furcării. Mai dăduse și o iarnă geroasă de crăpau pietrele, cu vânturi tăioase și reci.

Într-o dimineață, pe la începutul lui decembrie, mă pornisem spre oraș, în interes de serviciu. Pe vremea aceea se călătorea pe jos. Fulguia ușor. Pământul abia se acoperise cu un strat subțire de zăpadă. La vreo trei sute de metri de sat zăresc de departe o mogâldeată ghemuită colac în jurul unui stâlp de telegraf. Părea a fi un om. Dar de ce-i așa de mic? Pe măsură ce mă apropiam, se contura tot mai clar. Era un copil. Era un școlar.

Un elev din clasa a V-a a școlii noastre. De câteva zile lipsea de la școală și nici acasă nu putea fi găsit. Se dusese probabil în oraș să găsească ceva de-ale gurii, iar acum se întorcea acasă. Aici l-au părăsit puterile și a căzut. N-a reușit măcar să ajungă la prima casă din sat. I-am închis ochii și m-am întors din drum. Era prima jertfă din rândul elevilor mei, dar nu și ultima. Până în primăvară s-au dus pe lumea cealaltă încă 22 de copii de vârstă școlară...

Moartea cosea în dreapta și în stânga. Numai în decurs de două luni (de la data alcătuirii listelor de alegeri și până în ziua votării) au închis ochii pe veci 60 de locuitori ai satului – e vorba numai de acei de la 18 ani în sus.

## 44 Limba ROMÂNĂ

Victimele foametei erau duse la cimitir și acoperite doar cu câteva lopeți de bulgări înghețați, dar mai mult cu zăpadă. Cine avea puteri să sape o groapă obișnuită?”<sup>5</sup>.

Lumea începuse să moară de foame. Numărul celor bolnavi creștea. „Conform datelor organelor de ocrotire a sănătății, la 25 decembrie 1946 în republică au fost înregistrați 53 de mii de bolnavi de distrofie, la 1 februarie 1947 numărul lor crescuse până la 190 de mii, la 10 februarie 1947 de distrofie sufereau deja 215 mii. Numai în lunile noiembrie 1946 – ianuarie 1947 în republică au decedat cu 20.685 oameni mai mulți decât în aceleași luni ale anilor precedenți”<sup>6</sup>.

„În 1946 a fost secetă mare, îmi povestea mama. Pâinea albă nu s-a făcut. Păpușoi s-au uscat. Trebuia să dăm postavca la stat și să plătim și impozitul pentru pământ. Perceptorul Erușevski, însoțit de agenții de la primărie, umblau pe sectorul nostru și strângeau pâinea de prin poduri și gropi. Mama rămăsese singură cu cinci copii, căci tata murise în '45. După ce ne-au luat pâinea, familia începu să îndure foamea. Prin Postul Crăciunului a murit fratele Culiță. Puțin mai târziu i-am înmormântat pe Duță și Gavrilă. Dinspre primăvară am îngropat-o și pe biata mamă. Rămăsesem numai eu și frățiorul Vasilică. Am mâncat măcucă până am terminat-o, apoi ne duceam după mogâldan – un fel de rădăcină de papură. Aduceam câte un sac de cinci banițe, îl spălam, îl tăiam roticele și îl uscam în cuptor. Îl frecam în pumn și-l făceam faină. Frământam și coceam turte. Mai strângeam ciurlan verde, îl fierbeam și-l mâncam; ciocleji de păpușoi îi trăgeam la râșniță și din faina lor făceam turte. Alții prindeau guzgani la capcană, cioroi, mâțe, câini, ce găseau. Când s-a mai încălzit, lumea, cu mic cu mare, se ducea la baltă, strângea scoici pe care le frigeau pe o tablă. Tare greu ne-a mai fost, mai ales iarna. Era și un ger de nu s-a mai pomenit. Lumea murea, cu toți din casă. În Postul Mare muri și frățiorul meu mai mic. Am rămas singură. Noroc de o vecină, care m-a îngrijit și m-a scăpat din foamete. Cred că muream și eu”<sup>7</sup>.

„Ferească Dumnezeu ce-a fost atunci. În '46 lucram la spital. Îngrijeam de bolnavi împreună cu Ileana lui Lazăr și Eva lui Moise Popa. În calitate de medici se aflau Nadia și Listrat Surjicov. Mai erau angajați și câțiva bărbați care strângeau morții de pe drum și din case. La spital nu mai era loc unde să-i punem pe cei decedați, nici pe acei care abia suflau. Doamne! Aveau pânțele umflate de-ți era frică se te uiți la ei. Pe sutcă mureau de la douăzeci până la cincizeci de oameni, uneori chiar și mai mulți. Nu dovedeam să-i cărăm cu sania la cimitir. Erau îngropați câte 10-15 la un loc. Cei rămași în viață erau înnebuniți de foame. Să nu mai dea Dumnezeu să mai fie ce-a fost”<sup>8</sup>.

Trei copii i-au murit de foame și Ioanei Cazan. Iată ce am aflat de la ea:

„Bărbatul fusese pe front; s-a întors contuzionat și a murit. Rămăsesem cu șapte copii.

În '46 numai Dumnezeu de sus m-a știut câte-am tras. Uscam frunze de copaci și iarbă, amestecam mogâldan și ciulini uscați, făceam faină, coceam turte și hrăneam copiii. Patru au supraviețuit, dar trei – Lența, Veța și Ștefanei au murit de foame, mititeii mamei”<sup>9</sup>.

Mare pârjol a mai fost și foametea. Au murit familii întregi. A lui Mățaș Pavel, Lungu Andrei, Sârghi Hrețu, Dumitru și Onuț Groapă ș.a. Nastasiei Hrețu i-au murit doi copii, lui Vasile Fulger – doi copii, în familia Bogdan – trei copii, lui Ghiță Popov – două fete, Anicăi Dragomir – doi flăcăi. Irina Chiriac a murit de foame împreună cu fiică-sa Culina. Vâlcu Constantin al lui Mihail a murit în 1946, Chebac Gavrilă al lui Vasile în 1947... Șirul se poate continua... Foametea și mortalitatea în masă s-au menținut până la roada nouă. În mai puțin de un an de zile, Moldova a pierdut de trei ori mai mulți oameni decât în trei ani de război.

O altă pagină la fel de tragică asemenea foametei din 1946-1947 a fost epopeea deportărilor. Se delimitează câteva valuri de deportări. În anul 1941 în satul Crihana au fost ridicate mai multe familii. Printre acestea – Olteanu Marin al lui Ion cu soția Maria și copiii: Vasilisa, Anghelina, Elizaveta, Anastasie, Ana, Gheorghe, Chirilă și gemenii Galiopa și Ion; Vâlcu Vasile al lui Ion cu soția Elena și feciorul Gheorghe; Sava Constantin cu soția Elena și copiii Petrea, Colea și Nicolae, *luat de suflet*”.

„Era 13 iunie anul 1941, își amintește Elizaveta Vâlcu-Olteanu. Dormeam după o zi de muncă. Tata auzi gălăgie și ieșise la poartă. Veniseră de la primărie. Ne-au anunțat că trebuie să plecăm. Unde? – nu știa nimeni. Împreună cu alde Vâlcu și Costică Sava ne-au dus la gara de trenuri din Vulcănești. Acolo – lume de pe lume. Am ajuns a doua zi dimineața la Tiraspol. Tatălui meu, Olteanu Marin, lui Costică Sava și lui Vasile Vâlcu li s-au ordonat să coboare. De atunci n-am mai auzit nimic de ei. Împreună cu mamele noastre și încă vreo 50-60 de oameni am fost încărcăți într-un vagon pentru vite. Ferească Dumnezeu ce se făcea acolo. Femeile plângeau, copiii țipau. Geamurile și ușile vagonului erau încuiate. Noi stăteam îngheșuiți care și cum putea, căci nu aveai pe ce te așeza. Era o căldură și o nădușeală de nu aveai cu ce răsufla. Pe 25 iunie am ajuns în Aktiubinsk. Am fost luați la lucru în aulul Akșat. Cei mici adunau căpițele de fân și de grâu, cei mari îngrijeau de vite. De la început trăiam într-un grajd fără paturi, fără încălzire. Fiecare familie își meșterise câte un cotlonaș și un pat din lut. Ne-au spus că nu avem voie să plecăm nicăieri, căci suntem condamnați la 20 de ani. De mâncare ne dădeau un fel de terci: pleavă care plutea deasupra și apă. Ne hrăneau și cu pește împutit și sărat. Toată ziua beam apă după el. A început lumea a muri. A murit și surioara mea Galiopa. Nu a putut suporta

## 46 Limba ROMÂNĂ

greutățile nici biata Ileană a lui Costică Sava. A decedat și i-au rămas copilașii mici, singurei.

Peste vreo 2-3 ani începuserăm să ne deprindem. Vara lumea prinse a-și face case și gospodărioare proprii. Tinerii întemeiau familii. Se minunau băștinașii de hărnicia moldovenilor. Acolo m-am căsătorit și eu cu măhăleanul meu Gheorghe Vâlcu<sup>10</sup>.

„Prin multe greutăți am trecut, mi-a mărturisit Gheorghe Vâlcu, soțul Elizavetei Vâlcu, dar am supraviețuit datorită hărniciei noastre. Noi, moldovenii, întemeiarăm niște grădini de-ți era mai mare dragul să te uiți. Cu ele ne alinam dorul de casă. În 1957 ne-am întors la baștină. Mare ne-a fost bucuria<sup>11</sup>.

Valul deportărilor a trecut și peste acei ce n-au îndeplinit postavca la stat.

Astfel, Carastan Ștefan a fost condamnat la zece ani de privațiune de libertate și a fost dus într-un lagăr tocmai în Ciukotka. Nenorocirea a bătut și la ușile lui Gareț Alexandru, Bogdan Nicolae, Mătcaș Gheorghe, Răileanu Constantin, fost primar al satului.

Deportările de la începutul lui iulie 1949 constituie o rană deschisă și până în ziua de astăzi. Conform hotărârii consiliului de miniștri al R.S.S. Moldovenești „Cu privire la deportarea din R.S.S. Moldovenească a familiilor de chiaburi, a foștilor moșieri și a marilor comercianți” din 28 iunie 1949, în acel an urmau să fie repesate un număr total de 11.342 de familii, inclusiv în orașul Cahul – 49 de familii în raionul Cahul – 218 de familii<sup>12</sup>.

Din localitatea noastră, de acest val, au fost luate soțiile și copiii celor deportați mai înainte și alte câteva familii:

- Carastan Maria a lui Dumitru cu copiii Gheorghe, Elena, Ioana, Maria, Pavel, Agafia.
- Răileanu Elena a lui Ion cu copiii Pavel, Vasile, Petrea și Ecaterina.
- Mătcaș Maria a lui Ion cu copiii Spiridon și Nicolae.
- Gareț Zinovia a lui Ion.
- Cristea Anastasia a lui Ion.
- Crăciun Gheorghe al lui Dumitru cu soția Ana și copiii Ecaterina, Natalia, Pavel.
- Crăciun Petru al lui Dumitru cu soția Ecaterina și copiii Ion, Vasile, Maria, Olga și nora Despina, soția lui Ion.
- Mătcaș Niță al lui Ion cu soția Alexandra și copiii Moisei, Maria, Ion.

În noaptea de 5 spre 6 iulie 1949, acești oameni au fost treziți din somn, dezbrăcați și, desculți cum erau, cu copiii încă dormind în brațe, au fost încărcăți în vagoane pentru vite și trimiși în ținutul Altai al îndepărtatei și geroasei Siberii.

„Tatăl meu, Carastan Ștefan al lui Spiridon, născut în 1902, a fost ridicat în anul 1945 și condamnat la 10 ani de pușcărie. Nici noi nu știm pentru ce. Cred că din cauza că n-am îndeplinit postavca. Știm că a fost dus tocmai în Ciukotka într-un lagăr și acolo și-a aflat sfârșitul. Înapoi n-a mai avut norocul să se întoarcă. Noi o duceam greu de tot fără tata. Mama abia putea să ne întrețină. Era îndurerată pentru feciorul Gheorghe, care, întors din război rănit și schilodit, se stinse curând din viață. Trecusem și prin foamea din 1946 care ne istovise. Ajunși în vara anului 1949, credeam că nenorocirile ne-au lăsat în pace, dar, se vede, așa ne-a fost scris. Într-o noapte, pe la orele 2-3, ne trezesc din somn o gălăgie și strigăte îngrozitoare. La poartă am văzut soldați. Îi spusese ră mamei că trebuie să ne ducă. Săraca mamă... Începuse a plânge și a ne strânge. Fratele Pavel de 14 ani a dat să fugă, însă, soldații au tras din armă după el. Ne-au luat pe toți, ne-au încărcat într-o mașină și ne-au dus la stația Tabacu. Am stat acolo vreo trei zile, de au adunat oameni să umple toate vagoanele. Ne-au suit la tren. Mergeam ticsiți într-un vagon pentru vite cu geamurile și ușile bătute în scânduri și păzit de soldați. De acasă nu luaserăm nimic. Ne era foame. S-au găsit oameni care au împărțit cu noi bucăți. Pe drum ni se dădea câte puțină apă. Am mers așa timp de vreo lună de zile. Într-un loc anumit ne-au dat jos și ne-au mânat să facem baie. Toți eram speriați că ne duc la crematoriu. Împrejur – bocete, țipete, plânsete, și nu se mai înțelegea nimic. Sărmana mamă, ne liniștea și ne grămădea cum putea lângă ea. Ne-au încărcat din nou în vagoane. Când ne-am oprit din mers, ne-au anunțat că suntem în Bisk. Am coborât din tren și am urcat în mașini, însoțite de soldați și câini. Am mers pe niște drumuri de munte. Cât vedeai cu ochii, numai pustietăți.

Pe alături curgeau ape repezi, de ne era frică să ne uităm în jos. Am ajuns, în sfârșit, în Zaimka, apoi în Markidanka, regiunea Altai. Acolo ne așteptau să ne ia la lucru. Ne-au dat să locuim într-o căsuță de lemn. Trăiam împreună cu alde Niță Mătcaș. Vara a trecut cum a trecut. Veni însă iarna cu gerurile cele mari de până la -50°C. Noi, fiind fără haine călduroase și fără încălțăminte, înduram frigul, ne degeraseră degetele de la picioare, obrații. Nu prea aveam nici ce mânca. Mama ne îndemna să adunăm pomușoare de prin pădurea de alături. Cu chiu cu vai am ieșit din iarnă. În vară am lipit căsuța cu lut, am împodobit-o. Sora Ileana îi uimea pe toți cu lucrurile făcute de mâinile ei iscusite: croșeta, cosea, împletea. Trăiam cu dorul greu de casă și de rude. Cât am stat în Siberia mamei nu i s-au mai uscat ochii. Tare vroia acasă. Calvarul prin care am trecut ne-a lăsat cu mama foarte bolnavă, cu sora calică și ceilalți distruși de sănătate. Și până astăzi mai vi-



## 48 Limba ROMÂNĂ

sez Siberia și tresar prin somn. Până astăzi mai visez chinurile prin care am trecut”<sup>13</sup>. Acestea au fost amintirile Agafiei Carastan, născută în 1937.

De trei ori valul necruțător al represiunilor a strivit mii și mii de destine, aducând numai lacrimi, frică și durere.

„Greu de tot am dus-o mai ales iarna. Pădurea era departe, trebuia să mergi două zile să-ți aduci ceva lemne. Făceam focul cu salcie udă. Ne încălzeam mai mult cu fumul. Dormeam îmbrăcați și încălțați. Dimineața tăiam gheața de la marginea ușii cu toporul. Umblam mai mult bătuti de promoroacă”<sup>14</sup> (Despina Crăciun, născută în 1927).

„Mie mi-au degerat picioarele de două ori. M-am îmbolnăvit de astm”<sup>15</sup> (Elena Bujeniță-Mătcaș, căsătorită în Siberia cu feciorul Marinei Mătcaș-Spiridon).

„Pe mine și pe sora mea Natalia ne-au înfundat la lucru la o mină de aur. Împingeam vagonetele cu nisip. Lucram în trei schimburi sub pământ, la lumina lumânărilor și cu frica că acuși, Doamne ferește, s-a mai prăbuși acea gaură în care ne aflam. Tata lucra lemnar. Pregătea bârne pentru a sprijini pereții din mină. Mama stătea acasă și întotdeauna o găseam plângând. La lucru mergeam cale de 25 de km pe jos prin munți. Drumul era anevoios. Mai ales iarna. Țin minte, treceam pe un urcuș și din urma noastră se prăbușea câte o bucată de omăt înghețat. Uneori ne făceam drum cu lopețile. Când ajungeam, rochiile și hainele erau înghețate bocnă”<sup>16</sup> (Ecaterina Crăciun-Țurcanu, născută în 1930).

Mulți dintre cei deportați și-au îngropat în Siberia pe cei dragi și apropiați. Niță și Alexandra Mătcaș și-au pierdut fiica, pe Maria, de numai 6 anișori. „Fata a murit pe brațele mele...”, povestește dna Alexandra. „...Am dus-o la spitalul din Altai, dar n-am putut s-o salvez. Era târziu. A venit soțul cale de vreo 50 de km pe jos. Am meșterit un sicriuș și ne-am pornit spre locul unde trăiam. Drumul de munte însă era foarte greu. Eram sleiți de puteri. Ne-am oprit la o margine de deal și am săpat groapa propriului copil...”<sup>17</sup>.

Soții Ion și Despina Crăciun, de asemenea, au înmormântat în Siberia primul lor copil. Pe cei rămași în viață i-a însoțit timp de patru decenii frica ce le-a intrat în oase, sentimentul de inferioritate cultivat atunci de către sovietici. Tocmai după 40 de ani această pată rușinoasă a fost scoasă de pe fața deportaților, reabilitându-se bunul Nume, Cinstea și Onoarea lor.

### NOTE

<sup>1</sup> *Dicționarul statistic al Republicii Moldova*, Chișinău, 1994.

• *Dicționarul enciclopedic moldovenesc*, Chișinău, 1989, p. 305.



Monumentul deportaților la 1951 din Bărăgan, România

- *Documenta Romaniae Historia* (DRH). A. Moldova, vol. 1, București, 1975, p. 89.
- V. Nicu, *Localitățile Moldovei în documente și cărți vechi*, vol. 1, Chișinău, 1991, p. 274-275.
- <sup>2</sup> I. Dron, *Crihana*.
- <sup>3</sup> DRH. A. Moldova, vol. 3, București, 1980, p. 501-503.
- Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, Iași, 1914, vol. 9, p. 7.
- <sup>4</sup> A. Eremia, *Crihana Veche*, „Flux”, nr. 38, 1 octombrie, 2004, p. 7.
- <sup>5</sup> *Fărâma cea de pâine*, Editura Cartea Moldovenească, Chișinău, p. 93-96.
- <sup>6</sup> *Basarabia și basarabeni*, Chișinău, 1991, p. 329-330.
- <sup>7</sup> Brașoveanu Maria, născută 1927.
- <sup>8</sup> Ivanov Mărița, 1929.
- <sup>9</sup> Cazan Ioana, 1908.
- <sup>10</sup> Vâlcu Elizaveta, 1927.
- <sup>11</sup> Vâlcu Gheorghe, 1927.
- <sup>12</sup> *Anii grei ai colectivizării*. Chișinău, 1990, p. 228.
- <sup>13</sup> Carastan Agafia, 1937.
- <sup>14</sup> Crăciun Despina, 1927.
- <sup>15</sup> Mătcaș Elena, 1932.
- <sup>16</sup> Țurcanu Ecaterina, 1930.
- <sup>17</sup> Mătcaș Alexandra, 1914.

Elena „DESTINE ÎNCARCERATE”  
POSTICĂ

La 6 iulie 2010, la Muzeul Național de Arheologie și Istorie a Moldovei, în prezența unui număr impresionant de personalități ale vieții politice și culturale, demnitari de stat, foști deportați și deținuți politici, muzeografi, a avut loc vernisarea Expoziției comemorative „Destine încarcerate”, prilejuită de aniversarea a 61-a de la deportarea în masă a populației din Basarabia în vara anului 1949.



Regimul comunist, instalat mai întâi în spațiul din stânga Nistrului, apoi, după 28 iunie 1940, adus cu forța și în cel dintre Prut și Nistru, a însemnat o imensă tragedie pentru Basarabia, Nordul Bucovinei și Transnistria.

Primele victime ale terorii roșii dezlănțuite în Basarabia au fost elitele naționale, acuzate de „antisovietism”, „activitate contrarevoluționară”, apartenență la partidele „burgheze românești”. Într-un raport al Ministerului Afacerilor Interne al R.S.S.M. din 12 octombrie 1948, adresat ministrului de interne al U.R.S.S. Kruglov, se menționa că în decurs de doi ani și jumătate organele M.A.I. al R.S.S.M. au tras la răspundere penală 44.160 de oameni.

În 11 ani, din 1940 până în 1951, în R.S.S.M. au fost operate 3 deportări pe scară largă și zeci de arestări și deportări locale. În iunie 1941 au fost deportate 3.470 de familii ale „elementelor antisovietice” (22.648 de persoane).

În noaptea de 5 spre 6 iulie 1949, în conformitate cu Hotărârea nr. 509 s.s. a Consiliului de Miniștri al R.S.S. Moldovenești „Cu privire la deportarea din R.S.S. Moldovenească a familiilor de chiaburi, a foștilor moșieri și a marilor comercianți”, 11.293 de familii, peste 35 de mii de oameni, cei mai harnici și mai devotați pământului plugari, au fost ridicați cu forța, fiind trimiși la moarte aproape sigură în Siberia și în alte regiuni îndepărtate ale imperiului sovietic. În 1951, ca urmare a desfășurării operației „Nord”, au fost silite să plece pe alte meleaguri 723 de familii ale sectanților iehoviști – peste 2.600 de persoane. Astfel, potrivit unor surse oficiale, la începutul anilor '50 în așezămintele de tip special se aflau aproximativ 60 mii de deportați din Moldova.

Autorii *Cărții negre a comunismului*, apărute la Paris în 1997, relatează însă, cu referință la un raport trimis lui Stalin de către ministrul afacerilor interne al U.R.S.S. Kruglov din 17 februarie 1950, că numărul moldovenilor deportați „pentru totdeauna” cu statutul de „coloniști speciali” era de 94.792 de persoane.

În Legea Republicii Moldova privind reabilitarea victimelor represiunilor politice provocate de regimul comunist totalitar de ocupație (7 noiembrie 1917 – 23 iunie 1990), adoptată la 8 decembrie 1992, se afirmă că „începând cu 7 noiembrie 1917 pe teritoriul actualei Republici Moldova, mai întâi în Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească, iar din 1940 și în Republica Sovietică Socialistă Moldovenească, regimul sovietic comunist totalitar de ocupație a săvârșit un șir de crime împotriva umanității: genocid, represiuni politice, foamete organizată.

Sute de mii de oameni nevinovați au fost supuși represiunilor pentru convingerile lor politice sau religioase, din motive naționale sau sociale. Zeci și sute de mii de oameni au fost deportați în Siberia, condamnați la moarte, la privațiune de libertate, au fost omorâți prin înfometare în instituții de psihiatrie”.

Expoziția „Destine încarcerate” a fost concepută ca un omagiu adus tuturor victimelor deportărilor și represiunilor politice din perioada dictaturii comuniste.

Ea reunește circa 240 de piese muzeale: fotografii, documente, scrisori din Siberia, obiecte personale ale foștilor deportați, liste ale averii confiscate, afișe de epocă, cărți, opere de artă, desene executate de foștii deportați Vic-

## 52 Limba ROMÂNĂ

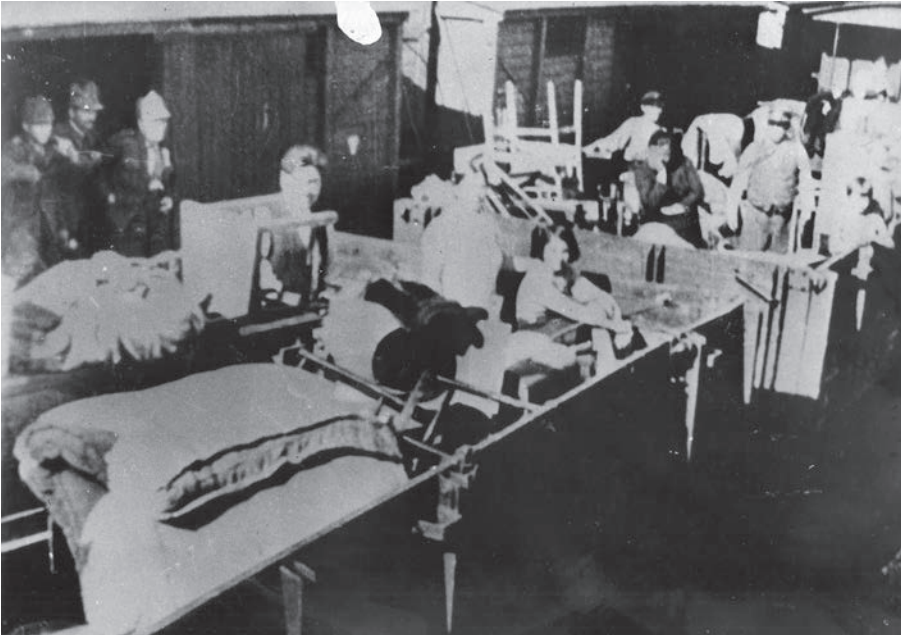
tor Zâmbrea și Efrosinia Kersnovski în perioada aflării lor în coloniile de muncă și închisorile comuniste, memorii semnate de martorii și supraviețuitorii gulagului sovietic. O imensă hartă a gulagului sovietic și câteva afișe de epocă amintesc vizitatorilor de unde a pornit virusul comunismului și al mării terori.

Printre piesele intrate recent în patrimoniul muzeului și prezentate pentru prima dată publicului vizitator se numără și trei stâlpi împrejmuți cu sârmă ghimpată. Este sârma ghimpată de la hotarul dezafectat de la Prut, sârma care ne-a dezbinat neamul, ne-a învrăjbit, ne-a mutilat destinul și pe care de foarte mult timp o dorisem cu toții doar exponat de muzeu.

Majoritatea relicvelor istorice etalate în cadrul expoziției „Destine încarcerate” provin din patrimoniul MNAIM, fiind adunate de către cercetătorii și muzeograful instituției pe parcursul ultimelor două decenii. Sunt măturii documentare despre drama basarabenilor sub ocupația sovietică, măturii ce reconstituie cele mai dramatice momente din istoria postbelică și readuc în memoria colectivă numele victimelor nevinovate ale guvernării totalitariste. Măturii care merită și trebuie să fie cunoscute.



Trenul cu refugiați – ultima speranță



28 iunie 1940. În drum spre Țară



La mormintele rudelor decedate în Siberia

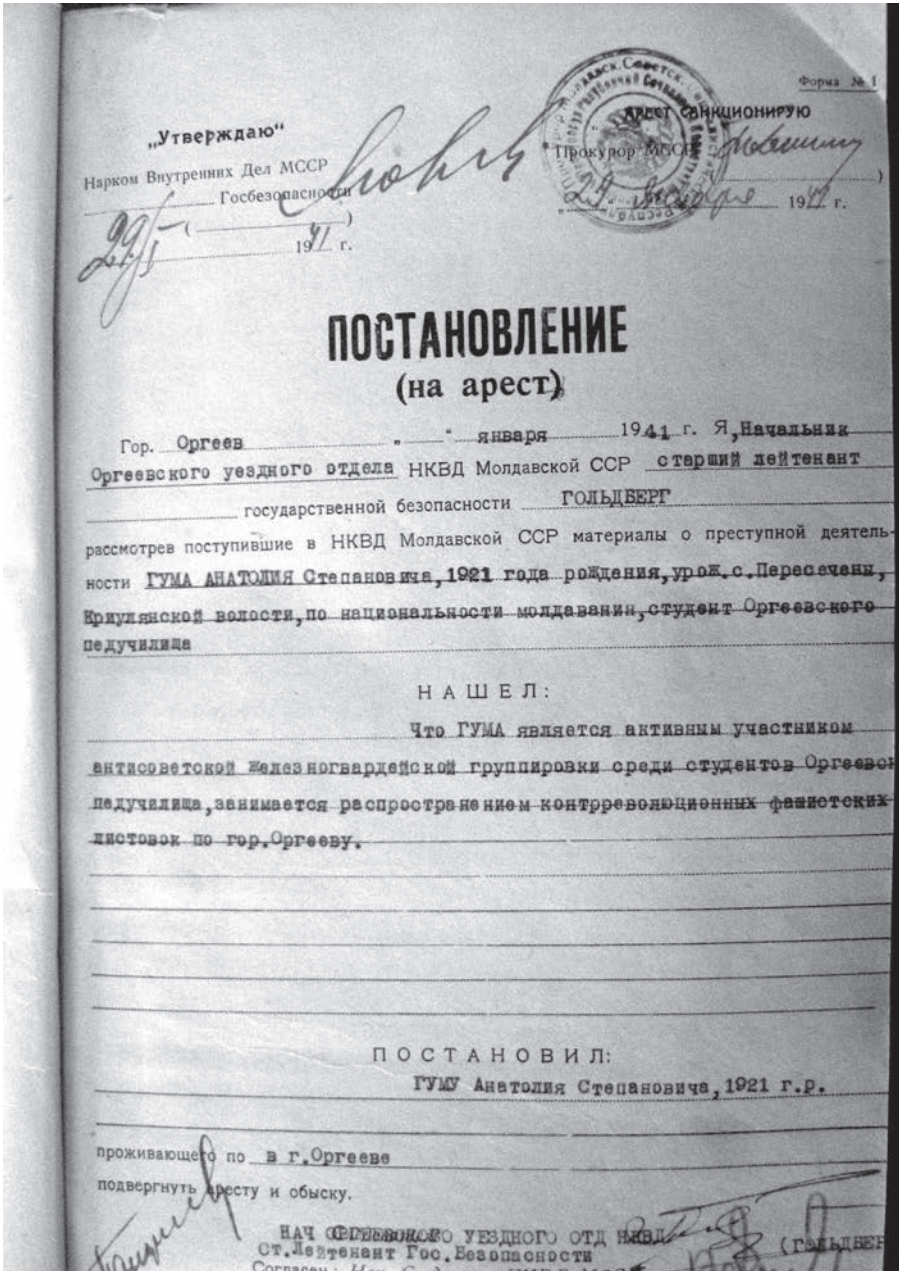
## 54 Limba ROMÂNĂ



Cruci din arhipelagul gulag



Victor Brodețchi, membru al organizației „Maidahonda”,  
împușcat la 27 iunie 1941



Sentința prin care Anatol Guma, conducătorul organizației antisovietice „Maidahonda” din Orhei, a fost condamnat la moarte în 1941





Rudele din România  
în căutarea lui Ema-  
noil Cateli, unul dintre  
inițiatorii Sfatului  
Țării, condamnat de  
către sovietici la ani  
grei de pușcărie

Siberia, 1956.  
Alexandru Pripa,  
originar din s. Pelinia,  
jud. Bălți,  
la mormântul mamei



1952. Dumitru Chiose din Ciadâr-Lunga, deportat în 1949 în reg. Kurgan, împreună cu rudele la mormântul soției Maria



Familia Popovici din com. Băcioi, Ialoveni, deportată în vara anului 1949 în Siberia



Vdovino, reg. Novosibirsk. Mormânt frățesc în care au fost îngropați 57 de deportați basarabeni, decedați de frig și subnutriție în iarna dintre 1941-1942



6 iulie 1989, Chișinău. În amintirea celor deportați



Monument în memoria deportaților în Siberia. Municipiul Bălți, Gara de Nord



Cu gândul la cei de acasă



Locuitorii din com. Nezavertailovca, Slobozia, ajunși în siberiile de gheață.  
Câte fețe, atâtea caractere...



Limba rusă – maternă pentru copiii deportaților



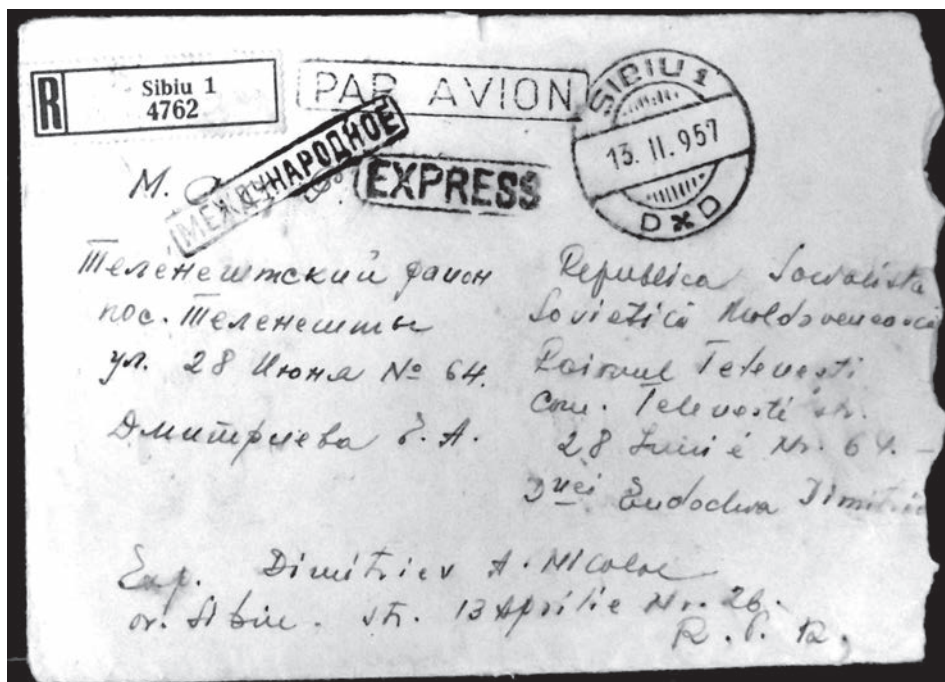
Lagăr de  
concentrare  
din regiunea  
Kemerov



Basarabence deportate în 1949 la muncă



1949. Copii basarabeni în Siberia



Sibiu, 7 ian. 1947.

Dragă Mamă.

Bucuri mici e foarte mare, dar  
cu va fi completă până când nu  
me vine revedea.

Deși primirea voastră telefonică din  
Roscovști încă din ziua de 28. Dec.  
1947 - asta o să vă mi-a venit  
o curiozitate cu adresa, trimisă de  
Mama.

Decandata, scrierilor este f.  
ocultă și aproape fără amănunte.

Pe vremea aceea dragă o știu  
atât de multe, dar decandata  
sunt mult sunit că trăiesc, și că  
voine piteci o să te văd talerii într-o  
bună zi.

Sunt aproape 18 ani de când nu  
te-am văzut și câte lucruri mi  
s-au petrecut de atunci.

Despre mine mamă dragă, nu  
am multe de spus.

După război, am reușit să-mi  
câmpese sănătatea destul de bine,  
oșă ca o să vă fi bine și mieșore  
ca orice om normal.

Am serviciu bun, însă am cam  
mult de lucru.

După ce am ieșit din spital în  
Iunie 1945, m-am întors la Sibiu,  
ambele mii oferi o să vă fi.

Până în prezent, nu m-am căsă-  
torit încă, deși cred că ar fi timpul.

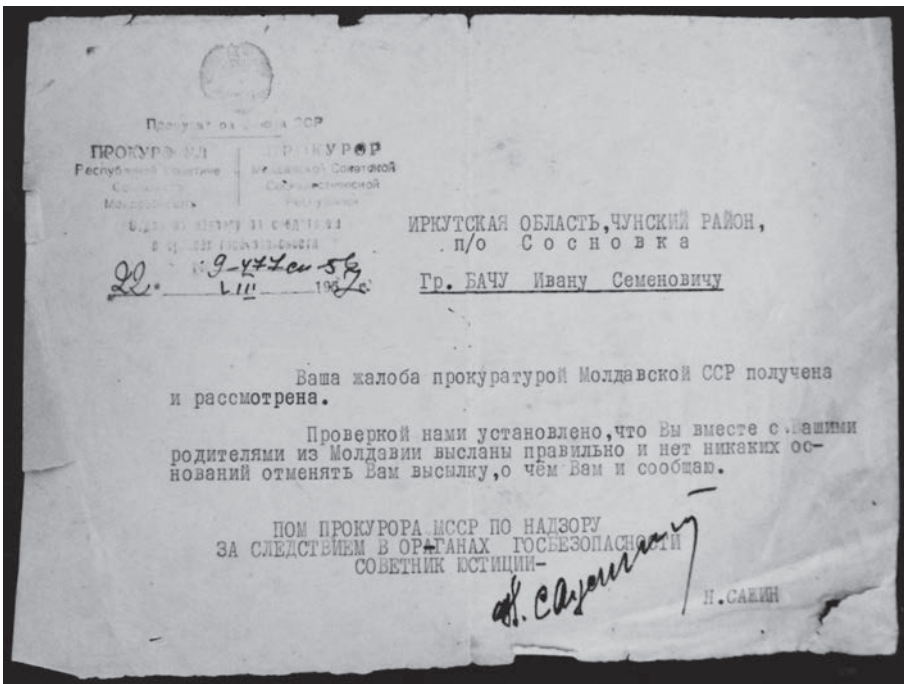
Noi, ne mai întâlnim pe aici doar  
ocultem cam de departe mii de altis-  
toar, o să vă văd o să vă fi pe  
la mine vre-o 10 zile. - E locușor  
activ în amănute. Golea e bătăieș  
sunt în Lăicai.

Leonov, a fost pe la mine de  
sf. Nicolae. Ea este în Craiova  
fetele sunt maritate amândouă.  
Nu să-i omni dintr-o o să vă fi

Basarabeni din Sibiu în căutarea rudelor rămase în gulagul sovietic. Adresa, ironia sortii, indică strada „28 iunie 1940”

scrie și ea.  
 La Iași Bucurii au fost recent, m-am  
 întors pe ziua de 20 decembrie în țară.  
 Dar cum eu alături de mama și de  
 fi-au scris deja oșă că m-am  
 am scris de la Iași plecat.  
 Ce mai scrii despre tată și răsunii  
 de acolo.  
 Vămile m-am lăsat a murit în Iulie  
 1944 - și l-am înmormântat în hârnă  
 sat aproape de Tg. Jiu. - Nevoști-lă  
 și-a răscălarit și trăiește la București.  
 Mă miră că atât la telefon, cât  
 și în scrisoare nu-mi spuneți nimic  
 de tată.  
 Terry mamă și-mi scrii tot ce  
 s-a întâmplat.  
 Mama mi scrie că oare va  
 merge până la țară. Eu sunt  
 de acord și sper să se dar din  
 mințile lui, mi sunt recomandă-  
 bole și amă pentru mine.  
 Tânăra la viață în război că nu vom  
 vedea, căci noi am avut  
 și la noi.

Unde vei sta, rămână să hăta-ntă  
 tu, dar eu cred că tot la mine  
 are să-ți placă mai mult.  
 Până ne vom vedea, eu îți trimis  
 o fotografie recentă de a mea și te  
 rog să-mi scrii și să-mi trimiți și  
 unde o fotografie cum iari trimis  
 lui. Părinți.  
 Te trimis o oșă în scrisoare cu  
 reparațiile mele și-i multumesc  
 și suflet că a avut grijă de  
 țară.  
 De câte ori m-am gândit la  
 țară și de câte ori m-am dorit să-  
 te văd, tată și mi pare bine că  
 ești în viață și că va veni vedea  
 curând. - Te sărută al tău frate  
Viorelă  
 Adresa mea: M. D.  
 or. Sibiu - Str. 13 Aprilie Nr. 26. -  
 Raionul Sibiu - Regimul Stalin  
 R. P. R.  
 KM-17193-14



Condamnarea basarabenilor – irevocabilă, afirma procuratura sovietică



**Vladimir BEȘLEAGĂ** **REZISTENȚA PRIN CULTURĂ**



S-au făcut auzite în mass-media, în special după 1990, opinii precum că sub regimul totalitar comunist în R.S.S.M. nu am avut nici rezistență, nici disidenți, după cum nu am avut samizdat și nici literatură de sertar. La fel s-a afirmat că nu am avut nici rezistență antisovietică organizată, în grup, cu program... Totalmente greșit! De îndată ce a fost posibil, după destrămarea imperiului ruso-sovietic, cu deschiderea arhivelor, a ieșit adevărul la lumină, astfel că s-a spulberat minciuna că această frântură de neam românesc din răsărit ar fi acceptat, fără crâcnire, jugul colonial, „raiul comunist”...

În pofida monstruoaselor crime, a genocidului declanșat după reocuparea Basarabiei în 1940 și 1944 împotriva populației de aici, – măcelărirea a sute de mii de basarabeni în război, a deportărilor în masă, a altor sute de mii exterminați prin foamete organizată, drept pedeapsă pentru revenirea basarabenilor în 1918 la Patria-mamă România și participarea, în prima fază, la războiul antisovietic, – spiritul demnității umane și al rezistenței în fața invadatorului barbar, venit sub masca de „eliberator”, a rămas viu, neînfrânt!

Această forță de rezistență s-a manifestat în sânul mării majorități a populației – să amintim doar sintagma celebră: așa e cu rușii! așa e la ruși! – dar mai pregnant în mediul intelectualității, al clerului, al acelei părți care s-a format ca oameni de cultură în perioada antebelică, cu școli și facultăți românești, chiar și numai cu licee, și care a supraviețuit terorilor regimului dintre 1940-1953... Dacă în timpul marilor execuții din anii 1937-1938 au căzut jertfe nevinovate zeci de scriitori ce-au activat în R.A.S.S.M., atât basarabeni, cât și transnistrieni, dar și emigranți

din România, apoi după ocuparea Basarabiei represiunile au continuat fie și sub formă de deportări. Rezultatul a fost același: puțini au supraviețuit calvarului stalinist...

Dacă în primii ani de ocupație sovietică a existat o rezistență în fața regimului sub formă de organizații, de grupuri politice, după anihilarea acestora, centrul de luptă s-a deplasat în adâncul ființei naționale, focalizându-se asupra apărării și menținerii vii a conștiinței românești, și asta pe segmentul unității și integrității culturii, al averii spirituale a moldovenilor de la est de Prut cu întreaga națiune română: limbă, istorie, tradiție, obiceiuri... Ne vom aminti aici actul de curaj al basarabeanului Nicolai Costenco, cel care a cutezat să afirme în fața demnitarului comunist Nichita Hrușciiov că limba română este adevărata limbă literară a moldovenilor, iar nu făcătura păsărească, așa-zisa moldovenească adusă de peste Nistru cu tancurile, dar și strigătul de bucurie al transnistrianului Nicolae Țurcanu: „Salut, dulce Românie, / Frate, soră, mamă, tată” / Noi îți zicem: Bună ziua / Și adio niciodată!”, fapte pentru care ambii au făcut ani lungi și grei de gulag...

În 1953 piere tiranul și călăul popoarelor, Stalin. În 1956 este condamnat „cultul personalității”, se deschid porțile lagărelor de pe imensul imperiu și se produce ceea ce s-a numit în epocă „dezghețul hrușciovian”, adică o anume destindere / liberalizare a sistemului social. Profitând de aceste condiții, intelectualitatea basarabeană, oamenii de creație, studențimea și-au manifestat crezul național românesc, prin diverse forme și mijloace. În acești ani au apărut la editurile din Chișinău opere ale clasicilor români, nu doar ale celor originari din Moldova istorică, printre care Coșbuc și Caragiale, iar în ediția Alecu Russo este inclusă, pentru prima și ultima dată sub regimul comunist din R.S.S.M., *Cântarea României*, în volumul de opere a lui Miron Costin – *De neamul moldovenilor*, scriere fundamentală a conștiinței naționale românești. Mai mult! În acești ani au loc vizite ale scriitorilor de la Chișinău la Iași, ieșenii vin la Chișinău, se succed concerte ale artiștilor din țară aici, la noi. La Chișinău este deschisă și funcționează cu mult succes o librărie de carte românească, masele largi din toată republica, însetate de scrisul românesc, se abonează la presa din România, astfel că revistele de literatură și cultură, dar și cele pentru copii și femei, printre care „Contemporanul”, „Femeia”, „Arici pogonici”, înregistrează în unele localități cifre de sute de exemplare!

Revista Uniunii Scriitorilor își schimbă denumirea din „Octombrie”, cu care a apărut mulți ani, în „Nistru”, redactor-șef fiind numit intelectualul de marcă și poetul de talent George Meniuc, care, susținut de alți colegi, deschide paginile ei pentru întreaga literatură românească.

Tot în acest an este inaugurată, în plin centrul capitalei, Aleea Clasicilor, care, după proclamarea independenței Republicii Moldova, a devenit Ale-

ea Clasicilor literaturii române, simbol al unității de cultură, istorie, conștiință națională și apartenență a noastră la națiunea română.

Dar sistemul totalitar nu putea tolera decât pentru un scurt timp asemenea fenomene și, astfel, precum a procedat în anii '30 în R.A.S.S.M., declanșând operația de exterminare a intelectualității sub denumirea de cod „România”, așa a pus la cale campania împotriva procesului de regenerare a conștiinței naționale sub lozinca luptei împotriva naționalismului moldo-român burghez. Primul semnal de atac a fost dat de oficiosul partidului „Comunistul Moldovei”, care în numărul trei pe anul 1959 publică un articol belicos intitulat *Cu privire la problema reflectării corecte a gândirii social-politice din Moldova*, având ca scop blamarea a tot ce fusese realizat în anii precedenți de către oamenii de cultură și de bună credință pentru recuperarea și repunerea în circulație a valorilor spirituale naționale. Fapt nemaîntâlnit în practica presei sovietice, mai cu seamă în Moldova aflată sub regim colonial: în numărul 6 al revistei „Nistru” din același an apare la rubrica *Revista presei* o replică la acel op. Autorul ei, redactorul-șef adjunct Nicolae Romanenco, ia în zeflema afirmațiile autorului demagog.

Anul 1959 este anul când s-a produs o mare confruntare între forțele naționale sănătoase ale românilor basarabeni și sistemul totalitar comunist. Se împlinesc 600 de ani de la întemeierea Țării Moldovei. Arhivele au păstrat documente care atestă faptul că societatea a dorit să sărbătorească acest eveniment, dar marii ideologi au decis categoric: singura dată care poate fi marcată este anul 1812! Au intuit cerberii regimului că, în afară de cei 600 de ani de la fondarea statului moldav, se împlinesc și 100 de ani de la Unirea Principatelor Române, ceea ce putea servi ca un moment de explozie antisovietică.

Atunci s-a pus în mișcare întreg mecanismul ideologic de presiune și represii. Cum în aceeași revistă „Nistru” nr. 6 din 1959 apare virulentul pamflet intitulat *O prefață agramată*, vizând culegerea de materiale din broșura *Straniți drujbî* cu un text înainte de savantul moldovenist A.T. Borșci, pamflet semnat cu pseudonimul V. Zamă și care nu altul era decât profesorul universitar, proaspăt expulzat de la Universitate, Vasile Coroban, ce demasca ignoranța pretinsului savant prin cuvintele lui Cicero: „Hoc est maximum ignorantiae malum” (Iată în ce constă cea mai gravă calitate a ignoranței), partidul comunist, unic și infailibil, a decis convocarea unei plenare, la care să fie distruși naționaliștii moldo-români feudali și burghezi totodată!

Numai că, la fel cum s-a întâmplat pe 9 aprilie în 2009 (ca să vedeți ce coincidență de cifre: și atunci cifra a fost 9, și acum 9!), tineretul a fost acela care a dat expresie năzuințelor profunde ale neamului, mai exact junii scriitori, ziariști, actori. Ei au decis că, în pofida deciziilor luate de potențaii zilei, vor marca istorica dată. A fost organizat un comitet anume, care a formulat un text de invitație și un cerc de participanți... Numai că s-au găsit printre

cei selectați și delatori, care au adus la cunoștința organelor respective planurile tinerilor și acelea au luat măsuri de prevenire.

O altă coincidență a fost în august 1959, după marea rebeliune a credincioșilor din satele de codru, care au apărat timp de 10 zile și zece nopți mănăstirea Răciula, dar au fost atacați de forțele de ordine, făcând morți și răniți, în acel august apărând un număr de revistă satirică „Chipăruș”, în care erau prezentate texte virulent critice vizând politica antinațională a regimului. Or, s-ar putea face afirmația că a fost un *august fierbinte!* Organele puterii s-au sesizat imediat, luând măsuri drastice – de destituire a persoanelor de conducere a ambelor reviste – „Nistru” și „Chipăruș”, dar și a unei serii întregi de tineri scriitori activând ca jurnaliști... Totuși data istorică a fost marcată, chiar dacă într-un mod cu totul neobișnuit, original: înșelând vigilența KGB-iștilor care au închis localul ales pentru întrunire, tinerii au mers la gara feroviară, unde tocmai urma a pleca la studii la Moscova un mare grup de actori, și acolo, în restaurant, în prezența unui numeros public, încing o magnifică „Horă a Unirii”! După care trei dintre aceștia, de acum pe înserate, vin în centrul orașului și..., apropiindu-se dinspre grădină, de unde sticleții nici nu se așteptau, depun florile recunoștinței la picioarele lui Ștefan cel Mare. Se cuvine să fie cunoscute pentru istorie și pentru generațiile mai noi numele acestor suflete curajoase: Petru Cărare, Gicu Vodă și Vlad Ioviță.

Plenara ceceului comunist din septembrie a aceluiași an a marcat un atac pe toată linia asupra intelectualității, asupra conștiinței naționale care se scuturase oarecum din amorțeala ce-i fusese inoculată. Iată doar câteva detalii: „La Universitatea de Stat... la sfârșitul anului de studii au fost aduse la cunoștința opiniei publice numeroase fapte de manifestare a unor stări de spirit naționaliste în sânul unui mic (sic!) grup de studenți, inclusiv în rândurile unor absolvenți ai Universității: Andronachi, Bătrânu, Badiu, Ababii, Tecuci și alții. Astfel, Andronachi, intoxicat de literatură română burgheză, pe care i-a pus-o la dispoziție nu altul decât același Coroban din fondurile pentru uz intern ale filialei Academiei, a recurs la declarații cu caracter naționalist. Acesta afișa în căminul studentesc foi volante scrise de mână, făcea pe caiete note cu următorul conținut: „Trăiască România în hotarele ei de altădată, jos ocupanții!”, „Jos cu alfabetul rus, trăiască al nostru, cel latin!”, „Trăiască națiunea noastră, domnilor!” La o adunare a studenților... acesta a declarat că „problema Basarabiei nici până în prezent nu a fost rezolvată”.

Cel care pe parcursul anilor de regim totalitar, de fapt, pe parcursul întregii sale vieți și activități a atacat minciuna cu tot patosul lui satiric, a fost profesorul și omul de mare puritate morală Vasile Coroban. Domnia Sa a constituit ținta în care au bătut slugoii regimului la acea întrunire, calificându-l în fel și chip, printre care slugoii s-a aflat și celebrul poet ilegalist Emilian Bucov, care l-a acuzat pe poetul Meniuc de decadentism, iar ulterior avea să publice

în oficiosul comunist „Moldova socialistă” o invectivă contra lui Vasile Coroban, intitulată *Oracol fals*, pe care în micimea sufletului său nu o semna... Citim finala acelu text rușinos: „Nici Coroban, nici altcineva – nimeni nu va stăvili furtunoasa dezvoltare a culturii norodului nostru – națională ca formă, socialistă prin conținut”. Despre care memorabilă formulă profesorul Coroban spunea cu tot sarcasmul său: „Literatura sovietică... trebuie să fie socialistă d.p.d.v. al conținutului și... națională... de formă!”

Unul din momentele cu adevărat istorice, când s-a manifestat la un înalt nivel de tensiune rezistența conștiinței naționale a românilor din R.S.S.M. sub regimul comunist totalitar, a fost acela al memorabilului Congres al III-lea al scriitorilor din 14-15 octombrie 1965. Există un întreg complex de circumstanțe care au premers și au alimentat acest eveniment.

Iată doar câteva dintre acestea.

Mai întâi, după plenara comunistă din toamna lui 1959 oficialitățile, sub diriguirea noului prim secretar al PC(b) din Moldova Ivan Bodiul, a pus în aplicare un plan-program drastic de ofensivă asupra intelectualității și activității acesteia, în special asupra oamenilor de creație. În sfera învățământului superior a fost marginalizată, ba chiar scoasă din uz limba română ca limbă de predare. Manualele – sechestrare și arse... A pornit o avalanșă de ediții antinaționale, scrise la comandă, toate în rusește, de tot felul de grafomani, care însă, fiind îndreptate împotriva a tot ce e național, erau tirajate în sute de mii de exemplare, consumând astfel potențialul de hârtie și mijloacele financiare ale singurei edituri care exista în republică. Sub diriguirea satrapului Bodiul, un zootehnician cu veleități de... filozof, pe parcursul câtorva ani nu au fost admise spre publicare decât foarte puține cărți în românește – editurile scoteau ediții de sute de mii de exemplare de cărți venite de la centrul moscovit.

În învățământul mediu se proceda la comasarea școlilor naționale cu cele ruse, astfel că acestea deveneau mixte, ruso-moldovenești, de fapt, unelte / forjerii pentru promovarea deznaționalizării / rusificării noilor generații. Grădinițele care începuseră pe timpul dezghețului să fie deschise ca instituții naționale au fost iarăși desființate.

În fine, întrunirile de la uniunile de creație erau în permanență centre de spălare a creierelor, de atacuri asupra a tot ce mișcă viu, creator, original. Într-un cuvânt, gândirea normală, firească era băgată în patul îngust, mortificat al lui Procust...

În ordinea stabilită sub regimul sovietic, congresele scriitorilor aveau loc o dată la cinci ani (faimoasele cincinale! după cum se desfășurau și congresele partidului), de data aceasta trecuseră șapte ani (iarăși o inovație!) și abia în acel an, 1965, președintele Ion C. Ciobanu veni în mijlocul scriitorilor cu vestea: „Comitetul central ne-a dat voie să facem congresul!”

De ce a fost admis așa de târziu? De ce s-a întâmplat asta?

În afară de cauzele expuse mai sus, este necesar a preciza că în sânul intelectualității se formase o stare de spirit foarte critică împotriva regimului bodiulist instaurat, care nu doar că înăbușea procesele de creație, ci procedase și la o drastică ofensivă împotriva cadrelor naționale – și în învățământ, și în sfera organelor de conducere din administrație, dar și în cea politică... În acest context, tineretul de creație – scriitori, ziariști, care nu mai puteau fi acuzați de ideologie burgheză naționalistă (ca cei cu studii făcute în România interbelică), au pornit o mișcare masivă, energetică, cerând schimbarea stării de lucruri, și mai întâi a conducerii Uniunii Scriitorilor. „Vrem conducere nouă! Vrem conducere tânără!” – acesta era dezideratul (imperativul!) noii generații.

Congresul III al U.S. din Moldova și-a desfășurat lucrările pe 14 și 15 octombrie 1965 în sala Teatrului Național, azi „Eminescu”, pe atunci „Pușkin”. Ca la toate întrunirile de acest gen au fost invitați delegați din toate republicile sovietice, numărul oaspeților depășind cifra de 30 de inși... Dar și din republică, din teritoriu. Afară de asta, intrarea era liberă, fără restricții, astfel că a venit mult tineret... Conform tipicului oratorii, adică scriitorii noștri, expunându-și de la tribună ideile și sugestiile, urmau să vorbească în rusește, ca să fie înțeleși de oaspeți... Așa se proceda sub regimul totalitar comunist: dacă într-un grup / colectiv / o întrunire se afla un rus sau un ins de altă etnie care nu pricepea limba autohtonilor (și totdeauna se găsea un asemenea exemplar), atunci aceștia erau obligați, dar obligați! să apeleze la marea limbă a lui Ilici!

La Congresul al III-lea al scriitorilor din Moldova acest principiu idiot a fost dat peste cap. Deși stăteau în prezidiu prim-secretarul I. Bodiul, șeful guvernului, numeroși alți demnitari (în total 37 de persoane), oaspeți de pe tot întinsul imensului imperiu, de la calmâc la kirghiz, de la ruși la bieloruși, lucrările congresului, ca printr-un consens unanim, s-au derulat în proporție de 90 la sută în românește... Doar câțiva participanți, pronunțându-se în dezacord total cu spiritul congresului, au vorbit în rusește: grafomanul Iurie Barjanschi și incultul academician Iosif Varticean (de altfel, acesta, după cum au arătat ulterior arhivele, era un vechi și înveterat agent KGB-ist).

În continuare vom expune, succint, câteva momente din cele ce au fost rostite de la tribuna acestui exploziv for al scriitorilor, la care au participat, alături de membri ai Uniunii, și reprezentanți ai învățământului mediu și superior din republică...

Gheorghe Vodă, scriitor: „Universul literaturii noastre e fals. Cei pe care-i numim noi cititori sunt complet superiori autorilor de așa-zise monografii, cărți de etnografie și geografie. Omul nostru e spiritual, nihilist, bârfitor, muncitor, păcătuiește, iar literatura creează niște eroi cu un univers de gândire abstract, primitiv, oameni-articole de ziar, lozinci ambulante, sau mai

## 70 Limba ROMÂNĂ

bine-zis placarde cu picioare. Omul contemporan și contemporanul din literatură diferă unul de altul cel puțin ca omul de... maimuță.

Viața se constituie din contraste, din evenimente spontane, din abateri *de la linia generală...*”

„A așterne pe hârtie ceea ce știi conștient, nu înseamnă, realmente, nimic, nu te duce nicăieri, spune Artur Miller. În procesul scrierii există o luptă pentru a scoate la iveală aceea ce nu știi tu însuși...”

„De cele mai multe ori, ba chiar întotdeauna, noi scriem numai ceea ce știm superficial, neaprofundat, *după cum ni se cere*, scriem așa cum scriu toți și dacă un scriitor din Tambov sau din altă parte a țării a scos o carte despre un cultivator de ridiche, deci haide să avem și noi eroi ai cărții – cultivatori de ridiche!”

„Adevăratele opere de artă sunt acelea care au în ele probleme umane existente. Dacă există conținut, atunci scriitorul are și limbă, și stil. A face cuvinte e prea puțin. Și fiecare poate *deveni făcător* de cuvinte, mă exprim prin cele spuse de Marin Preda: În țara noastră sunt atâtea școli și chiar dacă nu vrei, *te învață cu forța, dar totuna te învață...*”

„Poezia, cum a spus un critic, nu a fost niciodată o copie, ci totdeauna o replică la real!”

Aureliu Busuioc, scriitor: „Într-un trecut nu prea îndepărtat, care încă nu a reușit să se ducă pe apa Lethei, unii scriitori și artiști plastici (printre care și eu), au fost supuși de la o înaltă tribună criticii pentru insuficienta atenție și stimă acordată indicațiilor lui N. S. Hrușciiov privind literatura și arta. Nu vreau să-mi fac un titlu de glorie din faptul că am pus la îndoială ideile și păreri ce se debitau cu atâta ușurință și într-un mod atât de categoric, dar aş vrea să știu, ce ar însemna arta, știința, literatura fără aceste blestemate îndoieli? Formule? Rețete gata? Dar literatura nu recunoaște decât numai căutarea! Și nu e un drept, căutarea e poate cea mai înaltă datorie a scriitorului!”..

„Avem scriitori buni: Blok, Tiutcev, Tolstoi, Balzac, Șolohov...”

Cum explicăm atunci tirajele de o mie-trei mii de exemplare ale acestor scriitori de talie mondială și tirajele de câte două sute de mii din agresiva maculatură a unui Muratov, Freilichman, Kolesnicov și alții?”

„Educatorii ne imploră: «Dați-ne cărți moldovenești pentru grădinițe!»”

„Mii de cărți moldovenești pentru preșcolari au putrezit prin depozite și, acum câțiva ani, după ce au pierdut aspectul solicitat de comerț, au fost tăiate și aruncate la maculatură...”

„Dacă ai norocul să locuiești în centrul capitalei noastre, te pândește nenorocul să traversezi întreg orașul, undeva mai spre margini, ca să-ți duci

copilul la o grădiniță, în care ar putea să vorbească în limba maternă. Iar dacă a reușit să reziste acestor crosuri, îl așteaptă apoi clasele întunecoase, înghesuiala și curtea mai mică chiar decât cea a *magazinului special* de alături. Am în vedere școala nr. 1, singura școală moldovenească din centrul capitalei Moldovei!”

„În una din școlile medii din raionul Anenii-Noi am fost prezentat de către directorul școlii – învățător de literatură – în felul următor: „Școlari, azi o să vă întâlniți cu scriitorii moldovenești Serghei Costenco și Gavril Busuioc!”

„Întreaga lume, întreg globul pământesc a comemorat de curând 75 de ani de la moartea marilor noștri Eminescu și Creangă. Pe același raft, în bibliotecile lumii întregi pot sta deopotrivă un Pușkin și un Eminescu, un Gogol și un Creangă, un Alecsandri și un Jucovschi. De ce, dar, în capitala acestor mari moldoveni s-au găsit numai niște stradele, niște fundături, care să le poarte numele? De ce Moghileovscaia, Gospitalnaia, Cuznecinaia, Benderscaia, Sadovaia?”

„Oare un oraș care s-ar numi Lazo n-ar avea un nume mai în spiritul limbii ce-o vorbesc acei orașeni decât Lazovsc, Octeabrsc, Dnestrovsc? Oare jocul de-a v-ați ascunselea, care a durat atâta timp în jurul statuii lui Ștefan cel Mare, ar mai fi avut loc, dacă nu ne-am fi temut să ne mândrim public, că am dat istoriei o asemenea legendară figură?”

Indiferența față de patrimoniul istoric-cultural al poporului poate fi interpretată la un moment dat ca o jignire a sentimentului de *demnitate națională*.”

„Nu trebuie să uităm că dacă în raionul Soroca, de exemplu, putem întâlni mulți intelectuali ce nu citesc nici „Cultura”, nici „Nistrul” și nici cărțile noastre, tonul îl dau comitetul raional de partid și comitetul executiv raional...”

Mihai Cimpoi, critic literar: „Putem înscrie cu certitudine acest adevăr pe frontispiciul literaturii noastre contemporane: se desfășoară un intens proces de stabilire a valorilor”.

„N-au dispărut, desigur, confecțiile literare.”

„Femeile (mai ales poetele) au fost mai puțin prezente în fenomenul literar, justificând o vorbă rea, lansată de Saint-Beuve: „Femeile sunt capabile să inspire literatură, nu să o facă...”

„Petrea Cruceniuc semnează în ultimul timp versuri serbede... neglijențele stilistice duc la neglijențe de conținut...”

Cităm: «Precum s-adună puii la cloșcă

Ori frații reîntorși dintr-un război,



## 72 **Limba ROMÂNĂ**

Așa și-n jurul graiului lui Pușkin  
Mulțimile de graiuri vechi și noi...».

Sau iată un alt exemplu de ciudățenie, de «găselniță» poetică: «Rusia-i ca mama cea bună / O mie și una de griji: să fie tractor și covrigi»... (râsete în sală)».

„Citind versuri de felul acesta, simți o mare rușine estetică!”, „...e nevoie imperioasă de asanare a manualelor, care sunt înțesate de aberații, ilogisme, absurdități...”

„În manualul de literatură moldovenească pentru cl. a VII-a (autori Kogan și Pleșco) literatura clasică e prezentată de Alecsandri, Creangă, Eminescu, iar literatura contemporană – de Ion Canna și Leonid Corneanu cu subiectele respective: „Analiza măiestriei literare”. Trebuie să ai mare tupeu ca să nu te intimidezi de o asemenea megieșie...”

„Un alt imperativ: rezolvarea problemei ortografiei limbii noastre și a restructurării alfabetului în așa fel, ca el să corespundă necesităților fonetice ale limbii...”

„...anumite aprecieri juste au fost amendate de somitățile literare. Astfel, unele aprecieri discutabile ale încercărilor literare ale lui Petru Cărare, Serafim Saca, Andrei Strâmbeanu au rămas programatice până azi...”

„Astfel, nu trebuie să considerăm drept îndrăzneală tendința unor tineri prozatori de a elimina din bucățile lor vâzdoagele din pălării, florile de pe horn, porțițele de lozie sau din ostrețe, peste care privește câte un flăcău chipeș. Să căutăm, deci!”

Andrei Lupan scriitor. „...treptat-treptat s-au redus tirajele cărților... cărțile lipsesc din librăriile republicii!...”

„S-au închis gazete și jurnale, s-au comasat (de fapt, au fost lichidate) edituri, reducându-se la minimum planurile și tirajele literaturii artistice...”

„Cea mai dureroasă... este răspândirea cărții... Moldova ocupă un loc rușinos de codașă între toate republicile...”

„Mai este o bubă... E nedreptatea care a fost făcută organizației scriitoricești cu localul ei... De cinci ori în ultimii ani a trebuit să ieșim din localul nostru să ne căutăm culcuș în capitala Moldovei...”

Petru Osmățescu, profesor universitar la Politehnică: „Succesele scriitorilor tineri ne bucură mult. Ele continuă tradițiile marilor noștri clasici.”

„Studentii noștri se interesează de cultura și literatura noastră...”

„Mă bucur că la un for atât de mare noi vorbim în limba noastră. Trebuie să continuăm aceasta cu îndrăzneală... Să nu fim nepăsători. Anunțurile, tăblițele trebuie să fie scrise în limba noastră maternă, așa cum se obișnuiește în toate capitalele republicilor unionale. De exemplu, în Gruzia totul este scris în alfabetul gruzin.”

„De ce strada Ștefan cel Mare să se scrie Ștefan Velikii?”

„Se spune că teatrul nostru există din anul 1925. Teatrul nostru este mult mai vechi. Are o vechime de aproape 200 de ani! Trebuie să se spună adevărul.”

„Acum despre o problemă destul de importantă: încă de pe la 1957 se poartă discuții cum să se adapteze alfabetul actual: cum să scriem: „й” sau „І” cu căciuliță? Deoarece la baza limbii noastre e latina, e firesc ca alfabetul să fie cel latin (aplauze furtunoase). Prin anii 1932-1938 pe partea stângă a Nistrului era folosit alfabetul latin. Înlocuirea lui a fost o greșală, ce poate fi corectată. Rezolvarea acestei probleme o cere realitatea și ea nu trebuie neglijată (aplauze)”

„...Colibaba, profesor de literatură, director de școală, Râșcani: «Limba este exponentul culturii unui om. Cu cât e mai vastă cultura omului, cu atât și exprimarea lui e mai corectă. Nu e mult rău dacă s-a strecurat cuvântul «accesibil» în referatul nostru. Tov. Ciobanu n-a putut să-l rostească din cauza coardelor vocale» (aplauze)”

„Cineva vorbea aici despre literatura gândită și scrisă forțat...”

„Elevii de la școlile medii iubesc literatura. Ei îi cunosc pe Eminescu, Creangă, Zadnipru, Lupan, citesc și *Răscoala* lui Rebreanu, și *Pădurea spânzuraților*. Ei citesc în limba română pentru că învață limba franceză și cunosc alfabetul.”

„Când primim câte o depeșă de la Chișinău pentru a da propuneri la manuale, noi ne pregătim noapți întregi, facem adnotările și propunerile cunoscute și venim cu ele la minister, le prezentăm aici. Toți aprobă și spun că dăm idei foarte bune. Dar când vine manualul gata, nu găsim în el nimic nou (aplauze).”

Grigore Vieru, poet: „Chișinăul ocupă primul loc la criminalitatea printre copii și adolescenți...”

„La Chișinău nu poți să iei masa la restaurant, pentru că cineva îți poate scuipa în strachină...”

„La Chișinău trebuie să te uiți bine sub picioare, pentru că poți luneca pe borăturile bețivanilor...”

„Iar despre manuale... Abecedarul, cărțile de citire și, în general, manualele noastre de literatură sunt văduvite de sentimentul plaiului natal...”

„Tovarășe Barjanschi!.. Lasă-te dumneata de demagogie... Nu mai specula pe seama poporului. Pentru că acești tineri extravaglanți, cum le zici, acești tineri care au rămas fără părinți morți în război, acești tineri care în 1946-1947 s-au hrănit cu știr și lobodă, acești tineri care la 30 de ani stau prin spitale atacați de boli, acești tineri știu mai bine ca mata ce înseamnă popor (aplauze).”

Gheorghe Malarciuc, scriitor: „Multe dintre filmele noastre: *Ion*, *Ileana*; *Lăzăreni* sau *Rediu-Mare* sunt mai mult niște attribute butaforice închiriate pentru perioada de turnare a filmului. Cum pot fi explicate asemenea episoade când familia unui țaran la masă mănâncă mămligă cu colțunași (râsete în sală). Sau cum, în alt film se declară că via este mâncată de omizi? (râsete în sală)”.

„Se vorbește mult și pe bună dreptate despre frumoasa dramă *Casa mare*, dar mult mai puțin despre urâta dramă jucată la apariția acestei piese.”

„E.S. Postovoi (secretar pentru propagandă și agitație la C.C. al P.C.M.) a scris într-un ziar central un articol cu imputări la adresa Teatrului Armatei (din Moscova), care pusese în scenă piesa lui Druță... «Aș putea aminti... istoria cu filmul *Omul merge după soare*, istorie care a avut și jertfe în plan organizatoric. Am în vedere destituirea din postul de director al studioului a scriitorului Victor Șevelov, plecarea din republică a regizorului Kalic».”

„Sunt probleme admise pentru scriitori și probleme tabu? Este vreun domeniu în care scriitorul nu trebuie să-și bage nasul? Nu, nu există asemenea domenii!”

„Dintr-o pornire de conformism ieftin, din superficialitate sau lenevie cerebrală se găsesc oameni care țin discursuri, publică articole întru susținerea și ilustrarea judecăților emise de șefi. Iar după destituirea șefului urmează ani și ani și pata nu se ia la spălat cu niciun fel de chimicale și șărlătănie...”

„Eu fac parte din grupul liberal-independent (aplauze). Programul nostru nu recunoaște teroarea ca metodă pentru îmbunătățirea activității Uniunii Scriitorilor...”

Ion Druță, scriitor: „...noi continuăm să așteptăm când, în cele din urmă, vom avea un alfabet latin (aplauze îndelungate), care e natural să corespundă (aplauze) unei limbi de origine latină...”

„Barjanschi l-a acuzat pe Cimpoi că șade închis în casă și citește ziare românești. Nu știu ce se citește la Orhei, dar la Chișinău se citesc foarte multe ziare. Printre altele – și ziare românești. România e doar o țară rudă cu noi ca limbă, ca istorie, o țară socialistă ca și republica noastră și să nu ne grăbim a ridica un zid chinez de-a lungul Prutului (aplauze îndelungate).”

„Ceva despre limba literară. Alfabetul latin în cele din urmă o să-l obținem...”

„De prin anul 1950 umblă Coroban pe străzile orașului și face oral o istorie a literaturii noastre. Face un fel de negustorie...”

„Acum, de-abia începând cu Mihai Cimpoi cred că vom avea o împrăștiere a criticii literare...”

Iosif Varticean, academician: „...Vopros alfavita... necotorâie iz vâstupavșih (Druță) postavili dovolno serioznuiu zadaciu... ia pozvoliu sebe vâscazati svoio otnoșenie (bătăi din picioare în sală).”

„Nigde ne napisano cito esli, scajem, narod romanscogo proishojdenia, to alfavit doljen bâti latinscogo proishojdenia...”

„Naconeț, smutila menea odno utverjdenie odnogo iz oratorov (Raisa Suveică). Mama i papa modavane, a sân ideot v russkuiu școlu (gălăgie în sală, strigăte: «Rușine!»). Ia... proșeol russcuiu școlu... ia gorjusi tem, cito ovladel velichim ruskim iazâcom...”

Reacția forului de partid a fost promptă și dură: așa cum atestă participanții la congres, în special cei care au avut cuvântul, au fost imediat convocați la C.C., pentru a fi supuși spălării de creieri. Iată și câteva formulări / concluzii / directive extrase din documentele epocii:

„Ț.C. K.P. Moldavii postanovliaet:

„I. Priznati cito tretii siezd pisatelei Moldavii proșeol na nizcom organizaționnom i politicescom urovne. Osuditi naționalisticeschie tendenții, proiavivșiesea v vîstupleniiah pisatelei Busuioca, Malarciuca, Druță, Cimpoi, a tacje nepravilnoie otnoșenie c partiinoi critique i drughie nezdorovîie nastroiencia...”

Secretari Ț.K. Kompartii Moldavii I. Bodiul

(Postanovlenie Prezidiuma Ț.K. Kompartii Moldavii ot 15 noiabrea 1965 goda.)

Au urmat așa-zisele adunări prin colective de muncă și la întreprinderi, la care erau blamate lucrările istoricului Congres al III-lea al Scriitorilor. Iată câteva dintre tezele / argumentele ștabilor, extrase din arhiva fostului C.C. al P.C.M.:

„Razve dostoino pisatelea nazâvati iazâc svoiego naroda jalchim, zaglușenâm paraziticeskim âlementami, cac âto delaiet tov. Druță. Pod paraziticeskimi âlementami on ponimaiet russkie slova...”

„...provedenie siezda pisatelei pociti polnostiiu na moldavscom iazâke v nastoiașcee vremea cogda u nas v Moldavii șiroco ispolzuietsea naravne s moldavscoi russkaia reci iavleatsea daniuu naționalnoi osobennosti...”

„...u mnogih moldovan rodnâm iavleatsea russkii...”

Răsună și adevărate aberații / ineptii:

„...ob alfavite... neobhodimo soveršenstvovati suščestvuiuščii alfavit dlea togo, citobî on lucișe obslujival foneticeskie osobennosti moldavscogo iazâca. Tac postupili românți, anglo-saxî, pereneavșie latinskii șrift ot grekov (?), tac postupili slaveane i drughie narodî, pereneavșie graficu Kirilla i Mefodia...”

„Na teritorii nașego kraia narod 600 let polzuietsea slaveanskim șriftom. Za âto vremea liși peati let v levoberejnoi i 22 goda v pravoberejnoi Moldavii deistvoval latinskii șrift. V Avtonomnoi Respublike, cac izvestno, on bîl vvedeon administrativnîm puteom, a v Besarabii – v rezultate okkupații...”

„...na siezde proizoșlo neobâcinoie. Mî ne znaiem drugogo tacogo bespređedentnogo sluceaia, kogda secretarea Ț.K. pisateli iz zala nazâvaiut svoločiiu”... (A fost replica poetului Konstantin Semenovski în adresa lui D. Cornovan, în timp ce acesta își prezenta raportul de încheiere – am auzit-o cu urechile mele – V.B.)

„...prezritelnoie otnoșenie c liudeam truda v lițe doiaroc, ili pricleivanie literature, pișușcei ob ih rabote, iarlika «aghitki», cac âto sdelal pisateli Vodă, nazvavșii podobnuiu literaturu lozungami i scitaiușcii ieio protivnoi...”

„...critica – zlo, s cotorâm, govorea slovami Malarciuka, nado borotsea vsemi sredstvami, v tom cisle siloi. A âto zlo, cac zaiavil tot je Malarciuc, imeiet adress i imea svoio. Im on scitaiet partinâi organî...”

Și concluzia:

„...nașa strana iavleatsea verșinoiu celovecescoi mâsli i deiatelnosti, podlinnogo narodnogo sciastia!”

Contrar acestor dure și masive atacuri ale sistemului ideologic totalitar, cu toată mașinăria lui de partid și de stat, oamenii de creație din R.S.S.M., adevărații creatori de vocație, au înfruntat cu mult curaj sistemul și, lucrând contra așa-zisei metode a realismului socialist impus cu forța, au creat opere de artă care au supraviețuit timpului...

La acel Congres al III-lea și după au fost supuse unei critici furibunde din partea C.C. al P.C.M. filmele *Omul care merge după soare* (scenariul V. Găgiu, regia M. Kalik), piesa *Casa mare* de I. Druță și filmul *Ultima lună de toamnă* (după nuvela aceluiași scriitor)... În aceiași ani au fost editate cunoscutele romane: *Singur în fața dragostei* de Aureliu Busuioc, *Disc de Gheorghe Meniuc*, *Povestea cu cocoșul roșu* de Vasile Vasilache, *Zbor frânt* de Vladimir Beșleagă, care, pe lângă tablourile de mare forță artistică ale lui Mihai Greu și filmele lui Emil Loteanu, au constituit fondul de rezistență al artei și culturii naționale din acea epocă vitregă, sufocantă...

În concluzie: în orice gen de artă ar fi activat oamenii de creație, idealul pentru care au militat și căruia și-au consacrat ardoarea talentului a fost de

a dura opere care să reprezinte o expresie autentică a vieții poporului, în acord cu suflul general al artei europene și universale și, totodată, să apere geniul și identitatea națională a românilor din Moldova de la est de Prut! Or, în condițiile odiosului regim care a fost cel sovieto-comunist totalitar, arta, viața spirituală rămânea aproape singurul domeniu, în care ființa noastră națională mai putea să opună rezistență.

Vom aduce doar două exemple, devenite celebre peste decenii.

În romanul său de o mare forță satirică vizând realitățile socialismului, Vasile Vasilache, omul de un rar talent, scria la modul alegoric-simbolic despre halul în care a fost adusă demnitatea moldovenilor:

„Bălan – bou-bouț, însă dacă ar fi avut limbă nu numai pentru strujeni, ar fi avut și el necazuri de spus. Bunăoară, cum cândva era mândria codrilor, stăpânul izvoarelor, stătuse în *stema țării, pe steaguri* semn al nesupunerii. Dar niciodată, nicidecum, nicăiurea în viața bunicilor, răstrăbunicilor, nici măcar pomeneală să se audă, el, încornoratul, să pășească umil, bleg, târât de-o ață închipuită...” (vezi recenzia distrugătoare din „Comunistul Moldovei”, nr. 5, 1973, pag. 75, semnată de doctorul în științe filologice I. Racul și aspirantul V. Senic, după care critică scriitorul Vasile Vasilache nu a mai avut timp de 15 ani dreptul să publice vreun text original).

Această întreagă epocă sumbră și-a găsit expresia în câteva versuri de o remarcabilă concentrație, semnate de omul de mare curaj al atitudinii sale de poet și cetățean, care a fost și rămâne în literatura basarabeană Petru Cărare. Iată cum a stigmatizat dânsul regimul sovietic de ocupație în lapi-darul poem *Oaspete nepoftit*:

„Noi avem un hoț în casă,  
Noi cu hoțul stăm la masă, –  
Ne-a ieșit mai ieri în cale  
Cu idei și cu pistoale.  
Și-acum să ne ia se-ndură  
Și bucata de la gură.  
Și-ncă altă noutate:  
Ești dator să-i spui și frate.  
Dar să-i dai – în loc de pită –  
Un calup de dinamită!”

(vezi Petru Cărare, *Săgeți, Carul cu proști și alte poeme*, Literatura artistică, Chișinău, 1990, pag. 49. La prima ediție, în 1972, cartea a fost retrasă din librării și dată la cuțit.)

## EMINESCU ȘI NOI

Revista „Limba Română” lansează o nouă rubrică, „Test de românitate”, prin care invităm la un dialog *flash* pe marginea unor probleme ce țin de identitatea noastră etnolingvistică înțeleasă eminentamente din perspectiva imperativelor prezentului – integrare europeană (economico-culturală), globalizare, imagologie, comunicare... Pentru acest număr propunem următoarea situație-problemă:

„La intrarea sultanului Mahomet în Țara Românească contra lui Vlad Țepeș Voievod se afla între ostașii lui și un sârb, anume Constantin Mihalovicz de Ostrovița. El ne spune că pe atunci opinia publică era că oricine s-ar război cu românii, chiar să-i învingă, numai pagubă are. Aceasta-i foarte natural, pentru că românii nu sunt un popor cuceritor, de aceea și apăra ce-i al lor cu îndărătnicie, pentru că ce au cu drept au și al lor este” (Mihai Eminescu, *Basarabia – pământ românesc, samovolnic răpit*, Antologie, prefață și note de D. Vatamaniuc, Editura Saeculum I.O., București, 1997).

Statornicia și îndărătnicia ca marcă a identității noastre în tendința de autoconservare nu constituie un neadevăr. Exemplul rezistenței basarabenilor este unul cât se poate de elocvent. Scris atunci, argumentul eminescian arunca o perspectivă cel puțin optimistă asupra viitorului unui neam așezat în privința valorilor proprii. Prezentul însă arată insuficiența / ineficiența acestei virtuți naționale. Care să fie explicația? Noile realități cu imperativele comunicării, care mai mult anulează decât recomandă condiția conservării? Sau înstrăinarea în timp de noi înșine în condițiile drastice ale „privațiunii de identitate” și ale imposibilității afirmării naționale și culturale? De ce oceanul imagologic eminescian dezvăluie astăzi goala noastră rezistibilitate?

## Adrian Dinu **DRAMA** **RACHIERU** **INSIGNIFIANȚEI**

O bogată literatură, fie a „specialiștilor” de fotoliu, fie a eseștilor sprintari, cercetează firea, specificul, ființa românească, încercând a desluși *nenorocul* care, cică, ne tot dă târcoale. Spirite înalte, ieșite totuși din „neantul valah”, se dovedesc a fi mari colecționari de propoziții negative, observând că imaginarul nostru colectiv e bântuit de angoasele nereușitei. Iar în ultima vreme o puzderie de „ciorănei” (e drept, variante de buzunar, ar spune Eugen Simion) nu obolesc a anunța, printre evadări și ratări, prohodul, drama insignifianței.

Ca „specialist al obsesiilor”, cum se autodefinea, Cioran însuși, mânat de febrele tinereții și în numele unei „uri iubitoare” pentru o țară fără destin, cerea, pe vremea când era „tânăr, orgolios și nebun”, chiar *lichidarea trecutului* ei. Dar războiul cu strămoșii, profanând „liniștea morților”, exprima nu doar furia unei negații, blamând – printr-un exces generalizat – un „infern nepuizabil” și retezând, astfel, izvorul suferinței. *A face istorie* era cuvântul de ordine, învinovățind trecutul și născocind un viitor în care nu credea. Oripilat de acel trecut obscur, „îmbătat de furie”, el visa la o Românie fanatizată, regândită, convertită, replămădită, devenind „alt neam”. Și din care, țâșnind nesperat, *doar Eminescu* era cel care ne răzbuna mediocritatea.

E o întrebare (aproape de nedeslegat) dacă obsesiva idee a „schimbării la față”, de circulație în epocă, ar fi fost cu puțință prin „febra salturilor” ori urmând ritmul organic, așa cum voia marele poet. De altfel, parantetic, precizăm că, iubind trecutul, Eminescu preconiza o reîntoarcere ontologică, nu factologică,



în sensul unei „recuperări arheice”, ne asigura și Theodor Codreanu. Interogația stă însă în picioare. Oare *schimbarea* (ca mutație etnică și „cuvânt magic”) ar fi posibilă? Sau, dimpotrivă, spiritul unui neam se vedește imuabil, conservându-și, în pofida infiltrațiilor, a metisajului din vremurile noastre, plasma etnică?

Să mai adăugăm că moralistul Cioran, contemplând *delirul eului de odinioară*, se dezicea de acele afirmații „incredibile”. Ele îi păreau „obsesiile unui străin”, venind din *preistorie*, va recunoaște în *Mon pays*. Totuși, în pofida declarațiilor, se putea rupe Cioran de acel „trecut deocheat”, uitându-și iubirea „răsturnată”? Dacă Emil Cioran, biciuind, în anii tineri, orgoliul național (mereu în suferință) și denunțând slăbiciunile naționalismului românesc, explica „amânarea” României prin *răul interior* (anemica forță lăuntrică, neconvergența acțională a Provinciilor), nicidecum prin „pedicile din afară”, Theodor Codreanu, și el îngrijorat pentru soarta neamului (confruntat acum cu *deromânizarea*), vorbește despre o „mutilare” a destinului prin bolșevizare. O altă schimbare la față, așadar, visatul „salt” cioranian în plămădirea României (în sensul progresului organicist, pe filon eminescian) fiind înlocuit cu o brutală sovietizare, impusă din exterior. Și, inevitabil, cu alte forme fără fond. Evident, cartea lui Theodor Codreanu poate fi citită și ca o replică la volumul din 1936; dar el împinge analiza până în zilele noastre, dincolo de „fața comunistă”, cu știuta exacerbare naționalistă, cercetând transdisciplinar destinul culturii și civilizației românești în „post-naționalism”. Criticând vehement – pe suport eminescian – invazia „prădătorilor”, regimul cleptocratic, fără a se iluziona că „botezul magic” (prin aderarea la U.E.) schimbă radical, peste noapte, datele problemei. În fond, ca *țară a formelor fără fond* (cum sună un vechi diagnostic), România probează, paradoxal, că sarabanda formelor (preluate mimetic) se însoțește cu rezistența fondului. „Schimbările la față”, câte au fost, dovedesc, de fapt, *neschimbarea* noastră. Soarta „formelor goale” este, vai, chiar soarta noastră. Încât, propunând această *situație-problemă*, iscând – firesc – comentarii, ne întoarcem, de fapt, la întrebarea Dvs. de final: „De ce ocheanul imagologic eminescian (splendidă sintagmă – *n.n.*) dezvăluie astăzi goala noastră rezistibilitate?” De ce? Tot Eminescu a răspuns: *civilizația vorbelor, negustoria de principii, fuga de muncă, „desfrâul naturilor catilinare” / „nulități catilinare”, caracterele „arare” etc.* Și lista poate fi lungită... Și nu în ultimul rând „neunirea obștească”, cum zicea Kogălniceanu, mesianicul nostru pozitiv (după formula impusă de G. Călinescu).

Venind vorba de Kogălniceanu, un mare spirit întemeietor, apărând „duhul național”, să reamintim că fiul agăi Elie îndemna la *moderație*. Voia reforme „blânde și graduale” și o „bună orânduială”, nicidecum înnoirea

„prichită” (vorba basarabeianului Stihescu, personajul său din *Tainele inimii*). Adică acele „sărituri fără orânduială”, cum scria îngrijorat Eminescu. Față de spiritele exaltate, cețoase, proclamând sentimentul adamic, confiscate de felurite manii (romanomania, de pildă, în vremea aceluiași Kogălniceanu), temperanța ar fi soluția de urmat, refuzând jetul ditirambic ori oglinzile mincinoase. Doar rămânând „în hotarele moderației” putem câștiga respectul Europei; schimbând realitățile, nu vorbele, pentru a ne apropia – civilizatoriu – de cei care stau în „capul luminilor”. Zeflemeaua, deprecierea de sine sunt însă năravuri vechi. Slabe speranțe să se schimbe ceva. Asta ar fi, bănuim, eterna noastră problemă, „blestemul” românesc care ne macină energiile, risipite de o necurmată și păguboasă gâlceavă...

Leo **DESPRE ABSENȚA**  
**BUTNARU** „**ENCICLOPEDIIEI**  
**SUFLETULUI ROMÂNESC**”

Oleg Garaz constată într-un eseu că: „Nimeni dintre români nu s-a dumerit a scrie ceva similar cu cărțile lui Erofeev. Ceva cu titlul *Enciclopedia sufletului de român*. Mă gândesc că orice ar fi scris, ar fi ieșit ceva asemănător cu un tratat de psihanaliză cu tentă istorico-naționalistă, care ar încerca să explice promiscuitatea prezentului prin necu-

noscuta și nerecunoscuta de nimeni glorie a trecutului. Poate chiar mai mult. Din acest tratat ar fi reieșit cu claritate că la români individul nu poate avea ceva asemănător cu un suflet, deoarece acesta este proprietatea exclusivă a unei entități aglutinate care poartă denumirea de Neam. Deci, aparținând unui Neam, românii, toți grămadă, se înrudesesc între ei și, în final, sfârșesc prin a fi, cum se spune în Basarabia, neamuri. Undeva între individualismul occidental și sobornicia rușilor. Nici egoiști, nici comuniști, nici frumoși, nici deștepți, ci pur și simplu români”.

Constatarea cu absența unei enciclopedii a sufletului românesc e întemeiată pe emoție (adumbrită – *regretul că nu...*), iluzie, dar nu – fondată pe – spre a



ține cont de – atuurile pe care le are un autor bun sau de prim-plan rus față de un autor foarte bun sau – pardon! – chiar genial român. De secole, rusul are mereu mingea în teren, la discreție, fapt de care a știut întreaga Europă, apoi America și, în fine, lumea. Cu toate că un rus „se plângea” și el de ceva nenoroc: „Noi dintru început suntem culpabili de ereditatea rusească; ca și înainte, trăim după cortina de fier a apartenenței la această țară”.

La ce s-ar mai lamenta și bietul român de nenumărate ori mai dezavantajat, se pare?... Poți să scrii înzecit mai cu talent o *Enciclopedie a sufletului românesc* și fii sigur că ea nu va avea nici a mia parte din succesul *Enciclopediei...* lui Erofeev, în dimensiunile universale amintite. Pentru că, dacă spune românul ceva despre vecinii săi, foști aliați sau adversari, în istorie, aceștia nici că bagă în seamă... Ce spune românul despre rus, pe acesta din urmă nu-l prea interesează. Dar ce spune rusul despre român... – o-ho-ho! cum să vă spun? – ne (cam) interesează astăzi, cum ne-a interesat de când ne știm... Pe neamț, francez, chinez, polonez, hindus, tătar, american, african etc. –ăștia cam toți apar în cartea lui Erofeev – îi interesează dublu: ce spune rusul despre el, dar și despre ceilalți. *Enciclopedia sufletului românesc* ar fi să rămână pentru români. Și nu e deloc rău să avem o atare carte! Însă ea nu va prea trece hotarele noastre, nu va prea interesa editurile din lume... Fără a ne lamenta, să fim realiști și curajoși să recunoaștem că România, românul, istoria, literatura noastră (...) nu au atuurile în mână. Mingea nu le stă, ca vrăjită, ridicată la fileu, de secole, așteptând jucătorul, cum e în cazul „mingii” fostelor imperii, marilor puteri, ba chiar doar și mingii *popoarelor numeroase*... Bineînțeles că scriitorul român (bun, de prim-plan, foarte bun, genial...) nu e un fatalist, ca să renunțe a scrie marea sa carte și a poporului său. Chiar dacă atuurile... precum ziceam...

Dar să nu dezarmăm. Ci să cutezăm totuși. Credeți că Irlanda (cu o populație de doar 3,6 milioane de suflete) are mult mai multe avantaje, în istorie, în destin decât România?... Să amintim de celebrii ei scriitori cunoscuți în lumea întreagă, prin care au croit albiile de mari fluvii literare (ca să ne ținem în ideația celor „Cinci fluvii ale vieții”). Iar Erofeev – dacă ne interesează părerea lui, și ne interesează totuși, din câte se vede (se traduce, se citește și la noi) – conchide că: „Irlanda e o țară ideală pentru a continua literatura”...

Mda, în cele două cărți are și câteva referințe la România și români. Prima – ajuns la aeroport, colegul său Sașa refuză să intre în țara noastră. Vine numai Viktor. Și care ar fi unele impresii demne să le pună în carte?... „N-am văzut nicăieri mai mulți câini vagabonzi decât în România! Alergau chiar și pe pista de decolare a aeroportului internațional din București și lătrau la avionul meu, când îmi luam zborul spre Moscova. I-am mai văzut și la cimitirul militar. Mi s-a părut că sunt spiritele (duhurile) geniului militar românesc. M-a inspirat (entuziasmat) clădirea interminabilă a parlamentului, construită de Ceaușescu. În delta Dunării, Gabi, pe când era în

*patru labe* (cursivul e dat în original – n. *L.B.*), mi-a spus că România e o țară terminată.

(...) Delta Dunării. Prin stufărișuri cu (lipoveni) de rit vechi în veșminte țigănești. Cam prostănacii (țicniții; în original – *pridurkovatâe*) români cu fețe folclorice (*folykliornâmi lițami*).

Ei, de ce ar fi așa: puțin-puțin într-o parte de canoanele Europei, și... (te pomenești în) stufăriș!?. (Chiar dacă operei lui Erofeev îi este caracteristică estetica negației, contestației și epatării, în ce ne privește – și – pe noi, românii, să ținem cont chiar de una din opiniile emise în *Cinci râuri...*: „Cu mâna pe inimă, trebuie spus că Rusia este cea mai rasistă țară din lume”.)

(a) Normal, atare atitudini nu sunt o noutate pentru noi. Cel puțin basarabeni nu se prea sfiesc și încearcă să le răspundă pe potrivă cinicilor slavoni. Însă conașionali noștri din vestul Prutului par oarecum mai timizi, mai răbdători... Ceva mai spășiți în fața rusului. Ca prezență fizică, istorie, ex-imperiu etc.

(De altfel, în ceva ne asemănăm totuși cu rușii, Erofeev susținând că... Dar mai bine să dau un pasaj din polemica în jurul versiunii românești a *Enciclopediei...*, în „Observatorul cultural” Iulian Ciocan, traducătorul, scriind: „Margaretei Sipoș nu-i place propoziția „Nu există printre oamenii albi ai lumii (cu excepția românilor) niște anti-cool mai îndârjiți decât rușii”. Ea minte spunând că nu traduc corect, pentru că în text e „(inclusiv românii)”. Se face a nu observa că am modificat topica și că ceea ce spun este că rușii și românii sunt cei mai anti-cool. În original: „Net sredi belâh liudei v mire bolișih anti-cool (vkliuceaia rumânov), cem russkie”).

Iar dacă românul nu prea e predispus (din lipsă de curaj?) să-i spună rusului, Rusiei de la obraz, alții o fac. Polonezii, spre exemplu. Prin pana lui Mihail Bogun care consideră că Rusia nu e decât „un lanț de reforme eșuate”, astfel ea „va rămâne o ficțiune. Transformările contemporane, aceste eforturi ne-ai-pomenite de-a face o țară obișnuită conformă modelului european, – e de asemenea o iluzie. Cercul vicios al destinului rusesc – absența istoriei. Transformările se dovedesc a fi cele de trecere de la o orânduire socială, care nu a existat («socialismul – înseamnă Suedia»), într-o direcție destul de incertă, iar, în general, nu se știe încotro și de ce. Însă în Rusia nu trebuie să pui o atare întrebare, deoarece, când va fi să apară răspunsul, însăși țara deja nu va mai exista. Și aceasta se referă nu doar la anii '90. Istoria Rusiei reprezintă neobosite transformări, rupere de trecut, care nu există, și reînceperea povestioarei de la capăt în numele viitorului, care nu va exista”.

Să sperăm că, odată cu trecerea timpului, se mai schimbă și atitudinile noastre, ale românilor... (Spre mai multă demnitate...) Pentru că, de fapt, ce se

întâmplă, ce s-a întâmplat cu noi, în istorie, existență, atitudini transfrontaliere (când a fost să avem și din astea)? Da, lucrurile se cunosc mai bine în comparație. Iar pentru a ajunge la raportul / paralelismul... rus-român, s-o luăm de ceva mai departe, întrebându-ne: Să existe oare vreun raport sau vreo alternativă între greșit atribuita lui Dostoievski zisă-scrisă că „Frumusețea va salva lumea” (operele sale complete nu atestă acest adagiu) și opinia filozofului Serghei Bulgakov conform căreia „Răul este starea de spirit a lumii, nu însă și esența ei”? Deocamdată doar constatarea că rușii, scriitori, gânditori sau, dimpreună, scriitori-cugetători-filozofi, merg spre extremele ideii care sunt coarnezle de taur ale acesteia. Noi, românii, suntem mai potoliți, mai blânzi, nu înșfăcăm, ci încercăm să, doar, apucăm, cumva, mai precauți, mai ne-categorici în categorii existențiale, filozofice. A zis ceva Blaga, cu veșnicia, care s-ar fi născut la sat. Însă aceasta e foarte departe de (presupusul, în fraza amintită) Dostoievski și de Bulgakov care încearcă să definească o stare a lumii în relațiile ei cu răul. Blaga, în eternitate etc., e un liric, un poetic, un visător cuminte care nici nu-și pune problema, dacă are sau ba dreptate în esența metaforei; pentru că el, de fapt, rămâne la suprafața (și frumusețea, cumișnenia) sensului. Rușii sunt dramatici, înversunați, neliniștiți. Spun... abisuri (uneori, poate, și... prăpăstii), știind că acestea, în zis-scris, nu sunt periculoase. Poți să spui orice! – ar fi crezul lor, al rușilor, doar să pară cât mai aproape de un posibil adevăr și, obligatoriu, cât mai dur să fie spus-scris. Iar jumătățile de măsură și de insinuare, jumătățile, întru căutare – de adevăr, firește – sunt caracteristice reprezentanților națiunilor mici sau obidite în trecutul lor istoric; memoria le joacă rolul de atenționare, de „fii atent, fii cuminte, fii”... „Fii” ca / supraviețuiește; vei supraviețui / fi, dacă te vei arăta atent, cuminte, potolit... Aceasta se poate înțelege – odată cu referința, deloc mângâioasă, la raportul român (sadea) – român (basarabean) – dintr-o mărturisire a tânărului (oricum, e la 36 de ani!) Mitoș Micleșanu într-un interviu din ziarul „Timpul” începutului de an 2008 – matură, sagace, dureroasă, dar și dătătoare de speranță, confesiune, opinie, *spunere de noi*: „Românii iubesc vorbăria. Aici conduce analiza excesivă, promisiunile și eterna amânare. Basarabenii însă au preluat de la rusofoni felul mai tăios și minimalist de exprimare și acțiune. Din acest punct de vedere, românilor li se par basarabenii mai din topor, iar basarabenilor nu le plac unduiețile și modul prea de *bonton* românesc. De fapt, este vorba despre o neîncredere reciprocă cu rădăcini vechi. Boala româno-basarabeană este, cât ar părea de contradictoriu, orgoliul și alergiia reciprocă. Dacă săpăm prea adânc, ne murdărim de rahat, fiindcă e vorba de trădare și abandon, de o bubă care poate fi tratată doar prin acceptare și iertare. Este ușor să găsești țapi ispășitori, dar e mai greu să accepți că porți, ca și toți cei din jur, vina pentru ceea ce se întâmplă. Eu nu mă ascund după degete – sunt un om cu identitatea sfășiată în bucăți. De fapt, unirea dintre basarabeni și români se produce continuu, fiind un proces de atracție-res-

pingere. Dar ea nu trebuie înțeleasă numai din perspectivă politică, ci, mai degrabă, din perspectivă spirituală. Nici nu știu ce anume trebuie să se unească, atunci când sângele ne este unit”. Bineînțeles, societatea noastră sau, hai să zicem, cele două societăți ale noastre ce respiră mai mult sau mai puțin românește trebuie să fie atente la ceea ce cred tinerii lor cetățeni de pe ambele maluri ale Prutului sau din alte țări, unde studiază ori deja s-au și stabilit, deoarece aceștia, ca filozofie civilă, înseamnă, în fond, postumitatea generațiilor mai în vârstă, dar și perspectiva generală – mai tristă sau mai optimistă – a românismului, în general.

În timp ce, referitor, în sens mai larg, la aspectul poziționării românești în istorie, un alt mai tânăr coleg, Oleg Garaz, îl vede în felul următor: „Românii însă și-au asumat întru totul rolul de inconștient și istoria lor glorioasă, cu numeroși domnitori care au apărat țara de nesfârșitele invazii culturalizante, este în fapt o istorie a împotririi și rezistenței la modele culturale mai avansate, dar și la tentativele de înrâurire venite din partea unor culturi mai stabile și consistente în sens valoric. Câte ceva totuși s-a putut realiza atâta timp cât cele trei „landuri” ale „Elveției” noastre românești poartă o amprentă de neșters a influențelor germano-maghiare, turco-fanariote și slave”.

Să adastăm – revenind – asupra celui de-al doilea tandem sau, poate că, binom istorico-fatal: influența turco-fanariotă – influența slavă. În destinul poporului nostru nu o singură dată apăru dilema de-a alege între două rele. Astfel că râvnita salvare de la haraciul pretins de Osman duse la fatal-inevitabila noastră apropiere de harapnicul lui Ivan. De unde și influența. Rusească. „Briza” sau criza ce adia cu briza acelei înrâuriri nordice o constata, chiar și în anul 1935, unul dintre membrii Academiei Franceze, care scria: „Românul, cel moldovean mai cu seama, are numeroase trăsături comune rușilor; ca și aceștia, el nu este burghez, nici meschin, este plin de îndrăzneală, de pură sinceritate, de elanuri înduioșătoare; niciodată însă nu devine, ca ei, din senin, fiară; pentru aceasta oare să fi zis Keyserling că-i un rus fără viață interioară? Într-adevăr, nu-l veți vedea îngenunchind des înaintea prostituatelor sau umblând după desfrâu ca după cel mai scurt drum spre paradis; îl veți vedea însă scuzând tot timpul furtul, păcat ușor de iertat: corupția, delapidarea, jafurile, spargerile, datoriile la joc, datoriile presante, escrocheriile, toate acestea nu sunt atât de grave într-o țară în care parazitismul este tradițional”. S-o recunoaștem, atare aprecieri ne cam râcăie conștiința etnică... Însă există în ele și ceva din răspunsurile la problema pe care o anunțasem la începutul eseului: a pune față în față oglinda sufletului rusesc cu oglinda sufletului basarabean / românesc, pentru a vedea dacă anumite curențe se regăsesc și în una și în cealaltă, emițătoarea lor fiind prima, cea rusească, în care privi atât de adânc și necruțător Erofeev. Barem atât, comparația, dacă nu... creația; crearea unei enciclopedii a sufletului românesc. Sigur, spunând adevărul. Spre pilduire și autocorijare de popor, națiune. Adevăr care, natural, nu va

fi nici de această dată – ...al „Enciclopediei sufletului românesc” – pe placul celor non-stop înregimentați patriotismului clamoros, conduși de comandamente mesianice pe care le terfelesc în replicuțe, politicianism de doi bani, scârboșenii pseudopoeticești, cântece împelițate de rime, din care una, obligatorie, e *amore-popor(e)*. Pentru că „mesianicii” de gașcă nu ar admite nici în ruptul capului și vârfului de pix replicar că noi toți suntem egali, prin botez, în fața aceluiași Dumnezeu Răscumpărător (ca să revenim la exemplele citate din Biblie). Anume plângăcioșii și poltronii „mesianici” certăreți umblă cu supraviețuirea prin oportunist, pliere pe orice idee a oricărui regim politic, prin slugărnice, cântându-l ba pe Ceaușescu, ba pe Lenin / Ilyici, ba pe... Azi, pe cine?... Pe ei înșiși... În gășcuțe, unde se aude: „Noi mi cântă, noi mi joc și pe nime nu mi rog!”..

Însă, aproape fără ghilimele, mesianicii ce se trag din popoarele mari, numeroase, sturlubatic, cu un destin imperialist, evită „supraviețuirea”, preferând – supraființarea. Fie doar și în idee, într-o idee. Dacă aceasta pare posibilă, în dublă ipostază, – supraființarea și ideea. Poate că și supra-ideea.

Posibil că tocmai în numele unei supreme supra-idei nici Viktor Erofeev nu-și menajează, „în chip biblic”, propriul Neam. Nu ești deloc sigur că s-ar găsi un autor de la noi care să spună despre români ce spune „Enciclopedia...” despre ruși: „De regulă, rușii sunt inestetici. Murdari. Cu pete”; „Anecdota e unica formă de autocunoaștere a rușilor”; „Purtătorul de dumnezeu (*bogonoseț*) e un fel de animal, cum ar fi porcul”; „În genere, rusoaicele sunt cam curve”... (Dar – vă amintiți? – Gabi... a noastră, ce stătea în patru labe, în stufărișul Deltei?...). În România lucruri spuse... nespuse mai... lejer mai că declanșează procese judiciare contra unor scriitori, acuzați de satanism, ca să nu mai vorbim de *simplisima* pornografie...

Dar, spre final, să revenim la începutul textului, unde invocam spiritul – unii zic demoni(a)c – lermontovian, care „bântuie” în creația, în ideația, estetica negației mai multor scriitori ruși, ce-și văd poporul ca pe unul „infirm / calic moralicește”. O astfel de atitudine-viziune caracterizează unele opere ale lui Gonțearov, Turgheniev, Gogol, Dostoievski, Cehov, Bulgakov, Pasternak, Platonov, Zoșcenko, Ilf și Petrov, Voinovici, Aksionov, Erofeev (Venedikt), ale unor avangardiști – Dobâcin, spre exemplu. Să ne amintim de „suflete moarte”, „demoni”, „idioti”, „țicniți”, „monștri”... La Victor Erofeev netrebnițiile bestiarului uman se extind cu mult, înfățișate mai radical, necruțător, ca „un atac cerebral”.

De fapt, scriitorii ruși nu au făcut decât să-și însușească „metodologia Bibliei”, constată exegețul culturolog A. Davâdov, amintind că în „Vechiul testament” poporul nu are vreodată dreptate... Glasul poporului nicicând nu înseamnă și glasul dumnezeiesc. Este o evidentă discrepanță între cuvântul biblic și adagiul latin *Vox populi, vox Dei* (de la Hesiodus cetire). Prin vo-



cea prorocului Ieremia, Dumnezeu zice: „...poporul Meu e fără minte și nu Mă cunoaște... sânt pricepuți numai la rele, iar binele nu știu să-l facă” (Ieremia, 4/22); de-ați cutreiera întreg Ierusalimul, „nu... veți găsi vreun om, măcar unul, care păzește dreptatea și caută adevărul” (*ibidem*, 5/1), după care prorocul face propria constatare: „căci cu toții sunt niște desfrânați și ceată de defăimători!” (*ibidem*, 9/2). A. Davâdov mai amintește că în *Biblie* prorocii nu se sfiesc să folosească expresii, calificative foarte dure la adresa poporului evreu (ales), precum ar fi – „mincinos”, „viclean”, „mișel”, „lacom”, „nedrept”, „rău”, potopit de păcate, dedându-se clevetirii, asasinatelor, jefuirii aproapelui, asupririi acestuia etc. „În capacitatea de a desfășura critica la adresa poporului și constă netrecătoarea semnificație a metodologiei biblice”, conchide exegetul.

În ce ne privește, ar trebui să recunoaștem că nu s-au prea găsit autori români, care să fi urmat metodologia testamentelor, vechi și noi... Nu încapă îndoială că nu e ușor, ci... cutremurător (!!) e să iei de model spiritul necruțător al Domnului Savaot, ce-i spune poporului Său: „...veți fi blestem și grozăvie, ocară și răs, și nu veți mai vedea locul acesta”. (Ieremia, 42/18). Firește, proporțiile, decalajul... incomensurabil trebuie păstrate: Dumnezeu e Dumnezeu, bietul om e biet (și, uneori... beat) om... Dar poate că aici e un caz aparte, irepetabil în alte situații: când, în fața Adevărului și întru Binele poporului, Creatorul și creatura Lui sunt egali?...

În fine, să aducem termenii, noțiunile la propriile lor proporții care, se știe, în literatură ori pot fi supradimensionate (conștient), ori pot fi înțelese astfel. Pentru că, de fapt, „Enciclopedia...” lui Viktor Erofeev e o carte de beletristică și nicidecum una cu pretenții academice, riguroase, simandicoase etc. Precum observa și exegetul polon Mihail Bogun: „Chiar titlul cărții lui Erofeev se arată drept ceva imposibil. *Enciclopedia sufletului rus. Roman cu enciclopedie* – în câteva cuvinte ni se oferă promisiunea nefinalizatului, paradoxalului, problemelor deschise vraise, de la care nu poți fugi. În ce mod să unești respectabila enciclopedie cu marea ei pondere – un monument al educației generale – cu ceva amorf, volatilizant și care nu se lasă perceput de rațiune, precum e sufletul? Plus la toate, sufletul rusesc”.

Prin urmare, și *Enciclopedia sufletului românesc* ar fi totuși altceva decât cum e numită aici. Am citi de asemenea un „Roman cu enciclopedie”.

Dar poate că sufletul unui popor este, în genere, *de ne-enciclopedizat?*... Astfel că imposibilele enciclopedii sunt substituite (totdeauna – parțial, însă antrenant) de beletristică, studiu eseistic. În fine, chiar și de anecdote. Aceasta (acestea) însă nu trebuie să ne facă a nu visa frumos (fructuos) la un superb „hiperproiect românesc”: Enciclopedia Sufletului. Paradoxul, plăcuta surpriză e că un atare proiect academic irealizabil are inestimabilul merit de a-i oferi propulsie, vitalitate literaturii!

## Olivia ROMÂNITATEA FELECAN ÎNCOTRO?

Abordarea limbii române trebuie făcută dintr-o dublă perspectivă, internă și externă, de vreme ce în interiorul granițelor există aproximativ 21 de milioane de vorbitori, iar în afara României mai sunt vreo 9 milioane. Prin *test de românită* desemnăm calitatea exprimării, mai precis corectitudinea și coerența vorbirii și scrierii în limba română. Mulți locuitori se mândresc prin calitatea de conaționali ai lui Ștefan cel Mare sau Eminescu, ba chiar fac uz excesiv de naționalismul lor, evocând fie vechimea acestei nații („suntem aici de 2000 de ani”), fie vitejia („românii sunt neînfricați”, „am apărat Europa și creștinismul timp de veacuri”), fie religiozitatea („România e Grădina Maicii Domnului”, „suntem creștini de 2000 de ani<sup>1</sup>”), fie calitățile fizice și morale („avem fetele cele mai frumoase”, „suntem cei mai drepecți, mai buni și mai ospitalieri”), fie inteligența și ingeniozitatea (vezi olimpicii<sup>2</sup> și inventatorii<sup>3</sup>). Toate sunt discutabile, mai ales dacă avem în vedere realizările noastre istorice (redobândirea granițelor din perioada interbelică!), economice (starea postdecembristă a infrastructurii, ca să enumerăm doar câteva aspecte), sociale (rata sărăciei la nivelul Uniunii Europene), politice (!), morala (corupția generalizată) sau, de ce nu, diverse imagini „pitorești” care circulă pe Internet despre felul de a fi al românilor, despre diverse obiceiuri și metehne mai puțin demne de laudă, *Știrile de la ora 5* etc.

Diversele „schimonoseli” ale idiomului matern – în care exprimarea mai mult sau mai puțin deocheată (doar suntem campioni la înjurături!) este rodul unei imaginații debordante<sup>4</sup> – sunt lesne de observat în această imagologie preponderent negativă. Grav

este că argoul, limbajul obscen nu este delimitat în perimetrul stadioanelor, ci ne perforează auzul oriunde ne-am afla. Este suficient să urmărim emisiunile de televiziune sau să citim presa scrisă ca să „admirăm” o paletă complexă de greșeli cauzate atât de slaba pregătire a multor jurnaliști, cât și de ignoranță<sup>5</sup>. Nu e de mirare atâta timp cât o serie de oameni publici agramați – politicieni, sportivi, personaje din lumea mondenă<sup>6</sup> – sunt mediatizați aproape zilnic în goana după senzațional. Și ca o consecință sarcastică, parcă, două dintre mai noile producții de televiziune poartă numele *În puii mei*, respectiv *Pâine și circ*. Ignoranța se lățește progresiv și depășește granițele audiovizualului, agresându-l chiar și pe turistul străin, doritor să descopere autenticul României, dar găsim în schimb o societate de tip tabloid. Pe o iconiță pusă în vânzare la o mănăstire bucovineană am găsit scris: „Rugaciune catre Isus Hristos Doamne Isuse stim ca suntem pacatosi si cu toate astea mai stim ca tu ne iubesti ai grija de noi si anvatane sa te iubim ajutate sa ne gasim avem nevoie de tine doamne nu ne parasi”. Să fi străpuns „savanta tehnologie computerizată” a suprimării ortografiei<sup>7</sup>, fonemelor românești ș, ă, î și a punctuației – în virtutea alinierii, desigur, la normele Uniunii Ignoranței – până și vechile ziduri de doi metri ale mănăstirilor bucovinene?

Având în vedere toate aceste aspecte, nota primită la testul de românită în interiorul granițelor nu este una de trecere, ci, dimpotrivă, una (sub)mediocră. *Mutatis mutandis*, starea limbii române e similară cu situația economică, politică și socială. Și cum ar putea fi altfel, când norma academică în vigoare, bună sau rea, nu este îmbrățișată decât de o parte dintre edituri<sup>8</sup> și dintre publicațiile culturale? Acest aspect era observat de un lingvist suedez încă în urmă cu câteva decenii: „numeroasele variante ortoepice și flexionare în uz, unele admise și în normă (oscilații mai ales în adaptarea neologismelor) i-au atras caracterizarea drept limba literară cea mai puțin fixată dintre toate limbile romanice”<sup>9</sup>.

Nici în Republica Moldova românitărea practică nu este direct proporțională cu aceea din cuget și simțiri. Îmi spunea un profesor universitar că, în librării, cărțile românești ocupă mult mai puțin loc pe rafturi decât cele editate în rusă; de asemenea, pe stradă se aude mai mult limba lui Tolstoi, decât cea a lui Sadoveanu. Mulți studenți basarabeni care învață în universitățile de dincoace de Prut se exprimă deficitar în română, chiar și în ultimul an de studii. Să fie, oare, din pricină că unii vorbesc rusește între ei?... Se pot găsi circumstanțe atenuante, invocându-se deceniile de dictatură totalitară, de rusificare forțată, de deznaționalizare, însă au trecut 20 de ani de la dobândirea libertății. Independența față de Uniunea Sovietică a fost interpretată politic de către comuniști drept independență și față de limba română, prin „promovarea limbii moldovenești”. A fost un atentat la identitatea etnolingvistică a regiunii dintre Prut și Nistru, în ciuda opoziți-

ei unor romaniști de seamă, neînregimentați politic și neutri din punct de vedere lingvistic.

În exterior, istoria mult încercată a românei o așază pe aceasta din urmă „subt vremi”. Dialectele românești – mai ales cel istroromân și meglenoromân – sunt într-un regres vizibil; guvernele postdecembriste de la București nu au reușit să promoveze interesul național și să impună statelor vecine obligația de a acorda drepturi similare cu cele oferite minorităților naționale din România sau cu cele promovate de Budapesta în interesul maghiarilor din fostul Imperiu Austro-Ungar. Un exemplu elocvent îl reprezintă românii / vlahii din Timoc, care nu au nici școli și nici măcar dreptul de a ține slujba în limba maternă în biserici.

Cei plecați în Occident în a doua jumătate a veacului al XIX-lea, la începutul secolului XX sau în anii dictaturii comuniste au fost asimilați în bună măsură de populația statelor în care s-au stabilit. Vorbind cu un episcop greco-catolic la întoarcerea dintr-o vizită pastorală în comunitățile coreligionare din SUA și Canada, mi-a mărturisit că vechii emigranți mai cunosc doar câteva cuvinte în română, iar liturghia se oficiază în engleză. Lipsa de unitate națională, răutatea, egoismul, invidia ori suspiciunea au torpilat închegarea unor comunități de tipul celor italiene, poloneze, ucrainene sau chinezești existente în străinătate. Nici în anii de după 1989, când exodul românilor a cunoscut cote dramatice (~10% din populația țării), starea de fapt nu s-a îmbunătățit. Cei mai mulți au ales emigrarea din motive economice și sociale, s-au răspândit în toate colțurile lumii, însă nu puțini și-au abandonat limba din varii motive: pentru a învăța limba străină mai repede și mai corect; pentru a se integra mai ușor atât ei, cât și copiii lor; pentru a uita de un trecut nefericit, asociat cu lipsuri și privațiuni; din rușinea de a fi puși în aceeași oală cu țigani, cerșetori și infractori.

Pe de altă parte, există elita intelectuală, care, plecată la studii, a ales să facă performanță în Occident, în universități sau în companii multinaționale. Globalizarea și-a pus amprenta prin promovarea limbilor de circulație internațională, îndeosebi a englezei. Fără aceasta, porțile afirmării rămân închise, iar proveniența dintr-o cultură mică atârână ca o piatră de moară. Ionescu, Cioran, Eliade, Coșeriu, Palade au fost nevoiți să adopte alte limbi pentru afirmarea pe plan mondial, în detrimentul limbii române. De câți ani ne străduim și sperăm să obținem un Premiu Nobel pentru literatură?<sup>10</sup> De ce nu știm să ne promovăm talentele și limba peste hotare, la evenimente științifice de anvergură? De pildă, la Congresele Internaționale de Lingvistică și Filologie Romanică, unde sunt oficiale toate limbile române și românii participă într-un număr considerabil, există o rețineră în a prezenta comunicările în limba română, din teama de a nu fi înțeleși și de a nu avea ecou în rândul specialiștilor străini. Problema este fals pusă, iar

dovada o constituie promovarea susținută din ultimii ani a limbii catalane la toate congresele / conferințele și prin toate mijloacele, deși, cu puțini ani în urmă, nici nu exista o variantă standard a acesteia. Câtă lume cunoaște catalana, vorbită de ~ 8 milioane de oameni? Totuși e impusă ca limbă oficială a unor evenimente științifice internaționale!

Noi, românii, din complexul inferiorității, din politețe, modestie, multilingvism ne ferim să ne promovăm limba și, implicit, cultura. Întotdeauna românii s-au simțit atrași de valorile lumii civilizate – împrumuturile din limbile străine stau mărturie – și au năzuit către integrarea europeană și euroatlantică, însă aceasta nu trebuie confundată cu asimilarea lingvistică, cu sentimentul de obediență socială, economică și chiar lingvistică perpetuă. E obligatoriu să învățăm să ne promovăm limba și valorile, să le expunem corect și inteligent în lume. Numai astfel ne asigurăm statura demnă în fața altor culturi și doar așa argumentul latinității capătă credibilitate. Este eronată concepția potrivit căreia se cuvine să așteptăm totul doar de la politicieni. Promovarea limbii române și a sentimentului național e datoria oricărui cetățean vorbitor și trăitor în spiritul acestei comunități lingvistice, oriunde s-ar afla ea: muncitor, universitar, artist, sportiv, ori top-model... *omnia ad maiorem linguae romanae gloriam!*

## NOTE

<sup>1</sup> Încă dinaintea propovăduirii religiei în lume ori dinaintea formării poporului român!

<sup>2</sup> Care emigrează în proporție de 95% după terminarea liceului.

<sup>3</sup> Nerecunoscuți uneori la adevărata valoare sau ca pionieri în anumite domenii ale științei.

<sup>4</sup> Un cunoscut jurnalist se lăuda recent că ar putea înjura o jumătate de oră continuu, fără să se repete!

<sup>5</sup> V. lucrarea *Ești cool și dacă vorbești corect*, editată de un colectiv de cercetători sub egida Academiei Române, Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, Ministerului Educației, Cercetării și Tineretului, Consiliului Național al Audiovizualului, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2010. Aici s-a inventariat numărul greșelilor de limbă monitorizate timp de câteva luni la principalele posturi de televiziune și de radio din România.

<sup>6</sup> A se vedea discursul unora ca Becali, Eba, Oprescu, Vanghelie etc.

<sup>7</sup> A se vedea urarea „Bine a-ți venit!”, întâlnită pe unele mesaje de întâmpinare în locațiile de nunți.

<sup>8</sup> Inclusiv Polirom sau Humanitas!

<sup>9</sup> Alf Lombard, v. *Enciclopedia limbii române* (coord. Marius Sala), București, Editura Științifică și Enciclopedică, p. 277.

<sup>10</sup> Herta Müller, care a scris în limba lui Goethe, a fost laureată ca reprezentantă a Germaniei.

## Aurelia BORZIN CĂDEREA ESTE COLECTIVĂ, SALVAREA – INDIVIDUALĂ

Însemnele „statorniciei și îndărătniciei ca marcă a identității noastre” sunt impregnate chiar în această nouă rubrică inițiată de către revista „Limba Română”, în cheia aceleiași zăbave în discuții într-un cerc restrâns, specifică nouă, pe marginea chintesenței ființei noastre. Afirm aceasta pentru că bănuiesc potențialele personaje implicate în acest „test de românitățe” și, respectiv, mă întreb la ce bun să ne pasăm unul altuia, în perimetrul unei rubrici, „idei cu care respirăm”, deopotrivă, reflecții care, într-un fel sau altul, converg spre aceleași adevăruri evidente sau veridicități despre imaginea unor lucruri în care credem. Părerile unor străini – din exterior, de la distanță – vizavi de identitatea poporului român, de cele mai dese ori, aruncă o altă lumină asupra lucrurilor, uneori revelatoare chiar și pentru noi. Bunăoară, nu știm ce credeau românii despre ei înșiși prin anii o mie patru sute și ceva, dar avem mărturia unui ostaș sârb... „Nu putem supune meditației nimic, pentru că nu avem mintea slobodă. Gândul nostru este atât de înlănțuit de situația noastră și atât de «fascinat» de comunism, încât putem gândi doar împotriva lui sau pentru el – și suntem *avant la lettre* legați de carul lui, ne-a înfrânt legându-ne de el, deși ne bucurăm de o libertate iluzorie.”

Principiul autoconservării reprezintă o formă primară de existență, dar care și-a adeverit eficacitatea de-a lungul a sute de secole în care istoria a cunoscut o reșezare, rearanjare a lumii și a hotarelor, a distribuirii puterilor de influență pe mapamond. Iar aceste evoluții ostile existenței i-au stabilit individului drept prioritate nu imperativul afirmării naționale și culturale, ci imperativul *a rezista*. O rezistență

în masă. Odată cu destrămarea sistemului comunist, ultimul sistem care a subordonat individul colectivității umane / masei, românul s-a trezit într-o libertate debusolantă, oripilat de propria autonomie, pentru că până în acel moment el nu a învățat decât cum să se apere înaintând sub aceeași umbrelă cu toți, dar nu și să se afirme. Căci afirmarea în grup este un proiect ratat *da capo*. În același timp, întotdeauna au existat unități umane care și-au valorificat potențialul literar, artistic, cultural, astfel rezistând afirmându-se. Ceea ce contează cu adevărat în istorie este „glasul individului”, „expresia omului la singular”!

Există în fiecare societate, probabil, un segment de oameni frustrați din conștiința ratării propriei vocații. Pentru ei, acest „test de românitate” nu ar fi decât un teren propice lamentațiilor, cu atât mai mult cu cât au nevoie să-și motiveze într-un fel sau altul ratarea și de ce n-ar face-o adoptând postura de victimă a împrejurărilor: am fost în imposibilitatea afirmării naționale și culturale, am fost întotdeauna marginalizați, privați, schilodiți, văduviți etc. Istoria într-adevăr și-a țesut canavaua într-un mod dramatic, dar acest lucru poate fi înțeles și poate scuza / motiva până în momentul în care lumea nu începe să se complacă în acest trecut și să se acopere cu el cum ar face-o c-o plapumă călduță. Dacă ești valoros, ce te împiedică astăzi, în mod real, să te afirmi? Mai ales cu aceste vaste deschideri socio-interculturale. Pe de altă parte, circulă o serie de prejudecăți despre fenomenul integrării europene, al globalizării, lansate și susținute cu dârzenie argumentativă de către mogulii fabricați de către sistemul comunist: e un proces de omogenizare care va desființa identitatea noastră definitiv – un LEPROZORIU de care trebuie să ne apărăm, culturile mari ne vor asimila pur și simplu etc., în timp ce chiar ei, dacă ar putea, ne-ar închide pe fiecare într-o cutie de dimensiunea corpului nostru.

Statornicia și îndărătnicia conduce, în primul rând, la izolare. În unele cazuri până la penibilitate: unora nici mâna nu li se întinde să deschidă o carte, ca să nu se lase influențați, doamne ferește. E un fel de a te bălăci în propriul suc. Și nici chiar lucrul acesta nu ar trebui să ne întristeze sau să ne neliniștească. *Căderea este colectivă, salvarea este individuală*. Avem suficiente exemple în jurul nostru care s-au integrat, antrenat cu brio într-o „competiție de idei”, valorică, internațională.

(Mii de scuze că nu pot gândi frumos și fără înflăcărare despre lucruri urâte...)

## Titu **ÎNAPOI LA EMINESCU!** POPESCU

Este cât se poate de potrivit ca *Testul de românitare*, inițiat de revista „Limba Română” din Chișinău, să pornească de la un fragment din scrierile lui Mihai Eminescu, mai precis din studiul său *Basarabia – pă-mânt românesc, samovolnic răpit*. În răspunsul nostru la acest test ne bazuim tot pe texte din Eminescu, de această dată cuprinse în cartea apărută la München, Editura Ion Dumitru, anul 1981, care reproduce, sub titlul *Bucovina și Basarabia*, articolele din 1878 apărute în „Timpul” și identificate de I. Crețu ca aparținând marelui nostru scriitor. Ele cuprind o analiză profundă a realităților geopolitice ale timpului și inserează multe previziuni care s-au dovedit istoricește valabile, pe baza însușirilor specificului național. Aceste texte sunt cu atât mai elocvente, cu cât unesc, în superlativul operei sale de gânditor politic, conștiința națională și conștiința artistică, etalând împreună un complex de spiritualitate reprezentativ pentru conștiința românească. Observațiile lui politice sunt făcute, după cum însuși le prezintă, „cu istoria și cu documentele în mână”, de aceea motivațiile sale istorice și geopolitice sunt făcute cu o pătrunzătoare întemeiere, iar analizele cuceresc cititorul de la început prin documentata luciditate de delimitare a intereselor care stau sub faldurile vizibile ale evenimentelor.

Moto-ul ales dintr-un articol eminescian, apărut tot în „Timpul”, la 3 martie 1878, conține afirmația generală, mobilul acestor analize: „A rosti numele Basarabia e una cu a protesta contra dominațiunii rusești”. Prin câteva trăsături de caracter colectiv, este explicat miracolul dăinuirii noastre istorice în contexte mereu disputate de alții, în funcție de in-



teresele lor. Românii s-au dovedit a fi, aşadar, un popor „slab, dar hotărât”, care ştie „a-şi păstra demnitatea” de a nu pierde încrederea popoarelor de la apus, la care „nu renunţăm de bună voie, nu o vindem”. Ei au stat ca „un strat de cultură în această parte înăspriată a Europei”, cu interese identice cu ale civilizaţiei – „un popor vrednic de misiunea ce ni se cuvine”. Un popor care şi-a luat dreptul de a respinge învinovăţirea că „au stat la târguială asupra vetrei strămoşilor noştri”, având „conştiinţa întăritoare că ne-am făcut datoria”, încât orice ştirbire nu s-a făcut cu învoirea noastră; un popor care „nu cere de la lume decât putinţa dezvoltării paşnice”, vrednic de misiunea culturală ce îi revine, vrednic de trecutul pe care l-a purtat fără a pierde ceva din individualitate şi trăinicie.

În faţa zbugiumelor istoriei, „ţăranul tăcea şi răbda”, fiindcă „românii răbdă, dar niciodată nu renunţă” în confruntarea lor cu „făţărnicia şi ticăloşia timpului în care trăiau”, în speţă cu deplorabilul caracter rusesc, ce îndemna „să meargă îndrăzneţ înainte, (dar) l-au lăsat la placul întâmplării”. Dar, „chiar în cele mai ticăloase vremi, românul răbdă dar nu renunţă” – o maximă definitorie, repetabilă. Duplicitatea era un mod al politicii timpului, un mod de a rezista, cum rezultă şi din portretul voievodului Grigore Ghica, fixat în mijlocul circumstanţelor cărora a trebuit să le facă faţă: „Faţă cu moldovenii era dar aprig luptător contra cedării Bucovinei, faţă cu Rusia era o slugă supusă şi totdeauna gata la poruncă, faţă cu Poarta era un biet credincios pus în fruntea unei ţări îndârjite, iară faţă cu Austria lucra prin agentul său de la Constantinopol, netezind toate drumurile”.

Spre deosebire de noi, ruşii răspândesc „viciuri sociale” care, contractate, se stârpesc greu şi erau folosite pentru a supune celelalte popoare. Aşadar, ocuparea îndelungată intră în politica lor, pentru scăderea energiilor vitale ale ţărilor vizate. Poetul se dovedeşte un vizionar al istoriei, investigând lucid faptele trecutului. Cu turcii e aceeaşi situaţie.

Ultimul capitol al cărţii este intitulat edificator şi concludent: *România în luptă cu panslavismul*. Spicuim de aici: românii basarabeni sunt ţinuţi cu sila, de ruşi, departe de poporul român, dar contactul cu ruşii a determinat o reacţie tocmai inversă, făcând ca românii „să fie mai mândri de românitatea lor”. Ruşii au activat un sistem de „colonizare silnică”: „Cete întregi de familii româneşti sunt luate cu sila ori duse cu amăgiri departe şi înlocuite cu familii ruseşti, pentru ca încetul cu încetul populaţia să se amestece, să piardă energia caracterului naţional şi să fie mai primitoare faţă cu măsurile de rusificare”. Această situaţie a produs iarăşi un efect invers: românii au respins solidaritatea cu slavii, întorcându-se hotărâţi spre fibra neamului, conştientizând faptul că „a lupta în unire cu ruşii era un act de sinucidere” şi că „orice biruinţă a slavilor nu poate fi decât o nenorocire pentru ro-

mâni”. Rusia „niciodată nu se simte legată prin cuvinte, în dosul cărora nu sunt destule baionete”.

Opoziția românilor a fost atât de fermă, încât și guvernul a fost nevoit să se încredințeze că „sunt lucruri care, în România, nu se pot face”, deci să nu ducă o politică echivocă, dar una hotărâtă. Un popor pătruns de misiunea lui nu poate fi vinovat – „singura lui vină ar fi că nu s-a supus necesităților, pe care cu voie ori fără de voie le-a luat guvernul”.

Iată dovezi actuale, fiind perene. Astăzi, aceste observații eminesciene de bun-simț, făcute „cu istoria și cu documentele în mână”, au suferit o strămutare a lor din perimetrul stabilității în acela al ambiguității interesate. De vină este tot o inspirație din politica rusească – anume comunismul.

Comunismul a ridicat la rang de politică de stat impostura și, după o jumătate de secol de exercitare a ei, este dificil să te poți orienta după adevăratul barometru al valorii. Trăsătura nobilă de caracter a abnegației a fost înlocuită cu loialitatea față de partid și conducătorul său, valoarea reală fiind substituită cu valoarea dosarului de cadre. Totul a fost terfelit, mânjit, mințit.

Trebuie să ne întoarcem la Eminescu!

## **Eugenia UN ALT CUM SĂ IERNĂM?... BULAT**

Cu această întrebare, revista Limba Română pune degetul pe rană deschisă, pe problema noastră fundamentală: *a fi sau a nu fi*. Desigur, globalizarea cu deruta ei, desigur, cei 50 de ani de ocupație bolșevică, desigur, pactul Ribbentrop-Molotov – zidul nostru berlinez, încă în picioare, etc.

Să recapitulăm însă. Ne-am suflecat mânecile acum 20 de ani și am bătut alarma, și am frământat noroaiile satelor noastre explicând lumii simple cum stau lucrurile; am umplut, de atâtea ori, Piața Marii Adunări Naționale, lansând declarații din cele mai înțelepte; am umplut săli parlamentare cu oameni de bună-credință, capabili să găsească soluții de ieșire din neant... Nu am ajuns însă la ceea ce am dorit noi, și totuși nu suntem în punctul mort, suntem *altundeva*... De ce atunci acest gust amar al zădărnicii eforturilor noastre?... De ce acest gând torturant: *goală rezistibilitate*?...

Zicea părintele Steinhart că în epicentrul unui fenomen, a unei realități ești prea împovărat de detalii ca să vezi clar lucrurile (poate de aceea – *Jurnalul fericirii*, în pușcărie!...). Te identifici cu problema, te suprapui acesteia prin datul tău. Ești *ea*. E nevoie de o distanță strategică pentru ca ochiul minții să poată să distingă netulburat conturul real al lucrurilor. Rar om poate face abstracție imediat. Eminescu a călătorit în timp fără opreliști. *Oceanul imagologic* al românului total rămâne valabil și bine centrat până azi. La fel, valabilă și părerea că *oricine s-ar război cu românii, chiar să-i învingă, numai pagubă are* (ce temă superbă pentru o comedie cu românașii noștri, indiferent de pe care mal al Prutului, și ravagiile lor prin Occident!).

Se știe, fiecă creatură se simte centrul Universului. Și problemele și le resimte ca unice și cele mai grave. Aceasta vine din instinctul autoconservării. Dacă

însă ne distanțăm și privim ca printr-un caleidoscop lumea, vom vedea că acest furnicar de popoare este, la tot pasul, răvășit de diverse probleme: geopolitice, economice, interetnice... Probleme nerezolvate, conservate decenii la rând, spre frustrarea unor popoare, spre comoditatea altora... Dar parcă ne e mai ușor că știm asta?... – *Să se rezolve! Toate! Și a noastră în primul rând! O merităm!... 20 de ani de luptă, de iroseală!...* etc. Dar cine nu vrea asta?, să ne întrebăm, căci tocmai aici e problema. *Lumea e ceea ce este și este un cod...* Și codul acesta este realitatea. Dură, rigidă, imobilă uneori ca muntele. *Così funzziona\**, zice fratele italian.

Marele Tolstoi afirma că *istoria ar fi un lucru extraordinar, dacă ar mai fi și adevărată*. Asta e. Trăim o Istorie despre care se spune o altă Istorie. Și asta în văzul tuturor *globurilor pământeste*, vorba celebrului parlamentar. Din ce rațiuni?... Pentru a păstra fragilul echilibru al dialogului mondial, simlând *egalitatea în drepturi, dialogul și democrația*... Noi, tratați conform valorilor democratice, ca egali în drepturi etc.? Fals! – *Non credere mai di aver i diritti!*...\*\* Noi, Basarabia, marginea latinității, purtăm un război care nu e al nostru, un război global, dacă vreți, o bătălie sinucigașă având în vedere disproporția raportului de forțe. Nu e nevoie de nicio pregătire specială ca să înțelegi. E suficient să vezi un reportaj privind întâlnirile de vârf ale celor două supraputeri mondiale, America și Rusia, care și-au dat mâna frățeste ca să lupte *împotriva terorismului mondial* (sic!). Și dacă cel mai puternic stat din lume cochetează în halul acesta cu cealaltă supraputere (supraputere-bandit!), atunci?... Al cui e războiul acesta, purtat pe o linie invizibilă a frontului (*invizibilă?!...*), în care, în propria casă, ni se blochează căile ferate, când nu vrem nimic altceva decât alfabetul și limba în care ne-am născut?...; ni seucid fiii la Nistru când nu vrem să ni se ia și puținul pământ ce ne-a mai rămas?...; ni seucid / linșează, unul câte unul, intelectualii defilând cinic (20 de ani!...) chiar cu drapelul Renașterii?...; ni se scot în mod diabolic copiii în stradă, ca să fie apoi dați (toți, ca și generație post-'89!...) cu capul de zid, în 2005?...; ni seucid copiii, în plină stradă, loviți cu ciubota în ficat, în timp ce stau, fără minimă apărare, întinși la pământ (7 aprilie 2009)?... Al cui să fie războiul acesta din inima casei noastre, în care (prin votul unei lumi mutilate și dezolate ales) un cioban, zis președinte de țară, scuipe, în fapt, drapelul țării pe care o conduce, numind acest drapel *fascist*? Al cui să fie războiul acesta în care ni se ia și viitorul?!...

Noi, cu firea noastră mioritică, pașnică, visătoare..., suntem un popor, un teritoriu *găselniță* pentru un poligon pe care Rusia imperială se ambiționează să-și țină avanpostul. (De aceea ne-a dorit întotdeauna! ...Și nu pot să uit catastifurile rusești din sec. XVIII încă, pe care le-am citit la Academia de Științe a Moldovei, cu hărți topografice pentru orice cătun din Basarabia, cu fiecă podet (fie și de lemn!), cu fiecă fântână, fiecă mică gospodărie care poate *incartirui* militari ruși, cu orice chintal de grâu, calculat ca recoltă *posibilă* pentru calul acestui militar!...). Unul dintre poligoane, ca să fim mai exacti, poate, cel mai tragic, din cauza nefericitului nostru

amplasament geografic: de la noi, *cu noi*, începe Lumea Latină! Și atunci?... Murim, că așa vrea Oceanul Slav, rânza imperială rusă?!...

Până să vrea Europa să ne îmbrățișeze de adevăratelea, e posibil să nu ne mai găsească pe-aice, nu e așa că asta gândim?... Ne invadează globalizarea, ne invadează rușii (că lor le merg bine afacerile în Moldova!), ne mistuie Europa însăși, în malaxorul neo-sclaviei (că are și ea greutăți în plină criză economică, nu?, săraca...). Avem toate motivele deznădejdiei pe față, dar în niciun caz nu putem vorbi de *zădărnicia efortului nostru*, al intelectualității Basarabiei, în primul rând. Și deci de *zădărnicia rezistenței* Basarabiei.

Poporul, omul simplu, e, în esență, un copil, am înțeles. Dar și-a pierdut ingenuitatea în această luptă crudă pentru supraviețuire. În mare, el urmărește viața nu după ziare (ar fi ca și cum ai vrea să stabilești ora urmărind secundarul unui ceas, cum bine zicea un umorist). Poporul are măsura lui, poate chiar una genetică: când vede că cei ce i-au luat destinul în mâini nu-i oferă nimic, el și-l smulge, și-l reia cu forța, ca să se salveze. Biologic, în primul rând. Și asta pentru că el, poporul, în istorie nu prea a avut răgaz pentru altceva, decât pentru a se salva și supraviețui. Exodul basarabean e o mare deziluzie, un *lasă-mă să te las*, un fel de *nu vă mai cred*, un *am să-mi fac eu singur dreptate*. Și atunci?... Intelectualul, dezolat, ca și cum nu ar fi destul, mai duce pe umeri și povara vinovăției pentru ceea ce nu a putut explica / oferi...(ziceam și eu în poezia / sărăcia mea: *lume a mea de la țară, / cu obrazul țepos și cu palmele iască de munci, / căreia vină îi port (...)*). Vinovăție pentru *deșarta rezistență*. Fals! Refuz să calific astfel efortul de o viață a atâtor oameni minunați, mulți dintre care au murit cu sentimentul datoriei împlinite! Refuz să calific astfel propriu-mi efort, negând cea mai frumoasă parte a existenței mele, *sensul* ei!

Din poziția în care mă aflu, geografic și spiritual, aș lua pe Mircea Eliade ca și model de gândire, ca și paralelă în timp, pentru a încerca să ieșim din hățișul fatalității mentale. Zice Eliade în *Jurnal* (privind spre 1925) despre generația sa ca fiind prima generație românească *necondiționată de un obiectiv istoric*, adică prima generație *nesolicitată în imediat*. „Aveam, spune, o libertate care se cucerise cu foarte mult sânge și cu foarte multe renunțări, și nu știu dacă eram întotdeauna conștienți de imensele sacrificii făcute de înaintașii noștri pentru ca noi să putem pleca în India sau în Statele Unite, să-i putem discuta pe Freud sau pe André Gide la «Fundația Carol» în fața a 2000 de persoane (...)” etc. Istoria nu se repetă întocmai, dar de ce oare aceste rânduri se pliază atât de bine pe segmentul nostru de timp?... Suspendat, idealul nostru major, – Unirea cu Țara-mamă – a rămas, deocamdată, cu ochii în soare, dar iată că am făcut aceleași deschideri, pentru Basarabia, pentru copiii noștri, pentru intelectualul în devenire al Basarabiei. Și se știe bine cu ce preț. „Există atâta moarte în jurul meu, zice Eliade în *Invitație la bărbăție*, încât nu știu cum să-mi comprim sălbatica bucurie că din toate aceste cadavre va crește mâine o altă lume”. Nu simțim și noi, în fapt, același lucru?... „Simțeam deja în jurul meu (aici

deja descriind atmosfera ce preceda Întoarcerea din Rai) tensiuni, conflicte, cruzimi și, mai ales, sentimentul inefabil că am intrat într-o epocă de ruptură (...). Simțeam că toate se prăbușeau în jurul meu (despre anii '30) și că răgazul istoric oferit românității se consuma: era o lume care devenise deja „istorică”. Au nu se prăbușesc oare toate acum în jurul nostru și nu devine (a și devenit!) lumea din care venim o lume *istorică*?... Nu se simte azi, în aerul Basarabiei, precum în *Întoarcerea din rai*, problema înfrângerii „poetului” (cine o va scrie?!...), problema eternei victorii a „politicianului”, necesitatea de *a exista*, de altfel, *românește*? *Întoarcerea* noastră din *rai* (din raiul iluziei că putem învinge răul cel mare, răul global, că putem tămădui / învia, în câțiva ani, ceea ce s-a distrus în zeci, sute de ani!...) însemnând și pentru noi *pierderea beatitudinii*, intrarea în *teroarea istorică*, în frustranta existență a celor *azvârliți din istorie*; frica că *nu mai avem timp*, că *nu știm să fecundăm timpul*, goana... (de unde și încercările tot mai încrâncenate ale unora *de a-și salva, într-un fel sau altul, viața de ratare, de a trăi o existență autentică, speranța că totul poate fi salvat, dacă știm să începem viața ab initio*...).

Dar... *istoria cugetă, deși încet, însă sigur și just*, să nu uităm. Și atunci, cu siguranță că și încercările prin care trecem noi *decantează niște lucruri, au un sens, urmăresc un scop, poate că, în mare, deocamdată ascuns, indescifrabil* (...), dar care o să se releve într-o zi! Și asta cu atât mai mult cu cât *excesul de suferință stârnește setea de eliberare și cu cât te simți mai „pierdut”, cu atât ești mai aproape de mântuire*. Nu simțim noi în aerul obosit al Basarabiei că până și antiromânii înveterați, indiferent de naționalitate (afară de servii imperiului răului, bineînțeles) au lăsat armele în jos: – *Da' s-o luăm și noi odată într-o parte!* ...Lucrurile se decantează, au un sens, urmăresc un scop, doar că trebuie să mai suferim și să mai avem răbdare. Și atunci nu putem vorbi de o *goală rezistență*, nu avem dreptul. Problema noastră, a celor conștienți de cele ce se întâmplă, este cum să ne eliberăm de încrâncenare pentru acest timp de... activă expectativă, cu ce gânduri să trăim în continuare.

Zicea același Eliade că trebuia să cunoască „pasiunea, drama, suferința, înainte să renunțe la *dimensiunea «istorică»* a existenței și a-și face drum către o *dimensiune transistorică*, atemporală, paradigmatică în care tensiunile și conflictele se anulează de la sine...”. Aici, cred, trebuie să ajungem și noi, intelectualii basarabeni, cei *cu mortul în spate* (cu mulți morți în spate!...), la această treaptă / dimensiune. Ca să putem trăi în continuare, gândi / crea; rezista în continuare. Or este clar: nu din vina noastră am ratat momentele istorice propice accederii *immediate* a Basarabiei în spațiul matricei materne, salvatoare, și am rămas (pentru cât timp încă?... ) în *Purgatoriu*. (Să ne amintim anul 1989 și satisfacția noastră interioară la gândul că cei de ne priveau din ferestrele Guvernului, sovietic încă, nu știu cât de puțini la număr suntem cei cu adevărat conștienți. Iată că știu!) Și altceva: noi, ca și popor, ca și așchie de popor, care venim din experiența unei mutilări, a unei sclavii ideologice, nu facem noi oare, chiar acum, exercițiul Libertății?... Tineri de tot sau mai puțin tineri, acasă sau altundeva în lume?...

Observ, în lumea exodului basarabean, în Italia, în particular, alături de atâtea conștiințe amorțite, indifferente (din ignoranță, dar și din durere, din disperare!...), un fenomen extraordinar, comparabil cu cel despre care Eliade zicea: *dimensiunile adânci ale existenței sunt inaccesibile eroziunii sau exaltării pe care o provoacă evenimentele*. Mai mulți tineri ai noștri se situează anume în dimensiuni similare, devenind și ei ca și cum *invulnerabili* la spațiu și timp. Adică, orice li se întâmplă, continuă să rămână ei înșiși, români basarabeni, mai conștienți, poate, de asta decât erau acasă, și, ca atare, *liberi să-și împlinească destinul*. Implicite, destinul Basarabiei.

Părerăa lui Eliade că noi, românii, am avea a *împlini un anumit rol în apropierea și dialogul celor 2 sau 3 lumi: Occidentul, Asia și civilizațiile de tip popular arhaic* e și aceasta, cred, valabilă, ba, poate, și mai valabilă azi. Occidentul îmbătrânit are nevoie de noi și nu doar în calitate de mână de muncă ieftină (acesta a fost primul val, prima cerință / contact, și cea mai brutală!...). Occidentul are nevoie de transfuzie de sânge, poate, în primul rând, de sânge mioritic, ca să se salveze, căci a lunecat pe calea unui pragmatism sălbatic, care duce în nicăieri.

Situația e similară celeia de la 1938, de după Conferința de la Teheran, când Europa a fost împărțită în două mari „zone de influență”. Problema e aceeași: Cum să iernăm? Cum să ne salvăm identitatea în timpul acestei sălbatice tranziții care poate dura câteva decenii?... Marele călător mistic are dreptate: „țările mici nu-și pot făuri singure istoria”. Există mii de motive ca să disperăm (să ne gândim doar la satele noastre pustiite...) și totuși cred cu tărie în acest gând eliadesc: „camuflarea sau chiar ocultarea sacrului și, în general, a semnificațiilor spirituale, caracterizează toate epocile crepusculare (...), iar aculturalizarea nu reprezintă decât o primă fază a unui proces mult mai complex. Este vorba de supraviețuirea larvară a sensului originar, care devine astfel irecognoscibil. Spiritul se pogoară oricând și oriunde, dar nu rămâne, nu se lasă prins în durata temporală. Epifania este prin excelență fulgurantă”. Nu e oare tocmai definiția a ceea ce trăim?...

Cred cu tărie că o singură veritabilă piesă populară șterge orice mizerie de pe fața românității. Nu asta simțim de fiecare dată când ascultăm naiul lui Gheorghe Zamfir, taragotul lui Dumitru Fărcaș sau vioara lui Nicolae Botgros?... Nu, noi nu avem o goală rezistibilitate. Noi avem un destin. Dramatic, tragic, dar nu deșert. Și popoarele nesătute, care mușcă mereu din această margine de latinitate, înlănțuindu-i mereu ființa în lanțul intereselor lor meschine, se vor confrunța mereu cu dreptul nostru de a fi pe pământ prin ceva atât de al nostru, atât de autentic, neschimbat și durabil, cum numai ceva care doar *prin dat* poate fi. Prin dat originar, precreștin, pre-Cain și Abel.

## *Dan* **LOCUL NOSTRU** *NICU* **SUB SOARE**



Necesitatea apărării valorilor naționale mi-a fost explicată, de cele mai multe ori, din punctul de vedere al utilității. Mi s-a spus că valorile fortifică poporul, că ele contribuie la crearea unei coeziuni sociale de care e nevoie pentru atingerea unor obiective. Trebuie să se știe totuși că unui vestigiu al culturii naționale i se poate atribui calificativul de „valoare” doar din exterior, de către cei care se raportează la cultura și civilizația românească. Noi *dăm valoare* anumitor elemente ale culturii noastre într-o măsură mai mare decât altora și le considerăm mai reprezentative.

Ca român, nu pot impune nimănui atașament față de ceea ce eu consider a fi valori naționale. Dacă mi-aș propune așa ceva, ar trebui să-mi construiesc un mesaj care să exagereze trăsăturile pozitive a ceea ce voi încerca să acreditez drept valori. Această exagerare va fi indispensabilă actului de justificare a propagării atașamentului. În acest caz, nu m-aș deosebi cu nimic de promotorii unui naționalism de tipul celui care s-a promovat în România până în 1989. „Țara noastră-i țara noastră...” glăsuia un vers din „epoca anilor-lumină”. Problema textului era lipsa de substanță. Nu poți edifica o pledoarie în favoarea valorilor naționale din nimic.

Sentimentul atașamentului față de valorile autoconștientizate ale națiunii din care facem parte este unul profund individual. El este determinat de natura relației dintre individ și grup, din modul în care individul percepe grupul (poporul) și-și formează părerile despre felul de a fi și despre realizările acestuia. Din aceste considerente, ți pare,



accentuarea, scandarea mesajului național este o acțiune împotriva firii, împotriva esenței a ceea ce reprezintă valorile naționale.

Dacă trebuie să existe un sentiment național, atunci el nu poate fi construit decât prin cunoaștere. Nu putem iubi ceea ce nu cunoaștem, nu putem interioriza ceea ce nu ne este accesibil. Desigur, actul cunoașterii trebuie stimulat prin ceva, trebuie să existe un imbold pe care fiecare dintre noi să-l dea celor din jur. De exemplu, o carte de poezii. Sau un album de artă. Sau... un CD cu muzică. Toate acestea fiind autohtone, desigur. Și după ce vom fi atins un nivel mai mult sau mai puțin acceptabil de cunoaștere, va apărea atașamentul. *Sau nu*. E la latitudinea fiecăruia să-și definească relația cu cultura în mijlocul căreia se află.

Suntem o cetate asediată în măsura în care ne asediem noi înșine, prin propriul nostru exclusivism. Nu ne este utilă construirea de frustrări. Edifierea coeziunii în jurul valorilor naționale aflate în pericol, în jurul faptului că globalizarea le subminează, că sunt de vină sau rușii, sau americanii, sau extraterestrii, ne poate procura consolare pe termen scurt, dar pe termen lung nu face decât să ne lase într-o stare de stagnare. De ce nu suntem o cultură majoră europeană? De ce n-am luat, până acum, niciun Premiu Nobel pentru literatură, sau într-un alt domeniu? De ce în manualele americane de istorie, pe hărți ale perioadei medievale pe întregul spațiu românesc scrie „Hungary” sau „Ottoman empire”, iar țara noastră nu e menționată decât prin faptul că și-a împușcat dictatorul în ziua de Crăciun? De ce un popor de treizeci de milioane de oameni *nu există* pentru atât de multă lume în modul în care el *ar putea exista*?

O explicație ar putea fi faptul că în loc să generăm, din ceea ce avem imprimat în noi, din cultura acestui popor, produse culturale și civilizaționale cu valoare universală, ne-am complăcut de multe ori în lamentații legate de destinul care nu ne-a menajat. Ca națiune am fost în situația de a ne lovi de multe dezastre. Acum soarta noastră schimbătoare este de multe ori utilizată drept scuză pentru inactivitate, justificare a lipsei de implicare, motivare a predilecției pentru o dulce derivă uniformizantă, purtați pe valurile căreia ne pierdem individualitatea, devenim niște roboței consumatori de surrogate culturale de producție internațională.

Vom avea o rezistibilitate scăzută în fața tendințelor de pierdere a valorilor naționale atâta timp cât frica pe care continuăm să ne-o autocultivăm, chiar dacă factorii ei generatori și-au încetat, în mare parte, existența, ne va condiționa modul de gândire și, în special, *atitudinea* pe care o luăm față de cazuri concrete, în care trebuie să acționăm în conformitate cu valorile imprimate în mentalul nostru individual. Ne vom păstra ființa națională,

caracteristicile defnitorii ale culturii noastre prin efort individual și colectiv de cunoaștere a moștenirii culturale, care ne-a fost lăsată de către precursorii noștri, și prin valorificarea acestei moșteniri în sensul amplificării influenței noastre asupra culturii Europei și lumii la magnitudinea potrivită proporțiilor națiunii române. Nu din voință de expansiune ar trebui să se întâmple acest lucru, și nu din dorință de limitare a altor culturi. Ci, pur și simplu, deoarece avem datoria să contribuim la fondul realizărilor întregii omeniri, astfel încât, dacă la un moment dat problema rezistenței în fața altor culturi este (re)adusă în discuție, aceasta să nu se mai pună în termenii în care apare acum (defensivă forțată), ci să fie vorba de o recunoaștere a ceea ce vom avea toate motivele să numim *valori românești* de către aparținătorii altor popoare.

**Teodor MOMENTE ȘI PARADOXURI  
BUZU MOLDOVENEȘTI**



1. Moldova este unicul pământ din Europa de origine latină care nu se află în Uniunea Europeană. Oare au uitat frații de noi?
2. Moldova a trecut prin încercări istorice foarte dificile, deoarece n-a cunoscut monarhia ereditară. Monarhia ereditară în alte țări a avut un rol de stabilitate.
3. Moldovenii își arată emoțiile, europenii vorbesc despre ele, acolo unde moldovenii spun „bine”, străinii spun „extraordinar”, acolo unde moldovenii spun „rău”, străinii spun „O.K.”
4. Biata Basarabie! E atât de departe de Dumnezeu și atât de aproape de Rusia...
5. În străinătate a face o masă înseamnă a o produce. În Moldova a face o masă înseamnă a face o beție.
6. Paradoxul moldovenesc – suntem un popor foarte harnic și concomitent cel mai sărac din Europa.
7. Alt paradox moldovenesc – dorim să fim în Europa, dar votăm comuniștii...
8. Dintr-o lucrare studentească: „În cunoscuta baladă *Miorița* sunt descrise câteva întâmplări în care sunt implicați doi criminali, o oaie turnătoare și un cioban ce șochează prin prostia lui”
9. În momentul când în Moldova nu mai funcționează legile de stat, oamenii disperăți tind spre legea supremă – Dumnezeu. De aceea sunt pline bisericile de necredincioși.
10. A adopta legi europene în Moldova e mai ușor decât a adapta mentalități europene.
11. La noi deseori DA înseamnă NU, iar NU înseamnă MAI VEDEM.

12. În popor la măceș se mai spune curul bouului. Fenomenul moldovelesc – bou e acasă și curul e în Italia.
13. La noi noțiunea de om bun din păcate e echivalentă cu noțiunea de om prost.
14. Dacă te întorci în Moldova după o perioadă mai lungă, observi cât de chinuit este poporul nostru și cât de rău devine din această cauză.
15. Moldovenii nu respectă alte legi decât ale naturii...
16. În Occident, spre deosebire de Moldova, nu se împrumută lucrurile. Vecinul nu vine după sare sau chibrituri.
17. Noi n-avem încredere în necunoscuți, în instituții, polițiști... Preferăm să cunoaștem o persoană din instituție care...
18. Dimitrie Cantemir – „Dacă-i faci unui moldovean un car de bine și foarte puțin rău, va uita carul de bine și-ți va fi dușman de moarte pentru puținul rău”.
19. Străinii care vin în Moldova sunt deranjați de obișnuința moldovenilor de a se plânge. Așa cum americanii simt nevoia să spună că se simt bine și atunci când nu e cazul, ai noștri simt nevoia să se plângă. Această dorință de intimitate!
20. Republica Moldova este una dintre puținele care sărbătorește Ziua Limbii și cred că e singura care încă n-a zis prompt ce limbă vorbește – că e limba română, că e limba moldovenească, limba maternă ori limba de stat...
21. Comuniștii ne-au deportat, ne-au luat casa, ne-au luat masa, dar nu au izbutit să ne ia Sufletul. Sufletul este ceea ce ne-a mai rămas. Deșteaptă-te, române!

*Nicolae* **GREȘELI**  
**GEORGESCU MĂRTURISITOARE**



Există fel de fel de greșeli de tipar în operele literare, unele dintre ele au făcut glorie, altele au creat legende, altele au schimbat sensuri – dar greșeli tipografice de felul celor pe care le-am identificat în contextul eminescian n-am mai întâlnit pe nicăieri. Ele m-au pus pe gânduri și m-au făcut să caut argumente în plus pentru a demonstra... ce demonstrează, de fapt, ele, aceste greșeli de tipar comune în primele tipăriri ale poeziilor lui Mihai Eminescu și în ediția Princeps scoasă de Titu Maiorescu. Numai câteva exemple, iubiți cititori, și dacă dumneavoastră înțelegeți similitudinile altfel decât mine, sunt foarte dornic să vă ascult.

Compar, așadar, textul eminescian din „Convorbiri literare”, revista unde a publicat poetul, și din ediția Princeps. Eminescu, după cum se știe, nu și-a publicat el însuși volumul de poezii: în 1883, de Crăciun, poetul se afla în sanatoriu, lângă Viena, iar la București Titu Maiorescu îi scotea cartea. Fel de fel de legende au vrut să spună mai întâi că editorul avea la dispoziție caietele eminesciene și a făcut singur selecția, apoi că a făcut doar construcția volumului (organizarea poemelor, curgerea lor unul după altul), intercalând inedite, găsite ca atare undeva, pe la prietenii poetului sau lăsate de poet, între poezii publicate, apoi că lucrase îndelung ultima formă a unor poeme împreună cu autorul (cu referire mai ales la punctuație) și câte și mai câte. Asta pentru că Titu Maiorescu nu a spus niciodată modul de lucru la ediția sa: de 11 ori a reeditat *Poesiile* lui M. Eminescu (în 1883, 1885, 1888, la primele 3 ediții poetul era în viață – ediția din 1889 iese imediat după moartea lui, apoi, până în 1911, ritmul este dirijat de

vânzări, iar Titu Maiorescu adaugă poezii noi de la o ediție la alta, schimbă locul câtorva – schimbă, desigur, punctuația care este fluctuantă în toate edițiile sale) – mereu cu aceeași „Prefață la ediția de'ntâi” care anunță că poeziile se scot în lipsa poetului din țară etc. – deci ca pe un volum obiectiv, ediție de autor în absența autorului, carte neutră față de el, creatorul ei imediat. Între timp, s-a demonstrat pe rând că Titu Maiorescu n-avea cum să preia inedite pentru ediția sa din lada de manuscrise, pentru că nu intrase în posesia acestei lăzi, că n-ar fi putut găsi aceste inedite în formă definitivă diseminate pe lângă roiul de manuscrise anterioare al fiecărui titlu în parte, că nu s-a pus de acord cu autorul în privința punctuației nici pentru poemele mari (*Luceafărul*) etc. – dar tot a rămas vorba că el este editorul, adică alcătuitorul, cel care a făcut selecția, ordinea poeziilor etc. Este un caz straniu de inadvertență logică: toate amănuntele unei demonstrații sunt contrazise – dar concluzia rămâne. Cam asta înseamnă, după capul meu, o „umbră de idee” în sens eminescian – sau, mai strict, în sensul *Epigoniilor*, iată „combinarea măiestrită /a/ unor lucruri n' esistente”.

Nu vreau însă să mă înflăcărez din nou, și să dau iarăși cu fulgere în Perpesicius, Ibrăileanu, C. Botez, G. Călinescu, Gh. Adamescu și toți ceilalți mari editori ai lui Eminescu ce perpetuează umbra aceasta de idee – după care arhitectul ediției Princeps a fost Maiorescu și numai Maiorescu etc. Cred că ar fi mai profitabil să construim – și ofer acest argument filologic pe care l-am construit la capătul a câțiva ani de... cum să-i spun? – *nanofilologie comparată* s-ar potrivi – cu speranța că reușesc să păstrez tonul și interesul cititorului ca pentru un lucru științific, iar nu imaginar / imaginativ. Știm încă de la Hasdeu că, în lipsa documentelor istorice, filologia poate oferi soluții sigure prin confruntarea de texte.

Avem, așadar, textul tipărit în „Convorbiri literare” de către Eminescu și textul tipărit în ediția princeps de către Titu Maiorescu. La *Împărat și Proletar*, „Convorbirile” (1 dec. 1874, p. 365) au o greșeală de tipar: femeile Comunei din Paris poartă „cumșe frigiene” (metateză de tipograf: a plantat litera *m* înainte de litera *ș*). Ediția Princeps (1883) are la fel: „cumșe frigiene” (p. 134). Desigur, ediția a II-a îndreaptă.

În *Povestea codrului* (1 mart. 1878, p. 453) altă greșeală de tipar în „Convorbiri”: „Împreju-ne s-adună”, pentru „împrejuru-ne” (lipsește o silabă, *ru*, poate că tipograful graseia franțuzește sau era apelpist). Ediția Princeps are la fel: „Împreju-ne” (p. 125). Și la fel: ediția a II-a îndreaptă.

La *Rugăciunea unui dac*, „Convorbirile literare” (1 sept. 1879, p. 242) scapă negația, într-un vers: „Să cer a tale daruri, genunchi și frunte plec”, pentru „nu plec”. Ediția Princeps are la fel: „Să cer a tale daruri, genunchi și frunte plec, / Spre ură și blăstămuri aș vrea să te înduplec” (p. 24), cu al doilea vers corect, dar având, firească, un picior în plus și cerând accent nefiresc pe

*înduplec*. Ediția a doua Maiorescu (1885) are aceeași greșeală în primul vers (lipsa negației), dar versul următor: „Spre ură și blăstămuri aș vrea să te ’nduplec”, editorul dându-și seama că trebuie să elimine un picior pentru ritm, și forțând, astfel, accentul: „să te ’ndupléc”. În ediția a treia Titu Maiorescu depistează greșeala, pune negația: „genunchi și frunte nu plec”, dar păstrează versul următor scurtat: „aș vrea să te ’nduplec”. Și în ediția a patra, din 1889 (imediat după moartea lui Eminescu), se păstrează astfel, abia în ediția a cincea (1890) editorul găsiind, prin deducție, versurile corecte: „nu plec – să te înduplec”.

O altă greșeală din „Convorbiri literare” (1 feb. 1879, p.420) trecută în ediția Princeps (p. 32) la *O rămâi*: revista are „Șueram l’a a ei chemare”, cu această ciudată dublare a articolului. Identică este forma din ediția Princeps.

Acestea sunt greșeli cu rol de martor, și vom vedea ce ne semnalizează ele în lipsa informațiilor documentare.

Nu una, nu două, trei sau patru greșeli de tipar din „Convorbiri literare” trec identice în ediția Princeps scoasă de Maiorescu în 1883, ci numărul lor trece de 30 (noi nu le-am numărat, dar le semnalăm *punctual* la fiecare poezie în parte). Pe de altă parte, în „Convorbiri literare” mai sunt câteva greșeli pe care ediția Princeps le corectează (în *Strigoii*: *sfiucios*, cu 3 *i*, revine la *sfiucios*; nu cred că aici este greșeala de tipar, însă autorul a tipărit cu 3 *i* pentru rostire / recitare cu o intonație deosebită; pentru că necesită lungi discuții, nu insist asupra altor „greșeli” prezente în revistă și „îndreptate” în ediție). Ediția princeps are, la rândul ei, câteva greșeli proprii.

Numai această undă a celor comune ne interesează – și considerăm că altă explicație nu există, decât că Titu Maiorescu a dat la tipar, pentru volum, textul deja imprimat din „Convorbiri literare”. Breasla tipografilor fiind foarte dezvoltată în epocă (practic, este una dintre marile noastre industrii: la defilarea de la 1 Mai 1881 are carul alegoric propriu), culegerea „oarbă” a literelor era foarte obișnuită, ceea ce face ca un text cu greșeli să fie cules chiar cu acele greșeli: zețarul sau culegătorul nu-și bate capul să citească ori să îndrepte cu de la sine putere. Am putea presupune că materialul odată cules pentru revistă se păstra în rastele, astfel că zațul din 1874 (de la *Împărat și proletar*) putea fi refolosit în 1883 pentru carte. Greu de crezut că se imobiliza atâta plumb pentru atâta timp – dar chiar așa fiind, teoria de mai jos nu se schimbă. Doar că revista folosește o literă, cartea – alta (corp și familie diferite). Să zicem că tehnic se putea face convertirea și avem totuși de-a face cu zațul: scenariul nostru nu se schimbă nici chiar în această ipoteză.

Credem, așadar, că nu suntem deloc departe de adevăr dacă afirmăm că Maiorescu avea tăieturi din revistă, textele tipărite făcute teanc, filă peste filă,

puse într-o ordine anumită. În fond, de ce lipsesc aceste tăieturi din lada cu manuscrise a lui Eminescu? El însuși nu-și păstra textele sale tipărite în „Convorbiri literare”? Tradiția maioreșciană (de fapt, simpla relatare a lui I. E. Torouțiu, fără a cita vreo sursă) spune că poeziile pentru ediția Princeps au fost copiate de fiica criticului, Livia Maioreșcu. Nu putea o mână omenească, de intelectual, să copieze greșeli de tipar precum *cumșe* în loc de *cușme*, *l'a a ei* în loc de *l'a ei* și așa mai departe până la 30-35 de cazuri.

Pot fi tăieturi din revistă, poate fi chiar zațul inițial – vorba este că greșelile de la prima tipăritură trec prin corectura editorului nesesizate.

Ipoteza tăieturilor din revistă (pe care am susținut-o într-o lucrare de doctorat și în câteva texte din 1998-1999) trebuie însă revizuită, deoarece în anul 2000 a apărut o nouă mărturie documentară privind ediția princeps: scrisoarea poetului către Veronica Micle din 8 februarie 1882 (vezi ediția dnei Cristina Zarifopol-Illias, p. 188, cu facsimil la p. 189). Se cunoștea răspunsul Veronicăi Micle la această scrisoare, datat de ea 10 februarie 1882, publicat încă din 1910, cu acel *P.S.* al ei: „Sunt foarte mulțumită că tu vrei să-ți editezi frumoasele tale versuri” (textul original este în franceză, editorul oferă traducerea sa), dar nu i s-a dat crezare pe motiv că scrisoarea era publicată de Octav Minar, nume rezervat în eminescologie (cu îndreptățire, dar pe nedrept; pot explica paradoxul, separat). Poetul scrie aici așa: „...Titus îmi propune să-mi editez versurile și am și luat de la el volumul 1870-'71 din «Convorbiri», unde stau *Venere și Madonă și Epigonii*. Vai Muți, ce greșeli de ritm și rimă, câte nonsensuri, ce cuvinte stranii! E oare cu puțință a le mai corija, a face ceva din ele? Mai nu cred, dar în sfârșit să cercăm”.

Acest fragment de scrisoare ne pune în mare dificultate după ce ne-am construit scenariul tăieturilor din revistă sau al zațului păstrat în tipografie. Cel mai simplu ar fi să nu luăm în seamă informația, prevalându-ne de faptul că n-am văzut scrisoarea în original, ci doar în copie fotografiată: dacă este o „plastografie”, cum ar zice venerabilul nenea Trahanache (ori cum zicea G. Călinescu despre scrisorile editate de O. Minar, la fel cu fotocopii, dar tot fără a permite cuiva să vadă „documentul”, să-l pipăie, să-l studieze autoptic). E greu de crezut că la 1882 Eminescu nu-și recunoștea poeziile publicate în 1870, cu numai 12 ani în urmă – ba, încă, poezii pe care le păstra în lada sa de manuscrise, poezii comentate cu citate ample de Titu Maioreșcu în *Criticele* sale (ediția întâi e din 1874)... Atât de dur să-l fi lucrat „morbil ziaristic”, încât să-i fi schimbat mentalitatea? Într-o altă scrisoare din același lot al dnei Cristina Zarifopol-Illias el îi mărturisește Veronicăi Micle că are de gând să încheie cariera poetică, pentru că se crede predestinat către proză. Fie... Lui nu-i plac, iar ea îi răspunde: „...frumoasele tale poezii”; ca într-un dialog al surzilor. E vorba de stilul epistolar, în fond, cu inerente familiarisme ori accente autoironice.



Din facsimil vedem însă că, în *anul 1870*, cifra 7 este scrisă apăsat peste 6. A avut deci intenția să scrie *anul 1869-1870*. „Convorbirile” încep cu luna martie, deci tomul IV conține materia 1 martie 1870 – 1 februarie 1871, iar Eminescu a debutat cu *Venere și Madonă* la 15 aprilie 1870; el reține că a fost într-o primăvară – și crede că este vorba de tomul III, 1 martie 1869 – 1 februarie 1870, dar se corectează la minut având volumul în față și observându-l. Nu deține, așadar, un volum propriu, și nici tăieturi nu are sau numere disparate cu poeziile lui tipărite: poate la asta se va fi referit Titu Maiorescu atunci când spunea, în „Prefața la ediția de’nțai”, că poetul a fost „prea nepăsător de soarta lucrărilor sale”, poate că-l muștra în scris că nu-și păstrează arhiva proprie tipărită. Rămâne, oricum, ciudat: Eminescu are atâtea manuscrise de care nu se debarasează, atâtea tăieturi din ziare (articole politice), unele prelucrate sumar pentru recules în format de carte, și propriile sale poezii tipărite nu și le păstrează...

Da, numai că „nonsensuri”, „greșeli” etc. nu prea sunt de găsit în primele două poezii ale lui, ci mai degrabă în *Mortua est!*, publicată exact la 1 martie 1871, în primul număr, ultimele două file din tomul următor, al V-lea: imediat sub textul poeziei revista tipărește acest anunț: „Anul IV a „Convorbirilor” (1 Martie 1870 – 1 Martie 1871) broșat într-un volum se află spre vânzare de acum înainte la librăria Junimei din Iassi și la librăria Domnilor Socec et comp. din București...”. De ce nu se referă poetul și la această poezie când vorbește de *greșeli de ritm și rimă*, de *nonsensuri și cuvinte stranie*? Referitor la *Mortua est!*, Titu Maiorescu observase încă din 1871, în *Direcția nouă...*, că în ea „sunt greșeli ce trebuiesc neapărat îndreptate”, „multe rime rele” etc. N-are nimic de spus Eminescu în 1882 despre această poezie care a iscat, la publicare, chiar ironii în „Revista contemporană” ori în cuplete de teatru? Vom reveni, desigur (în ediția *Prințes* sunt câteva schimbări față de „Convorbiri”, iar celelalte două poezii rămân aproape neschimbate).

Este limpede că poetul n-a avut timp să citească textele pentru această scrisoare, doar a răsfoit volumul în grabă și vorbește de „nonsensuri” etc. din amintiri, transferând scandalurile de presă care au însoțit publicarea poeziei *Mortua est!* către *Venere și Madonă* și *Epigonii*. Este, repetăm, și auto-ironie aici, și aluzie la *Criticele* lui Maiorescu: suntem, doar, în interiorul stilului epistolar. Viitorul său volum se află la începutul începutului, abia se preurusește: încă este o negație sau: „era din rândul celor, ce n-au fost niciodată”.

Trebuie să fac însă legătura cu o discuție pe care am avut-o cu profesorul George Muntean în anul 2000 tocmai pe tema ediției *Prințes* Eminescu. Dânsul îmi spune că, prin anii '60 ai secolului trecut, însuși Perpessicius (cărui i-a fost secretar la Institut) era preocupat de o altă ipoteză decât cele

lansate până la el și de către el însuși în legătură cu ediția *Princeps*: posibilitatea ca ediția să se fi lucrat direct după tomurile „Convorbirilor literare”, cu semne puse unde trebuie culese poeziile, cu opis pentru ordinea lor, teancuri de inedite și locul unde trebuie intercalate etc. E ușor de imaginat că asta presupune o inginerie întreagă, cu liste și semne, de care Eminescu ar fi fost foarte capabil. Dacă ne gândim că, în 1930, C. Botez a lucrat complicata sa ediție Eminescu într-un mod asemănător (dădea la tipar diferite părți din carte, indicând unde-și are locul fiecare) – putem să acceptăm că era un *modus operandi* la cei vechi.

În fine, dacă această scrisoare este adevărată – și dacă avem dovada că la acest lot de scrisori a avut acces, în anii '50-'60 ai secolului trecut, și Augustin Z. N. Pop (a publicat, de aici, 3 scrisori cu facsimilul lor) – nimic nu ne împiedică să presupunem că Perpessicius a citit mărturia, dar n-a fost lăsat s-o folosească, adică proprietarul nu i-a dat-o spre tipar. El dezvoltă doar verbal ipoteze de lucru – reținute, iată, de secretarul său, profesorul George Muntean. Altfel, Perpessicius comentează destul de des ediția *Princeps* în notele din ediția sa, considerând inițial că Maiorescu este editorul deplin, dar pe parcurs îndoindu-se tot mai apăsător (cine altul decât autorul putea organiza succesiunea *Satirelor* sau a celor 4 elegii cu titlul *Mai am un singur dor?* etc.), până când va ajunge să afirme că i se pare din ce în ce mai plauzibil ca Maiorescu să fi primit manuscrisul cărții ca pe un „pachet” înversit cu toate obișnuințele unei trimiteri poștale. Trebuie spus că această dilemă privind paternitatea ediției *Princeps* domină notele critice ale lui Perpessicius și, deși nu poate scăpa de tirania tradiției (care atribuie lui Maiorescu adunarea și organizarea materialului pentru carte), totuși el lansează ipoteze noi de lucru; în ceea ce ne privește, pe acestea le-am urmat.

Revenind la momentul 8 februarie 1882, data când Eminescu este determinat să-și construiască un volum propriu de poezii, trebuie făcute câteva corelări. Mai întâi, din septembrie 1881 el nu mai publică nimic în „Convorbiri literare”, ciclul *Scrisorilor* (martie – septembrie 1881) putând foarte bine să stea sub semnul celei de-a doua: „De ce pana mea rămâne în cerneală mă întrebi”. Acum începe marele șantier al *Luceafărului*, cu lecturile publice (Maiorescu îl citește și când merge în vizite private, și când autorul nu este de față), consemnate chiar de presă, cu – de pildă – anunțarea surselor poemului de către Moses Gaster înainte de tipărirea lui, cu tendința de a se face din acest poem un fel de lucrare colectivă (drept pentru care poetul îl publică la Viena, nu în „Convorbiri”). Din acești ani: 1881-1882-1883 datează (pot fi datate după scris, hârtie, vecinătăți etc.) cele mai multe ciorne manuscrise la ineditele eminesciene din ediția *Princeps*. Este un interval suficient de mare: 8 februarie 1882 – 28 iunie 1883 (data fatidică: în această zi „pana lui s-a frânt”), pentru elaborarea unui volum de versuri prin îmbinarea poeziilor tipărite deja cu altele noi. Am văzut, din mărtu-

riile lui Slavici, cum scria Eminescu în această perioadă, total absorbit de eufonie. În vârful carierei sale ziaristice, prin anul 1881, Eminescu nu mai crede în poezie, vrea să se despartă de această etapă din viața sa; probabil că acest șoc al recitării propriei poezii și propunerea lui Titu Maiorescu de a-și face un volum îl readuc la poezia în sine. Titu Maiorescu era un foarte bun psiholog – și nu este exclus să fi intuit criza și să fi știut remediul. Oricum, în privința teancului final pentru tipar, bănuim că poetul n-a stricat tomurile lui Maiorescu să și-l confecționeze: sistemul trimiterilor, intuit de Perpessicius și deductibil din scrisoarea poetului citată mai sus, poate funcționa.

Rămâne însă ceea ce am înțeles că este tot voința poetului: textele tipărite în 1870-1871 trec neschimbate în ediția din 1883, cu „greșeli” de ritm, de rimă, nonsensuri etc. Am discutat pe marginea poemului *De-or trece anii* despre forme echivalente grafic în poezia lui Eminescu în general. Este una dintre explicații: la a doua lectură, mai apăsată, poetul girează, în 1882, formele din 1870, pentru că resimte retorica, acceptă accentele, pentru că în general sistemul pe care l-a aplicat este congruent cu cel la care a ajuns mai târziu, oricum, nu e distonant față de acesta.

Trebuie să mergem însă mai departe și să amintim că există o mărturie documentară privind ediția Princeps: este o scrisoare a lui Titu Maiorescu, din decembrie 1883, către sora sa, Emilia Humpel (scrisoarea a fost publicată mult după moartea criticului, prin anii '30). Aici el scrie că abia a trimis la tipar ultima coală tipografică și cartea urmează să iasă în curând. Titu Maiorescu spune negru pe alb: ultima coală tipografică *No 20*. Lucrurile se petrec în 12 decembrie 1883, și cartea va ieși în 25 aceeași lună. Dar cartea conține, poate verifica oricine, nu 20 de coli tipografice, ci 19, numerotate de la 1 la 19. Din această mărturie documentară rezultă că ediția Princeps trebuia să mai aibă o coală editorială, adică încă 16 pagini, și aceste pagini s-au rătăcit, s-au pierdut (din cauza procedurii dificil al trimiterilor? Din cauza grabei pentru tipar?). Oricum, cartea conține 19 coli.

Documentul poate fi, desigur, atacat: poate că Titu Maiorescu nu ține minte câte coli editoriale a corectat. Da, dar documentul n-a fost atacat nici de I. E. Toruțiu, care l-a publicat, nici de Perpessicius ori de ceilalți editori și comentatori ai lui Eminescu: toată lumea ia de bune cele scrise de Maiorescu în sensul că el este editorul, deci el a organizat volumul, el l-a urmărit la tipar etc. Vom reveni asupra acestei coli editoriale pierdute, pentru că lucrul merită o tratare separată. Reținem, în chip de concluzie parțială, că această scrisoare este al doilea „act de naștere” al ediției Princeps, care atestă că Maiorescu a scos-o. De fapt, ca să ne păstrăm în simetriile vieții, scrisoarea poetului din 8 februarie 1882 este actul de naștere, iar scrisoarea editorului din 12 decembrie 1883 este... actul de botez al cărții.

Cum să ne explicăm scăparea istoricilor literari, faptul că nimeni n-a verificat câte coli editoriale are ediția Princeps? Vom spune, mai întâi, că această ediție era foarte rară, ținută sub lacăt în biblioteci sau la colecționari, considerată mai ales obiect de lux (bibliofilie), nestudiată ca text. Nimeni n-a mai făcut o confruntare aplicată, completă a acestei ediții cu textele din „Convorbiri literare”.

Undeva, în treacăt, Eugen Lovinescu vorbește de greșeli comune în revistă și în edițiile Maiorescu, dar *în ediții*, fără a specifica în care dintre ele: el însuși îl editează pe Eminescu după ediția a XI-a Maiorescu, cea pe care o are la îndemână, și lucrurile sunt comic de încurcate, căci Ibrăileanu îi reproșează greșeli de text. Eugen Lovinescu afirmă că a luat exact după Maiorescu, Ibrăileanu revine cu textul din Maiorescu pentru a-i demonstra că înșală cititorii... Ibrăileanu îl verifică însă cu ediția a VI-a Maiorescu. În contextul acestei polemici interbelice s-ar fi putut face „marea descoperire” că edițiile Maiorescu diferă una de alta, dar combatanții se opresc, fiecare în parte, la aplauzele grupului său de susținători. De altfel, nici Perpessicius, în 1939, n-a văzut toate edițiile Maiorescu (și specifică onest la *Tabloul edițiilor* acest lucru); abia în anii '70 ai secolului trecut edițiile Maiorescu vor fi strânse toate la un loc, într-un singur loc: la Biblioteca Academiei Române, prin efortul și insistența lui Șerban Cioculescu.

Acestea ar fi așa-zise circumstanțe atenuante. În principiu însă, editorii lui Eminescu, aceia care studiază cu adevărat sursele (manuscrisele, revistele unde a publicat poetul și edițiile anterioare), semnalează prompt că în „Convorbiri” este o greșeală: *cumșe* în loc de *cușme*, dar nu știu, sau nu văd că greșeala (ca toate celelalte) trece și la Maiorescu. Editorii lui Eminescu au, în general, această condiție de a se afla la mijloc, între poet și primul său critic și editor. Ei îl stimează și pe Eminescu, și pe Maiorescu. Ei vor să împace, peste timp, în tradiție, două mari personalități ale culturii române și de aceea trec, uneori, cu vederea peste „asperități”, se fac că nu observă unele lucruri etc. Într-un cuvânt, ei sacrifică la doi zei în același timp, în același templu (principiul vechi elen: „Zei-și primesc aparte cinstirea fiecare”, vezi Eschil, *Agamemnon*). Energia se dozează, astfel, forțamente pe două compartimente – către poet și către critic. Într-un fel, putem spune că editarea poeziei lui Eminescu este istoria echilibrului și dezechilibrului acestei balanțe, iar Perpessicius este totuși acela care ține talgerele în tremurul cel mai mic. Problema este, în fondul ei, categorică: trebuie separat Maiorescu de Eminescu, pentru a ști cât mai exact care este meritul fiecăruia în parte. Altfel, ei doi trăiesc în amestec de idei.

**Adrian Dinu MITOLOGIE ȘI POEZIE (II).  
RACHIERU CAZUL LABIȘ**

Întrebarea dacă meteoricul Labiș s-a împlinit ca poet bântuie încă. Călinescu, știm, l-a considerat „un poet pe deplin exprimat”, deși vârsta la care a dispărut îl fixează într-o tinerețe perpetuă. Să ne amintim că acele „certe făgăduinți” (dibuite în 1951) i-au îndemnat pe ieșeni, la sugestia lui Constantin Ciopraga, să-l aducă în „dulcele târg”; că teribilul adolescent a grăbit, prin juvenila sa poezie, reîntâlnirea cu tradiția, spărgând tiparele epocii și risipind molozul versificărilor teziste. „Eu sunt spiritul adâncurilor” – clama junele poet, „lacom de idei”, plin de impetuozitate, revărsându-și energia polemică cu o invidiabilă prospețime, deopotrivă muzicală și discursivă. *Poetul-adolescent* asculta glasul epocii, dar nu respecta canoanele producției proletcultiste. Înscris, fatalmente, în „plasma stilistică” a acelei epoci, el deschide o nouă perspectivă „ontologică”, contaminată de fatalul proces de intertextualizare. Inocența vizionară, emblema neoromantică, saltul la metapoezie fac din Labiș un ferment, primenind lirica noastră. El a întinerit poezia și având „tristul noroc” de a muri tânăr, își frânge traiectoria printr-o moarte simbolică. Sincer, impetuos, împrăștiind poeme înflăcărate, el este animat de o credință. Prins în vârtejul istoriei, lansând îndemnul *luptei cu inerția*, condamnând „îmburghezirea” („trântori prelinși în noua casă”), poetul dovedește, de fapt, un fond insurgent. Labiș n-a fost un versificator oportunist, ca atâția. El n-a acceptat rolul docil de executant, aliniindu-se la o ideologie. Caracterul afirmativ al liricii sale ține și de resortul polemic, dorind a *rescrie* repertoriul tematic, injectând prospețime și revitalizând, prin comuniune sufletească, locurile comune ale epocii. Asaltat de neliniști, era un dezamăgit.

Amenințat cu închisoarea, risca să devină întâiul disident dintre scriitori în „lumea nouă”. Moartea sa (care a fost văzută ca o jertfă) l-a salvat oare? Sau, dimpotrivă, nu i-a oferit răgazul de a se desprinde din „capcana comunismului” (cum zicea Aurel Covaci, fostul coleg de cameră).

Indiscutabil *poet revoluționar*, Labiș a spart gheața proletcultismului. Trăind „în miezul unui ev aprins”, el s-a războit cu inerția și compromisul, căutând izvoarele purității și condamnând trădarea prin minciună, abandonul conștiinței morale. A fost el un poet comunist, cum susținea G. Ivașcu? Aderarea sa la idealul comunist, scrie și Alex. Ștefănescu, trebuie considerată ca „o inițiativă”. Or, prin intensitatea participării și prin inocența vârstei, tânărul poet (rămas un poet al tinereții) se aruncă în beția visării, animată de furtună și senin, risipind „o frumusețe disperată și cutremurătoare” (Perpessicius). Virginal în spirit (zicea Nichita), poetul din Mălini se vedește un recalcitrant, cu purtări puțin ortodoxe, anunțând, parcă, o reeditare a revoltelor istratiene. Ciclul *Omului comun* marchează o altă etapă în scrisul labișian și îngăduie, în subtext, și o descifrare a motivației schimbării. Aderând la un crez, descoperind poezia chiar și în „dura sforțare omenească” și, neapărat, în „frumusețea curată” a naturii, Labiș – ca poet angajat – nu acceptă macularea. Or, trezindu-se la realitate, el e cuprins de frământări și interogații, încât amintitul ciclu poate fi și un „proces verbal al unei confruntări lăuntrice” (Laurențiu Ulici). Versul labișian, în care „citești ca într-un suflet” (cum s-a observat), flagelează pe cei care „în noua rânduială și-au căutat culcuș”, pe „trântorii ascunși după stindarde”. Adolescentul-poet glorifică puritatea, dar e obligat să constate că „topindu-se, zăpezile murdare se vădesc”. Descoperă *divorțul dintre realitate și utopie* și, maturizat brusc, trece la un ton sumbru. *Lupta cu inerția*, despărțindu-l de aerul jubilat al „comunismului romantic”, este un veritabil manifest, propunând *un alt Labiș*. Nu e vorba, evident, de o formulă coerentă, ci de o febrilă căutare, tot în numele demnității și purității, accentuând însă nota reflexivă. Poetul era în drum spre *altceva* și un caiet verde (aflat la Savin Bratu și pierdut la cutremur, în '77) conținea astfel de poeme dinamitarde, inversând știutele clișee, congelate de manualele școlare. *Ultimul Labiș*, interesat de „omul comun”, se desparte de modelele poetice, dar, cu deosebire, se detașează de „pactul politic”, descoperind cu sufletul lui tânăr „tragica beție a toamnei” și „brațele de aer ale clipei”; și, mai ales, presiunea prezentului lozincard, întinarea idealului.

Trebuie să observăm că N. Labiș, despicând cerul poeziei noastre ca „vestitor”, ispitește, în aceeași măsură, și prin *biografism*. Poezia sa, vom fi de acord, transportă un fond autobiografic: de la linia epică a marilor poeme, în filiația maiakovskiană, la contemplativismul rafinat, în lirica erotică. E vorba de o interioritate în clocot, de elanurile unei vârste care privea în juru-i cu nesaț („absorbind” lacom lumea), replicând unei linii epicizate,

sufocată de clișee. Nu va lipsi poezia anecdotică („fapte petrecute strâng”, ne avertizase poetul), vom afla paradisul copilăriei, schema arhetipală a vânătorii ritualice (ca în capodopera sa, *Moartea căprioarei*) și chiar metafore textualiste (vezi „albatrosul ucis”). Dar sinceritatea poetului nu se desfășoară neîngrădit și, astfel, sufletul se încarcă de scârbă. Cum spuneam, un alt Labiș își taie vad, fiind de o surprinzătoare modernitate. Cei care au scotocit prin manuscrisele labișiene știu prea bine că poetul din Mălini nu trebuie anexat „esteticii hei-rup-ului”. E vorba, deopotrivă, de gestul iconoclast, vestejind rețetarul epocii, evadând din chingile normelor epizante, de o fisură a îndoielii (constatând, prin omul comun, degradarea idealului, implicit coruperea lui), dar și de o frondă estetică, anticipând poetica antipoeticului, cum demonstra Paul Dugneanu. A vedea în poetul *Primelor iubiri* doar ecoul înfrigurărilor vârstei, doar o conștiință virginală, bântuită de „viscoalele viselor”, înseamnă a perpetua o imagine falsă, refuzându-i capacitatea problematizant-reflexivă. Neputința cuvântului (un „rău ascuns”) îl încearcă; vitalitatea tânără suportă, curios, infiltrațiile thanaticului, iar pulsația erotică dezvăluie, de fapt, însingurarea: „lângă ea eu eram singur”.

Iar poetul, „un talent uriaș și feroce”, cum l-a văzut, invidios, Nichita, cel care n-a îndrăznit să publice cât timp Labiș a trăit, clasicizat de timpuriu, are parte de o *biografie mitizată*. Născut la Poiana Mărului – Mălini la 2 decembrie 1935, el va sfârși tragic la București, la 22 decembrie 1956. Punctul de vedere sentimental reține această frângere nemiloasă a destinului, aureolând o prezență neobișnuită. Labiș ar fi, după unele voci, în primul rând un principiu moral; după altele, contestându-i valoarea, el ar trebui alungat din literatura noastră, deși poetul credea cu ardoare că „zămislește comori”. Prietenii i-au cercetat manuscrisele (ele se află la Muzeul Bucovinei din Suceava), au apărut numeroase reeditări și interpretări. Ce-ar fi devenit, oare, prolificul Labiș (să notăm că în intervalul 1935-1956 el așterne peste zece mii de versuri) dacă „pasărea cu clonț de rubin” nu l-ar fi răpit este o întrebare inutilă. De la acel Nelu Labiș, locuind la Fălticeni, pe ulița Rădășenilor, venit în 1946 la „școlărie” la ciclul *Dor căzut*, dezvăluind o cu totul altă față a poetului, nu e cale lungă, judecând în timp. Acest interval, investigat cu pricepere și pasiune de Gh. Tomozei (*Moartea unui poet*, 1972; *Urmele poetului Labiș*, 1985) sau de harnicul cercetător sucevean Nicolae Cârlan, rezumă însă un destin și propune un Labiș deosebit față de cel de uz școlar. Când la 1 octombrie 1952 se deschideau porțile Școlii de literatură, Sadoveanu putea întreba tunător: „Labiș, ești aiși?”. Poetul a fost, indiscutabil, vedeta promoției. Debutul în „Iașul nou” (1950), truda la revista „Anii de ucenicie” (scoasă la acea faimoasă școală, absolvită în 1954), munca în redacțiile revistelor „Contemporanul” și „Gazeta literară” (1954-1956) însoțesc pașii unei generații. Ea, generația „luptei cu inerția”,

sigilată de inocență și exuberanță, traversa „era entuziasmului”; ei erau, cu toții, doritori să se afirme, talentați și neștiutori (Lucian Raicu). Poemele timpurii ale lui Labiș probează acest lucru. Mai târziu, vocea sa lirică se schimbă, încărcată de reflexivitate; dar acest *mai târziu* (care se suprapune, aproape, cu începuturile) nu suprimă candorile virginale și prospețimea matinală ale acestei lirici, doritoare să dezvăluie „toate durerile lumii”. După cum nimeni nu poate contesta „zonele de retorică” în care se zbate ea; poetul, dispărut la 21 de ani, fără a fi avut, astfel, „șansa” disidenței și timpul cizelării, nu înseamnă doar „o trecere”. Legenda labișiană conservă această vibrație pură, temperamentul de luptător, sacrificiul și inocența și, în ultimă instanță, răspunde chiar nevoii noastre de mituri. Fiind vorba despre o operă „întreruptă” (cu brutalitate, de un destin nemilos), broderia speculativă exploatează tocmai legenda; nu e posibilă o lectură desprinsă de tragismul sfârșitului, cu „iz mioritic” (observa Mircea Tomuș). Ce se salvează din această operă, fatal inegală, cu relief accidentat, va hotărî timpul, adică noile generații de cititori care se vor apropia de Labiș. Fiindcă poetul, iute clasat drept un „ideolog” obedient, are dreptul la o *relectură*, într-un context al recepției calme, reaşezând valorile, descoperindu-i, poate, lirica erotică „prebărbătească” (Valeriu Cristea) sau semnificația inversă a atâtor texte dinamitarde.

Recitindu-l, cu grija inserției în context, descoperind congruența cu climatul și „canonul” poetic al epocii, să nu uităm „evadările” sale din estetica proletcultistă (sau „iluminările” sale, cum – norocos – le numise Dan Mănuță). Fiindcă, *Iluminările unui poet* (vezi „Convorbiri literare”, nr. 1/1996) insistă pe dimensiunea simbolică și ambivalența poeziei labișiene, descifrând cu migală „al doilea strat”. *Rebelul Labiș*, deviind de la „făgașurile instituționalizate”, merită, indiscutabil, acest efort exegetic.

În *Pasărea cu cloaț de rubin*, poezie sibilinică dictată pe patul morții, Nicolae Labiș spera că „va rămâne o amintire frumoasă”. O ursită tragică a făcut din eternul tânăr Labiș un simbol necesar. El rămâne „buzduganul unei generații” (cum inspirat scria Eugen Simion), dezlănțuind energiile auro-rale într-o vreme încercănată, cotropită de negurile dogmatice. Se cade, neapărat, a fi citit, alungând ispita valorizărilor politice (foarte la modă și acum), chiar dacă nu putem face abstracție de circumstanțe. Tinerețea acestui poet, o „tinerețe fără bătrânețe”, stă pecetluită într-o operă „pe deplin exprimată”, însetată de real, absorbind lumea: „Eu mă scăldam prin pâraie cu ochii deschiși, / Era o apă de cleștar și de stele / Peștii alburii pâlpaînd ca-ntr-un vis / Lunecau lângă genele mele”.

Nicolae Labiș, repetăm, rămâne un simbol necesar și, probabil, un sacrificiu necesar, desferecând izvoarele poeziei tinere. Mistuindu-se în real, lirica sa, frisonată de urgența comunicării, de intratabilă rigoare eticistă,



aparține unei existențe „purtând în suflet roiuri de lumini”. Spirit matinal, Labiș vine dintr-un eden silvic și, în numele unor răspicate opțiuni romantice, cutreierate de forță vizionară, își transcrie trăirile. Tinerețea irumpe la tot pasul, radicalitatea și zbuciumul irigă acest lirism adolescentin, livrat cu generozitate, așa precum omul („topindu-se-n semenii lui”) n-ar fi vrut să se lase corupt de minciună. Dar traiectoria labișiană dezvăluie o continuă căutare într-o epocă frisonată, ea însăși, de urgența schimbării, la comandă ideologică. Adolescența frenetică, cu nucleu biografic, inocența și senzorialitatea, conectate la un eden naturist, eposul popular etc. reverberază într-un lirism confesiv care, încercând a prinde – într-un „veac clocotitor” – a vremii înțelesuri, devine o gravă și precoce meditație epică, sfârșind în sarcasm și amărăciune. Labiș nu poate fi anexat înfloritoarei lirici publicistice (clișeizată, de platitudine tematică); dimpotrivă, sensibil la vibrația ideilor, pătruns de „suflul marilor probleme morale” (L. Raicu), el dă tonul unei salvatoare intelectualizări, anunțând, cu un „spor de entuziasm”, responsabilizarea generației: „Clopote grave sunară trezirea / Generației noastre. / Tragem cugetarea afară din teacă” (v. *Vârsta de bronz*). Cel care „a licărit scurt între două nopți” (cf. Vl. Streinu), un esenian acceptând, prin *angajare sinceră*, grefa maiakovskiană, prins în mrejele utopiei, știa că „elanul nu poate fi ucis”. Dar trăirile aurorale, „frenetica beție” a viului, incandescența creatoare suportă asaltul birocratizării, al inerției și prejudecăților. Spre deosebire de abundenta producție a liricaștrilor de partid, exterioară și diti-rambică, poezia lui Labiș se *verosimilizează* (cf. Marian Popa), proclamând necesitatea „luptei duble”. Expediția cinegetică din *Moartea căprioarei* consfințește despărțirea de vârsta candorilor; astfel, lirica labișiană, însetată de puritate, se maturizează brusc, obsedată de *tema degradării idealului*, anunțând (nota același Marian Popa) „dezvoltarea unui opozant”.

Iată de ce supoziția asasinatului (politic), bucurându-se doar de „certitudine foclorică”, încă rezistă. În pofida numeroaselor cărți care au atacat subiectul, nebuloasa împrejurărilor nu s-a risipit. *Dosarul Labiș* e voluminos, anii petrecuți la „fabrica de scriitori” din Kiseelef, 10 (dacă ar fi să preluăm sintagma-titlu, propusă de Marin Ioniță) întrețin frenezia detectivistică a foștilor colegi. Iată, în anii din urmă, Imré Portik cu *Hora morții* (2005) sau Irimie Străuț, *O moarte care dovedește ceva*, 2001, încearcă așteptate clarificări. Iar inflația de prieteni post-mortem, livrând „ficțiuni memorialistice” (cum se rostea, „în numele prieteniei și al adevărului”, Imré Portik în volumul îngrijit de Florin Diac) sau tentativele exegetice amatoristice, pornite în numele „recursului la memorie”, nu fac decât să întrețină confuzia, deplasând interesul spre senzaționalism, părăsind opera.

Or, soarta lui Labiș (autor casabil, chiar „expirat” după unii) depinde, decisiv, de testul lecturii. Fenomenul Labiș legitima o generație, redescoperind lirismul și refăcând legăturile cu tradiția boicotată (cf. M. Ungheanu). Iar

C. Regman nu ezita să afirme, în 1956 (!), că „generația sa nu va întârzia să se recunoască pe sine” (vezi „Viața Românească”, nr. 5/1956). Resurecția lirismului, ieșirea din somnul dogmatic, a eroticii de partid (cu inerentul triumfalism al epocii), transfigurarea unor teme bătătorite (de epic festivist, lozincard, șablonard) au căpătat, prin scrisul labișian, prospețime, bransate la „viața clocotind în vers”, angajând dezbaterea morală. Mai mult, Labiș s-a dovedit „fecundator prin absență”, recunoștea Mircea Cărtărescu (e drept, prin 1981). Această *iradiere*, estompată după seismul decembrist, ridică o serie de întrebări pe care n-ar trebui să le ocolim. În cea mai recentă exegeză (vezi *Poezia lui Labiș, azi*, culeasă ca *Prefață* la volumul antologic *Moartea Căprioarei*, 2009), Răzvan Voncu analizează minuțios „posteritatea dificilă a unui poet afirmat într-o epocă barbară”, pledând pentru o „necesară recitare”. Chiar dacă *modelul Labiș* nu mai e „funcțional”. Oricum, dispariția poetului a deschis calea „sanctificării” (*vol. cit.*, p. 23) sub o dublă imagine, supusă, inevitabil, fluctuațiilor de context politic. Portretul-robot al scriitorului comunist, devotat cauzei, a fost conservat prudent de ideologii regimului, având nevoie de Labiș și ignorând textele *ultimului Labiș* (ca figură incomodă); pe de altă parte, mitul poetului tânăr, încarnat de Labiș, răpus de un destin nemilos, suportând traumele istoriei și realizând „prima breșă masivă în zidul cenușiu al versificației realist-socialiste” (*vol. cit.*, p. 26) reverberează emoțional. Curios, autor aproape interzis (spre sfârșitul vieții), cu o existență dificilă, scos acum din manuale și blamat pentru tributul ideologic, descins în lumea boemei bucureștene, având, orgolios, conștiința propriei valori, intrat în mit și supus furiilor demolatoare, trăind intens, responsabil, cu o „stranie maturitate” și elan juvenil, dezinteresat, justițiar, model de poeticitate (o vreme!), devenind un simbol grație rolului avut într-o epocă tulbure, în plin *stalinism literar*, în „supraviețuirea poeziei românești”, Labiș rămâne un insurgent, dar – remarca îndreptățit Răzvan Voncu – „în interiorul comunismului” (*vol. cit.*, p. 31). Indiscutabil însă, un talent viguros, un nume emblematic și nu doar „o amintire frumoasă”. Desfășurând în poezia sa o întreagă mitologie, trăită sincer-vibratil (copilăria, pădurea, cerbii etc.), nescutită de seismice confruntări lăuntrice și impunând în posteritate, prin graba păsării „cu clonț de rubin”, un mit care nu se va ofili.

**Theodor ION BARBU  
CODREANU ÎN CVASIPOSTUMITATE<sup>1</sup>**

Semne ale reevaluării critice pozitive a lui Ion Barbu, ca poet, se ivesc încă din ultimii ani ai existenței sale lumești. Din corespondență, se desprinde interesul lui Dinu Pillat<sup>2</sup>, fiul poetului Ion Pillat, pentru literatura lui Ion Barbu, interes care se va materializa în una dintre primele monografii din postumitate, intitulată *Ion Barbu* (1969). Dar, deși apărută în 1969, monografia lui Dinu Pillat era deja conturată, în liniile ei majore, cel puțin, prin 1958-1959, ajungând sub ochii lui Ion Barbu prin intermediul lui Vladimir Streinu. Însă șansele ca măcar fragmente din aceasta să vadă lumina tiparului s-au văzut năruite din fașă, dat fiind că Dinu Pillat fusese arestat și condamnat în 1959, constituind așa-numitul „lot Noica – Pillat” împreună cu Al. Paleologu (și el deja autor al unui substanțial studiu despre Ion Barbu, apărut abia în 1967, în „Viața românească”, apoi în „Spiritul și litera”, 1970), Arșavir Acterian, N. Steinhartd ș.a. Lipsit de speranța de a se vedea reabilitat ca poet, Ion Barbu îi încredința paginile pillatiene avocatului bucureștean Filip Enescu, spre păstrare. În scrisoarea din 16 iulie 1959 către acesta, găsim trei observații ale poetului prin care se arăta nemulțumit de unele aprecieri critice ale lui Dinu Pillat. Importanța acestora mi se pare capitală pentru reevaluarea barbianismului, observații care, din păcate, au fost ignorate de critica ulterioară, inclusiv de Dinu Pillat în cele două ediții ale monografiei sale. Voi proceda la o trecere rapidă a lor pe sub ochiul cititorului: „1. Mă face emulul lui Mallarmé, neobservând că ermetismul lui Mallarmé e *filologic*, iar al meu e *canonic* (reducerea expresiei la o formă canonică, cu cât mai puțini termeni parazitari, în sensul reducerii ecuației elipsei la forma canonică)”<sup>3</sup>.

Nu e prima dată când Ion Barbu reproșă criticilor săi confuzia dintre ermetismul său și al lui Mallarmé. Acum însă distincția conceptuală e de o limpiditate verticală și atestă că, în realitate, Ion Barbu nu s-a lepădat niciodată de experiența lui poetică pe care a considerat-o „încheiată” din cu totul alte considerente decât cele sugerate la un moment dat chiar de el însuși, în semn de protest față de incapacitatea criticilor de a ieși din „complexele de cultură”; observație valabilă și pentru perioada „impasului” ideologic și existențial. Nepotrivită e și categorisirea poeziei lui Barbu ca fiind expresia unui *radicalism estetic* izvorât din refuzul lirismului „impur” argezian. Articolul *Poetica domnului Arghezi* ar fi un „rechizitoriu deschis de un fanatic mallarméan împotriva unui poet de tip hugolian”<sup>4</sup>. De altfel, Arghezi nu e un hugolian.

„2. Mă îndurerează (il m’afflige) de o descendență lirică în ale cărei grimase nu mă recunosc. Nimeni n-are dreptul să se lase influențat de mine dacă nu e geometru și dacă n-a făcut pe socoteală proprie (și în același spirit auster ca mine) experiențele ezoterice care stau la temeiul poeziei mele”<sup>5</sup>. Așadar, Ion Barbu nu poate fi decât răstălmăcit pus în descendența ermetismului de tradiție Mallarmé – Valéry. În această ecuație nu e profitabil un comparatism de *echivalare*, ci doar unul de *diferențiere*. Ermetismul său ține de ceea ce Harold Bloom va numi *singularități canonice*. Totodată, observația se prelungește și pentru cazul „barbienilor”, problemă mult mai spinoasă decât cea a bacovianismului post-bacovian. Poetul își recunoaște o experiență „ezoterică” și alta de „geometru”, care nu pot fi nici ocultate, nici exagerate, cum, din păcate, se va întâmpla în evaluările unor critici.

„3. Cu bună-știință, într-un text sortit apariției, lasă să străbată ceva din filiera liberală: menționarea unei poezii regretabile din 1940, pejorarea admirabilei poezii dedicată lui Bibescu și un madrigal nepublicat, pentru doamna Strat[t], ceea ce e îndrăzneț”<sup>6</sup>.

Aici, poetul pune chestiunea atitudinii față de „ocasionale”, scrise după apariția *Jocului secund*. În definitiv, e vorba de a trata într-o manieră asemănătoare cu a lui N. Moraru sau B. Elvin, ceea ce ultimul numea „impasul” barbian focalizat doar pentru anii 1940-1941, ai „rătăcirii” legionare, fiindcă Dinu Pillat nu extinde „impasul” și la anii comunismului: „de neînțeles efemera apropiere a lui Ion Barbu de legionari”<sup>7</sup>, aprecia cel încă netrecut prin închisorile comuniste, dar deja înfricoșat, subliminal, de „experimentul Pitești I”, cum îl va numi un Paul Goma. Dinu Pillat încerca el însuși să dea o explicație în contextul în care chiar Ion Barbu își exprimase repulsia față de naționalismul rasist, în 1923, când luase apărarea lui Simon Bayer, trimițându-i o scrisoare din Germania<sup>8</sup>. Aici se află întregul răspuns la nedumeririle lui Dinu Pillat, explicații nereceptate, din păcate, de către critic, deși cita din scrisoarea din 16 aprilie 1923. Altminteri, criticii

sunt și azi prizonieri ideologici (în varianta *political correctness*) din pricina ambiguităților legate de istoria Mișcării Legionare. Eroarea pe care și-o recunoștea Ion Barbu era legată de poezia 1940, oda conjuncturală adresată Führer-ului. Numai că interpretii neglijează simbolismul național al anului 1940, ca reflexie în oglindă a anului 1840, cântat de Grigore Alexandrescu. Oda barbiană se adresează, în definitiv, geniului germanic al lui Novalis și Riemann, singurele nume-simbol prezente în text, care i se prezintă a converge cu geniul Vlah suit din Teba și Ninive. De altfel, în varianta pentru tipar și Dinu Pillat execută un retuș, ajutându-se de următoarea notă a lui Perpessicius consemnată chiar la apariția poeziei: „Poemul e magnific... cu regretul că nu a fost inspirat de Ștefan cel Mare. Dacă Hitler ar putea înțelege poezia, ar trebui să ne dea Ardealul înapoi”<sup>9</sup>.

O altă „greșeală” semnalată de Ion Barbu, la Dinu Pillat, e că a asimilat „starea de geometrie”, ca *extază*, „«misticii abyssale» a lui Nae Ionescu, care-mi dă o îndepărtare pe potriva spaimei începuturilor”<sup>10</sup>. Obiecția se producea nu doar în contextul repudierii gândirii lui Nae Ionescu de către regim, dar se înscrie și în delimitarea proprie de ortodoxismul *Gândirii* în unele intervenții interbelice. Cum se știe, Ion Barbu se delimitase de autohtonizarea forțată a ortodoxiei. În schimb Al. Paleologu, credea poetul, se afla mai aproape de adevăr când considera *Joc secund* „o operă mistică”, în sensul unui ortodoxism original, cu ecouri din Francisc de Assisi, coroborat cu o Grecie dionisiacă, pitagoreică și platoniciană, în spiritul său integrator. Sub acest aspect, Dinu Pillat va reveni în varianta dată tiparului: „La singularul poet și matematician, spiritualismul creștin se îmbina cu o vitalitate apropiată de teluric, instinctiv aderentă la un păgânism dionisiac”<sup>11</sup>.

Cât privește *Evoluția poeziei* (cap. IV), Dinu Pillat nu iese din didacticismul tradiției, distingând patru etape, în care a treia ar fi „poezia conceptuală”. Concluzia merge și ea spre ideea că „radicalismul estetic” se înfundă în „sterilizarea lirismului”, primejdie pe care tinerii din epocă n-au înțeles-o, alunecând într-un „manierism al obscurității”<sup>12</sup>.

Trimiterea la Alexandru Paleologu, în scrisoarea către Filip Enescu, atestă că poetul avea cunoștință și de un text critic al acestuia, text care va avea o soartă similară, de „cvasipostumitate”, ca și cel al lui Dinu Pillat. Este vorba de *Introducere în opera lui Ion Barbu*, apărut, revizuit, abia în 1967, în „Viața românească”. E printre puținele comentarii critice față de care Ion Barbu n-a avut obiecții. Erudiția și finețea disocierilor sunt, într-adevăr, la înălțime. Al. Paleologu realizează un comparatisme de diferențiere în raport cu tradiția Mallarmé – Valéry. Întâi de toate, îl așază pe Ion Barbu în rândul „marilor aleși” Eminescu, Arghezi, Blaga și Vasile Voiculescu, cel din *Ultimele sonete închipuite ale lui Shakespeare*, opera cea mai apropiată, crede el, de *Joc secund*. Și, într-adevăr, aceste două opere au toate atributele

*canonicității*. Dificultatea poeziei barbiene nu e „șaradistă”, provenind din maxima concentrare, eliptică, ceea ce încă nu-l diferențiază de Mallarmé. Sustrăgându-se din clișeizarea limbajului curent, poetul francez recurge la o „rebotizare” adamică a cuvintelor, „restituindu-le precizie și limitele lor proprii”, creând „în jurul lor o vacuitate în care-și regăsesc o strălucitoare virginitate”, căpătând valoarea unor „*universalialia in re*”<sup>13</sup>. Pe o cale similară a mers și alt poet „dificil”, Rilke, dar dintr-o direcție opusă. Criticul consideră că trebuie distins între *ermetism* și *obscuritate*, dar nu la modul peiorativ. Mallarmé, Valéry, Barbu sunt *ermetici*, în vreme ce Gérard de Nerval și Rainer Maria Rilke – *obscuri*. După Al. Paleologu, pornind de la studiul lui Vianu *Adâncimea filozofică*, ermeticii sunt poeți *ascensionali*, pe când obscurii – de *adâncime*. „Unii recoltează esențe pure, ceilalți, substanțe dense”<sup>14</sup>.

Dacă Mallarmé decantează cuvântul, reducându-l la „idee”, Rilke, „dimpo-trivă, presimte în jurul lucrurilor o aură de taină, le bănuiește un rest de umbră, o «*res abscondita*», asupra căreia încearcă să obțină o priză”. Marea originalitate a lui Ion Barbu, descoperă criticul, vine din postarea acestuia între ermetismul de factură *ascensională* al lui Mallarmé și aura densă a *adâncimii* rilkeene. Am putea spune că aceasta e chiar taina *integrării* postulate de estetica lui Ion Barbu despre care a scris încă în primul său articol din 1920, comentându-l pe Nichifor Crainic: *Opera de artă ca un efort de integrare*. Acum putem înțelege de ce Paleologu este primul critic român pe care Ion Barbu nu l-a repudiat în niciun fel. El este excepția, alături de prietenul belgian Léo Delfoss.

Dar ce înseamnă a te situa între ermetismul filologic, solar, al lui Mallarmé și obscuritatea imanent-telurică a lui Rilke? Înseamnă să ne apropiem de taina a ceea ce Ion Barbu a numit *ermetism canonic* prin delimitare de *ermetismul filologic* al lui Mallarmé, pe care îl asimilează în tehnica *elipsei* și-l integrează *ontologic*. Așa că oscilația unui G. Călinescu în a aprecia ermetismul barbian are o noimă (când „filologic”, când de „substanță”), denunțată de poet în scrisoarea către Al. Rosetti, după apariția *Istoriei literaturii române de la origini până în prezent*. Altfel spus, geniul călinescian a jonglat magistral cu antitezele, fără însă a le soluționa. De unde impresia lui Ion Barbu că G. Călinescu „amesteca apologul cu ocară”. Critica lui „totală” s-a descurcat excelent la nivel *multidisciplinar* și *interdisciplinar*, însă nu și *transdisciplinar*. De aceea n-a putut să ajungă la acel între intuit de finețea gândirii lui Paleologu și statuat de geniul gândirii lui Ion Barbu ca *ermetism canonic*. Modernismul criticii românești a culminat cu E. Lovinescu și cu G. Călinescu, dar Ion Barbu deja îl surclasase, prin conceptele de *infrarealism* și *ermetism canonic*, depășindu-și epoca și transbordând-o în ceea ce vom numi *transmodernitate*.

În continuare, Alexandru Paleologu decelează simbolismul hermetic. În vreme ce ascensionalii se raportează la Hermes Trismegistos (cel care se sustrage *ponderii*, având aripi la picioare), „obscurii” sunt saturnieni, Cronos fiind fiu al Geei. Ermetismul canonic este „ezoteric”, cu ecouri alchimice, sugerând situarea între niveluri de realitate, tocmai, adăugăm, plasarea barbiană în *infrarealitate*, transfigurând plumbul saturnian în aurul alchimic. Ermeticii de tipul Valéry, ca și „impurii” din clasa supraraliștilor, aflați la antipodi, nu sunt „ezoterici”, ci laici: „Obiectivul lui Valéry e unul logic și profan; al lui Barbu e unul de extaz mistic. Barbu e și el un logician, dar avem de-a face la el cu o logică a conceptului și a inerenței, care tinde la o gândire analogică, de obicei un mod al misticii. Logica lui Valéry e una a raționamentului și a predicăției. Ca mistic și logician al conceptului, Barbu se restrânge la cuvânt, pe care-l salvează de aluviunile comune ale vorbirii discursive, pe când Valéry salvează însuși discursul de mълul vorbirii curente, restituindu-i rigoarea savantă pe care o avusese în clasicismul francez, în plus cu încărcătura de semnificații a ermetismului”<sup>15</sup>. În Valéry, lipsește „extaza”, prezentă însă la Mallarmé, dar numai ca una strict estetică: „Mallarmé e în primul rând un artist și tot efortul lui e unul de asceză artistică. La Barbu avem de-a face cu un orizont metafizic vădit, căruia modalitatea artistică îi servește ca mijlocire și exprimare analogică”<sup>16</sup>.

Ușor, mai departe, Alexandru Paleologu ne poartă spre ingenioase căi speculative, rarefiindu-se însă. Se mai poate reține tendința ermetismului barbian spre reducția geometrică maximă a universului la *două* dimensiuni în loc de patru postulate de modelul cosmologic einsteinian. Observația o voi relua în alt context.

Spre deosebire de ceilalți mari poeți interbelici, Ion Barbu nu și-a văzut niciun volum tipărit după 1944, exceptând opera matematică semnată Dan Barbilian. Cunoscându-l prin intermediul lui Al. Rosetti, Liviu Călin ar fi intenționat să-l reediteze prin 1957, dar propunerea i-a fost refuzată de Barbu însuși, din pricina in Justițiilor la care fusese supus, pentru ca, la despărțire, să-i spună: „Aș fi mulțumit dacă ați izbuti...”<sup>17</sup>. Firește că n-a izbutit. Abia în 1964, la trei ani după moarte, vechiul prieten Al. Rosetti va reuși să editeze, sub un titlu agreat cândva și de Ion Barbu, *Ocean*, un volum la Editura pentru Literatură, urmat, în 1966, în colaborare cu Liviu Călin, de *Joc secund*. Eșecul editorial din 1921 cu *După melci* va fi oarecum reparat de ediția ilustrată de Sabin Bălașa, în 1967. Vor urma edițiile cu proză și versuri semnate de Dinu Pillat și, apoi, de Romulus Vulpescu, succedate de altele, între care trebuie remarcate cea realizată de Dinu Pillat pentru col. „Biblioteca pentru toți” de la Editura Minerva, *Versuri și proză* (1970) și, desigur, ediția critică, în două volume, a lui Mircea Coloșenco (2000).

E de reiterat amănuntul că primul care a întors macazul în „revizuirea” critică a operei lui Ion Barbu a fost vechiul marxist Ovid S. Crohmălniceanu<sup>18</sup>, care, în 1947, în noua serie a „Contemporanului” (cu debut la 20 septembrie 1946), luase „atitudine” împotriva nocivității „ermetismului” poetic. Trecerea la „estetism” a vechilor proletcultiști a fost și ea programată cu multă abilitate. Revizuirea revizuirii se va desăvârși în *Literatura română și expresionismul* (1971) și, mai ales, în vol. al II-lea din *Literatura română între cele două războaie mondiale* (1974), probabil cea mai bună carte a autorului.

Deși viziunea didactică, în spiritul materialismului dialectic și istoric, este predominantă, capitolul despre Ion Barbu este consistent. Și aici crede că „poezia pură” și „ermetismul” sunt concepte ale esteticii burgheze cărora Ion Barbu le-a fost captiv, obstacole trecute totuși cu strălucire de poet datorită geniului său poetic. „O astfel de concepție – zice criticul, referindu-se la „poezia pură” – își are originea în efectele alienante ale lumii moderne capitaliste. Cum arătase Marx, reificarea mereu mai pronunțată, proprie unei societăți clădite pe atotputernicia banului, duce la o izgonire a poeziei din existența umană; viața tinde să ia o înfățișare aplatizată, să-și piardă bogăția de sensuri și nuanțe, atâta vreme cât orice valoare ajunge să sufere o convertire sărăcitoare, strict cantitativă”<sup>19</sup>.

O tipică logică răsturnătoare de valori, fiindcă, în realitate, domnia cantității asupra calității a fost adusă de proletcultism, alienant fiind marxismul. E de toată evidența că ermetismul canonic barbian instaura *calitatea* în locul *cantității*, ceea ce criticul este nevoit să recunoască, indirect, în cele câteva pagini pertinente de analiză a liricii *Jocului secund*. Pentru a da credibilitate propriei confuzii ideologice, Crohmălniceanu se vede nevoit să respingă partea conceptuală a gândirii lui Ion Barbu, considerându-i reflecțiile despre artă *mistificatoare*, neconforme cu practica poetică: „Dar cine l-a frecventat pe Ion Barbu cunoaște cât gust de mistificație punea el în «mărturisirile» sale. Prin urmare, nu e cazul să le dăm neapărat o absolută crezare”<sup>20</sup>. Ovid S. Crohmălniceanu nu e singurul care recurge la asemenea subterfugiu spre a-și legitima obsesiile critice izvorâte din „complexele de cultură”. Autorul atribuie lui Ion Barbu o atitudine „solitară, extremistă, de apărător intransigent al «poeziei pure»”<sup>21</sup>. Pune pe seama presupusului extremism-avangardist „scandalurile” provocate, în epocă, împotriva lui Tudor Arghezi sau a lui E. Lovinescu. În realitate, Ion Barbu nu a apărut niciodată conceptul *poeziei pure* de tradiție modernistă, din simplul motiv că *ermetismul canonic* e altceva decât poezia pură. Crohmălniceanu face și el distincție, la un moment dat, între *poezia pură* și *ermetism*, dar fără consecințe teoretice asupra barbianismului.



În schimb, criticul vine cu o intuiție remarcabilă atunci când concede că poezia *Jocului secund* trebuie citită altfel decât au făcut-o criticii interbelici. Bănuiesc că impulsul către asemenea lectură l-a primit chiar de la Ion Barbu, cu care a avut relații literare, într-o anumită perioadă, ca și cu Nina Cassian. Grila de lectură consacrată pe linia Lovinescu – Călinescu – Vianu era aceea a *etapelor*. Crohmălniceanu adoptă una în spiritul trasat de Ion Barbu în construcția Cărții. Acum găsește el de cuviință să distingă între *poezie pură* și *ermetism*: în vreme ce poezia pură invită la plurisemantism, satisfăcând teoria *operei deschise*, poezia ermetică, în tradiția lui Hermes Trismegistos, cere inițiere, este esoterică, gnostică. Crohmălniceanu face o pertinentă comparație cu *Florile răului*. Ca și Baudelaire, Ion Barbu a dat o importanță specială organizării interne a volumului. În genere, cărțile poezilor sunt „culegeri” sau „antologii”. Ion Barbu aspiră la Carte, precum, adăugăm, și Mallarmé, deși acesta a sfârșit cu imensul regret că n-a putut-o înfăptui. Ion Barbu ne-a îndrumat să-i citim „răsturnat” opera, dar criticii s-au încăpățânat să urmeze firescul cronologiei, evoluția în etape, patern consacrat de lectura lui Tudor Vianu. Îndemnul lui Crohmălniceanu e cel corect: „Respectându-i dorința, avem surpriza să constatăm că însăși semnificația experienței lui poetice ne apare simțitor diferită”<sup>22</sup>. O importantă constatare e că poezia deschizătoare a volumului nu trebuie citită, neapărat, ca o „artă poetică”, așa cum a făcut G. Călinescu, dându-i cunoscuta interpretare, care l-a nemulțumit, de altfel, pe poet. Asupra chestiunii voi reveni la momentul potrivit. În rest, analizele lui Crohmălniceanu nu aduc nimic substanțial nou în sprijinul reevaluării ermetismului canonic.

## NOTE

<sup>1</sup> Capitol din cartea în pregătire *Ion Barbu și ermetismul canonic*.

<sup>2</sup> La 16 iunie 1959, Ion Barbu îi expedia lui Filip Enescu paginile critice ale lui Dinu Pillat care îi parveniseră prin Vladimir Streinu. Nu se cunoșteau direct, dar poetul fusese apropiat de Ion Pillat: „Pe Dinu Pillat nu l-am cunoscut. Am cunoscut însă pe mult regretatul taică-său, în cenaclurile epocii. Era un mare iubitor de poezie, prea eclectic poate” (Ion Barbu, *Opere*, II, p. 997).

<sup>3</sup> Ion Barbu, *Opere*, II, p. 997.

<sup>4</sup> Dinu Pillat, *Ion Barbu*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Minerva, București, 1982, p. 67.

<sup>5</sup> Ion Barbu, *op. cit.*, p. 997.

<sup>6</sup> *Ibidem*.

<sup>7</sup> Dinu Pillat, *Ion Barbu*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Minerva, București, 1982, p. 56.

<sup>8</sup> La 16 aprilie 1923, îi scria lui Bayer, condamnând antisemitismul studențimii din noua „mișcare”: „Nu recunoșteam sufletul meu și al pământului în uscăciunea unei asemenea putinți de ură. Caracterele rasei noastre le rezumam în omenie și toleranță. În schimb, ce funduri de sălbătăcie! Ca să-ți fi scris sub asemenea tristețe, trebuia s-o

fac mai cald și mai deschis și fără stângăcie. Ar fi trebuit să-ți cer iertare pentru haitele acelea brutale sau, dacă nu pentru ele, pentru lucrurile respectabile, pretextele invocate în sprijinul acțiunii lor. Ei pomenesc de românism și ortodoxie, lucrurile astea îmi țin mult la inimă și știu practic ce altceva înseamnă toate acestea, ca să te pot asigura de deturnarea lor perversă. Să-ți cer iertare pentru ai mei, asta se face cu multă strângere de inimă; de aceea, am tot amânat s-o fac” (*Opere*, II, p. 656).

<sup>9</sup> Perpessicius, *Jurnal (însemnările anului 1940)*, în „Manuscriptum”, nr. 1, 1975, p. 114.

<sup>10</sup> Ion Barbu, *op. cit.*, p. 996-997.

<sup>11</sup> Dinu Pillat, *op. cit.*, p. 60.

<sup>12</sup> *Ibidem*, p. 119. Autorii tineri care au căzut în manierismul barbian ar fi: Barbu Brezianu (*Nod ars*, 1930), Dan Botta (*Eullalii*, 1931), Simion Stolnicu (*Punct vernal*, 1933, *Pod eleat*, 1935), Eugen Jebeleanu (*Inimi sub săbii*, 1934), Emil Gulian (*Duh de basm*, 1934), Cicerone Theodorescu (*Cleștar*, 1936).

<sup>13</sup> Alexandru Paleologu, *Introducere în opera lui Ion Barbu*, în *Spiritul și litera*, Editura Eminescu, București, 1970, p. 194.

<sup>14</sup> *Ibidem*, p. 195.

<sup>15</sup> *Ibidem*, p. 198-199.

<sup>16</sup> *Ibidem*, p. 199.

<sup>17</sup> Liviu Călin, *Ion Barbu*, în *Portrete și opinii literare*, Editura Albatros, București, 1972, p. 45.

<sup>18</sup> Ovid S. Crohmălniceanu, *Ion Barbu*, în „Viața românească”, an. XVI, nr. 6-7, iunie-iulie 1963.

<sup>19</sup> Ovid S. Crohmălniceanu, *Literatura română între cele două războaie mondiale*, II, Editura Minerva, București, 1974, p. 442.

<sup>20</sup> *Ibidem*, p. 445.

<sup>21</sup> *Ibidem*, p. 447.

<sup>22</sup> *Ibidem*, p. 456.

*Iulian* **ANA BLANDIANA.**  
**BOLDEA REVELAȚIILE POEZIEI**



### CONTEXTUL NEOMODERNIST

În literatura română contemporană, anii '60 sunt marcați, fără îndoială, de o revigorare a lirismului „pur”, după o perioadă aridă, în care dogmatismul lozincard impusese o poezie didacticistă, materializată în simple reportaje lipsite de fior afectiv ori de profunzime ideatică. Reprezentanții proletcultismului își axează discursul – declarativ, epicizant – pe o relație „placentară” cu realitatea, creația lor constituindu-se în reprezentări tautologice ale unor aspecte ale „lumii noi”, festiviste, din care afectele, universul interior, trăirile autentice lipseau cu desăvârșire. *Minerii din Maramureș*, *Lazăr de la Rusca* de Dan Deșliu, și multe altele, sunt opere dictate de o ideologie constrângătoare, dogmatică, o ideologie ce impunea literarului anumite modele și tipare prestabilite, înguste și deformatoare. Valoarea estetică devine, așadar, una cu totul secundă, în prim-planul creației trecând funcția reprezentativă, referențială, aceea de imitație servilă și artificială a unei realități cosmetizate ideologic, o realitate, în fond, agresivă și demonizată.

În acest context, în care marii poeți interbelici sunt marginalizați ori interziși, iar Eminescu însuși e cenzurat în virtutea noii ideologii, poezia proletcultistă are un aspect rudimentar, cu semnificații paupere, epicul fiind, în structura ei, dominant, în timp ce prozodia, ritmul, rima – purtând ecouri și influențe folclorizante – sunt cu totul convenționale, lipsite de efect estetic și de interes în ordinea cunoașterii artistice. Poezia își pierde valoarea pur estetică, de decantare a unor sentimente și trăiri autentice, că-

pătând, în schimb, aspectul unor simple „reportaje lirice”, în care *mesajul* era insuficient prelucrat artistic, prezentat în mod excesiv declarativ, iar tonul – moralizator, cu o etică expusă cu supărătoare evidentă. Se produce, cu alte cuvinte, un clar dezechilibru între estetic și etic, între formă și fond, în favoarea eticului și a fondului, evident, care devin elemente precumpănitoare. Teme precum iubirea, moartea, timpul, istoria etc. sunt fie absente cu totul din peisajul liric proletcultist, tabuizate, fie cosmetizate, ideologizate, prefăcute, sub presiunea convențiilor dogmatice comuniste ale epocii, în ingrediente și accesorii ale unui discurs epicizant și didacticist.

Evident, poezia neomodernistă nu poate fi înțeleasă la adevărata ei dimensiune dacă neglijăm rolul unor grupări ori al unor creatori ce au anunțat-o. În acest context, trebuie să subliniem importanța pe care a avut-o Cercul literar de la Sibiu și *Manifestul* acestuia care îi formulează idealurile expresive și estetice, dar și însemnătatea în asumarea unui lirism novator, marcat de atracția spre cotidian, spre o viziune expresionist-simbolică a realității, a poezilor aparținând așa-numitei „generații a războiului”, Geo Dumitrescu și Ion Caraion, sau a unui poet ce ilustrează cu strălucire neomodernismul, pe latura sa fantast-vizionară, Emil Botta. De asemenea, un rol important în redefinirea lirismului românesc postbelic l-a avut mișcarea de avangardă, continuată mai ales în varianta sa suprarealistă, reprezentată de autori altfel, destul de diferiți ca formulă și viziune poetică. O primă încercare de redefinire a liricului, la sfârșitul epocii proletcultiste, o reprezintă mișcarea din jurul revistei „Steaua”. Poeți precum A.E. Baconsky, Victor Felea, Aurel Rău, Aurel Gurghianu își propun și, în bună măsură, izbutesc să regăsească esența lirismului, refăcând legăturile – brutal suspendate de dogmatismul proletcultist – cu marea tradiție a literaturii interbelice. Regăsirea „din interior” a lirismului (Petru Poantă) se produce mai întâi în spațiul pastelului, în care are loc o mutație semnificativă; peisajul nu mai e un mediu artificializat, un cadru exterior, el e absorbit în țesătura poemului de către o gândire poetică ce participă la avatarurile cosmosului. De altfel, și spațiul poetic se diversifică, producându-se o alternanță dihotomică a deschiderii spre ilimitat și a claustrării. E regăsit, de asemenea, sentimentul grav al trecerii timpului, ca și melancolia sau angoasa ființei umane confruntate cu absurdul existențial, cu un univers ce nu răspunde la interogațiile sale. De la elanurile cosmosului, transcrise în manieră ușor hiperbolizantă, la retransnșarea din peisajul exterior în interioritate, poezii grupați în jurul revistei „Steaua” au reușit să dea dimensiuni și modulații noi lirismului, căci, după cum observa Petru Poantă, „construit din sugestii și notații fine, peisajul devine o stare mentală. Semnele vitalității lirice apar. Poetul se confesează prin peisaj și participă la ritmurile elementare ale naturii, având un real sentiment al geografiei și al istoriei, simțite ca spații vaste și timpuri imemorabile, precum la A. E. Baconsky, ori autohtonizate la Aurel Rău și Aurel Gurghianu”.

Autentica resurecție a lirismului se produce însă odată cu Generația '60, anticipată de Labiș și reprezentată, mai ales, de Nichita Stănescu, Cezar Baltag, Ioan Alexandru, Marin Sorescu, Ana Blandiana, Ion Gheorghe etc. Poezia acestei generații propune valoarea estetică, așadar frumosul ca element primordial al operei literare, întorcându-se către temele dintotdeauna ale lirismului, tratate în tonalitate intens subiectivă, în care ritmurile biografice ale eului se configurează ca replică interioară a ritmurilor existențiale sau cosmice. Se produce astfel o mutație extrem de importantă și fecundă sub raport valoric; mutația de la epicul festivist și exterior la un lirism interiorizat și de la elanurile patriotard-dogmatice la notația confesivă care caută să pună în acord – de nu în armonie – ființa intimă a creatorului cu stihiiile. O viziune aparte, extrasă din experiența generației '60, aduce literatura și, în special, lirica anilor '70, care stă sub semnul tutelărilor a două imperative ontopoetice: acela al ficțiunii, al revalorizării referențialității din perspectiva ficționalității și a literarității și, pe o altă direcție de orientare, acela al exigenței morale, poate mult mai acut resimțită și asumată decât înainte. Harta neomodernismului poetic românesc este, așadar, una de o extrem de mare diversitate, fiind alcătuită dintr-o pluralitate de voci lirice care însă au aderat la o viziune ontopoetică similară, cu firești nuanțări și diferențieri. Apelul la tradiția lirică autentică, recursul la imperativul autonomiei esteticului, cu alte cuvinte, întoarcerea la poeticitate, dar, în același timp, și apelul la o motivație etică a discursului liric, toate aceste trăsături ale neomodernismului poetic românesc se regăsesc la acești poeți ce au valorificat și valorizat, deopotrivă, candoarea și luciditatea, patosul trăirii autentice și interogația morală de acut ecou expresiv. Ana Blandiana este o reprezentantă tipică a generației '60, în măsura în care toposurile, temele, motivele, dar și mijloacele de expresie ale reprezentanților ei se regăsesc, în doze și cu finalități variabile, în creațiile sale. E limpede însă că, în cadrul acestui gen proxim care e noțiunea – mai mult sau mai puțin relativă – de generație, poeta are un loc bine determinat, diferența specifică trebuind să fie luată în calcul în modul cel mai ferm.

## TREPTELE VIZIUNII LIRICE

Primul volum al Anei Blandiana se intitulează, oarecum programatic, *Persoana întâia plural* (1964). Titlul e simbolic, în măsura în care pune în ecuație dorința eului de a se defini și de a-și afirma personalitatea, în conjuncție cu lumea, cu universul privit cu un ochi proaspăt, de o liminară spontaneitate. Nu e o spontaneitate trucată, nu e vorba de o mimare a trăi-

rii intense într-o lume ce se deschide cu generozitate simțurilor; dimpotrivă, sinceritatea e tonalitatea care domină aceste versuri care transcriu trăiri marcate de plenitudine și patos, dar din care patetismul e absent. Frenezia viețuirii într-un univers luxuriant prin bogăția de forme, culori și sunete ce se lasă captate produce un soi de dilatare a eului, o supradimensionare a ființei ce-și extrage dinamismul din urgența de a trăi, de a percepe lumea cu intensitate maximă, de a exulta sub spectrul unui energetism vital. Comuniunea cu elementele, contopirea – ușor ludică, dar alteori purtând amprenta gravității – cu stihiiile sunt dimensiuni ale viziunii lirice exprimate în regimul spontaneității și sincerității. *Persoana întâia plural* dă măsura unor trăiri jubilatice, extatice și necenzurate, ancorate într-un univers armonios, neproblematic, în care ființa lirică are capacitatea de a consuna cu ritmurile cosmice. Centrul de greutate al poemelor este însă *eul*, ce-și descoperă cu încântare și uimire conformația, asistând la miracolul propriei deveniri și exprimând euforia autocontemplării, a jocului de imagini și forme deduse din multitudinea de înfățișări a unui univers proteic. Viziunile lirice au acum o anvergură subiectivă extrem de productivă estetic și de limpede, norma poetică dominantă fiind senzorialitatea, impactul direct cu lucrurile. Exuberanța, extazul contopirii cu lumea, frenezia trăirii imediate – sunt repere ale viziunii lirice care pot fi regăsite în multe poezii ale acestui volum. Odată cu volumul *Călcâiul vulnerabil* (1966), exultanța, uimirea și mândria eului liric în fața existenței și a miracolului propriei alcătuirii se modifică într-un vector al interogației și mefienței; capacitatea de a transfera ponderea lucrurilor în imponderabilul poetic e resimțit ca un *dar* blestemat, prin care lumea nu mai e percepută în transparența ei aurorală, în concretețea ei nudă și simplă, ci prin grila mediatoare a cuvintelor, simulacre de realitate ce înlocuiesc freamătul lucrurilor cu unilaterality lor abstractizantă, grafică și sonoră. Între lumea propriu-zisă și lumea cuvintelor se naște un hiatus amenințător care traduce nici mai mult, nici mai puțin decât starea de alienare a poetei în fața unei realități ce se camuflează în verb, capătă culoarea fonemelor, nu se exprimă pe sine decât prin expunerea în camera obscură a vocabulelor, ce nu mai au, ca la romantici, vocație demiurgică, ci, dimpotrivă, sunt demistificatoare și lipsite de conținut ontologic. Se poate foarte limpede observa cum, în acest volum, exuberanța vitalistă, frenezia trăirii nemediate în mijlocul elementelor fac locul unei atitudini predominant dubitative, interogația înlocuind în mod limpede acea expresivitate a afirmării sinelui și a acordului acestuia cu lumea. Cuvântul e aici un topos privilegiat; această efigie a lumii și a celui care îl rostește – cuvântul – impur și neîmplinit, simulacru de real și dovadă a imposturii limbajului care trădează lumea, neputând să o reprezinte fără rest, cuvântul, așadar, e purtătorul unui mesaj insuficient, care nu

izbutește să extragă din potențialitățile gândului maximumul de semnificație. Cuvântul instituie un fel de neant retoric, el goleşte realitatea de substanță, conferindu-i doar o imagine aparentă, lipsită de sens esențial, de un conținut autentic. Rostirea poetică este, ea însăși, asemeni unui blestem ce prefăce lucrurile în cuvinte, lumea în silabe inconsistente, obiectul autentic într-o simplă mască, ce-i camuflează autenticitatea; realitatea devine, astfel, pauperă, se convenționalizează, se transformă în simplu semnificant, iar între *referent* și *semn* se sapă un abis.

O temă privilegiată a poeziei Anei Blandiana e, cum au observat unii critici (între ei, Al. Cistelean), tema *candorii* percepută în multiple modulații și forme; mai întâi, în volumul de debut, candoarea era o stare privilegiată, de maximă frenezie în fața frumuseții lucrurilor și în fața propriului sine ce repudiază urâtul, macularea, ignobilul. Cadrul poemelor de început modelează, așadar, un lirism al purității și fragilității ființei, o poetică a deschiderii necenzurate, uimite spre lume, alcătuiind o postură discretă a versului, cu desen limpede și muzicalitate surdinizată, cultivând semitonul și nuanța. Există, aici, la nivelul strict morfologic al poemului, o anume paradoxală contrazicere între conținutul de trăiri și emoții și expresia lirică prin care aceste afecte sunt decantate, un contrast mai mult sau mai puțin evident între exultanța senzorială ce prinde ființa în aceste poeme și forma vagă, delicată a imaginilor, alura, străvezie aproape, fragedă a versului. Poeta resimte, de-acum, viețuirea nu ca eliberare de energii adolescente, ca tulburător elan vitalist, ci, tot mai mult, ca presimțire a unei traume nedesluite, ca figurare a vinovăției și impurității. Presimțirea unui univers supus maculării și legilor nedrepte ale degradării – morale și fizice – e însoțită de o foarte acută conștiință a limitelor proprii, de o perpetuă indecizie, tradusă în neputința de a alege între pur și impur, între, vorba poetei, „cirezi” și „lotuși”. De la senzualitate și candoare până la dinamica interogației problematizante, lirica Anei Blandiana străbate drumul de la utopiile adolescente, de la trăirea frustă a lumii, la reflecție și problematizare. Din această oscilare între inocența primordială și conștiința răului existențial derivă latura solemnă a poeziei Anei Blandiana, scrisă în registrul gravității melancolice, dar și în virtutea unui cod metafizic, prezent, în mod mai curând încifrat, în mai toate poemele de maturitate.

În volumele sale ultime, poetica Anei Blandiana depășește senzorialitatea și arhitectura exultantă a versului, întorcându-se, în regim meditativ și elegiac, asupra alcătuirii proprii și asupra locului ce revine ființei himerice într-un univers labirintic în care concretețea se preschimbă în iluzie, iar visul capătă toate aparențele realului, constituindu-se chiar ca un generator de lumi *posibile*, de ființe visate de altele, care, la rândul lor, sunt plăsmu-

ite printr-o arhitectură a oniricului, în fond o încercare de regăsire a unui paradis atemporal și a-cosmic, în care increatul ni se înfățișează sub forma unui joc de oglinzi fantomatic și spectral, ce nu îngăduie ființelor decât o subzistență evanescentă, din specia grațiosului și inefabilului. Ușile realului se deschid, astfel, spre universul halucinatoriu al unui vis perpetuu schimbător, ce favorizează metamorfozele ființelor cu trupul aburos al himerei și cu imponderabilul impresiei fugitive, mereu inconstantă și iregulară. Reflecția supra propriei condiții consună cu întoarcerea, inițiativă și problematică, asupra aventurii scripturale, asupra modului în care cuvântul își asumă sensul, iar textul izbutește să-și înfrângă limitele și inhibițiile pentru a trasa chipul lumii, figura unei existențe polimorfe. Departate de a zăbovi în extazele *rostirii*, poeta resimte „cerneala” ca însemn malefic, ca vină, în măsura în care ea e incapabilă să transcrie subteranele sufletului, subtextul realului, oprindu-se la „text”, la simplele aparențe. O altă temă predilectă a poeziei Anei Blandiana e cea a bucolicului, topos configurat în imagini de o extremă transparență, în care grația scriiturii se învecinează cu ponderea teluricului, a spațiului transcris în tușe ușoare; nu e vorba, aici, atât de un desen pregnant, cu linii decise și precise și cu contururi nete, desăvârșite, cât, mai curând, de o poetică a sugestiei, de tentă impresionistă, în care preeminența aparține vagului, nuanței și semitonului, conjugate cu o percepție a infinitezimalului încorporat cu subtilitate în pânzele freatice ale poemului. E un bucolism cu totul aparte, în care senzația ori percepția traduse liric au o incontestabilă aură meditativă, întorcându-se cu o inefabilă foame de claritate și transparență asupra lor înseși, vădind, în acest fel, certe dispoziții autoreflexive. Alteori, în desenul fragil al peisajului, adesea având acuratețea și simplitatea austeră a stampelor japoneze, se regăsește aceeași obsesie a vieții și a morții, indisolubile stări ale unui univers impalpabil în esențele lui, un univers în care aparențele nu au alt rost decât acela de a învălui / dezvălui un înțeles obscur, pe care ființa caută zadarnic să-l descifreze. Taina vieții și a morții, a tristeții premonitorii și a jubilației vitaliste sunt gravate în peniță delicată, dar nu mai puțin decisă, în cele mai multe aspecte ale realului, în care rămân camuflate marile întrebări ale existenței, o dialectică a contrariilor ineluctabile. Volumul *Arhitectura valurilor* este, cum arată poeta într-o însemnare preliminară, „oglindea unei stări de spirit în care exasperarea și umilința, mânia și disperarea, rușinea și revolta se topeau în sentimentul iminenței sfârșitului ca unică alternativă a tot atât de improbabilei salvări”. În versurile din această carte intransigența morală redevine norma ce prezidează viziunile lirice, atmosfera poemelor fiind una apocaliptică, de surpare a lumilor, de aneantizare a ființei și de alienare a conștiinței ce nu mai întrevede nicio speranță în prezent ori în viitor. Sentimentul abrutizării reiese din viziunea grotescă a „zeului ro-



zător”, a celui „Apolo al gunoaielor” sau a „viermilor călători”, paradigme ale unei lumi agonice, ale unei Istории declinante și delirante, în care statuile sunt „minciuni”, iar împărații domnesc doar o clipă.

## POEZIA CA ETHOS AL FIINȚEI

Tema etică, a responsabilității și angajării în mecanismul existenței este recurentă în lirica Anei Blandiana. Poeta resimte, cu neostoită durere, neputința de a discerne limitele binelui și ale răului, de a decanta cu suficiență rigoare valorile morale, de a desluși acea frontieră instabilă, părelnică, ce desparte extremele morale. Din această suferință expusă cu limpezime în versuri melancolic-austere renaște intransigența gnoseologică și ontologică a poetei, rezumând o concepție a culorilor nete, a formelor lipsite de echivoc, a valorilor inviolabile și ferme; dinamica imaginilor poetice e fundamentată pe tensiunea antinomică dintre cognoscibil și incognoscibil, dintre gând și cuvânt, dintre increat și creat, toate aceste opoziții exprimând, desigur, nevoia de clarificare a noțiunilor etice, de transpunere a voinței morale în realitatea *opțiunii* materializate fără echivoc. Timpul, revărsarea de nestăvilit a clipelor și desfigurarea pe care acestea o provoacă asupra ființei – e un alt topos figurat în această carte. Ana Blandiana expune, cu extremă pregnanță și claritate, modul în care timpul își așază amprenta asupra conștiinței, alterând personalitatea umană și instaurând jocul dintre identitate și nonidentitate. Trecutul e, pentru eul liric, cel care modifică prezentul, iar ființa constată că este incapabilă să-și regăsească rădăcinile, „urmele” trecerii sale prin lume. Universul, existența, așezate sub emblema trecutului, au toate aparențele unui „alfabet” cu semne ale căror sensuri s-au pierdut, au dispărut pentru totdeauna. În fața timpului, omul e incapabil să găsească răspunsuri la întrebările pe care universul i le pune, își mărturisește neputința de a descifra într-o „lectură” autentică, nefalsificatoare a semnelor tainice, ascunse ale unui univers supus metamorfozelor perpetue și degradării datorate lui Chronos. Sub presiunea scepticismului, încântarea se transformă în „des-cântare”, iar mirajul și vraja existenței în deziluzie, în timp ce privirea ce zăbovea, cu o anumită candoare și perplexitate, asupra lucrurilor își asumă acum riscul interogației și pasiunea lucidă a reculului în îndoială și incertitudine. Absența comuniunii cu elementele, a legăturii organice cu universul e resimțită ca o vină a subiectului liric ce a pierdut „cheia” înțelesurilor enigmatice ale cosmosului, nemaiizbutind să-și asume existența ca pe un tot organic, în care ființa să se poată integra, să-și afle măcar seninătatea și echilibrul. Luciditatea, forța alienantă a gândului, retransărea afectelor în disoluția interogației fără un răspuns limpede – sunt factorii care generează această conștiință a păcatului, a vinii

pierderii legăturilor cu lumea, a „solidarității” cu stihialul. Trăirile poetei se volatilizează acum tot mai mult, pasiunile își estompează conturul, dinamismul afectiv capătă un fel de lentoare, clipele fugitive sunt transcrise într-un soi de ralenti ce le mărește intensitatea, încremenindu-le la modul eleat într-un fel de atemporalitate care favorizează *somnolența* încercată de eul liric ca o stare de regresie *ad uterum*, de întoarcere în domeniul virtual al increatului, în care substanța – pentru a vorbi în termeni aristotelici – nu primise încă formă, nu-și definise încă desenul unui contur lămurit. Agresivitatea unei lumi a obiectelor a cărei „normă” e anomia conduce spre această căutare a somnului, a „nenașterii”, spre această retranshare într-o interioritate ce se dovedește, de fapt, a fi o identitate cu cosmosul. Disoluția eului conduce însă la o criză – de comunicare și de înțelegere –, dar și la o încercare de regăsire a rădăcinilor „biologice” ale propriei ființe, printr-un soi de anamneză a figurii, oarecum arhetipale, mitice, a Tatălui.

Starea ființei pătrunsă de fiorul unui „panerotism molcom” (Octavian Soviany) oscilează între fluiditatea acvaticului și stabilitatea agrestă a teluricului, între voința de fixare a unei fizionomii și identități proprii și neputința de a-și *alege* propria viață, propriul chip, în condițiile în care mecanismul tulburător de complex al universului e supus unui determinism orb, unui hazard implacabil. Imposibilitatea opțiunii își găsește expresie în poemul *Martorii*, spectacol al aporiilor morale, al metamorfozelor continue, lipsite de înțeles și de logică, al încarcerării ființei într-o formă *dată*, predestinată de un hazard orb, necruțător. S-ar părea că *bellum omnium contra omnes* este deviza acestui univers neliniștit, multiform și nediferențiat, în care legea supremă e alcătuită din substituție, devorare, abolire a individualităților, ștergere a contururilor personalizante și în care ființele și animalele sunt sortite să fie și să moară într-un ritm frenetic. *Ochiul* devine, în acest poem, instrumentul privilegiat al cunoașterii apolinice, însetată de forma armonioasă, încheiată în sine, dar și o „fereastră” spre polimorfismul universului, în care se conciliază elementaritatea exterioară și dinamica lăuntrului. În opoziție cu spasmele fiziologice ale corporalității, cu fervoarea instinctuală a trupului, *ochiul* ipostaziaza universul, e generatorul unor viziuni dominate de echilibru și statornicie, ce determină forma lucrurilor cu strictă acuratețe și infinite nuanțări, degajând suprafețe și contururi din multitudinea de înfățișări ale universului. Vederea însăși primește accente morale: „Mai vinovați decât cei priviți / Sunt doar cei ce privesc, / Martorul care nu împiedică crima, / Atent s-o descrie, / Scuzându-se «Nu pot să fac / Două lucruri în același timp»/ Sau «Portretul victimei, îngeresc, / E mai important decât viața ei / Pământească»”.

Se poate constata că poetica Anei Blandiana depășește senzorialitatea și arhitectura exultantă a versului, întorcându-se, în regim meditativ și elegiac, asupra alcătuirii proprii și asupra locului ce revine ființei himerice într-un univers labirintic, în care concretețea se preschimbă în iluzie, iar visul capătă toate aparențele realului, constituindu-se chiar ca un generator de lumi *posibile*, de ființe visate de altele, care, la rândul lor, sunt plătuite printr-o arhitectură a oniricului, în fond o încercare de regăsire a unui paradis atemporal și a-cosmic, în care increatul ni se înfățișează sub forma unui joc de oglinzi fantomatic și spectral, ce nu îngăduie ființelor decât o subzistență evanescentă, din specia grațiosului și inefabilului. Ușile realului se deschid, astfel, spre universul halucinatoriu al unui vis perpetuu schimbător, ce favorizează metamorfozele ființelor cu trupul aburos al himerei și cu imponderabilul impresiei fugitive. În acest poem, dar și în altele de aceeași speță, lumea, cu toate cele ale ei, este plămădită din substanța efemeră și alterabilă a visului de către un demiurg somnolent și capricios, ce scoate din latența universală, din „caierul” de lumi *posibile*, forme instabile, hipnotice; imaginile adormirii, ale somnului sau ale curgerii, ale „somnului din somn”, văzut ca reflectare a sinelui himeric în propriul său vis – sunt recurente. Visul, reveria, somnul, expresiile trecerii dintr-o lume într-alta conduc la configurarea unui univers „de-realizat”, în care visul și lumea concretă se găsesc sub tutela aceleiași imperioase nevoi de trecere a „vămiilor”, într-o luminozitate difuză, într-un orizont înfiorat de presentimentul stingerii. Nu cuvântul este, în viziunea poetei, cel căutat, mai degrabă reflexul metafizic al acestuia, umbra lui de taină și de înfiorare, de sugestie și agonie grațios ritualizată. Între elanul vizionar ori percepția sentimentală și tonusul livresc se sapă astfel un hiatus pe care versurile Anei Blandiana caută să-l estompeze, fie și doar prin preluarea propriului text ca pretext al scriiturii sale, prin vizualizarea intensă a imaginilor scripturalității, prin autoreflexivitate și autoreferențialitate, cu alte cuvinte. Cerneala – asimilată „vânătorului noroi” – atrage după sine imagini ale hăului, ale neantului în care ființa se afundă, ca într-un coșmar alcătuit dintr-o arhitectură infernală, animat de reprezentări cvasiteratologice, chiar dacă având toate datele himericului imponderabil și translucid.

Toposul *numelui*, acela care desemnează, printr-un semnificant adesea alienant, un trup, o viață, un destin, e legat de tema identității, a căutării neîncetate, neobosite de sine, pe care poezia Anei Blandiana a reluat-o în numeroase variante, modulații și ipostaze. Într-o lume supusă tuturor determinismelor, relativizărilor și convulsiilor, într-un univers ce-și schimbă înfățișările într-un ritm frenetic, deconcertant, fervoarea căutării propriului eu are o hotărâtă și semnificativă turnură etică și vizionară. Numele e, astfel, o realitate lingvistică claustrantă, ce înstrăinează și nu conferă sens, ci, dim-

potrivă, închide ființa într-un contur utopic, atipic și procustian, făcând-o de neînțeles și reducându-i inițiativele la minimum. Numele provoacă, de asemenea, o criză de cunoaștere, prin arbitraritatea lui, conturând un adevărat cerc infernal, din ale cărui bolgii ființa caută să scape, încercând să-și regăsească adevăratul strai lingvistic; această căutare, acest periplu printre elementele universului se rezolvă doar în imperiul volatil și misterios al somniei, în domeniul fluctuant al *visului*, care favorizează pătrunderea în ținutul extatic, paradisiac al arhetipurilor, al „mumelor” goetheene, singurul în care întâlnirea ființei cu propria ei esență este posibilă și, în același timp, benefică. Dramatismul căutării pare a se rezolva astfel în împăcarea cu sine, dinamica periplului inițiativ printre aparențele lumii se destinde într-o beatitudine posibilă, virtuală, chiar dacă efectul de misteriozitate nu încetează să-și facă simțită prezența, dominând arhitectura viziunii poetice. Martorii devin astfel adevărații vinovați: „Vinovați nu pot să fie / Doar unul, doar doi sau doar trei, / Când armate de martori privesc / Și așteaptă să se sfârșească, / De bătrânețe să moară călăul, / Și victima a doua oară, de uitare, / Să se sfârșească de la sine răul / Cum se sfârșește pur și simplu un tunel... / Stăm spulberați / De propria-ne-ntrebare / ca de-o spânzurătoare / Un drapel”. Sentimentul abrutizării reiese din viziunea grotescă a „zeului rozător”, a celui „Apolo al gunoaielor” sau a „viermilor călători”, paradigme ale unei lumi agonice, ale unei Istории declinante și delirante, în care statuile sunt „minciuni”, iar împărații domnesc doar o clipă, o lume a vinovăției colective, a martorilor muți și deci mincinoși („În van, răspunde timpul, așteptați: / La judecata marilor coșmare / Și martorii sunt vinovați”). Nu lipsesc, din aceste versuri care desemnează o lume cu palori agonice, cu dimensiuni apocaliptice care trezesc disperarea, nici unele imagini care sugerează sentimentul încrederii în salvare, în valorile morale ale libertății și demnității umane, când lumea își va recăpăta chipul ei autentic, iar normele etice nu vor mai fi desfigurate, încălcate de bunul-plac al cuiva.

Volumul *A treia taină* din 1969 nu e, poate, cum crede Eugen Simion, atât o „întoarcere la starea de puritate a copilăriei”, cât o evoluție în ordinea cunoașterii. Începând cu această carte, Ana Blandiana părăsește fragmentarismul viziunii și solipsismul pur prezente în primele volume, în favoarea unei cunoașteri globale, ce făcea apel la structura universală. Eul liric e, și aici, congener cu fețele universului, își trădează analogii și echivalențe stupefiate cu ființa care se regăsește, nu fără un anumit orgoliu, în toate ipostazele devenirii, expunându-se unui adevărat blestem ce-i determină reacțiile și trăirile numai în funcție de raporturile cu *celălalt*, cu non-eul. În acest fel, ca să ia cunoștință de sine, ca să se adâncească în propriul suflet ori ca să-și asume o identitate autentificată de girul unor afecte sincere, poeta are de recuperat legăturile tainice – dar nu mai puțin tiranice – cu

universul, un univers ce poartă amprenta apăsată a propriului ei chip și în care prezența misterioasă a elementelor nu face nimic altceva decât să-i confirme propria prezență în lume; suntem departe, aici, de metoda sinesteziei, mai curând avem a face cu o trăire empatică, profundă a lumii, cu o reacție limpede, incontestabilă, de identificare a sinelui cu elementele. Ana Blandiana întreprinde aici un fel de cunoaștere-trăire prin empatie, văzând, pretutindeni, propriul ei chip și, invers, proiectându-și propriul suflet în proteismul universului.

O astfel de atitudine este prezentă și în poezia *Cântec*, meditație melancolică pe tema trecerii („Lasă-mi, toamnă, pomii verzi, / Uite, ochii mei ți-i dau. / Ieri spre seară-n vântul galben / Arborii-n genunchi plâneau. // Lasă-mi, toamnă, cerul lin. / Fulgeră-mi pe frunte mie. / Astă noapte zarea-n iarbă / Încerca să se sfâșie”). O temă predilectă a poeziei Anei Blandiana e cea a bucolicului, topos configurat în imagini de o extremă transparență, în care grația scriiturii se învecinează cu ponderea teluricului, a spațiului transcris în tușe ușoare; nu e vorba, aici, atât de un desen pregnant, cu linii decise și precise și cu contururi nete, desăvârșite, cât, mai curând, de o poetică a sugestiei, de tentă impresionistă, în care preeminența aparține vagului, nuanței și semitonului, conjugate cu o percepție a infinitezimalului încorporat cu subtilitate în pânzele freatice ale poemului. E un bucolism cu totul aparte, în care senzația ori percepția traduse liric au o incontestabilă aură meditativă, întorcându-se cu o inefabilă foame de claritate și transparență asupra lor înseși, vădind, în acest fel, certe dispoziții autoreflexive. Culorile, formele, aromele și sunetele ce dau contur acestor peisaje bucolice au aromele timpului ori accentele fluide ale gândului ce se rostește pe sine rostuind spațiul și timpul evocate cu melancolică feroare: „Lasă, toamnă,-n aer păsări, / Pașii mei alungă-mi-i. / Dimineața bolta scurse / Urlete de ciocârlii. // Lasă-mi, toamnă, iarba, lasă-mi / Fructele și lasă / Urșii neadormiți, berzele neduse, / Ora luminoasă. // Lasă-mi, toamnă, ziua, nu mai / Plânge-n soare fum. / Înserează-mă pe mine, / Mă-nserez oricum”. Alteori, în desenul fragil al peisajului, adesea având acuratețea și simplitatea austeră a stampelor japoneze, se regăsește aceeași obsesie a vieții și a morții, indisolubile stări ale unui univers impalpabil în esențele lui, un univers în care aparențele nu au alt rost decât acela de a învălui / dezvălui un înțeles obscur, pe care ființa caută zadarnic să-l descifreze. Taina vieții și a morții, a tristeții premonitorii și a jubilației vitaliste sunt gravate în peniță delicată, dar nu mai puțin decisă, în cele mai multe aspecte ale realului, în care rămân camuflate marile întrebări ale existenței, o dialectică a contrariilor ineluctabile.

În ansamblul ei, creația Anei Blandiana este documentul – alcătuit din fervori și neliniști – al unei conștiințe care și-a asumat, în deplin exercițiu al lucidității și exigenței morale, propriul destin și orizontul misterului, convulsiile unei istorii delirante și aporiile unui timp declinant. Scrisul și meditația asupra scrisului se conjugă, astfel, cu radiografia realului empiric, după cum ritualul rostirii nu este altceva decât „rostuire”, încarnare a propriului destin. Morala subiacentă a creațiilor, simbolurile antinomice ale treziei și somnului, bucolicul încadrat de fior metafizic, semnele trecerii și ale timpului devastator, expresionismul discret, învăluitorul și melancolicul contur meditativ pe care îl primesc imaginile și tablourile poetice, fantasticul de extracție onirică și simbolistica transparentă sau mai puțin vizibilă sunt câteva dintre dominantele creației Anei Blandiana. Omul și opera sunt de nedisociați; intransigența etică și acuitatea observației se nasc dintr-o disponibilitate extremă la frumusețile și contradicțiile socialului ori ale universului. Scriitorul și-a însoțit cu consecvență „umbra”, după cum omul „de dincolo de operă” ne-a făcut martori ai unei moralități exemplare, ireproșabile.

## BIBLIOGRAFIE CRITICĂ SELECTIVĂ

1. Iulian Boldea, *Ana Blandiana*, Editura Aula, Brașov, 2000.
2. Al. Cistelean, *Poezie și livresc*, Editura Cartea Românească, București, 1987.
3. Gheorghe Grigurcu, *Existența poeziei*, Editura Cartea Românească, București, 1986.
4. Nicolae Manolescu, *Literatura română postbelică*, Editura Aula, Brașov, 2001.
5. Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008.
6. Marian Papahagi, *Cumpănă și semn*, Editura Cartea Românească, București, 1990.
7. Ion Pop, *Pagini transparente*, Editura Dacia, Cluj, 1997.
9. Eugen Simion, *Scriitori români de azi*, I, Editura Cartea Românească, București, 1978.

**Theodor VICTOR TELEUCĂ  
CODREANU ȘI EMINESCU**

Neîndoielnic, eminescianismul este dimensiunea fundamentală a culturii românești, ca dovadă a *centralității canonice* a poetului în literatura națională. Până și cei declarați „detractori” ai lui Eminescu sunt, în felul lor, niște „eminescieni”, unii rămași în cultură numai fiindcă s-au războit, la un moment dat, cu Eminescu, fie și pentru că nu l-au citit. Suficient să dau exemplul arhicunoscut al lui Alexandru Grama. Eugeniu Speranția spunea, pe la începutul secolului trecut, că *acela în care Eminescu n-a pus nimic ori nu este cult, ori nu este român*. A doua parte a afirmației este ea însăși amendabilă, fiindcă există destui străini în care Eminescu a pus suficient de mult.

Tabloul schițat aici este cu atât mai valabil pentru literatura română din Basarabia. Generația lui Grigore Vieru a renăscut prin Eminescu, un ecou și o mărturie emblematică fiind celebra poezie *Legământ*, scrisă cam în aceeași vreme cu *Trebuiau să poarte un nume*, de Marin Sorescu. Altminteri, nu numai bogăția exegezei eminesciene impresionează, în cultura noastră, ci și numeroasele texte poetice care i-au fost dedicate poetului. Unul dintre aceste poeme a ieșit la iveală zilele trecute, aparținând, în postumitate, lui Victor Teleucă (1933-2002), un strălucit reprezentant al generației '60. Este vorba de un poem în proză rimată și ritmată, scris în 1988, dăruit acum publicului cititor de către Mariana și Dumitru Gabura, respectiv, fiica și ginerele scriitorului. Poemul a apărut în două ipostaze editoriale: în volumul omagial *Victor Teleucă – un heraclitean transmodern* (Editura Universul, Chișinău, 2010) și într-o ediție ilustrată, consonant, cu picturile lui Ion Daghî, la aceeași editură. Titlul: *Răsărit de Luceafăr*.

Cei care au citit până acum poemul s-au arătat impresionați de forța expresivă a acestui *Răsărit de Luceafăr*. Cu siguranță, va trece, de-acum încolo, printre cele mai frumoase poezii inspirate de geniul eminescian. De aceea, te întrebi de ce a ezitat Victor Teleucă s-o încredințeze tiparului vreme de paisprezece ani, cât a mai viețuit printre noi, de la data scrierii. Putea foarte bine să apară în 1989, la centenarul morții, sau în 2000, la 150 de ani de la naștere. Sau oricând. Victor Teleucă a preferat să rămână un scriitor de ser-tar, cu o foarte bogată parte a operei, cum au dovedit-o volumele postume *Ninge la o margine de existență* (2002), poemul dramatic *Decebal* (2003) și *Improvizația nisipului* (2006). Nu a ținut niciodată să-și afișeze cu ostentație valoarea și faptul că a fost redactor-șef la câteva publicații importante, pe care le-a onorat cu profesionalism, determinându-l, probabil, să intre într-o tăcere frustrantă, pentru moment, dar care s-a dovedit a fi benefică în perspectiva timpului.

Victor Teleucă nu se află la primul text poetic închinat lui Eminescu. Un poem mai vechi, intitulat chiar *Eminescu*, a fost inclus în volumul *Momentul inimii* (1974). Interesant că unele imagini de-acolo anticipă *Răsăritul de Luceafăr* din 1988, începând chiar cu imaginea „răsăritului” din „vremi” și din „furtună”: „Vreme trece, vreme vine. / Răsărea din vremi poetul / ca un fulger din furtună, / căutând pe nu știu cine...”. E și ceva din tentația soresciană a reconstituirii universului eminescian, cu „un glas adânc de codru / ce nu-ncape sub un tei”, foșnind „în tremurare / printr-o frunză, / printr-un dor, / căutând asemănare / prin frământul tuturor” etc. Intertextualitatea eminesciană străbate și mai târziu în titluri ca „Poezie – sărăcie” (*Ninge la o margine de existență*). Tot în *Momentul inimii*, ciclul *Cuget de izvor bogat* stă sub semnul lui Eminescu, văzut, alături de Ștefan cel Mare, între „mândrii noștri voievozi”. Heraclitean, cum s-a autodefini-t, universul lui Victor Teleucă ființează ca *foc*. Iar *axa de foc* a lumii românești nu poate fi decât autorul *Luceafărului*: „Eminescu este stâlpul de foc ce ne duce prin pustiul arid spre propria noastră cunoaștere, imaginara Țară a Făgăduinței”. Cuvinte alese de editori drept moto al ediției ilustrate *Răsărit de Luceafăr*.

Poemul este un veritabil tur de forță dionisiac, cu involburări expresionist-plutonice, într-o retorică evocând marile expansiuni eminesciene din *Memento mori*, deasupra cărora plutește seninătatea luminii luciferice. Excepțională este energia din adâncuri de codri și din mări în atingere cu gerul cerului, din care se naște un nou univers, cel eminescian al simbolurilor naționale (*bourul voievodal*, bunăoară) peste care obläduiește Demiurgul, oglindit în arheii focalizați în *hyper-eon*, *pe-deasupra-mergătorul*, metamorfozat liturgic, la rândul-i, din Lucifer în Luceafăr: „El simțea sub frunte gândul cum se simte prafu-n armă, mai simțea cum se revarsă arsă lumea-ntr-o alarmă până-atunci necunoscută și de care te-nfiori și-auzea cum demiurgul stă cu bezna în dispută, creșteau clopote-n alamă, cornul în



scântei de săbii și venea să-i bată-n masă tot argintul viu al mării, neștiutele corăbii, cu tristețe încărcate, ce porneau spre nicăierea aducând de nicăierea dintre flăcări foc s-aleagă și îl fremăta pădurea, clipa cât o eră-ntreagă și din șuierul de frunză, și din fluier de povești, el cu fiecare cântec se naștea atunci, firește, însă nu era întregul, erau numai emineștii cu mulțimea lor de ghiersuri și de doine și de moine care dulci și-amar răsună căutând cu tot firescul celui încercat de soartă și-ntr-o noapte de furtună frământată de lumină, ca într-un focar de lună să se-adune unul singur, botezându-l Eminescu<sup>1</sup>. Această autoplăsmuire stihinică a geniului armonic eminescian e altceva decât memorabila imagine din soresciana *Trebuiau să poarte un nume*. Limba română și stihiile cerului și pământului l-au plăsmuit pe Eminescu, nu invers. Ca și transfigurarea finală din Lucifer în Luceafăr: „din aceeași noapte plină de-adevăruri și misteruri s-a făcut mai mândră-n ceruri steaua ce-n apus de soare din adânc de bolți răsare, cea fără a ști ce-i moartea, el, pândit de Lucifer, să-i dea soartă de Luceafăr, înger răzvrătit ce vine dintr-un timp din nou născut<sup>2</sup>. Cuvântul din titlu, *răsărit*, are alte conotații decât simplul eveniment nocturn al ivirii Luceafărului pe boltă. *Răsărire* echivalează cu o *cosmogeneză* de felul celei din *Scrisoarea I*. Estet și filozof deopotrivă, Victor Teleucă vede nașterea armoniei eminesciene ca *poieză* în misterioasa cameră cu pereți de oglinzi despre care vorbește, în manuscrise, Eminescu, în care litere-sunete și cuvinte se oglindesc infinit în infinitul luminii: „raza ce se-mparte-n patru sub magia vorbei simple care sufletul ni-l umple, împletindu-ni-l cu lumea unei lumi ce el pe scut o aduce dintr-o luptă-n care graiul s-a născut și-a rămas în devenire cânt și sfânt de nemurire și timp sfânt de regăsire pentru-acest pământ ce-ncape într-un fulger de cuvânt<sup>3</sup>. *Pământul* (eminescian, desigur) care *incapă într-un fulger de cuvânt* este cea mai puternică imagine a poemului, vrednică de forța geniului eminescian. În viziunea lui Victor Teleucă, poezia, fiind *limbă singularizantă în limbajul comun*, este, la rândul-i, *stăpână a poetului* nicicum poetul *stăpân al poeziei*. Consecință inevitabilă a eminescianismului său funciar.

În caietele lui Victor Teleucă, poemul *Răsărit de Luceafăr* este urmat de niște comentarii eminesciene, redactate ceva mai târziu, dar în spiritul misterioasei puteri a cuvântului de a se oglindi infinit în sine însuși: „Dacă unul și același cuvânt rostit, citit sau ascultat devine sinonim sieși și tinde să se diversifice, căpătând noi nuanțe de umbre, semiumbre, tonuri și semitonuri, atunci cum ni se prezintă un poet atât de universal prin nesfârșirea sa ca Eminescu? Ne-am deprins să spunem că e mare, dar prin asta nu adăugăm nimic la cunoașterea lui în adânc și atunci cum să ne orientăm prin filozofiele pe care le-a pătruns și le-a interpretat ca să se cunoască pe sine însuși?<sup>4</sup>. Și întrebările continuă, cu observația că ne apărăm, prin Eminescu, „de propria ambiguitate existențială<sup>5</sup>. Ca și Svetlana Paleologu-

Matta<sup>6</sup> sau Constantin Noica<sup>7</sup>, Victor Teleucă apreciază că prin Eminescu, noi am ajuns deopotrivă la cea mai înaltă cugetare despre *ființă* și la adevărata conștiință națională. „Eminescu este conștiința noastră națională. El este o dovadă a istoriei că la acest nivel poate gândi și filozofa poporul născut și nestrămutat din jurul arcului magnetic al Carpaților și că prin națiunea sa *aici și acum* se leagă ele înde ele, *oriunde* cu *totdeauna*, dar «sub această parte a noastră de cer», cum ar spune C. Noica...”, acele „adâncuri extrase din adâncuri, amplificându-le cu o putere magică prin spațiile umbrelor și semiumbrelor, tonurilor și semitonurilor, ridicându-le mai mult să le intuim decât să le vedem, să le deslușim numai cum se deslușesc uneori vârfulurile munților plutind în neguri de argint, nu de o strălucire exterioară, ci de o strălucire interioară a spiritului spre a-l menține sănătos, precum crucea de argint preface apa în agheasmă...”<sup>8</sup>.

Eminescianismul a pătruns atât de adânc în fibra liricii lui Victor Teleucă, încât, fără a cădea nicio clipă în epigonism, el își construiește, din arheitatea gândirii poetului, pilonii de susținere ai propriului univers, „*teleucizându-l*”. Am remarcat în altă parte consonanța dintre concepția despre limbă la cei doi poeți, sintetizată de autorul *Glossei* în memorabila cugetare: „Nu noi suntem stăpânii limbii, ci limba e stăpâna noastră”. Apoi, filozofia poetică a lui Victor Teleucă dezvoltă impresionant conceptul de *încercare*, scriitorul dând una dintre cele mai adânci definiții ale vieții: *încercarea de a nu muri*, sintagmă preluată și în titlul unuia dintre valoroasele sale volume (1980). Textele lui Victor Teleucă mustesc de energia antitezelor eminesciene, de unde provine și apetența lui pentru oximoron, chiasm și alte figuri ale contradictoriului, chiar dacă uneori dă impresia că se află în primejdia de a se pierde printre sofisme, acuză care, altminteri, i s-a adus și lui Noica. În noianul de antiteze ale existenței, Noica s-a descurcat prin crearea unei alte logici, pe care a numit-o *logica lui Hermes*. Teleucă are, la rândul-i, intuiția „lirozofică” a *stării T*, a terțului ascuns (Basarab Nicolescu), pe care a identificat-o *la margine de existență*.

Antologia de la care am pornit în prezentele note reține și alte texte din manuscrisele poetului, precum și un eseu publicat în „Cultura”, la 18 ianuarie 1975 (*Ce te legeni, codrule?*). Textul din 1975 atestă cât de mult s-a apropiat Victor Teleucă de geniul eminescian, recunoscându-se ca „umbră” de eminescianism care, la rândul-i, „teleucizează” eminescianismul. Teleucă era conștient că Eminescu fusese și continua să rămână *o enigmă neexplicată*: „Eminescu a fost unul dintre marii neînțeleși ai timpului său, nu a dat niciodată prilej ca alții să-i poarte invidie, dar nu i-a putut înțelege pe cei care umblau cu monumentele din urmă. S-a îndoit întotdeauna de scrisul său. Dovadă sunt poeziile publicate abia după moarte. A lucrat asupra cuvântului ca într-o ocnă, rămânând numai cu uitarea de sine. Cât de străin i-a fost mediul în care a trăit, cât de mult ura patriotismul de cafeenea, corupția,

comoditatea politică și socială, setea de glorie coborâtă până la «protecția de fuste»<sup>9</sup> etc.

Deslușesc aici și ceva din personalitatea lui Teleucă însuși, exprimată, prin Eminescu, în plină deznaționalizare și sovietizare a Basarabiei. De recunoscut și plastica viziune a poetului basarabean asupra deșertei fugi după o glorie în care primează înălțarea propriului *eu*, lipsită de acoperirea în aur-etalon. Altminteri, în context, Victor Teleucă citează celebrele versuri din *Scrisoarea II*: „De ce nu voi pentru nume, pentru glorie să scriu? / Oare glorie să fie a vorbi într-un pustiu?”. Nici Victor Teleucă nu a căutat gloria și credea, aidoma lui Eminescu, faptul că nu *omul este măsura tuturor lucrurilor* (Protagoras), ci că *fiecare lucru își are propria măsură*. Este un enunț esențial prin care Eminescu pune capăt milenarului antropocentrism european, deschizând drum către o *nouă paradigmă antropologică* într-o Europă secularizată, care și-a pierdut, pe drumul istoriei, *hristocentrismul*. Teleucă expune anecdotic deșarta fugă după glorie e Eului. El imaginează un soi de „empireu” în care se găsesc nu statui, ci doar *postamente*. Scriitorii lacomi de glorie se reped să urce nu pe postamentul care li se potrivește după propria *măsură*, ci caută să se urce pe cele mai *înalte*. Se dovedește însă că bătrânul Cronos tocmai pe cele mai înalte le surpă și le prăbușește. Spre cinstea lui, Victor Teleucă s-a îndoit adesea de trăinicia propriilor versuri, ca și Eminescu, cel care a lăsat nepublicate comori extraordinare. Așa se explică de ce Teleucă a intrat în *tăcere* ani buni, lăsând în manuscrise opere de valoare precum *Improvizația nisipului*. Știa că poetul trebuie să se „legene” *fără ploaie, fără vânt*, precum codrul eminescian din poemul-laimotiv al eseului din „Cultura”. Teleucă surprinde extraordinara capacitate eminesciană a nuanțării timpurilor verbale, în *Ce te legeni...*: „Tot secretul nemuririi poetului este că a trăit la fel de intens toate cele trei timpuri ale indicativului. Opera sa seamănă cu o piramidă miraculoasă înălțată pentru Măria Sa Dorul. A te minuna de înălțimea piramidei e prea puțin. E nevoie să pătrunzi în ea și, cu flacăra pâlpâindă a dorului, să cauți frumusețile nebănuite, care apar la fiecă lectură nouă. În creația eminesciană e răscrucea de drumuri, unde chintesența creației populare se întâlnește cu culturile lumii. Poetul a luat obișnuitul, l-a înveșmântat în cuvinte și i-a comunicat încărcătura cosmică a dorului”<sup>10</sup>.

În acest pasaj, sunt două cuvinte-cheie care atestă că, vorbind despre Eminescu, Victor Teleucă grăiește și despre propriul univers: *răscruce* și *piramidă*. *Răscruce* și-a intitulat volumul de debut din 1958, pentru ca, după o lungă tăcere editorială, să-și publice singura carte cu alfabet românesc, din timpul vieții, *Piramida singurătății* (2000), carte care deschide ultima etapă, și cea mai importantă, a creației sale. Altminteri, poetul recunoaște (într-un alt fragment inedit, comentariu fără titlu la cuvântul eminescian *vreme*) că fiorul emoției poetice i l-a dat, din copilărie, pentru tot restul vieții, Eminescu: „Din copilărie Eminescu m-a învățat calea emoției, să

surprind, să pot gusta vremea, de fapt, ar trebui să *gust vreme* și nu *vremea*, adevărată este *vreme*, forma nehotărâtă. În această formă simțim trecerea acestei vremi, deoarece ea nu ne aparține, căci, dacă ne-ar aparține, ar fi *vremea*, forma hotărâtă și terminată, devenită perfect compus. «Vreme» nu se tratează la plural, ea este ca un ceva care trece și în același timp vine. Un exemplu vorbitor în această privință este *Glossă*, acolo îl găsim pe Eminescu în fața unui fenomen spectacular de trecere-venire – «Când cu zgomote deșarte, / Vreme trece, vreme vine». Prima dată când am citit *Glossă*, am avut impresia că am găsit două greșeli de corectură, apoi am citit încă o dată și în altă ediție și am găsit același lucru, creându-se o situație din care nu se poate ieși, nici intra, deoarece suntem la «vreme»<sup>11</sup>.

De fapt, ceea ce face aici Teleucă, în comentariul său aproape nicasian, este să reconfirme lectura sa „*arheală*” din Eminescu, în spiritul celor mai pătrunzători cunoscători ai poetului național. Cum se vede, ca și în cazul conceptelor de *limbă* sau de *adevăr*, Victor Teleucă a înțeles că *nu noi suntem stăpânii vremii, ci vremea ne ia în stăpânire*. Aceasta e distincția subtilă dintre forma articulată și cea nearticulată a cuvântului *vreme*, la Eminescu. Identificabilă și în formele *lună-luna* (în *Peste vârfuri*, de exemplu: *Peste vârfuri trece lună*). Sau, mai departe, în altă interpretare subtilă, aceea a *plopilor care totdeauna sunt fără soț*. Asta se întâmplă în alt eseu, din 2001, intitulat *Problema plopilor „fără soț”*<sup>12</sup>.

Suficient cred, fără a mai apela și la alte pasaje eseistice din volumele de versuri, spre a demonstra temeinicia eminescianismului structural, *neepigonic*, al lui Victor Teleucă.

## NOTE

<sup>1</sup> Victor Teleucă, *Răsărit de Luceafăr*, Editura Universul, Chișinău, 2010, p. 9.

<sup>2</sup> *Ibidem*, p. 15.

<sup>3</sup> *Ibidem*, p. 17.

<sup>4</sup> Victor Teleucă – *un heraclitean transmodern*, antologie, tabel cronologic și ilustrații de Dumitru și Mariana Gabura, Editura Universul, Chișinău, 2010, p. 263.

<sup>5</sup> *Ibidem*, p. 264.

<sup>6</sup> Svetlana Paleologu-Matta, *Eminescu și abisul ontologic*, Editura Nord, Aarhus, Danemarca, 1988.

<sup>7</sup> Constantin Noica, *Introducere în miracolul eminescian*, Editura Humanitas, București, 1992.

<sup>8</sup> Victor Teleucă – *un heraclitean transmodern*, p. 264-265.

<sup>9</sup> *Ibidem*, p. 266-257.

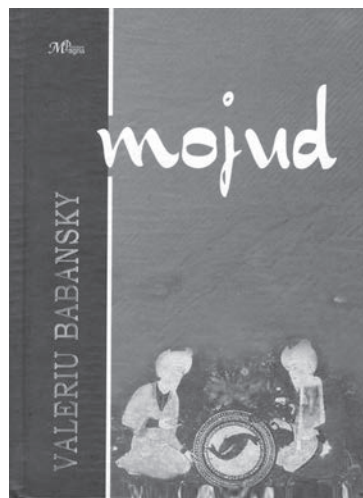
<sup>10</sup> *Ibidem*, p. 268.

<sup>11</sup> *Ibidem*, p.268-269.

<sup>12</sup> *Ibidem*, p. 270-273.

**Mircea V. CIOBANU** **UN ROMAN...**  
**„ECUMENIC”**

Valeriu Babansky ar fi împlinit, în toamnă, 65 de ani. Figură oarecum aparte, oarecum retrasă (scriitorii noștri sunt, în cvasitotalitatea lor, „oameni publici”), în peisajul prozei basarabene a fost unul dintre nuveliștii și romancierii de vocație ai generației sale. O moarte nu poate fi oportună sau adecvată, dar



Valeriu Babansky a trecut în neființă după ce și-a încheiat și a predat editurii ultimul roman (*Mojud*, Editura Princeps, 2009), un text de referință pentru el, ca gest, ca fapt, ce indică asupra a ceea ce se cheamă *destin împlinit*. Nu este, așadar, cazul clasic, de „roman postum”. Doar că autorul nu a reușit să-l vadă scos de sub tipar. Grație editorului său, Ioan Mânăscuță, romanul ajunge, în timp util, în mâna cititorului.

Este un „proiect ambițios”, cum s-ar zice în limbajul clișeizat actual. O panoramă vastă și o succesiune de istorii care acoperă sute de ani, o biblie romanțată ecumenică prin definiție, o parabolă amplă, în cursivitatea explicativă „clasică”, dar scrisă în „studiositatea” frazei moderne, de sorginte marqueziană.

În una din *povestile filozofice* adunate de scriitorul (și actorul) Jean-Claude Carrière se relatează isto-

ria unui funcționar arab de la „Biroul de Măsuri și Greutăți”. Într-o zi, în grădina acestuia apare „Khidr, călăuza tainică a sufiștilor”, care-i spune (îi poruncește): „Lasă-ți lucrul. Vino să mă cauți peste trei zile pe malul râului”.

*În ziua cu pricina, s-a dus pe malul râului și s-a întâlnit cu duhul lui Khidr, care i-a spus: „Sfășie-ți veșmintele și aruncă-te în apă”. Mojud a făcut întocmai fără să crâcnească. Cum știa să înoate, nu s-a înecat. Un pescar care trecea cu barca pe râu l-a săltat în barcă și i-a spus: „Ți-ai pierdut cumva mințile? Ce vrei să faci?”.*

*„Nu prea știu”, a răspuns Mojud. Așa că a rămas pe lângă pescar care l-a învățat să scrie, să citească și l-a ajutat la treabă. Așa au trecut câteva luni. Duhul lui Khidr s-a ivit din nou lângă patul lui Mojud și i-a spus: „Scoală-te și pleacă”.*

*Mojud a părăsit pe dată coliba sârmană a pescarului și a mers până ce a ajuns la un drum mare. Când se crăpa de ziuă s-a întâlnit cu un țăran care se îndrepta spre piață călare pe un măgar. Țăranul i-a spus: „Dacă vrei ceva de lucru, vino cu mine, am nevoie de un ajutor”. Mojud l-a urmat fără să șovăie și a lucrat alături de el vreme de aproape doi ani. A învățat o mulțime de lucruri despre pământ și despre roadele lui. Într-o după-amiază, pe când făcea niște baloturi de lână, i s-a arătat din nou Khidr care i-a spus: „Lasă-ți treaba, du-te la Mossul și cumpără-ți cu banii pe care i-ai strâns o prăvălie de piei”. Mojud a făcut întocmai. Vreme de trei ani s-a îndeletnicit la Mossul cu negoțul de piei. Strânsese o avere frumoasă și se gândea să-și cumpere o casă, când a venit din nou Khidr și i-a spus: „Ia-ți banii și cumpără o băcănie în Samarkand”. Mojud a părăsit de îndată orașul și s-a dus la Samarkand unde a deschis o băcănie. Atunci a început să dea primele semne de cucernicie. Vedea de bolnavi, îi ajuta pe nevoiași. Pătrundea din ce în ce mai adânc în tainele necuprinse ale lumii. Veneau la el derviși și poeți și-l întrebau: „Cine ți-a fost învățător? Cine ți-a arătat calea?”.*

*„Greu de spus”, răspundea Mojud.*

Legenda continuă cu... un serial de întrebări și nedumeriri ale celor care îl cunoșteau și se încheie, în principiu, la fel de enigmatic: nimeni nu putea pricepe care era în viața lui Mojud locul lumii nevăzute, lumea care se strecoară tainic în toate cele și care face lucrurile de neînțeles. „Credem că știm de unde vin întâmplările, își spunea Mojud, fiecare se laudă că știe de ce anume se petrec lucrurile așa cum se petrec, dar nimeni nu vede că suntem în puterea unei lumi nevăzute care ne mână să facem ceea ce facem”.

Mojud s-a stins la Samarkand, unde dobândise o faimă ciudată, după ce le spusese tuturor doar atât: „Am făcut asta și nimic mai mult”.

După moartea sa, biografii i-au făurit o viață mai frumoasă și deosebit de zbuțumată. Pentru că sfinții trebuie să aibă o viață pe măsură. Dorința cititorului este mai presus de realitatea tainică a existenței.

Această istorie este... nu canavaua diriguitoare, ci miezul romanului lui V. Babansky, punctul de gravitație care edifică (așa cum se adună planetele în jurul unui fir de praf) toată schelăria romanescă. Parabola se suprapune pe parabolă, un personaj ademenește alte personaje, pe potriva construcției apocrife.

Romanul lui Valeriu Babansky este o construcție pretențioasă și sofisticată, coborându-ne într-o lume mistică: sec. IX, lumea arabă, o arie a intersecțiilor spirituale, un fel de *terra mirifica*. Eroul este un mistic sufit, parcurgând o sinusoidă încălțită a unei inițieri totale. E și o inițiere a cititorului într-un fel de gândire mistică sincretică, implicând mitologii, teologii, filozofii, diferite, dar compatibile, autorul – naratorul – personajul chiar impunând ideea unei armonii universale.

Deși personajul central este Mojud, de asupra întregii gândiri stă imaginea lui Khidr (romanul putea, cu același succes, să poarte numele acestuia).. Deși tradiția islamică îl desemnează doar drept prooroc și învățător al lui Moisei (Musa, în tradiția musulmană), legendele spun că el poate să apară oricând și în orice chip. Așa se face că spiritul lui Khidr îl îndrumază mai întâi pe războinicul participant la companiile din Creta și Sicilia, Hasan ibn Mansur, dar care devine, iluminat de îndrumarea proorocului, un fel de anahoret. Mai târziu, Khidr îl va îndruma, pe aceeași cale, pe Mojud.

În ceea ce s-ar putea defini drept linia narativă a lui Khidr, autorul aduce (într-o interpretare liberă) două dintre cele trei *comportamente paradoxale*, ilustrative ca învățăminte, cunoscute din biografia legendară a proorocului. Istoria lui Mojud este cea mai extinsă (textual, ea o anticipă pe cea a lui ibn Mansur). Un funcționar de rang mediu, care visează să ajungă Inspector pentru Măsurări și Greutăți (un fel de *nirvana* carierei), avea și o a doua viață secretă: el practica *meditația* (așa cum e descrisă ea și cum o practica pasional și amatorist personajul, poate fi definită ca îndeletnicire colaterală, ca un fel de *hobby*).

În economia romanului, Hasan ibn Mansur devine *un fel de intermediar* care îl va găzdui în ipostaza de „sihăstrie în doi” pe Mojud. „Inițierea” acestuia de către Khidr se produce atunci când războinicul musulman purcese spre Mecca, făcându-și *hajjul*. Proorocul îi deschide mintea și inima spre un fel de Ka'aba cerească (nu cea pământescă, în jurul căreia se rotesc pelerinii musulmani, sosiți la Mecca).

Imaginea este asemănătoare cu ridicarea spre Mecca cerească a temeraru-lui personaj din antologicul poem al lui Macedonski *Noapte de decembrie*.

Nu pot să nu remarc aici și umorul proorocului Khidr (sau al autorului?), care, liniștindu-l că această vedenie înseamnă împlinirea „*hajului hajurilor* de pe lume”, adaugă: „Și-apoi la Mecca toți pelerinii își vor lepăda păcatele lor și s-ar putea întâmpla că vreun păcat mai nemernic să se și prindă de tine ca un scai...”

Este, probabil, unica glumă în tot textul. Molcomă, monotonă, cursivă, inteligentă, scriitura trebuie să ne plaseze pe unda meditativă și analitică, mai puțin pe una acțională. Scrisul acesta predispozează spre o lectură de tip meditativ, nicidecum dinamic, propriu secolului în care trăim. Un întreg ritual presupune procedeele analizei și gândirii. Este chiar de mirare că autorul spune, într-un loc, despre personaj că însușise (era un „autodidact”) atât de bine arta meditației, că putea să practice meditația nu numai (să zicem) „la masa de lucru din oficiu”, ci și „pe drum spre cancelarie” și invers.

Puține se pot întâmpla într-un text în care tema este mai curând vanitatea vieții ca lume materială și importanța educației spirituale. Locul și secolul întâmplărilor e ales pentru a încerca un fel de gândire religioasă „pan-ecumenică”. Sufismul, după cum se știe, este un curent mistico-religios, în cadrul religiei islamice. Iubitori ai adevărului și tinzând spre perfecțiune cu ajutorul iubirii și devotamentului față de Dumnezeu, sufiștii au fost influențați, în timp, de ideile neoplatonice, de filozofia indiană, de creștinism. Sunt suficiente motive (în viziunea autorului) pentru a construi o gândire universală, o toleranță între diferite confesiuni (după cum remarcă și V. Beșleagă).

Mie mi se pare că lucrurile nu sunt chiar atât de simple. Amestecul de meditații la teme diverse și bizare (de la „teoria vibrațiilor”, legătura între culori și sunete – apropo, din punct de vedere fizic ea se explică simplu – „iubirea universală”, explicată atât de sofisticat... ca să revină la elementarul: nu poți iubi lumea fără să iubești un om concret etc., fără a mai vorbi de interferențele religioase) sunt atât de multe, una împingând-o în față pe alta, într-un fel de *frazistică marqueziană* fără sfârșit... încât nu orice lector are răbdarea s-o scoată în capăt.

Iar eroul, dacă le adună pe toate, se poate debusola, se poate dedubla în sens patologic, schizofrenic, nu numai mistic. Noroc că toate astea nu prea îi folosesc la nimic, că personajul nu încearcă și nici nu creează un sistem din ele.

O idee ecumenică se desprinde *dintr-un alt loc* decât din cel indicat / sugerat de autor (adică, dintr-un fel de amestec al prescripțiilor celor trei religii: iudaism, creștinism, islamism). Parabola despre *calea unui arab* (cu renunțări la cele dobândite și reluări de la început ale traseului existențial) este o *tipică istorie evreiască!*



Totuși, dacă romanul e pentru inițiați, textul riscă să-și divulge fisurile de la intersecția filozofilor, teologilor, științelor (între ele) și la intersecția acestora cu literatura. Dacă textul e pentru „cititorul de masă”, acest cititor nu va rezista prea mult stufozităților sintactice (uneori, fraza lunecă, evident, în *anacolut*) și celor demonstrative, o construcție rămuroasă la infinit (uneori, din inerție, uneori, absolut inutil, din necesitate scripturală, argumentare exhaustivă, superfluă, ori poate, mai curând, din ceea ce se cheamă paradă de erudiție).

Încercând a fi misionari ecumenici (romantică suprasarcină!), se pare că naratorul și personajul devin *prozeliți* ai fiecărei religii, *trădându-le pe fiecare* prin interpretare liberă. Și toată scriitura eseistică (repet, bine plasată în context istoric și spațial) nu conturează o istorie precisă, un chip precis, o gândire construită *ca o rezultată* a celor adunate. Nicio relativizare a acestora, mă grăbesc să adaug, pentru cel care nu așteaptă finalități. Totul dispore cam... ca apa în nisip.

Nu pot să nu adaug aici ceva care aduce a lingură de dohot în cronica mea aproape pozitivă. Citesc în carte (cu oarecare surprindere și relevanță) două secvențe din scrisoarea lui Iisus Hristos (în islam: Isa, nu Musa, cum citesc la p. 148) către Iosif din Arimateea și descopăr... că nu era nevoie să faci o excursie prin toate religiile și textele sacre.

*Un singur text dintr-o singură religie* acoperă ca substanță (cel puțin, așa mi se pare, așa îmi vine să spun) o bună jumătate din mesajul romanului. În același timp, trebuie să constatăm că, cel puțin la nivel neutru-structural, cu romanul lui Valeriu Babansky peisajul narativ basarabean s-a diversificat.

## Viorica-Ela CARAMAN INVITAȚIE LA SINGURĂTATE CU LILIANA ARMAȘU

Așa cum nu există o poezie tipologică a supraponderațiilor sau a mustăcioșilor, de ce oare să existe o poezie feminină, dacă e să supunem unei judecăți elementare această clasificare ce s-ar părea că are la bază criteriul meta-sau chiar nonliterar al mentalității autorului, al unei mentalități specifice? De ce oare această delimitare a mentalităților în sco-

pul elaborării distincțiilor critice, când se demonstrează atât de insistent că poezia nu are limite? Și când doar cunoscând *sui-generis* această nețârmuri-re poți face poezie?

O sondare a singurătății la dimensiuni precum cele din primele versuri ale cărții recente a Liliane Armașu, *Singurătatea de Miercuri* (Prefață de Eugen Lungu, Editura ARC, Chișinău, 2010), să se afle oare sub (co)incidența feminității? Dar dacă așa este, atunci trebuie să-l credem pe cuvânt pe Einstein care spunea: „Coincidența este modul lui Dumnezeu de a rămâne anonim”, vorba fiind, până la urmă, tot de o supraforță: „Iartă-mă, prietene, sunt atât de singură, / încât sunt nevoită să-ți trădez existența / trebuie să-i spun lumii că ești aici, că mă-nsoțești mereu în lungile mele peregrinări / prin viață, că ești copilul



meu, tatăl meu și omul / meu cel drag, adică tot ce-i trebuie unui însingurat ca mine” (*Dezvăluire*). Revoltații în această problemă sunt mai mulți, iar printre ei, apropo de cazul Liliana Armașu, se află și Nicolae Turtureanu, cel care semnează o primă cronică a cărții la Iași. Ca să încercăm o infimă explicație a suprafortei amintite, trebuie să observăm că este important, la nivelul instrumentarului poetic, ceea ce devine decisiv în autentificarea ființei revelate, lucruri incompatibile cu valabilitatea generală afișată care explică fenomenologia individualității poetice: „alaltăieri ai găsit un nas-ture vechi de la haina unui om, / iar tu crezi că ai întâlnit omul. / Ieri ai descoperit printre lucruri o jucărie stricată, / iar tu crezi că ai găsit copilul. / Azi cineva ți-a aruncat un zâmbet, / iar tu crezi că i-ai văzut / sufletul / Îneacă-ți bucuria în lacrimi, / căci ceva adevărat tânjește după tine” (*Azi cineva ți-a aruncat un zâmbet*).

Volumul de singurătate al Lilianeii este un joc de ping-pong care nu se mai termină. Dualitatea eului își întinde sieși, întruna, cursă după cursă, din fiecare strecurându-se cu abilitate, dar, în fond, fără să se abată de la ceea ce aparent își reproșează. Singurătatea Lilianeii nu este deloc *singurăciunea* lui Alexandru Lungu, de exemplu; deși poeta acuză gravitate sau, mai bine-zis, gradualitate a stării afective (mereu o situație-limită), e întotdeauna ludică și ușor ironică. În scrisul Lilianeii Armașu ludicul are o factură specială; în tandem cu ironia, care nu se naște din complexe, nu e persiflantă, acesta e ca un balsam care subtilizează și vaporizează reacțiile violente la singurătate – scepticismul și încrâncenarea –, transformându-le într-o stare de grație nevinovată și plină de înțelegere, asemenea celei din privirea câinilor, care sunt poezii, față de o soartă – stăpâna lor – poate nedreaptă cu ei.

Nimic martiric în sacrificiul singurătății, doar inocență infinită! Sau poate chiar singura stare de inocență din această lume, restul sunt falsuri și compromisuri: „iar dacă ușa se va deschide, / trebuie să ratezi, n-ai încotro, / vei intra în realitate / cu iluzia că intri în istorie” (*Când (nu) ți se întâmplă nimic*). O singurătate lipsită de egoism, poeta cultivă neconținut dialogul, astfel părând o singurătate oficiată pentru un celălalt, care este tot un eu propriu. O singurătate activă, vie, însuflețită, niciodată însă exaltată, de parte de această poezie clovneria. Deși atâtea păpuși îi decorează sufletul: Cips, Williams, animăluțul Lulu, dar și altele anonime, eul se sprijină pe acestea ca pe niște cârje spre a-și menține neclintită intimitatea. Ține totuși la ea...

Personajul liric nu trăiește, s-ar zice, timpul personal, timpul propriu. Mereu e prea devreme sau prea târziu spre a-l prinde pentru totdeauna. Își imaginează (suspendat) revizuire „Eh, poate de mult ți-aș fi tras o palmă, prietenește, / pentru a te convinge de importanța impactului / cu societatea (fie și în persoana mea)”, plânge cu lacrimi „anacronice și absolut irelevan-

te / pentru marea misiune de a ne justifica prezența” (*La întoarcere...*) etc. Copilăria o ia ca pe ce este, ca pe un timp autentic, dar – ce mare păcat!, ar fi spus poeta – deja inexistent. Și nostalgia unei copilării totale e de un ludic semantic lejerizant. Nici vorbă de ad-literări calamburice à la Urmuz: „încă din copilărie / când toată suflarea mă iubea / (...) / Eram fericită: mă tolăneam zile-n șir pe iarbă, / mâncam pământ și vedeam numai soarele, / îmi plăcea să merg la înmormântări / și să admir frumusețea răposatului. / Nu știam că sub pământ nu există soare” (*Mai adâncă decât o groapă...*). Temporalitatea aparent continuă din acest poem, întretăiată de tristețea care se naște odată cu vârsta (sau conștiința), surpă totalitatea trăirii inocente. Nostalgia are aici, ca și la Heidegger, sensul relevării trecutului pentru o fundamentare a prezentului deficitar, dar, în plus, relevă „ceva-ul adevărat”, din *Azi cineva ți-a aruncat un zâmbet*, supratemporal. Iar supratemporalitatea care a fost cândva temporalitate este tocmai autenticul acestei poezii.

Timpul materializat nu este, în altă parte, altceva decât o mască ordinară a autenticului, necesară pentru a acoperi teama de a nu dezvălui nimic din acesta: „Mă trezesc însă dimineața devreme / să îmbrac pe nevăzute / ceasul și zâmbetul, / să nu-și dea nimeni seama / cum toate iau încet / forma nimicului” (*Sub pleoape*).

Ca timp aflat sub oceanul poetic, viitorul nu constituie o tentație irezistibilă decât în aparență (întotdeauna există un joc al aparențelor, dar tocmai spre „a aboli granița dintre aparență și esență”, așa cum observa înainte de apariția noului volum Adrian Dinu Rachieru), este reprezentat printr-o previziune banală față de care, tacit, trecutul se surplasează, pare mai autentic, pentru că dezvăluie, în inversul exercițiului imitativ al viitorului, inflexiunile monotone ale timpului care va veni. Împăcarea, ca stare de spirit fundamentală a poemului *Williams*, defnitorie și pentru întreg volumul, trasează ritmul artificial al unui timp ființial mecanizat, în care ecstasul cunoaște placiditatea, rămânând însă vie plictisitoarea aproape idee regenerantă la nesfârșit a lucrurilor. Se resimte, dacă e să refacem o latură a unui proces literar, ceva din mecanismul patologic al jucăriilor stricate minulesciene din *Acuarelă*: „apoi visăm împreună la timpuri când vom fi mai fericiți, / când casa noastră va fi o cutie de carton mare cât universul, / iar singurătatea noastră va fi mai bogată în amintiri / și vom putea cumpăra cu ele alte și alte păpuși – / jucării pentru Williams”, în timp ce eul este un Williams, care a avut o mamă Williams, care... etc.

Granița dintre viitor și visul etern al împlinirii transformă prezentul într-o nostalgică latență, prefigurând gesturi pregătitoare pentru coborârea visului în brațele inerte ale realității. Poemul *Ne vedem mâine!* diseacă un viitor proximal, aproape implacabil, ce nu se arată, în fond, decât ca o promisiune iluzorie. Căci „Iată stăm unul lângă altul / dar visăm încă la clipa / când

ne vom întâlni. / Privim cu jind înainte / ne uităm încrezător înapoi, / dar nici urmă de noi”. Poemul este o nouă mărturie a ideii că „cel mai mare eveniment din viața ta este atunci când (nu) ți se întâmplă nimic”, chiar și în intimitatea celor care își intersectează (câteodată) anii: „tu vii hoștește dinspre anii mei / eu vin tiptil dinspre anii tăi, / ne plasăm undeva la mijloc / și stăm așa: muți și goi. / Până acum am gândit atâtea / cuvinte și atâtea scenarii / cu timide atingeri de mâini, / cu gesturi tandre și lungi îmbrățișări – / nimic din toate astea”. Eul poetic se află în prizonieratul temporalității cu o consistență variabilă, pretându-se mai mult sau mai puțin palpabilității. Trecutul este un timp solid, pietrificat, încremenit în moarte sau... eternitate. Prezentul este lichid, reproducând dimensiunile amintirilor și servind fluidizării trecutului. Viitorul este mereu un vapor impalpabil ca o râvnă. Interrelația celor trei timpuri este evidentă, așa încât axa lor inegală nu reprezintă altceva decât o tușă în relief, urma unei pensule prea încărcate care-și lasă în bucla trecutului toată vopseaua ca să traverseze stoarsă prezentul și să se târască instinctiv, fără urmă, în golul viitorului imposibil. Relevant în acest sens este și poemul *Trecerea anilor prin casă*.

„Hai să vorbim acum, / că din azi în ieri am putea scăpa / și n-o să ne mai auzim o veșnicie” (*Hai să vorbim...*). Prezentul identificat printr-un imediat social („acum”) este timpul locvace, un timp al verbului, al vorbirii, al consumării, al epuizării în relație cu alteritatea, eul identificându-se cu un *Dasein*. Trecutul și eternitatea au aceleași dimensiuni. Eternitatea nu este o noțiune desemnând o nebuloasă infinită, ci, prin trecutul peste care se suprapune, își câștigă creditul certitudinii. Dintre extazele temporale autentice, trecutul era la Heidegger invariabil în acest sens, fapt care-l determina pe gânditorul german să-l invoce întotdeauna prin sintagma „trecut esențial”, ca pe o insulă veșnică în mijlocul unei ape tumultuoase a celorlalte ecstaze temporale care înregistrau inflexiunile imprezibile ale ființei. Astfel că eternitatea nu este un viitor postum, așa cum ar părea din *Dezvăluire*: „Ah, Cips, tu îmi vei supraviețui, recunoaște, îmi vei fura visul / și vei pluti aproape fericit cu zâmbetul meu pe buze”, ci tocmai trecutul... poetic, eternul ieri, din care curg trăirile amintirilor pentru a fi (des) cifrate în poem („*timpul se câștigă prin poezie*”).

Cultivarea prezentului atrage după sine teatralitatea construcției (deși, avertizează pe bună dreptate Emilian Galaicu-Păun, „gestul artistic nu are nimic teatral”), monologul „dialogat” din textul poemului și apetența pentru regie, care dezvăluie seninătatea în fața unui tragism afectiv zdruncinător, în fața sentimentului fatalității, dar și puterea de a scoate în văzul tuturor și fără anestezie dintr-un interior zăbreliț bolovanul tumorat al înstrăinării de celălalt. Un merit deosebit al poeziei singurătății de Liliana Armașu îl are forța de expresie a unei absențe mărturisitoare. Poezia solitudinii (lexem pe care, de altfel, poeta nu-l folosește niciodată în conținutul textelor

sale poetice circumscrise referențial singurătății) re-constituie o existență *in absentia*, dar care se dovedește a fi cea „adevărată”.

Caracterul temporal marcând poemele acestui volum, *Singurătatea de miercuri*, este determinat în mod specific de databilitatea din șirul de șapte poeme cu înregistrarea calendaristică a zilelor săptămânii prin stări interioare ritualice, dar și, în general, în celelalte poezii în care prin „veninul elegiac” (Eugen Lungu) al afectivității nostalgice se subliniază unitatea tripartită a timpului. Databilitatea este gestul prin care are loc deschiderea ființei. În subcapitolul *Temporalitatea Dasein-ului și preocuparea care are ca obiect timpul din Ființă și timp*, Martin Heidegger scrie: „Rostirea care explicitează prin «acum», «cândva mai târziu» și «cândva mai devreme» este modul cel mai original de a indica când anume se petrece ceva. Și deoarece în unitatea extatică a temporalității (înțeleasă în chip nematematic odată cu databilitatea și fără a fi cunoscută ca atare), *Dasein*-ul ca fapt-de-a-fi-în-lume s-a deschis deja de fiecare dată lui însuși și în același timp a descoperit ființarea intramundană, tocmai de aceea, la rândul lui, timpul explicat are, de fiecare dată deja, o datare care provine din ființarea întâlnită în starea de deschidere a locului-de-deschidere: «acum, în clipa în care ușa se trântește», «acum, în clipa în care cutare carte îmi lipsește» etc.” (Martin Heidegger, *Ființă și timp*, traducere din germană de Gabriel Liițeanu și Cătălin Cioabă, Editura Humanitas, București, 2006).

Databilitatea în poemele Lilianeii Armașu este și nu este cunoscută ca atare, are și nu are caracter matematic, pentru că fiecare zi concretă poartă eticheta universalului și a general-valabilului, semn al putinței de deschidere a ființei, în pofida introvertirii pe care o presupune în mod automat singurătatea. Contrar firii singurătății, vocea poetică, topind nodul sufocant, izbucnește, explodează chiar, în mod conștient, de altfel: „ce-aș putea să-ți ofer / în locul trupului meu lent / și încercuit de gânduri / decât freamătul și / explozia?!”.

Spre final, singurătatea, tristețea, disperarea – toate se dau pe una / se schimbă într-o dorință: cea a „unui timp doldora de trăit” dintr-un zis oraș în care se umblă în vârful degetelor – Ginghador.

**Nicolae CA UN NEOSTOIT SALCÂM  
MĂTCAȘ DIN STEPĂ BUGEACULUI**

După război, foamete, „deschiaburiri”, deportări, naționalizări, înființarea colhozurilor, în sărăcia lucie în care „sapa și plugul ți-aduce belșugul”, iar părinții de-abia reușeau să lege tei de curmei pentru a asigura elementarele necesități vitale ale familiei, foarte puțini erau temerarii care se avântau spre „școlile înalte” din Cahul: Școala medie moldovenească nr. 2, școala pedagogică... Chișinăul, Tiraspolul, Tighina, școlile medii de specialitate, școala superioară erau pentru noi, „sudiștii”, în acele vremuri, o *rara avis*. Când o comisie de la Chișinău a ales din raionul nostru câțiva tineri dansând frumos foc – Spiridon Mocanu, Ion Furnică, Gheorghe Forțu, Liubomir Iorga –, care aveau să devină, în componența ansamblului „Joc” sau la Filarmonica de Stat, fala republicii, satele basarabene din lunca Prutului vuiiau de bucurie! Duminicile, toamna, parcă-i văd cum mergeau pe jos (căruțe nu erau, căci fuseseră naționalizate, iar de transport public nici vorbă), de la 15-50 km depărtare, în mici pâlcuri sau izolat, tuciiurii din cauza colbului care se ridica din urma vreunei căruțe rătăcite sau a singurei motocicletă „Jawa” a directorului școlii din Crihana Veche, pe șoseaua care străbătea satul nostru și lega Giurgiuleștiul de Cahul, tineri cu traistele cu merinde pentru o săptămână în spinare și cu grija lecțiilor pentru început de săptămână: care din Colibași, care din Brânza, care din Slobozia Mare, care din Văleni, care din Giurgiulești...

Pe când eram elev în clasele mai mari, auzisem și eu de legendele în viață cu care se mândreau compatrioții noștri: Eugen Grebenicov din Slobozia Mare, absolvent al Universității de Stat „M. V. Lomono-

sov” din Moscova, cu o carieră strălucită de savant ce i se deschidea (și pe care nu a ratat-o ulterior, devenind o notorietate în lumea științifică matematică), Pavel Dimitriu din Cahul, istoric, Ion Osadcenco din Cahul și Vitalie Marin din Brânzea – absolvenți ai Universității de Stat din Chișinău, doctoranzi, lectori la Facultatea de Litere, Gicu Vodă din Văleni, student la Institutul Pedagogic de Stat „Ion Creangă”, poet promițător, care scrisese, la absolvirea Școlii medii nr. 2 din Cahul, compunerea la Limba și literatura română în versuri(!)...

În 1957, când am venit la Facultatea de Litere din Chișinău, primul compatriot pe care l-am întâlnit a fost Ion Osadcenco, legenda noastră din adolescență, mic de stat, dar mare – sac fără fund – la taclale, bancuri și snoave, doborât de detalii din viața scriitorilor pe care ni-i prezenta, cu o bibliotecă de invidiat pentru ahtiații de cărți de învățătură din timpuri de altă dată. Dumnealui îmi adiașe de o eventuală trimitere la studii la Iași, în baza unui schimb de studenți ce se întrevedea. Ocazia nu a mai apărut. Între timp, doi lectori tineri și colegi de doctorat, tandem care și-a început fulminanta carieră pedagogică universitară cu noi, Anatol Ciobanu, conducător al grupei noastre academice din 1957 până la absolvire, în 1962, conducător al tezei mele de curs la anul IV și al celei de licență la anul V, și Vitalie Marin, conducător al tezei de curs la anul II cu tema „Adverbializarea părților de vorbire”, prin Cercul lingvistic de la facultate, pe care îl patronau, m-au „furat” de la literatură și m-au introdus în labirinturile limbii materne, cu tainele și strălucirile ei. Cu exigențele Domniei Sale și cu perseverența învățăcelului, dacă domnul conducător de lucrare de curs ar fi fost mai insistent, probabil, autor al celor două studii despre „Adverbializare” și despre „Conversie”, semnate și susținute ulterior ca teze de doctor și, respectiv, de doctor habilitat de către reputatul cercetător, azi profesor universitar, Teodor Cotelnic, ar fi ajuns subsemnatul.

Ieșiți, amândoi, din „mantaua” lui Nicolae Corlăteanu, tineri și frumoși la chip, la umbrelă și la port ca și dascălul lor, dragostea și mândria tuturor generațiilor care au trecut prin școala Corlăteanu; inteligenți, sobri în circumstanțe oficiale; întruchipare a corectitudinii, de o ținută morală ireproșabilă; dezinvolți în relațiile „familiale” – la ședințele „Cercului lingvistic de la Chișinău” (cum ne plăcea să-l numim, cu aluzie la cel de la Praga, celor câțiva împătimiți de tainele limbii: Gheorghe Rusnac, Ion Dumeniuk, Nicolae Mățaș, Elena Pânzaru, Mihail Purice, Petru Tolocenco, Vladimir Zagaevski) sau la elaborarea organului de presă al acestuia, „Limba noastră”; bonomi; de o modestie și o îngăduință pe potrivă; au fost amândoi, alături de mentorul spiritual al Domniilor Lor, care, între timp, devenise și al nostru, două dintre spiritele tutelare remarcabile, care au contribuit la creșterea noastră spirituală.



La o vreme, când planul de învățământ încă nu prevedea studierea stilisticii și pe când tânărul profesor Vitalie Marin își elabora cursul de gramatică istorică a limbii române („a limbii moldovenești”, cum se numea, oficial, pe atunci), m-am simțit penibil, dar și plăcut surprins, când, la o susținere recentă de teză la Consiliul specializat al Facultății de Litere, din componența căruia făcea parte și distinsul nostru sărbătorit, domnul profesor Vitalie Marin, încercând să fac trimitere la tezele de pe timpuri, care în titlurile lor conțineau în mod obligatoriu sintagma dată: „Participiul în limba moldovenească literară contemporană”; „Gerunziul în limba moldovenească literară contemporană”; „Tipologia propozițiilor în limba moldovenească literară contemporană”, niște colege de breaslă mai tinere, cărora nu le vine să creadă că era numită așa, au sărit în cor să mă „corecteze”: „În limba română!”), Domnia Sa a găsit posibilitatea de a ne descoperi subtilitățile stilistice ale limbii literare. În ceea ce privește cursul de gramatică istorică, acesta era fundamentat pe studiile lingviștilor români O. Densusianu, A. Rosetti, H. Mihăiescu, dar și pe ale celor sovietici: M. V. Serghievski, V. F. Șișmariov etc. Parcă-l văd pe colegul Gheorghe Chira cum ne făceam din ochi când îl surprindeam pe domnul profesor la catedră cu începutul unei fraze din Serghievski: „Încă în zarea Imperiului Roman...”. Trimiterea la savanții ruși, era, la nivel oficial, binevenită; trimiterea la savanții români aproape că devenea interzisă, cum s-a și întâmplat imediat după 1960. (În 1975, când îi recenzam la Catedra de limba și literatura moldovenească de la Institutul Pedagogic de Stat „Ion Creangă” manuscrisul viitoarei cărți, care a și apărut în același an la Editura Lumina sub titlul *Schițe de stilistică a limbii moldovenești literare contemporane*, 358 p., ne bucuram că autorul reproduce citate din *Stilistica limbii române* a acad. român Iorgu Iordan, bine văzut și apreciat și la Moscova, dar am rămas profund dezamăgiți când am constatat că, la editare, redactorii îi „suflaseră” trimiterile de la subsol, iar în text citatele din Iordan erau date fără ghilimele, ca și cum ar fi fost ale autorului. Recenzia la această lucrare, scrisă de subsemnatul împreună cu Gheorghe Rusnac, a apărut în revista „Limba și literatura moldovenească”, nr. 2, 1976.)

Abia atunci, la cursul teoretic, dar, mai ales, la orele practice de gramatică istorică, ajunsese la înțelegerea noastră de ce ne „chinuseră” atât de mult la anul I profesoarele noastre de latină, doamnele Ivanenco și Claudia Nicova, cu declinările și conjugările, cu construcția *Accusativus cum infinitivo*, cu pronumele *hic, haec, hoc* etc. La examen, un coleg cam certat la anul I cu latina, care acum, la anul IV, trebuia să explice fenomenul căderii, în latina vorbită (vulgară), a consoanelor finale și impactul acestui fenomen în limba noastră, unde nu-i „reproduce” examenatorului un exemplu ca *Manus manus spalatus* (în loc de forma corectă *Manus manum lavat* („O mână șpală pe alta”), la care extrem de seriosul și concentratul până atunci la răs-

punsurile studenților domn profesor Vitalie Marin îi și aruncă o replică *ad-hoc*: „*Catellus* (numele, din motive lesne de înțeles, a fost schimbat – *N.M.*) *non învățatus!*”. Ilaritate în atmosfera sobră din sala de examen. Tânărul aspirant la trecerea examenului a trebuit să-l repete, însă nu i-a purtat pică examinatorului, care nu catadicsise nici măcar să-l dojenească. Nu poți să te superi pe un profesor care împarte cu tine cunoștințele pe care le posedă și o parte din sufletul său și care te tratează – generos – drept o personalitate în devenire cu reale calități.

În lumea științifică numele lingvistului Vitalie Marin este unul meritoriu. Savantul este de un pedantism și o acribie de scribe. Analiștii activității sale s-au referit la trei domenii fundamentale de cercetare: gramatica istorică / istoria limbii; stilistica (în temei, a limbajului literaturii artistice) și cultivarea limbii. Într-adevăr, încă din 1966, prin crestomația *Istoria limbii și a literaturii vechi moldovenești*, editată împreună cu Gheorghe Dodiță, contrar denumirii din titlu, le-a pus la dispoziție studenților basarabeni mostre din istoria limbii și a literaturii române vechi, începând cu faimoasa scrisoare din 1521 a boierului Neacșu din Câmpulung-Muscel și terminând cu cronicarii. În 1993, le-a dat studenților de la facultățile de litere un *nota bene* pentru orele de seminar: *Gramatica istorică a limbii române*. De asemenea, pentru uzul studenților, dar, prin aria largă de tratare a problemelor nu numai sub aspect strict stilistic și expresiv, ci și din unghiul de vedere al corectitudinii de vorbire, și pentru un cerc mai vast de cititori, au fost elaborate voluminoasele *Schițe de stilistică...*, menționate mai sus, precum și lucrări ca: *Expresivitate și corectitudine în comunicarea verbală* (1980, 200 p.); *Resurse expresive și elemente normative ale comunicării verbale* (1983, 174 p.), *Elemente de stilistică gramaticală* (1988, 358 p.); *Stilistică și cultivare a vorbirii* (1991, 318 p.). Grație profesorului Vitalie Marin, destinatarii au înțeles că, în varii contexte și utilizări, poartă o încărcătură stilistico-semantică și funcțională aparte nu numai cuvintele și îmbinările de cuvinte utilizate cu sensuri conotative, ci și diversele categorii gramaticale, iar în uzul curent al unor categorii de vorbitori au devenit familiare noțiuni ca: pleonasm, tautologie, anacolut, contiguu, transgresiv etc.

Însă analiștii de care vorbeam au uitat să se refere și la studiile de gramatică ale cercetătorului, un domeniu aparte de investigație, în speță la cele despre categoria gramaticală a participiului, care a constituit și tema tezei de doctorat (la susținerea căreia am avut fericirea să asist).

În afara aulei universitare și a liniștii de bibliotecă, l-am cunoscut îndeaproape în mediul studentesc la lucrările agricole: degajat, sociabil, comunicativ, bun organizator al muncii acestora, exigent față de datoriile ce ne reveneau, atitudine bazată pe conștiinciozitate și relații de respect reciproc. Aparent distanțat și indolent în aula universitară, în realități extreme s-a

dovedit a fi un spirit interesat de necazurile altora, înduioșat de bucuriile lor, cu simțul umorului. În toamna lui 1963, pe când ne aflam cu studenții la lucru pe podgoriile din Sărățica Veche, raionul Leova, îi ceda cu lejeritate lui Ion Dumeniuk șaretă pe care i-o pune la dispoziție conducerea unității agricole locale, în calitate de șef al detașamentului de studenți ce era. Tot atunci ne relatează cu haz o istorie amuzantă când, în anii de studenție (anul I, 1949/1950) de pe vremea „tătucăi popoarelor”, unui fost profesor de-al Domniei Sale care voia cu orice preț să scrie un material despre *Chipul lui Stalin în creația populară orală moldovenească* și care, în acest scop, le solicita studenților la examene să ilustreze cazul cu un exemplu din satul natal, brânzencanul nostru i-a turuit ca din mitralieră niște versuri verosimil populare create *ad-hoc*:

„Bate moșu’ din opincă-n  
 Hora strămoșească.  
 Zii, măi Stere, din tilincă:  
 Stalin să trăiască!”

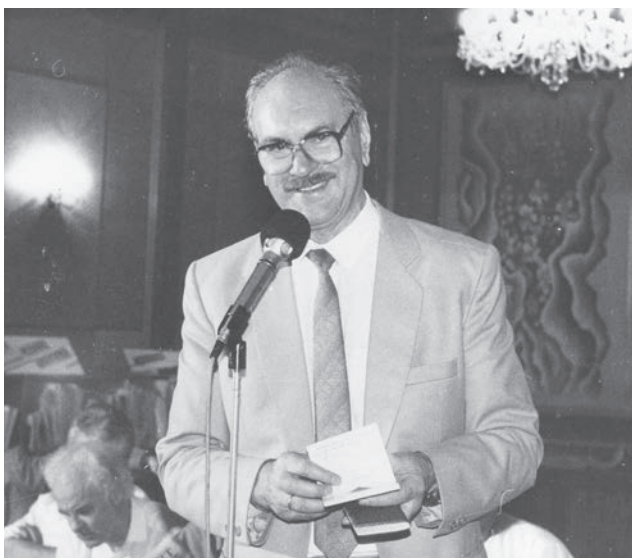
Profesorul-examinator, radiind de bucurie, și-a notat „perla”, pașaportizând-o, i-a pus un „5” și l-a rugat să mai colecteze poezii similare din folclorul brânzenilor...

Aceleași calități de bun organizator, de astă dată al procesului de învățământ la facultate, le-a manifestat din plin în perioada în care a activat ca prodecan și decan. În pofida obligațiilor prevăzute de fișa postului, nu i-a împiedicat pe studenți să iasă în apărarea istoriei și a limbii române și nici nu i-a ostracizat ulterior, pentru că nu l-a lăsat sufletul și conștiința de bun român. Într-un fel, mi-a mai diminuat mai vechiul regret al meu și al de timpuriu plecatului dintre noi coleg Ion Dumeniuk că, în perioada 1987-1990, când se dădea marea bătălie pentru oficializarea limbii române și revenirea la alfabetul latin, domnul profesor ne-a lăsat să ne batem de unii singuri cu adversarii limbii române, deși simțeam că, în sufletul său, era de partea noastră. „Ați pus monopol pe presă!”, ne încuraja, aluziv, domnul profesor, referindu-se, firește, la dese noastre apariții în mass-media. Iar noi l-am fi vrut alături, în front (ca și pe alți stimați colegi de breaslă și de idei)... Mai rămâne și părerea de rău că îl întâlnim atât de rar astăzi în paginile revistei chișinăuene „Limba Română”.

Nu este un cuvânt de complezență afirmația că frumoasa vârstă a împlinirilor domnul profesor Vitalie Marin o întâmpină – prin activitatea la catedră, ca membru al Consiliului de specializare pentru susținerea tezelor de doctorat, prin participarea la reuniuni științifice, prin conducerea de teze, prin prezența la masa de scris și în bibliotecă etc. – voinicește, dârz, rezistent la toate intemperiiile vieții, ca un neostoit trudnic-salcâm din stepa Bugeacului, care scoate cu rădăcinile sale adânc împlântate în solul secătuit

de vlagă un strop de apă și din piatră seacă, cu aceeași vigoare, dragoste de viață, de muncă și de profesie, de colegi, de semeni.

Simt o legitimă mândrie să constat, împreună cu dl acad. Ion Dediu, că prezența în analele lumii universitare, științifice, literare, culturale a unor personalități originare din sudul Basarabiei de talia lui Eugen Grebenicov, Andrei Ciurunga, Vitalie și Alexandru Marin, Ion Ungureanu, Nicolae Dabija, Nicolae Vulpe, Ion Bostan, Eugeniu Hrișcev, Pavel Carastan, Gheorghe Marin, Anatol Eremia, Petru Cărare, Iurie Grecov, Alexandru Arseni, Ion Niculiță, Ana Arseni, Svetlana Strezev, Nicolae Botgros, Vasile Brescanu, Alexandru Corlăteanu, Spiridon Mocanu, Ion Furnică, Gheorghe Forțu, Liubomir Iorga, Haralambie Moraru, Nina Josu, Maria Sarabaș, Sandu Grecu, Emil Gaju, Ion și Dragoș Vicol, Manole Neagu, Alexandru Tecuci, Alexandru Manoil, Maria Ciorbă-Mocanu, Alexei Mateevici, Serafim Dabija, Gheorghe Mare, Alexei Mare, g-ral Alexandru Averescu, Elena Alistar, Ștefan Ciobanu, Nicolae Corlăteanu, Ion Osadcenco, Pavel Boțu, Nicolae Sulac, Doina și Ion Aldea-Teodorovici, Vasile Țepordei, Mihai Grecu, Leonid Șeptițchi, Constantin și Gheorghe Reabțov, Pavel Dimitriu, Dionisie Tanasoglu, Mihail Ciachir, Gheorghe Gheorghiu, Gheorghe Vodă, Gheorghe Mazilu, Dumitru Caraciobanu, Ion Sandri Șcurea, Teodor Nencev ș.a. răstoarnă falsa legendă despre dominarea intelectuală a „nordiștilor” în Republica Moldova.



## **PROMOTOR AL FIINȚEI ȘI UNITĂȚII ROMÂNILOR**

„Teatrul este examenul unui neam, al unei națiuni, un indiciu al maturității sale artistice și spirituale”, scria acum un an eminentul om de cultură și cel mai de seamă regizor al Basarabiei Ion Ungureanu, personalitatea care și-a sacrificat întreaga viață și toate energiile unui suflet locuit de idealurile cele mai înalte pentru a scoate din magma adâncă a civilizației românești prospețimea, vigoarea și noblețea moștenită de la strămoși, redându-le scenic întru reechilibrarea, reîntregirea și creșterea noastră spirituală firească. Neobositul luptător pentru promovarea ființei și unității românilor, în ipostaza, mai întâi, de talentat actor, regizor de valoare, fondator și susținător al instituțiilor teatrale, profesor, dar și de deputat în primul Parlament al Republicii Moldova și de Ministru al Culturii și Cultelor al Republicii Moldova, de vicepreședinte al Fundației Culturale Române de la București etc., se remarcă, astfel, prin neprețuita contribuție la „maturizarea artistică și spirituală” a neamului său.

Cu ocazia împlinirii a șaptezeci și cinci de ani în care maestrul Ion Ungureanu a reușit să redea și contururi de foc visului secular de reunire a românilor prin statornicirea simbolurilor naționale – sanctificarea figurii istorice a domnitorului Ștefan cel Mare și Sfânt, reamplasarea în Chișinău la loc de onoare a monumentului strălucitului voievod, precum și continuarea Aleii Scriitorilor Clasici Români (prin busturile lui Al. Mateevici, C. Stere, L. Blaga), inaugurarea în capitala Republicii Moldova a monumentului Lupoaiței, reanimarea spiritului național în instituțiile de cultură de la sate și orașe, dotarea bibliotecilor cu fonduri importante de carte românească etc. –, colegiul de redacție a revistei „Limba Română”, al cărei membru este încă de la fondarea publicației, 1991, consiliul director al Casei Limbii Române „Nichita Stănescu” îi adresează felicitări cordiale și își exprimă adâncă recunoștință pentru implicarea plenară în viața culturală a Basarabiei, implicit a instituțiilor noastre, urându-i ani lungi și luminoși, căldura dragostei celor apropiați și sănătate trainică.

Dumnezeu să vă aibă în pază și să vă călăuzească pașii demni prin această lume!

La mulți ani, maestre Ion Ungureanu!

**Revista „Limba Română”,  
Casa Limbii Române „Nichita Stănescu”**

Un grupaj amplu de texte care ilustrează itinerarul afirmării artistice și culturale a actorului, regizorului și omului de stat Ion Ungureanu a fost publicat în numărul 7-8 (p. 81-124) din 2009 al revistei noastre cu prilejul acordării titlului de doctor honoris causa al Academiei de Științe a Moldovei.



2007. Casa Limbii Române „Nichita Stănescu”. M. Gh. Cibotaru, Anatol Ciobanu, Alexandru Bantoiș, Ion Ungureanu, Alexei Acsan la o întâlnire cu Alteța Sa Regală Principele Radu al României

**Ana ...SĂ NU SE FACĂ  
BANTOȘ ASTĂZI NOAPTE**

Cu siguranță, există în orice literatură aspecte, momente, personalități la examinarea cărora metodele de cercetare cu cât sunt mai sofisticate, cu atât sunt mai puțin eficiente. Aceasta se întâmplă deoarece, după cum susținea și Ortega y Gasset, există adevăruri teoretice și adevăruri ale destinului. Or, „adevărurile teoretice sunt nu numai discutabile, dar întregul înțeles și toată forța lor constau tocmai în faptul că sunt discutate. Destinul însă – ceea ce în mod vital trebuie sau nu trebuie să fie – nu se discută, ci se acceptă sau nu. Dacă îl acceptăm, suntem autentici, dacă nu-l acceptăm, suntem însăși negarea, falsificarea propriului nostru eu”. Am amintit această afirmație a autorului hispanic, deoarece întreaga activitate în domeniul literaturii, al culturii, al vieții cetății, în cazul unui scriitor ca Andrei Strâmbeanu, se cere amplasată într-un anumit context, cel al realităților basarabene din ultimele șapte decenii. Dat fiind faptul că acest segment de timp încă nu a fost elucidat, orice interpretare a procesului literar de la noi „din vârful peniței” riscă să denatureze lucrurile. Aceasta mă determină să cred că aprecierea literaturii din Basarabia postbelică abia de aici încolo urmează să fie făcută la justa ei valoare.

Cine este, de exemplu, Andrei Strâmbeanu? A văzut lumina zilei la 25 august 1935, în satul Fântâna Albă (r-nul Edineț, fostul județ Bălți), localitate cu o denumire pe care o poartă ca pe un blazon de noblețe nemutilat de către regimul totalitarist. Și-a făcut studiile la școala primară din satul natal, școala medie din Parcova (1949-1954), Institutul Pedagogic „Ion Creangă” din Chișinău, Facultatea de istorie (1954-1959). A debutat în 1949 cu un ciclu de poezii în ziarul raional „Calea spre comunism” și cu piesa *Țăranii*,

jucată pe scena școlii din satul natal. În 1958 este angajat în calitate de redactor la ziarul „Cultura Moldovei” și demis de către c.c. pentru articolul *Situație afumată*. În 1958 este redactor la editurile Școala Sovietică și Cartea Moldovenească de unde este disponibilizat din cauza prieteniei cu poetul-disident Petru Cărare. În 1960 este angajat în funcția de consilier-traducător la Prezidiul Sovietului Suprem al R.S.S.M., fiind demis ulterior pentru apolitism, iar în 1965 este consilier la Comitetul de Stat al R.S.S.M. pentru presă, edituri și comerțul cu cartea, eliberat iarăși pentru naționalism. Din același motiv a mai pierdut în 1967 funcția de redactor la revista literară a U.S. „Nistru”, în 1982 funcția de membru în consiliul redacțional superior al Studioului Moldova-Film, în 1986 cea de secretar literar la Teatrul Academic de Stat „A. S. Pușkin” (actualmente – Teatrul Național „Mihai Eminescu”) din Chișinău.



A debutat în proză cu nuvela *Țeava* (1961) în revista „Nistru”. Publică volumele: *Fântâna Albă*, poezii, și *Aruncă-mă în cer*, nuvele (1963), *Mireasa* (1974), *Contrapunct*, antologie de poezie, proză, dramaturgie (2003), *Oltea*, dramă istorică (2008).

Efectuează numeroase traduceri și se manifestă în calitate de scenarist și de autor de texte cântate. E de ajuns să amintim că, lansat la începutul anilor '70, celebrul șlagăr al formației „Noroc”, *Primăvara*, este unul dintre cântecele îndrăgite până astăzi, unind mai multe generații, ca o dovadă a faptului că anume Strâmbeanu a anunțat desprimăvărarea, după o perioadă lungă de iarnă, în cântecul de estradă de la noi.

Poet și prozator talentat, autor a zeci și zeci de pamflete, foiletoane, eseuri, recenzii, articole, Andrei Strâmbeanu impune un anume fel, total neconformist,





Aliona și cei doi Andrei Strâmbeanu

de a înțelege poezia și literatura. Aceasta mărturisește nu atât despre scrisul său refractar la mode, la modernisme și la postmodernisme, cât despre libertatea echivalentă cu neacceptarea încâtușării în formule, fie ele oricât de moderne. Cred că simplitatea din versurile lui Strâmbeanu trebuie citită anume în sensul nevoii de regăsire a sentimentului libertății adevărate. În versuri de o factură simplă, precum cele de mai jos: „După tata, peste ani, muream și eu. / L-au ochit pe tata-n ceafă câinii. / Mie mi-a mușcat foamea plămâni”.

În *M-a salvat un doctor bun și Dumnezeu* trăirea dramatică este transmisă pe calea cea mai directă cititorului, autorul înțelegând că nu trebuie să-l cumpere pe acesta cu metafore și epite. Cine a trecut prin încercările invocate în poem sau a fost ostracizat din motive politice, nu are cum să nu devină un nonconformist, un adept al recuperării sentimentului de libertate, fapt ce se regăsește *volens-nolens* și în scris. Or, recuperarea acestei trăiri, care stă la baza gândirii artistice, este, cred, cel mai greu de realizat. Dovadă sunt exemplele de renegare, oferite cu atâta generozitate de către intelectuali sau preținși intelectuali, care până deunăzi se făleau cu numele de stegari sau de „arhitecți” ai mișcării de eliberare națională, iar astăzi sunt gata să-și vândă propriul părinte pentru o funcție. Când de dragul

unui post este uitat în anticameră bunul-simț, elementara morală, atunci îți dai seama de îngrozitorul dezastru pe care l-a lăsat în urma sa totalitarismul. Anume contra acestui fenomen odios luptă cu încăpățănare și Andrei Strâmbeanu, despre a cărui poem *Lupii* Grigore Vieru a scris: „Nu cunosc în lirica basarabeană un alt poem care în numai o sută de versuri să cuprindă întreaga dramă a nefericitului pământ unde ne este dat să viețuim”.

Metafora subtilă sau limbajul neelaborat sunt topite în tonul colocvial, oralitatea punând stăpânire pe discursul liric, în prim plan profilându-se elocința unui personaj liric aflat în elementul său. „Auzul ascuțindu-l bine / Vei auzi cum maică-ta-i ascunsă-n tine / Și inima-ți adapă cu-al ei sânge. / De te-a durut, cu lacrimile tale plânge” (*Moștenire*).

Alteori versul ia o turnură gnomică, stropită elegant cu o doză de ironie subtilă, „îngăduitoare”: „Nu-i păcat / Prea mare / Că tot românul / Poet e din naștere. // Păcat că tot românul scrie / Poezie” (*Nu-i păcat*).

Se conține aici o delicatețe însușită nu neapărat din cărți, ci mai curând moștenită de acasă. Limbajul în acest caz amintește de neorealismul care, negând arta elitistă, pune accentul pe redescoperirea virtuților limbajului cotidian, neelaborat.

Înarmat cu replica promptă, spirituală și tăioasă, era firesc ca să se manifeste și pe tărâmul dramaturgiei. Autor a mai multor piese de teatru, cea mai recentă fiind *Vin, femei și tot ce vrei*, o comedie spumoasă în care sunt vizate fenomene locale din perioada perestroikăi, a montat pe parcursul



Ion Hadârcă, Ana Bantoș, Andrei Strâmbeanu, proaspăt distins cu Ordinul Republicii, și Ion Ungureanu la Casa Limbii Române

anilor mai multe spectacole: *Minodora* (1971) în regia lui Ion Ungureanu, piesă interzisă chiar în seara premierei; *Cățelușul zburător* (1978) la Teatrul de păpuși „Licurici”, regia – Igor Ilinschi; *Armăsarul cu dinți de aur* (1999) la Teatrul Național „Vasile Alecsandri” din Bălți, regia – Anatol Pânzaru; *Consumatorul de onoruri* (2002) la Teatrul Național „Mihai Eminescu”, în regia de Ilie Todorov ș.a.

Andrei Strâmbeanu a ilustrat în piesa *Oltea* figura lui Ștefan cel Mare, creând un model ficțional al legendarului domnitor al Moldovei. Eroul servește drept exemplu și azi, când mai predomină un mod confuz de a percepe identitatea lui Ștefan, dar și a românilor basarabeni. Nu întâmplător autorul a dat preferință genului dramatic, acesta fiind apt într-o măsură mai mare să transmită tensiunea dramatică a istoriei, care se răsfrânge și asupra relațiilor dintre protagoniști. *Oltea*, mama lui Ștefan cel Mare, este „cifru” prin care este privit domnitorul. Strâmbeanu elaborează o „fabulă a identității” ștefaniene, în felul acesta fiind căutată o formulă nouă de credibilitate, aceasta corelându-se lesne cu pierderea și alienarea eului. Solicitată de orientări divergente, figura lui Ștefan este cea pe seama căreia se pune acoperirea unui deficit al realității în care trăim. El este figură mediatore de compensare literară a deficiturilor realității, terenul interpretărilor conturându-se și în funcție de religia Mamei, cu alte cuvinte, a mișcării centripete, a replierii în sine, a concentrării interioare, a căutării unui *centru*.

Descendent din aceleași timpuri cu Gr. Vieru, L. Damian, I. Vatamanu, Gh. Vodă, A. Cibotaru, D. Matcovschi, P. Boțu, A. Codru, Andrei Strâmbeanu a adus cu el la Chișinău experiența „de acasă” a anilor grei de război, de foame, a vieții de copil orfan de tată, dar mai presus de orice curajul de a înfrunta viața. Această trăsătură de caracter ce-i înnobilează pe majoritatea scriitorilor basarabeni supranumiți „copiii anilor treizeci” merită a fi evidențiată, deoarece în prezentul dominat de o scară a valorilor răsturnate rar se mai întâlnesc visători, oameni care să-și facă un ideal din adevăr și dreptate, în schimb e mare numărul renegaților și impostorilor. Lui Andrei Strâmbeanu, fire sinceră și directă, cred că îi repugnă înșii din ultima categorie. El este lampagiul care veghează la mersul vieții literare de la noi, a culturii noastre care, după cum o demonstrează cele mai recente evenimente, poate ușor degrada, căci democrația se dovedește a fi o probă mult mai greu de trecut decât părea la început, fiind acum răstălmăcită, interpretată la modul conjuncturist de către parveniții însetați de posturi. Într-un timp în care interesul pur personal e situat mai presus de orice, Andrei Strâmbeanu este unul dintre pușinii care apără nu din culise, ci deschis adevărul și dreptatea. Acum, când nu-i mai avem printre noi pe un Grigore Vieru și un Silviu Berejan, al căror curaj menținea la adăpost sentimentul demnității de scriitor și de savant, prezența în agora a unei voci curajoase cum este cea a lui Andrei Strâmbeanu, care nu se lasă cumpărat cu titluri și onoruri, înseamnă enorm. Pentru aceasta, pentru că are grijă „să nu se facă astăzi noapte”, merită toată gratitudinea.

La mulți ani, la fel de rodnici, multă sănătate și prosperitate!

**Andrei DOINĂ BASARABEANĂ**  
**STRĂMBEANU**

*Pentru mezinul meu, Andrieș*

Doină, doină, cântec greu,  
 Fiule, odorul meu,  
 Gura lumii îmi tot spune  
 C-ai venit târziu pe lume,  
 Că mi-i chica afumată  
 Și spinarea aplecată.  
 Foaie verde trei sulcine,  
 Cum să-mi pară mie bine:  
 O să crești orfan, ca mine.  
 Fost-am eu orfan de tată,  
 Și de România toată.  
 Că așa străinu-a vrut  
 De la Nistru pân' la Prut.

Dar e mare Dumnezeu!  
 Fiule, voinicul meu,  
 Mă uit la gurița ta,  
 Doine vechi că va cânta.  
 Mă uit la mânuța ta,  
 Țara că va apăra.  
 Iar tălpița ta ne-mblată  
 Va călca sârma ghimpată.  
 Jos, în Prut arunc-o toată,  
 Unde-i apa mai adâncă  
 Și rugina o mănâncă.  
 Și te prinde-n în hora mare,  
 Din hotare în hotare.  
 Și cu talpa bate tare.  
 Dă cu talpa de pământ  
 Să te-aud eu din mormânt...  
 Să mă bucur c-ai făcut  
 Tatăl tău ce n-a putut...  
 Frunză verde de pe rană,  
 Ard-o focul soartă grea –  
 Basarabie orfană,  
 Tu ești România mea!

*Mai 2007*

## **NU-I UN PĂCAT PREA MARE...**

Moto:  
*Tot românul se naște poet.*  
**Vasile Alecsandri**

Nu-i un păcat prea mare  
Că tot românul  
Poet e din naștere.  
Păcat că tot românul scrie  
Poezie.  
Dar mai păcat e ceea ce urmează:  
Românul editează.  
Și nu doar un poem,  
Ce-i ca Mesia așteptat  
De-ntreaga lume:  
Românul publică volume.  
De-l vezi, ferește într-o parte.  
În loc să-ți deie „bună ziua”,  
Îți dă o carte.  
Cu autograful gata tatuat  
Pe-obrazul primei file  
Și cu păreri de rău  
Că nu-i dai rest volumul tău.  
Un neam întreg bolnav de poezie!  
Se scrie-n piatră,  
Pe hârtie,  
Pe garduri,  
Pe vagoane,  
Pe țâțe la cucoane.  
Scriu toți, pe toți pereții.  
Scriu poezie până și poeții.  
Cu mine e adevărat scandal.  
Sunt poreclit poet oral.  
Că-s leneș, că-s nebun,  
Că semăn și nu-adun,  
Că nu-s citit dar sunt citat...  
Român fiind, m-am conformat:  
Am scris și eu o carte.

Să nu fiu dus la țintirim  
Un anonim,  
Ca și Esop, ca și Socrate.

## **PE-ATUNCI...**

Pe-atunci era pământul nesfârșit de mare  
Dar noi ne întâlneam ca val cu val pe mare.  
Acum pământul a scăzut, e cât o minge.  
Și pentru că și vara-n părul nostru ninge,  
Te ocolesc, căci insistent un gând mă paște:  
De ne-am vedea, mă tem că nu ne-am recunoaște.

Eu știu că tu visezi s-avem o întâlnire.  
Dar scuarul nostru-i îngropat sub o clădire.  
Și banca dezmierdărilor... Nici ea nu este...  
Ah, primăverile de-atunci sunt o poveste !

Bătrân, aș sta pe prag străin în așteptare,  
Cu-n trandafir cât inima când dă în floare.  
Văzându-te cum vii, eu m-aș porni agale,  
Cu cârja-n mână-aș apuca pe-o altă cale.  
Te-aș căuta pe unde primăvara trece,  
Și trandafirul ar muri pe pragul rece...

A fost un pas greșit că m-am ferit de tine!  
De ce nu-s, Doamne, chiar nici azi stăpân pe mine?

*Februarie 2004*

## **STROPUL DE LA DUMNEZEU**

Desprins de pe întinsul aburit al unui nor,  
Eu, noul strop de ploaie, fost și fulg de gheață,  
Alunec printre fulgere, în țarină să mor,  
Și moartea mea va fi un început de viață...

## 174 **Limba ROMÂNĂ**

Sunt limpede și greu ca lacrima unui copil  
Și-aduc cu mine scăpărările stelare,  
Și recea albastrime-a dimineților de-april,  
Și energiile ce nu încap în soare.

Alerg spre rădăcinile pe moarte din pământ.  
Sorbindu-mă, să-nvie frunze și tulpine,  
Și iarăși să mă sui la cer, precum vrea Tatăl Sfânt –  
Isus a învățat să-nvie de la mine.

2008

## **CÂNTECUL PIERDUT**

*Lui Igor Crețu*

Și cântecul de azi,  
Și cel încă nescris,  
De mâine –  
Luați-le,  
Nu am mai dulce pâine.  
Eu mie-mi o să-mi las  
Doar cântecul iubirii,  
Din trecut,  
Pe care l-am tăcut,  
Să nu mi-l ceară,  
În ziua când mă părăsea  
Femeia care-odată mă iubea.  
Ah, cântecul iubirii,  
Atât de-adânc  
În suflet l-am ascuns,  
Că s-a pierdut.  
Și-acum în loc să-l cânt,  
Îl plâng,  
Cum plâng femeile  
Copilul nenăscut.

*Februarie 2009*

## **DESTIN**

S-a rupt iezătura  
Și apa s-a dus  
De-au rămas nepereche  
Stelele sus.  
Chiar luna  
E una.  
Și-acum, pe răcoare,  
Peștii învață să zboare.  
Se sprijină-n coadă,  
În slăvi se avântă,  
Dar cad iatagane,  
În mâl se împlântă.  
Priviți-i,  
Respiră bulbuci de pământ,  
Și-și suflecă haina  
Pescarul flămând.  
Și doar câte-un pește,  
Cu gândul că scapă,  
s-aruncă în luntrea  
Cu resturi de apă.

*1964*

## **COTRAPUNCT**

Între tălpile mele și humă  
S-așterne asfaltul,  
Pingeaua de gumă.  
S-așterne parchetul  
Și marmora,  
Și urmele mele de-a brambura.

Tatăl, țin minte,  
Spre toamna belșugului,



## 176 Limba ROMÂNĂ

Pășea desculț pe brazdă,  
Sprijinit strămoșește  
Numai de coarnele plugului.

1963

### NINGE

Ninge străveziu  
Cu frig și vânt în două.  
E și devreme și târziu,  
Sau numai ni se pare nouă?  
Oricum,  
Mai mergi în rând cu mine.  
Ba nu, mai bine  
Aleargă înainte,  
Prefă-te-ndrăgostită,  
Minte,  
C-ai lunecat și cazi.  
Nu vezi că azi  
Sunt toate  
Neadevărate?  
Ninsoarea nu-i ninsoare –  
Cad gândurile noastre-n loc să zboare.  
Și frigul nu e frig –  
Așa-i tăcerea ta când eu te strig.  
Și vântul nu e vânt –  
S-a spus pe negândite un cuvânt.  
Și oamenii ce trec pe după fulgi  
Mai mult plutesc  
Decât pășesc  
Pe-al iernii giulgi.  
Îți amintești?  
Pe-așa o zi se-ndrăgostiră doi...  
Eram noi?

1964

## **DESPĂRȚIRE**

Despărțire, iubito, îmi ceri?  
Lăcrimează omătul afară.  
Poate facem un schimb de tăceri  
Până fi-va din nou primăvară.

Când pe sufletul meu împietrit  
Încolțisei, lăstar al iubirii,  
Nu te-am smuls, ci de rău te-am ferit,  
Deși pomul e moartea clădirii.

Tu de toamnele mele să taci,  
Să le numeri pășind peste una.  
Ca o floare ce-abia te desfaci,  
Îți stă bine, iubito, minciuna.

Gelozia ne roade mereu  
Ca rugina ce strică vaporul.  
Tu îmi iartă trecutul, căci eu,  
Ți-am iertat mai demult viitorul

1999

## **DE PARCĂ PORT O VINĂ...**

De parcă port o vină – nu știu de ce anume  
Aștept să mă condamne pe-un timp nedefinit.  
De propria mea umbră continuu urmărit,  
Tresar și-ntorc privirea, când sunt strigat pe nume.

De parcă-aș fi un rege somat de vulg: „Abdică!”  
De parcă-ncep războaie, dar nu le și câștig  
Și-aduc în loc de soare ninsori, prăpăd și frig,  
Și dintr-o țară mare, fac una tot mai mică;

Din lada de gunoaie fac, parcă, loterie -  
Săracii să câștige mai multă sărăcie.  
De parcă port o vină și-aștept să mă condamne

## 178 **Limba ROMÂNĂ**

Pe-un timp întins ca guma departe-n infinit.  
Și-acolo, la-nchisoare, să-ndur bății, sudalme,  
Pentru păcate grele ce nu le-am săvârșit.

*4 august 2008*

### **TELEFONUL INUTIL**

Pe zi ce trece telefonul meu  
de ebonit  
devine tot mai prăfuit.  
Și strigă până te-i desface,  
el tace.  
Credeam că a murit,  
dar nu,  
e-n regulă, mi-au lămurit.  
Dar unde mi-s prietenii?  
Au decedat?  
Sau, poate, m-au uitat?  
Sau nu mai au ce-mi spune,  
căci eu le spusei totul, rele, bune.  
Aștept.  
E vară.  
Mă cheamă soarele afară.  
Alerg pe străzi:  
mi-e dor de un cuvânt  
adus de vânt.  
Dar pomii parcă sunt pictați –  
nici o mișcare.  
În tot orașul, numai eu  
și umbra mea de sub picioare.  
Și-un gol nemărginit,  
lăsat de cei pe care i-am iubit.  
Apăs pe sonerii  
și strig la toți,  
prin telefonul de la colț:  
– Prieteni, sunteți vii?  
Rezist minutelor toride,  
dar nimeni nu-mi deschide.  
A ruginit și soarele,

mă lasă..  
Mă-ntorc în liniștea stătută  
de acasă.  
Iar răposata mamă,  
din fotografie,  
vrea să știe  
pe unde am umblat.  
– Am rătăcit pe vechile cărări...  
Și, ca să scap de alte întrebări,  
căci tot mă crede un copil,  
ascund fotografia  
sub telefonul vechi  
și inutil.

1967

## **RAȚIONAMENT**

*Poetului Aureliu Busuioc*

Va trebui să mor și eu cândva,  
Dar nu-nainte de-a-mi lua  
Frățescul bun rămas  
De la prietenii  
Pe care o să-i las.  
Și nicidecum, de la dușmani.  
Niște profani,  
Nici nu i-am numărat,  
Dar, știu, s-au adunat,  
Cât n-are pene dinapoi păunul.  
Ca om deștept,  
„Adio” de la dânșii o s-aștept,  
Căci ei sunt mulți,  
Iar eu sunt numai unul.

*Octombrie 2009*

## **MERGÂND APĂSAT**

Mergând apăsat,  
Dansând apăsat,  
Ca omul din sat,  
Tocitu-mi-am talpa  
Și nu mai sunt  
Cum eram de înalt.  
Dar talpa nu se lipește  
Întreagă de-asfalt.  
Un gol mai rămâne,  
Cât mușcătura  
Din hrinca de pâine.  
Rămâne un gol neatins,  
Pe care l-ar umple  
Doar piscul dealului, nins.  
Doar torba din spatele mamei,  
Cu grâu,  
Doar piatra adusă de ape  
La mijloc de râu.  
Nesigura piatră,  
Crescută cu mușchi,  
Lunecoasă,  
Pe care-nvățam  
A mă duce de-acasă.

1970

## **COPACII DE METAL**

Din luntre îmi strigă pescarul,  
Sporindu-mi în suflet amarul:  
– Poete, acum, la plecare,  
Aruncă monede în mare.  
Așa-i obiceiul și locul,  
Moneda aduce norocul.

Îi dau ascultare  
și samăn monede pe mare.

Le-arunc țărănește,  
departe,  
sub val.  
Din apa sărată –  
minune curată –  
răsare-o livadă  
cu pomi de metal.  
Și lemnul,  
și frunza,  
și fructul –  
metal.  
Nu-mi vine a crede –  
cresc fructe monede.  
Monede romane,  
engleze,  
rusnace.  
Belșugul îndoiaie copacii.  
Dar vântul,  
când clatină grelele roade,  
imperii  
încep înde ele-a se roade.  
Auguste profiluri regești  
cad hrană  
în gura căscaților pești.  
Stăpâni pe imperii  
ce curg, aluat, de pe hartă,  
suveranii,  
și-n burtă de pește se ceartă.  
Aud de pe mal:  
Problema i-aceeași –  
tot spațiul vital.  
Călări pe-asudatele valuri,  
aleargă pirații,  
și-mi fură de verzi împărații.  
Îi cearcă în dinți,  
în sân îi ascund,  
dar, vai, lăcomia  
ii trage la fund.  
Vrăjit de această minune,  
eu strig ca prin vis:  
– Dar unde-i norocul promis?  
Pescarul,

## 182 **Limba ROMÂNĂ**

la strigătul meu,  
scoate din pește,  
ca dintr-un portmoneu,  
o monedă ca solzul de pește.  
Oglinda ei mă orbește.  
Nici urmă de regi,  
De regat.  
Nisipul și apa tot a spălat.

Și eu să mă vreau norocos  
pe-acest anotimp nisipos?

1960

### **BALADA UMBREI**

Copil desculț, în vremea depărtată,  
Când glontezele războiului pe tata îl căta,  
Văzusem umbra mea întâiași dată;  
De dânsa umbra vacii noastre zilnic asculta.

Cu vaca-n doi mergeam pe drum de țară  
Și umbră ne țineau aeroplanelor de sus;  
Cu bulgări le băteam, strigam să piară,  
Și unul chiar se prăbuși, de glasul meu răpus.

Dar bucuria-mi înflori pe-o clipă,  
Căci pajura mecanică țâșni de după deal.  
Își scoase clonțu-ascuns sub o aripă,  
Și ne mușcă de după nori cu dinții de metal.

Ah, umbra vacii prinse a se strânge  
Și ea, cuminte, s-a culcat, și-n iarbă s-a întins.  
Curgea din uger laptele cu sânge.  
Și umbra mea fugea după dușman, dar nu l-a prins.

Iar mama, când voia ca să mă culce,  
Mereu îmi povestea scrisoarea tatei din război:  
„Mi-i dor de voi! Mi-i dor de lapte dulce!  
Sunt viu, dar iată vine tancul peste noi!”

20 septembrie 2009

*Vasile* **ANDREI STRÂMBEANU –  
GAVRILAN SCLAVUL CUVINTELOR**

Devenisem de la o vreme conștient de maladiva predispoziție de a începe o exegeză prin prisma operei lui Eminescu, însă nici până astăzi nu am descoperit un mecanism care să însușească mai multă relevanță. Oricât de mică afiliație ar avea un cuvânt scris românește cu romantismul eminescian, acesta trebuie imperativ să reflecte fosforizând tăinicia, seninătatea și profunzimea luminii luciferice. Odată garantate premisele unei atare identificări, un specialist în tehnici de marketing publicitar va eticheta această operă, plastic, ca fiind o „marcă înregistrată”. Și da, A. Strâmbeanu face parte din numărul select de scriitori basarabeni care se poate mândri cu o astfel de realizare. Este Strâmbeanu o „marcă înregistrată” anume pentru că este un eminescizator, adică o ghindă din arborele eminescianismului căzută pe sol fertil, care să mustească chintesența spiritului românesc. Și în ce constă exact această identificare? Dl Strâmbeanu a fost toată viața lui sclav al unei olimpiene exigente, care, de cele mai multe ori, nu doar că-l încătușa să nu dea publicității vreun text trudit cu migală, dar chiar își impunea prohibiția scrierii acestuia pe hârtie, de teama să nu fie cumva, cândva surprins de cineva că ar avea un decolteu prea larg al perfecțiunii. Sublimă este această teamă de Cuvânt, atât de sublimă, încât cele trei silabe ale cuvântului par prea sărace pentru a o îmbrăca. De aceea, înhămat la legile industrialismului literar cu vreun articol, care trebuia să apară la termenul stabilit, dumnealui va avea mereu de suferit, pentru că Strâmbeanu este Creator, nu un mașinist identificat cu conveierul tipografiilor: „Aproape de fiecare dată când semnez «bun de tipar», domnii de la tipografie mă mai întreabă încă o dată, în șoptă, așa ca pentru



orice eventualitate: «Dar domnul Strâmbeanu nu va aduce nimic pentru numărul acesta?» «Se pare că nu», zic, și tipografi dau «undă verde» ediției. Într-o vinere trecută mi-a adus un articol cu rugămintea «să apară joi» (N. Dabija). Și altă dată, M. Cimpoi: „Andrei Strâmbeanu, care scrie pe parcursul vieții sale de fapt o carte dând dovadă de o rară și zgârcenie a scrisului, trece drept un Țuțea al literaturii”. Astfel, abia cu ocazia septuagenariatului A. Strâmbeanu va fi condamnat să-și revadă literă cu literă, punct cu punct, pentru a însuma între copertile unui *Contrapunct* o „Biblie” de aproape 500 de pagini. Și nu vine sclavia din teama futilității cuvântului scris, ci a standardelor pe care și le impune marțial, autocondamnându-se pe viață cu tot discernământul. De altfel, același M. Cimpoi avea să întărească în continuare: „Teama de cuvântul scris nu trage după sine și teama de cuvântul vorbit, căci Strâmbeanu este cunoscut ca un cozeur, ca un artist al cuvântului, al taifasului de cursă lungă – de cu zori și până-n zori cu tot ce presupune acesta: dar al povestirii, înflorire și împingere în grotesc, în absurd, zeflemisire și șicanare cu înțepături și luare în răspăr.” Cea din urmă afirmație, credem, corelată cu continuarea citatului, îl are la bază pe dramaturgul Strâmbeanu. Și da, se simte, mai cu seamă în *Minodora*, acea „luare în răspăr, neantizare prin trâncăneală, prin vorbirea în dodii care duce la tautologie”, în definitiv, același caragialism de care sau pe care va căuta fiecare dramaturg român să se ascundă sau să-l descopere, dintr-o eternă și comprehensibilă fobie de epigonism. De fapt, da, dl Strâmbeanu a înțeles nu doar că nu riscă o atare peiorativă etichetare, ci dimpotrivă, și-a descoperit în continuarea și perfecționarea tehnicilor caragialiene o chemare misionară față de care unii dintre contemporanii săi au fost surzi, dar și mai grav, nu au avut curajul să-i răspundă. Conștientizând monstruozi-tatea experimentului la care este supus el, împreună cu atâtea și atâtea popoare mutilate în laboratorul socialist, scriitorul, dar în primul rând omul Strâmbeanu, și-a negat cu ostentație statutul de cobai, decelând în arsenalul caragialismului instrumentele pertinente pentru a decanta, de data aceasta nu în cadrul unei mahalale bucureștene, ci al unei întregi națiuni, nu moravurile, artificialul și snobismul parizian, ci neocanibalismul socio-cultural servit de Kremlin. În aceste condiții, confruntat cu tenebrele acestor episoade istorice, este, evident, lipsită de consistență întrebarea de ce se râde mai puțin când se joacă Strâmbeanu, decât musiu Caragiale, sau de ce zâmbetul spectatorilor este amar – cel dintâi nu va ezita să urce pe scenă printre personajele sale în căutarea lui de a-i transfera într-o altă realitate, nici măcar atunci când va avea de înfruntat cele mai fioroase specimene ale ororilor istoriei – Stalin sau Hitler, în timp ce al doilea se va mulțumi să-și aplaude din sală eroii, gata oricând să transplanteze scena chiar în sală, în cazul în care ar putea fi recunoscut. S-ar părea, în acest sens, că pe Caragiale l-ar oripila chiar și cele mai profunde recunoștințe și cele mai înalte distincții din partea unei societăți pe care o va privi, invariabil, coborâtă de

pe scena construită de chiar el – lui Caragiale îi este frică de scenă, în timp ce Strâmbeanu și-o va aburca pe umeri și o va căra oriunde după el.

Rămânând însă la vechea fobie de cuvinte, aceeași temă va fi reluată, de data asta într-o altă dimensiune, atât în dramaturgie, cât și în poezie chiar. Astfel, atât *Consumatorul de onoruri*, cât și *Nu-i un păcat...* nu fac altceva decât să reflecte efectul dogmelor regimului totalitar de atunci, resimțite cu o plenară intensitate anume în cultură. Astfel, cum s-a dovedit a fi mai târziu, scriitorii au fost cam unicii reprezentanți ai intelectualității or, un *Simpozion literar*, de exemplu, trebuia să sintetizeze cele din urmă energii ale unei rezistențe culturale, sau chiar ale latenței unei renașteri care nu putea fi nici șoptită, ci întrevăzută în licărirea ochilor, ascunși după ochelari mari, încadrați de rame groase, pentru mai multă siguranță. Relația poet – poezie din *Simpozion literar* caută să deconspire tocmai această confortabilitate după care se ascundeau comod literații atât de regim, cât și de posteritate, chemându-i să mai scrie și *proză*: „Eram de toți o sală arhiplină, / O generație de fete și băieți. / Și în potopu-acela de lumină / Nu dai de-un prozator – toți geniali poeți. // Apare greu prezidiul din culise. / Poeți cu ochi de lup și mers de elefant. / Cândva au fost și dânșii plini de vise. / Au scris despre iubire, viață și neant”. Comportă aceste versuri ceva din imagistica stindardelor domnești, un îndemn abia sesizabil la rezistență, la boicotarea condiției de obiect experimental. Nu degeaba dl Strâmbeanu este un disident declarat, un apostat, neadmițând compromisurile, mai ales cele de nuanță deontologică: „În perioada 1988-1989 șefii care veneau la Uniunea Scriitorilor tremurau numai la gândul că în sală poate fi Andrei Strâmbeanu. «Acesta n-are nici un sfânt, el poate să ia în derâdere numele lui Lenin sau al partidului nostru», se plâneau ei. Și azi unii colegi scriitori fac mai puține ticăloșii fiindcă se tem «de gura lui Strâmbeanu». Proștii sunt dezarmați, când ies la tribuna scriitoricească, de zâmbetul lui ironic.” (N. Dabija). Probabil, această imagine dumnealui și-a impus-o încă din anii tinereții, în plină forță combativă contra mancurților deja adânc înrădăcinați și în solul literar: „Dar iată mesagerul nostru se ridică!... / Ce mers! La douăzeci de ani neîmpliniți, / Cu părul – flăcări negre – nalt și fără frică. / În prezidiu tremură moșnegii ramoliți”. „Andrei Strâmbeanu este un autor prin excelență social” (M. Grecu). Toată dramaturgia lui trădează acest fapt, cea mai mare parte din proză și chiar poezia lui este întrepătrunsă de problematici cu preponderență de coloristică socială. Din acest punct de vedere, veacul în care i-a fost dat să trăiască i-a pus la dispoziție un dosar voluminos (prea voluminos!), de unde să-și recruteze materialul pentru a opera (de la *Operă*, și nu ne este frică să apelăm la acest termen, nu în cazul lui Strâmbeanu).

Deși, pe de o parte, exista tentația ca scriitorii contemporani să se pitească, confortabil, după un alt gen de literatură, cât mai abstracționistă, mai colo-

rată și mai metaforizată, urmând cursul poeziei din acea perioadă, dl Strâmbeanu s-a cramponat în realitate, încorporând subiectele chiar de la colțul străzii. Această tendință (*eschivațiune*, am spune noi, pentru o retușare reliefantă a semnificației acestui termen) s-a materializat în „contextul sămănătorismului moșionologist, în pitorescul etnografist, în lirismul sentimental *moldovenesc*”, față de care autorul *Contrapunctului* a rămas rece, fără a se sinchisi în vreun fel. Cuvintele nude, brute, nemutilate în substanța semnificației lor de îmbogățirea artificială, de compunere sau descompunere, derivare sau afixare, reprezintă pentru dânsul unicele instrumente, unicele culori și linii de redare a unei schițe. Astfel, materia contrapunctului urmărit este garantată de însăși (și numai) fondul situației, unica sarcină a autorului rămânând dezvoltarea instantanee a acesteia, asemenea derulării unui dicteu. În acest fel, doar în două-trei fraze Strâmbeanu reușește să contureze o stare care se înmăduvise pentru jumătate de secol în oasele oamenilor: „Nu mai putea avea încredere în nimeni. Nici chiar în rude. Nu mai rămase nici urmă din omenia de altădată. Sărăcia îi înrăise pe oameni, îi făcuse pizmași și denunțatori. Domnea o teamă generală. Ai fi zis chiar că soarele se arăta numai dimineța, apoi se ascundea în nori pentru toată ziua, de parcă se temea și el să nu fie văzut cât e de frumos și bogat. Timpul de afară era mohorât și rece de parcă ar fi fost mereu luna noiembrie”. Laconismul acestor cuvinte este întrepătruns de respirația înădușită a lui Nani, abia scăpat din ghearele unui Stalin, și acela din plus. Episodul de mai sus, în care acesta încercase denunțul „Oameni buni! Veniți să vedeți cu ce-și hrănesc cei bogați câinii! Oameni buni!...” comportă același tragism resimțit la citirea, zilele trecute, de către președintele Ghimpu, a unor sentințe din arhivele N.K.V.D.-ului: „Rastreliati!”. Cultul personalității lui Stalin atinsese cote incomensurabile în conștiința populației, încât acesta le confiscă chiar și intimitatea viselor. Căutând, sfidător, dezbrăcarea pielii de cobai, negându-și astfel condiția de „cel mai scump capital din lume”, Nani Clătiniți va fi urmărit fără încetare de imaginea omniprezentă și atotștiutoare a lui Stalin, iar antagonismul erotic-abominabil reamintește de drușianul „Nimic sfânt”: „...Peretele casei lui Nani, dinspre răsărit, parcă se prăvălise. Nani intră în casă cu greu, pe brânci, printre dărâmături... Mireasa îl aștepta culcată în pat. El se culcă lângă dânsa. Îi mângâia sânii mari. Vru s-o dezbrace, însă rochia nu se mai termina. Ea îi dădu mâna la o parte cu multă gingășie și dragoste. Nani, aprins, o săruta prin voal. „Dezbracă-te, dragă, nu vezi cât de tare te iubesc!». Mireasa își descoperi fața – de sub văl apăru Stalin. «Dă banii că te împușc», îi zise Iosif Visarionovici și-i puse în frunte o pipă cu trăgaci”.

Trecând peste suspiciunea unei interpretări puerile a unor toponime și nume din nuvelă, nu putem totuși nega existența neîndoielnică a unor simboluri. Astfel, chiar numele eroului central – Nani Clătiniți – pare a semnifica predestinația acestuia de a adormi vigilența oribilului regim, pentru

ca apoi să clatine sau chiar să zguduie statul din temelii cu o afacere-farsă. *Păgubanii și Bielorusia* s-ar părea că comportă și ele o semnificație aparte – prima trădând sărăcia lucie, chiar tragismul foametei proaspăt resimțită încă în acea perioadă, venind de la „pagubă”, cealaltă, *Bielorusia*, adică o „Rusie Albă”, leagăn al propășirii socialiste, garant suprem al purității, văzută cu candoare și de Nani ca „țara gândacului de Colorado”, de unde și va veni temuta „ciumă a cartofului, adică și a omului” (a românului, am preciza noi). Alte mostre de dialog creionează cultura normativă, programată și imperativ monitorizată a acestei perioade istorice prin antagonismul *Păgubenilor*, sat pedepsit de divinitate – „Iaca, pe la noi nu-s. Da de ce nu-s? Știut de ce. Fiindcă l-am mâniat pe Dumnezeu. Batjocorim bisericile. Și Dumnezeu ne pedepsește, nu ne trimite gândaci...”, față de *Bielorusia*, unde „Umbra înlocuiește ploaia, moș Ilie! Întreabă-i pe beloruși! Ei niciodată nu prășesc cartofii...”. Altădată retorica unui oarecare paznic va trăda ermetismul față de restul lumii, când un americanism ajungea întotdeauna mai ușor la urechile oamenilor decât un cuvânt din cealaltă parte a sârmei ghimpate de pe Prut: „Da iaca mata, ca om învățat ce ești, te rog să-mi spui mie, mata măcar ai văzut cum arată ei? Am în vedere gândacii. Cică poți să le dai cu ciocanu în cap și nu le este nimic, așa-s de tari...”. Cu același laconism, prin doar două-trei cuvinte, dl Strâmbeanu reușește să schițeze portretul robot al nomenclaturiștilor – „Șefii de acolo l-au întâmpinat cu mult respect, l-au cinstit cu vodcă, l-au ospătat cu icre roșii, cu varză murată”, înșiruirea „vodcă, icre roșii, varză murată” reprezentând, de fapt, un barbar cu măciucă într-o galerie de artă.

Am preferat să stăruim mai mult asupra nuvelei *Gândacul de Colorado*, luată la întâmplare (deși nuvela a cunoscut o rezonanță impresionantă în momentul apariției), în detrimentul unei priviri de ansamblu asupra operei dlui Strâmbeanu. O apreciere generalizată a scrisului lui A. Strâmbeanu însă ar putea fi cea legată de exploatarea cuvântului comun. Chiar pus în gura unui paznic oarecare sau al unei călătoare cu troleibuzul, cuvântul dlui Strâmbeanu comportă latența unor semnificații și interpretări inepuizabile.

Întorcându-ne acum la acea sclavie a cuvintelor a dlui Strâmbeanu, sprijiniți de Gr. Vieru: „Cel mai puțin productiv poet de la noi, Andrei Strâmbeanu, a publicat de-a lungul a 45 de ani câteva poeme lucrate cu o migală profesionistă de invidiat, poeme care onorează în mod strălucit lirica română contemporană”, putem afirma cu certitudine că *Contrapunctul* poate servi drept feribot de garantată fiabilitate pentru a ne transporta pe celălalt mal de Prut în siguranță, fără a ne împotmoli.

**Adrian Dinu ANDREI STRÂMBEANU –  
RACHIERU UN „SCRIITOR ORAL”?**

*Timpul mi-a umblat prin manuscris.*

Dacă ar fi să-i dăm crezare lui Ion Cuzuioc, biografia lumească a lui Andrei Strâmbeanu (născut la 25 august 1935, la Fântâna Albă, județul Bălți) e plină de peripeții; o viață „nebulosă” întreține faima *scriitorului oral*, atras de boemă și taifas, aruncând vorbe în răspăr, deșucheate, repetat demis din posturile ocupate (redactor, traducător, consilier, secretar literar, chiar deputat), suspectat de „neseriozitate” ori, dimpotrivă, dezvăluindu-și aura disidenței. Oricum, palmaresul absolventului Facultății de istorie de la Institutul Pedagogic „Ion Creangă” (1959) nu impresionează prin cantitativism. Prozator și dramaturg, Andrei Strâmbeanu s-a încercat și în poezie, rămânând un „modern nativ”, cum zicea M. Cimpoi. Debutul se consuma în 1963, când apărea *Fântâna Albă*, volum prefațat de Valentin Roșca și urmat de *Mireasa* (1967), colecționând o suită de nuvele din viața satului. Dar Andrei Strâmbeanu, constata Grigore Vieru, rămâne „cel mai puțin productiv poet” basarabean. Sigilată de tristeți difuze, cu pecete elegiacă și timbru baladesc, aflând în ruscitate un „leagăn cald”, poezia sa evocă deșurbinarea, un „timp nisipos” (năruind imperiile) ori celebrează, fie și tardiv, elanul erotic: „Îndrăgostiții, toți întineresc, sărmanii”. Iar poetul e un „etern împărat”. Nu trebuie ignorată dispoziția pamfletară a publicistului ori atracția dramaturgului pentru construcții cu osatură simbolică și cu gustul parabolei. Sub metafora „lupilor”, de pildă, redescoperim drama unui ținut crucificat, finalul acestui lung poem fiind deturnat imprevizibil. Prozatorul, încercuind

„situații de viață” paradoxale, nu este un ficționar. Verist, laconic, preferând descrierea nudă, tangentă neorealismului, el se bucură de succes. Cazul *Gândacului de Colorado*, text vânat de internați, stârnind cândva entuziasmul turcului Aziz Nesin, probează interesul lui Strâmbeanu pentru nuvele „reconstituite”, intrate în circuitul folcloric și inevitabil deformat. Având alibiul *rescrierii*, autorul dramei *Oltea* (2004) își motivează astfel „lenea”. Fire aprinsă, Oltea s-a zidit în fiu (e vorba de Ștefan cel Mare) și înțelege „biruința ca leac”. Observator atent, deseori caustic, Andrei Strâmbeanu notează contrapunctiv, pliat pe faptul real, respingând „minciuna” scrisă (vezi piesele *Minodora*, *Armăsarul cu dinți de aur*, *Consumatorul de onoruri*, 2002), radiografiind simptomele totalitarismului. Pitoresc, dovedind concretețe și laconism în scriitură, cu performanțe notabile, oferindu-și dulci amânări, el strălucește în *proza orală* fiind, de fapt, un risipitor. „A discuta” ar fi plăcerea supremă, o răzbunare a vârstei taxând nepăsările tinereții neștiutoare, fără a impune însă un ritm metronomic, câștigând – la modul profesionist – „gustul scrisului”.

## LUPII

*Lui Gheorghe Ghidirim*

Clopot clopotind strident a început de școală...  
 Lacrimile mamei picură în sita goală.  
 Maică-mea le cerne. Alta ce să cearnă?  
 Cei veniți de unde vine înghețata iarnă,  
 Mirosind a vodcă, a tutun și-a depărtare,  
 Fără scară tăbărăsc prin poduri și hambare.

Vai de bieții șoareci!  
 Le scoteau bobul din gură,  
 Condamnându-i,  
 Cum că pâinea statului o fură.

Mă uitam la venetici cu groază,  
 Dar cuprins de vrajă.  
 Oul de sub cloșcă  
 Îl mâncau cu tot cu coajă.

Lumea-n sat vorbea prin semne  
 Și ofta încet.

## 190 **Limba ROMÂNĂ**

Nu-ncăpea în traista mea veche  
Noul alfabet.

Alfabetul lor ca alfabetul,  
Numai că părea întors pe dos.  
Într-o zi o-ntreb pe noua profesoară:  
„Dar cu ce era mai rău al nostru?  
Pentru ce l-ați scos?”

Pe obraji i se aprind în grabă trandafirii,  
Parcă năvăliseră să-i ceară mâna mirii.  
Și-n loc de răspuns la întrebarea-mi oablă,  
Trage-o linie spre răsărit prin aer și pe tablă –  
Drumul care duce înspre-un viitor feeric...  
Mă întorc acasă luminat la suflet, pe-ntuneric.  
– Mamă, unde ești?! Nu plânge! Am scăpat de greu!  
Mama, din ocolul oilor, strigă către Dumnezeu.  
„Veneticii mi-au luat oițele și sufletul din mine!  
Doamne, fă așa să nu rămân și fără tine!”

Negru de mânie,  
Uit că-i noapte-ntunecoasă,  
Mă pornesc la stână,  
Să-mi aduc oile-acasă.

Prin opinca spartă  
Degetele-mi ies-afară  
Și îmi dau de știre  
Când greșesc drumul de țară.

Iată că s-arată luna  
Ca o mamă blândă.  
Pe imașul alb de brumă  
Trece umbra mea flămândă.

Tremur când mi-aduc aminte...  
Vârștă fără dubii...  
Nu-mi păsa că noaptea umblă  
După pradă lupii?

Rătăcind pe dealuri singur,  
Iute de picior,  
Poate-o fi crezut și lupii  
Că-s și eu de-ai lor.

Simt miros de carne arsă.  
Jos, într-un coclaur,  
Un foc mare linge noaptea  
Cu limbi roșii de balaur.

Cu miros amețitor și ce străin ecou!  
Turmentați, soldații chiuie în alfabetul nou.

Nu-i durea că va rămâne  
Satul meu c-o oaie mai puțin?  
„Hoții!” vreau să strig, dar mă abțin.  
Las' să-și dea pe față-arama.  
Tata-i mort, de mor și eu,  
Moare-atunci și mama.

Ei ciobani? Cu armele-n spinare?  
Am să-i spun chiar mâine  
La tovarășa învățătoare.

Cad din creasta dealului spre stână tăvălug.  
Mă alătur oilor, pe brânci, ca un transfug.  
Nemișcat, aștept dulăii să mă muște  
Ori soldații beți s-alerge să mă-mpuște.

Dar soldații dorm păziți de flăcări jucăușe.  
Nu au câini. De ce-ar avea?  
Armele li-s pline cu cartușe.

Pe frigarea rece  
Carne multă, nemâncată.  
Când apune luna,  
Bezna o înghite toată.



## 192 **Limba ROMÂNĂ**

Mă ridic și simt că stâna  
Vrea să se răstoarne.  
Trebuie să scap  
De acest parfum primar de carne.

Strig în șoaptă oile,  
Noi le-am dat nume de flori;  
Ne găsim pe întuneric,  
Le sărut ca pe surori.

Când era de turmă să le rup,  
Văd că orizontu-i presărat  
Cu ochi flămânzi de lup.  
Oile se strâng ca pâsla-n jurul meu.  
Eu de frică-adorm...  
Și am dormit somn greu.

Dimineața, pe la zori, mă scol.  
Parcă văd un vis: oile mă părăsiseră  
Ca pe-un stâlp la mijloc de ocol.

Lupii, împietriți, stârcesc pe-același loc.  
Ca la mort mai pâlpaie o flacăra pe foc.  
Caut în zadar un rest de apă-ntr-o garafă...  
Urc târâș spre lupi și văd că-s împușcați în ceafă.

Vânt uscat de toamnă la urechi le geme.  
Le-aș închide ochii, dacă nu m-aș teme.  
Șed ca la priveghi și plâng de mila lor,  
Plâng, ca după oi, de mila lupilor.

*August 2003*

**Mihail Gh. IMPULSIV,  
CIBOTARU DAR GENEROS  
(STRICT SUBIECTIV)**

Da, anume acesta e Andrei Strâmbeanu în viziunea mea. Mai corect – în convingerea mea, bineînțeles, strict subiectivă. Un coleg de breaslă afirma odată cu multă siguranță cum că acest Strâmbeanu e un ghem de contradicții, cu extremități dintre cele mai surprinzătoare.

În principiu, pot fi de acord cu imaginea metaforică invocată, numai că, sprijinindu-mă pe câteva date concrete, la care mă voi referi în continuare, țin să afirm că acele extremități din simbolicul ghem nu se exclud reciproc, ci, dimpotrivă, se îmbrățișează, formând un tot întreg, un monolit dacă vreți, reprezentându-l, astfel, pe cel care nu se aseamănă cu nimeni altul, în unele cazuri chiar nici cu el însuși. Ei, bine, după această umbră de calambur subliniez cu toată convingerea: Andrei Strâmbeanu e unic, inconfundabil, irepetabil nu numai cât privește herculeana-i înfățișare fizică, dar în tot ce face, fie că se implică în discuții sau polemici scăpărătoare, în cazul căroră știe și să fulgere, și să tune, iar dacă e necesar, și să năboiască furtunos ca o ploaie torențială sau cu grindină, și în tot ce scrie: poezie, proză, dramaturgie sau în activitatea socială...

Am avut ocazia să-i simt și supărarea, și încrâncenarea obidei, dar și onestitatea, și bonomia, și capacitatea de a ierta. Dar cel mai mult m-a surprins capacitatea de a observa suferința omului și de a-i sări în ajutor, chiar dacă e vorba de un străin sau neprieten...

...În aprilie 1994, când destinul m-a adus la Ministerul Culturii al Republicii Moldova, în capul listei colaboratorilor pe care eram nevoit să-i eli-

berez fără nicio discuție se afla și numele lui Andrei Strâmbeanu. Ne cunoșteam demult, de pe la mijlocul anilor cincizeci, pe când eram studenți. Apoi, în calitate de colegi scriitori. Ne și mai publicam reciproc, nemaivorbind că ne citeam cărțile, publicațiile proaspete. Cum să-i comunic? Și ce să-i spun? Că e în listă? Și că în fiecare zi sunt sunat, întrebat și probozit? În cele din urmă, decid să-i vorbesc. Îl întreb ce post de lucru ar prefera – în orice instituție sau organizație, în afară de ministerul nostru. Nu e cazul să redau toată discuția. M-a bunghit cu privirile-i hăcuitoare și a rostit ca din mitralieră: „Cerere nu scriu! Eliberează-mă! Ai să fii al treisprezecelea comunist care mă alungă de la lucru!”. Apoi a adăugat, ca printre altele, oferindu-mi, de fapt, o portiță de ieșire din această blestemată problemă a activității mele în calitate de ministru: „În august, pe douăzeci, fac șizeci, vârstă pensionară când poți să mă eliberezi cu mâinile dezlegate...”. „Și având conștiința împăcată, vrei să zici?...”, m-am pomenit că-l întreb, ce-i drept, cam naiv, ca să nu zic prosteste. Nu mi-a răspuns. M-a mai privit o dată lung, dar parcă nu atât de crunt, s-a ridicat de pe scaun și a plecat fără să rostescă un cuvânt.

Într-o dimineață mă pomenesc iarăși cu acel sunet „parlamentar”. „Nici acum nu-l eliberezi?! Probabil că nu ai reușit să citești presa de azi...”

O aveam pe masă, presa. Un material cu sulite veninoase îndreptate asupra mea era semnat chiar de Andrei Strâmbeanu. Da, ar fi fost „o ocazie”... Slavă Domnului, îmi zic eu azi, că mi-am strunit la timp emoțiile. Iar în acea zi de luni a lui august, când, conform datelor din pașaport (cam inexacte), Andrei Strâmbeanu marca vârsta de șizeci de ani, tradiționala ședință-fulger săptămânală am transformat-o, spre surprinderea jubiliarului, în una de felicitare a sărbătoritului. Pentru prima dată îl vedeam atât de emoționat. Atunci, în acea zi, i-am și auzit promisiunea pe care nici s-o bănuiesc vreodată nu puteam și pe care n-a încălcat-o niciodată, deși momente, argumente, pricini au mai fost pentru a o face. Căci s-a întâmplat să ne mai învrăjbească unii, precum se obișnuiește la moldoveni... „Orice s-ar întâmpla, mi-a zis, niciodată în viață n-am să rostesc un cuvânt împotriva ta!...”

Îl credeam. Strâmbeanu, așa cum pare – uneori este cam iute, cam nerăbdător –, e omul cuvântului. Odată rostit, nu și-l calcă în picioare. Iar când se întâmplă să mai greșească – doar e om și el, și încă ce Om! –, nu socoate o înjosire de a-și cere scuzele de rigoare.

Mărinimia, bunătatea, gătița de a sări în ajutor celui căzut la nevoie îl caracterizează din plin. Pot fi aduse în sprijinul acestei afirmații exemple nenumărate. Am să amintesc doar trei. Demnitatea manifestată când peste familie s-a abătut ca din senin o dramă teribilă. Am cunoscut atunci cu

toții un alt Strâmbeanu parcă. De fapt, era același Andrei Strâmbeanu, dar pus la o nemaipomenită încercare...

La minister, adesea îl vedeam ducând un băiețel de mână – să fi avut șase-șapte anișori picuș. Când l-am întrebat dacă i-i fecioraș, mi-a răspuns cu o încredere categorică: „E viitorul nostru cel mai mare trompetist!”. Era fiul regretatului trompetist Hanganu, pe care-l luase, din bunătatea sa nativă, sub tutelă neoficială, dându-i căldura părintească. Azi, într-adevăr, acel puști e un vestit trompetist, binecunoscut peste hotarele republicii unde și activează. Alt exemplu, când a decedat un actor de la „Luceafărul” rămas de câțiva ani văduv, cu doi copii minori, Andrei Strâmbeanu a fost acela care primul a alergat să-i ofere ajutorul...

Îmi dau prea bine seama că e o adevărată aventură să îndrăznești a contura portretul imprevizibilului foarte previzibil și al previzibilului foarte imprevizibil Andrei Strâmbeanu. Cu tot harul autentic și calitățile care-l împodobesc, mai cu seamă doar în câteva trăsături de condei, e imposibil. De aceea în cele relatate mai sus am încercat să-mi exprim doar atitudinea mea subiectivă și sinceră față de colegul meu de breaslă, de generație și – de ce nu? – de zbuțiu. Înainte de a încheia aceste note, aș vrea să-i amintesc multstimatului meu coleg despre o veche promisiune a sa și să-l rog, să-l implor să o amâne cât mai mult. Ți-o mai amintești, dragă Andrei? Da-da! Anume aceea – că la *plecarea* mea vei rosti cea mai bună și mai emoționantă cuvântare de adio. La care ți-am răspuns că eu n-am să fiu în stare să-ți rostesc ceva la căpătâi, căci mă vor podidi lacrimile.

Nu știi care dintre noi va avea posibilitatea să se țină de cuvânt. Dar aș vrea ca acest „eveniment” să se întâmple cât mai târziu, peste ani și ani. De aceea acum-a-ți zic la mulți ani, bătrâne plin de tinerețe zbuțiuată! Așa să te știu mereu! Și, te rog, la nunta lui Andrei Andreievici nu uita să mă inviți și pe mine!

Te îmbrățișez cu drag.

Al tău, cel de totdeauna,

Mihail Gh. Cibotaru.

25 iulie 2010

*Alexandru* **DRAMATURGUL  
GRECU CARE NU TRIȘEAZĂ**



Un confrate de-al nostru – nu mai țin minte cine anume – i-a atașat maestrului Andrei Strâmbeanu, scriitor pe cât de talentat, pe atât de rebel și recalcitrant, un calificativ care, după mine, nu i-i străin: omul-spectacol. Știu că sunt destui scriitori și oameni de artă totdeauna gata să povestească despre Strâmbeanu personajul exotic al literaturii basarabene, eu aș vorbi, mai curând, despre Strâmbeanu creatorul de personaje literare exotice.

Andrei Strâmbeanu este dramaturgul care-și creează arhitectonica piesei prin realizarea unei simbioze perfecte a replicii cu caracterul personajului. Foarte econom în construcția replicii, a monologurilor, izbutește să contureze și să dezvolte caractere robuste, profunde, conferindu-i fiecărui personaj un stil și o alură distinctă, manifestată prin gestică și limbaj. Nu forțează nota pentru a promova ideea operei, ci acționează indirect, în baza conflictului pe care-l dezvoltă în piesă. În lucrările sale dramatice nu mimează și nu trișează, nu cochetează cu cititorul / spectatorul, ci, din start, intră într-un dialog dur, violent, plin de emoții, în care lacrima se îngemănează cu zâmbetul, comicul – cu tragicul, realismul – cu absurdul etc. Este maniera personală a autorului, care-l determină să configureze situații subtile și personaje cu caracter insolit, dar veridice totuși.

Andrei Strâmbeanu este dramaturgul care a compus, poate, mai puține piese decât alți autori notorii, deoarece fiecare lucrare a sa a fost scrisă cu sufletul. Dramaturgul a spus întotdeauna ceea ce l-a durut, a scris doar atunci când nu a mai putut să tacă. Sunt piese ce sângerează pe scândura scenei și de aceea prezintă dificultăți la montare, mai ales pentru re-

gizorii care țin cu tot dinadinsul să creeze un spectacol de actualitate, militant, conform principiului: teatrul este pentru spectator, dar nu pentru ambițiile și experimentele sterile ale unor „creatori ai artei pure”.

Mă voi referi, la modul concret, la una dintre ultimele sale creații dramatice, piesa „Dictatorul”, pe care am avut fericita ocazie de a o pune în scenă acum doi-trei ani. Andrei Strâmbeanu abordează o temă de mare actualitate, însă inedită totuși în contextul dramaturgiei naționale: dictatul faptului istoric, real sau contrafăcut, contorsionat, așa cum este tratat de istoricii contemporaneității – uneori caricatural, alteori idealizat până la absurd. Este o panoramă grotescă a societății umane, în care măsluitorii istoriei adevărate, falsificatorii evenimentului politic și social devin cei mai mari dictatori ai momentului, în pofida faptului că trăim într-o țară unde pe scena acțiunilor concrete nu se produce nimic important, chit că țărișoara noastră nu poate schimba mersul istoriei mondiale. De aici și obsesia liderilor noștri de a-și crea în paginile de istorie o imagine cât mai pozitivă, chiar eroică, compensând prin aceasta micimea caracterului și a faptelor proprii.

Exemplul acestei piese a dramaturgului Strâmbeanu consună, tematic și problematic, cu alte lucrări ale sale: „Minodora”, „Consumatorul de onoruri”, creionând, de rând cu personajele istorice cunoscute, eroi întru totul ai noștri și ai timpurilor noastre: Președintele, Istoricul, Ioana, Virginica. Aceștia nu sunt luptători, ci mai curând niște victime – iar nouă, românilor, ne place să ne victimizăm, nu? De altfel, aproape toate personajele pieselor sale, cu excepția celor din „Oltea”, pot fi încadrate în categoria personajelor absurdului ionescian și caragialian, cu remarcă necesară că totuși conservativul Strâmbeanu le ține strunite în chingile realismului.

În opinia mea, personajele pieselor lui Andrei Strâmbeanu reprezintă o simbioză interesantă de caractere caragialiene, antrenate în conflicte de genul absurdului ionescian și, în același timp, marcate de trăiri profunde, cehoviene.

Cunoscute fiind originalitatea, neastâmpărul și ambițiile artistice ale maestrului Andrei Strâmbeanu, suntem în drept să așteptăm de la Domnia Sa noi și noi surprize literare.

**Dina GHIMPU OMUL UITAT DE ANI**  
*în dialog cu*  
**Andrei**  
**STRÂMBEANU**

– Sunteți o figură insolită în peisajul scriitoricesc de la noi, însă vi s-a dus vestea și dincolo de Prut pentru talentul de povestitor, maniera paradoxală de gândire, conștiința critică și bagajul intelectual – nu e de mirare că mă simțeam tentată să inițiez un dialog cu Dumneavoastră. Cum ați început să scrieți, când și cu ce ați debutat? Care a fost imboldul de a scrie mai ales dramaturgie?

– Doamnă Dina Ghimpu, imaginați-vă un sat mic din nordul Basarabiei, cu o denumire frumoasă, Fântâna Albă, cu circa 1000 de suflete, oameni gospodari, cu o minunată biserică veche din lemn, cu școală de 7 clase, toate paralele. În acea școală, în 1942, învăța în cl. a VII-a sora mamei, Mărioara Damanciuc. Uneori, dânsa mergea la lecții însoțită de un băiețel ce distra învățătorii cu povești „spuse ca de un om bătrân”. Acel „om bătrân” era subsemnatul.

– **Vorbiți-ne, vă rog, de poveștile acelu „om bătrân”.**

– Poveștile erau spuse așa cum le auzeam de la vecinul nostru, moș Ion Târnoveanu, care, la fel ca toți țărani, se odihnea lucrând: dezghioca porumb într-o covată de lemn și spunea povești copiilor săi și nouă, vecinilor. Noi, copiii, îl ajutam la dezghiocat, iar moș Ion, de fiecare dată, întrerupea povestea în locul cel mai interesant și mergea „să hrănească jitele din ocol, că și ele au suflet, ca omu”. Adesea revenea când dezghiocatul era deja terminat. Noi nu ne supăram, căci și dezghiocatul făcea parte din poveste. Eu, de asemenea, întrerupeam povestea și ieșeam din clasă, „pentru a hrăni jitele din ocol”. Mă jucam în curtea școlii până la sfârșitul lecțiilor, când Mărioara mă aducea acasă.

– **Am auzit, că în prezent, acea școală se numește Gimnaziul „Andrei Strâmbeanu”...**

– Exact. Când trec pe la Fântâna Albă și o fac, din păcate, tot mai rar, citesc tabla de pe frontonul gimnaziului și nu-mi vine să cred. Parcă ar fi vorba de o altă persoană, nu de mine. Adevărată minune.

– **Dumneavoastră credeți în minuni?**

– Cum să nu cred, dacă ele există? Oare chestiunea cu denumirea gimnaziului nu e o minune? Dar faptul că discutăm despre asta nu e o minune? Doar sunt o persoană a cărei viață a coincis cu cel mai negru veac din istoria omenirii, veacul al XX-lea, și eu numai printr-o minune am rămas viu. Răposata mea mamă povestea cum, în 1940, în ziua când sovieticii au ocupat Basarabia, a apărut un soldat sovietic, beat, la ușa beciului, unde stăteam ascunși și a vrut să arunce o grenadă peste noi. Noroc de bunica nepoatei mele, actrița Mihaela Strâmbeanu, nana Catea Strâmbeanu, care vorbea puțin rusește și i-a strigat speriată: „Gospodin ghegeneral, a u nas est vodca!”. Dânsa i-a dat repede sticla cu rachiu și „gheneralul” cu sticla într-o mână și grenada în altă mână a ieșit din ograda noastră. Nu același noroc l-a avut vecinul nostru, Șumunea. Tot un soldat sovietic, poate chiar cel care trecuse pe la noi, a aruncat o grenadă în beciul în care se ascundea Șumunea cu familia sa. Dar foametea din '47?... Noi înduram foame deja în toamna lui '46, când sovieticii ne-au măturat podurile până la ultimul grăunte. Un an întreg am dormit cu vaca împreună, în casa cea mare. Mama înclua ușa cu zăvorul, lega frânghia vacii de mână, ca să nu ne-o fure cineva, și se culca lângă mine. Mâncam numai lapte cu buruieni, mai ales cu lobodă. Pe văcuța noastră o chema Țiganca, fiindcă era neagră. Era bună de lapte. Mama, țin minte, vorbea cu dânsa, o mângâia și o săruta ca pe o soră. Eu o pășteam, ținând-o de frânghie, cum mi-a poruncit mama. La amiază o mulgeam într-o cană și beam lapte. Eram slab, cu burta umflată. După ce Leonid Marașcovski, care se întorsese teafăr din război și a fost ucis și mâncat de soția sa, Zinaida Marașcovski, umblam înarmat cu o bâtă, ca să nu fiu mâncat și eu de cineva. Dacă aș fi bogat, i-aș ridica un monument văcuței noastre, care ne-a salvat de la moarte...

– **Este îngrozitor ceea ce povestiți și, într-adevăr, numai printr-o minune ați supraviețuit.**

– Bunica după tată, Ileana, a murit pe brațele mele. Era atât de slabă, că nu se putea apăra de muște, o apăram eu. Cu gură de moarte îmi spunea să nu plâng. Zicea că totuși moare acasă. Fiind sora preotului nostru, Andrei Cerimpei, refugiat în 1940 în România, putea să se prăpădească undeva prin Siberia.



**– Domnule Strâmbeanu, în scrierile Dumneavoastră pomeniți mereu de mama și aproape de loc de tata. De ce, dacă mi-e permis să vă întreb?**

– Fiindcă, de fapt, eu, la fel ca toată generația mea de copii ai războiului, cunoscută în literatură ca generația șaizecistă, am crescut fără tată. De când mă țin minte și până în 1948, când a fost împușcat de NKVD, tata s-a aflat mereu la concentrare, la război sau ca dezertor din armata română.

**– Dar cum putea să dezerteze un membru al partidului cuzist, parcă așa scriați despre dânsul într-un interviu? Doar se știe că acest partid de extremă dreapta se dădea drept un partid de mari patrioți?**

– Anume fiindcă era patriot a dezertat. După arestarea mareșalului Ion Antonescu de către regele Mihai, tata avea de gând să refuze să dea un nou jurământ față de Patrie, căci nu dorea să se încadreze în prosovietica divizie „Tudor Vladimirescu”. „Divizii sunt multe, Patria e numai una. Germanii sunt aliații noștri, nu pot să trag în ei”, s-a destăinuit el unui camarad de arme în ajunul depunerii jurământului. Acel camarad l-a avertizat pe tata că dacă mâine nu va da jurământul, va fi executat imediat, după legile războiului, ca trădător. Și tata a dezertat chiar în acea noapte.

**– Dumneavoastră cum ați fi procedat?**

– La fel ca tata dacă, la fel ca tata, nu aș fi știut de odiosul și secretul pact Ribbentrop-Molotov. Pe tata l-am văzut atât de puțin, încât, dacă odată nu mi-ar fi dat o palmă, nu l-aș fi ținut minte deloc. Asta s-a întâmplat pe când aveam vreo 5-6 ani, probabil. Într-o zi de toamnă mohorâtă m-am dus cu câinele meu, Tanac, să prind iepuri, fără voia părinților. Ei, speriați, m-au căutat pe toate dealurile. M-am întors acasă pe la miezul nopții și, în loc să tac, am făcut scandal, căci eram rupt de oboseală și de foame. Tatăl, țin minte, nebărbierit, a ieșit din casă glonț – atunci l-am fotografiat cu ochii pentru totdeauna – mi-a șters o palmă, de m-am trezit în brațele mamei, acasă la bunelul, Gligore Damanciuc. Mama îl părăsise pe tata pentru palma lui „nebunească”. Tata a venit, și-a cerut iertare și ne-am dus, în doi, pe toată ziua după iepuri. N-am prins nimic, dar a fost o zi de vis. N-am s-o uit niciodată. Mi-e foarte milă de dânsul. NKVD-ul l-a împușcat în ceafă, ca pe un câine.

**– L-au prins sovieticii pe când se ascundea? Cum a fost?**

– Nu, nu l-au prins. În luna iulie 1948 Stalin, printr-un decret, grațiasse dezertorii de pe ambele fronturi. Tata a ieșit la lumina zilei și, împreună cu alți oameni din sat, a plecat la câștig, la cosit grâu în Ucraina. NKVD-ul însă continua să-l caute și după grațiere. L-a găsit în Ucraina și l-a împușcat de față cu ceilalți cosași, într-un lan de grâu. Aceștia i-au săpat groapa cu coasele și secerile, iar în loc de lumânare i-au pus în mână câteva spice

de grâu. La aflarea acestei vești, plângeam și strigam în gura mare în vârful unui deal: „Doamne, fă să moară Stalin! Doamne, fă să moară Stalin!” Mihail Caba, fost ofițer român, dezertor și dânsul, dar din Armata Roșie, auzindu-mă, a alergat, mi-a astupat gura cu mâna și mi-a zis: „Taci mă, vrei să fii împușcat și tu cu maică-ta?!”. Desigur, dacă m-ar fi auzit activiști de teapa lui Samoilă Ciornea, Ileana Bâtcă și Alisandra Cherdivară, care au făcut atâta rău satului nostru, m-ar fi denunțat. De altfel, nu mult după aceea, Ileana Bâtcă l-a atras acasă la dânsa pe Mihail Caba și NKVD-ul l-a împușcat și pe dânsul. Apoi, ca urmare a foametei prin care trecusem și a permanentei sărăcii în care trăiam, în 1958, îmbolnăvindu-mă de tuberculoză, am suportat o operație, care durase cinci ore și jumătate la spitalul nr. 4 din Chișinău. Chirurgul diviziei conduse de legendarul Kovpac, Fiodor Dimitrievici Scripnenco, mi-a extirpat lobul de sus al plămânului drept. În urma durerilor fizice, am avut moarte clinică. M-au reanimat cu șocuri electrice de sute de volți.

**– Știi că vă abat de la temă, dar ce e cu acel tunel de care se tot vorbește? Ce ați văzut când, iertați-mă, ați murit?**

– Înainte de a mi se stinge lumina din cap, căci anume această impresie am avut-o, am văzut-o pe mama alergând spre mine pe o semănătură imensă verde. Dânsa alerga spre mine cu brațele desfăcute, însă, în loc să se apropie, se îndepărta. Apoi, ca într-un film cu desenate animate, am văzut cum vișinul de lângă fereastra salonului, unde mă tratasem luni în șir, a înmugurit, a înflorit, a rodit vișine roșii, pe care le ciuguleau vrăbiile.

**– Deci tunelul e o poveste?**

– Personal, n-am văzut niciun fel de tunel. În schimb, în ultimele clipe de viață, am văzut sub mine o groapă plină cu jărat, în care urma să mă prăbușesc. Nu știu ce s-a întâmplat, căci vă spun, mi s-a stins lumina din cap și eu am dispărut. La un moment dat însă am văzut niște stâlpi albi, cețoși, care se transformau în oameni îmbrăcați în alb. Unul din ei, o doamnă, mă lovea cu palma peste față, dar nu simțeam durere. Mă bucuram că și pe lumea cealaltă există viață. Apoi am observat lipsa unei bucăți de teracotă de pe un perete, tabloul pe care-l observasem la intrare în salonul de operații. Atunci am înțeles că sunt viu. De bucurie, am strigat ceva și mi-am pierdut cunoștința. Când mi-am revenit, mă aflam deja în salonul de reanimare, cu mama lângă mine plângând. Dânsa văzuse un vis rău și a venit tocmai de la Fântâna Albă. Eu nu-i spusese nimic despre operație. A doua moarte clinică mi s-a întâmplat în 1975, când academicianul Gheorghe Ghidirim mi-a făcut o altă operație.

**– Și aceste decese se află fixate în fișa medicală sau sunt povești de ale lui moș Ion Târnoveanu?**

– Totul e fixat pe hârtie și pe corpul meu. Dar operații grele am suportat și la suflet. Ele se păstrează în memorie și pot fi simțite în poeziile mele de dragoste, mai ales.

– **Referitor la minunea cu gimnaziul, aflați că eu nu sunt de acord cu moda botezării instituțiilor de stat cu numele unor oameni care sunt în viață. Seamănă cu niște înmormântări anticipate, nu credeți?**

– Ba da. Însă la propunerea istoricului Gheorghe Cernea, consăteanul meu, albenii, cu ocazia sărbătoririi unui secol de la deschiderea școlii din sat, în 2006, au votat unanim pentru această *botezare* și eu a trebuit să mă supun. Eu, fiind bolnav, am lipsit de la acel eveniment. Comuniștii au tergiversat realizarea acelei hotărâri până în 2009, când s-a întâmplat altă minune: au venit la putere democrații. Deci la 1 septembrie 2009, împreună cu familia, am participat la eveniment și, într-adevăr, am avut impresia că particip la propria înmormântare. Sunt de acord că aceste onoruri trebuie să vină după...

– **Andrei Strâmbeanu jr. a participat la eternizarea lui taică-său?**

– Cum să nu? Mă uitam cum aleargă prin curtea școlii și parcă mă vedeam pe mine cel de demult. Din păcate, gimnaziul de azi adună o dată la doi ani doar câte 7-8 elevi în clasa întâia, din această cauză urmează să fie închis. Fântâna Albă a devenit un sat de bătrâni și este în pericol să dispară de pe harta Basarabiei. Aceasta l-ar mâhni, acolo în ceruri, pe Ștefan cel Mare și Sfânt, care, înainte de bătălia de la Lipnic cu tătarii (1472), își desfășurase oastea între pădurea Lența, râul Ciuhur și satul Gromozeni, azi Fântâna Albă. Noi ne mândrim cu faptul că avem o vale numită Valea lui Purice, în cinstea aprodului Purice, care, potrivit legendei, a aruncat o armată tătă-rască într-o prăpastie, aflată pe moșia satului nostru.

– **Și cum motivau comuniștii tergiversarea? Doar Voronin și-a adus „toată curtea domnească” – expresia îi aparține – la premiera piesei *Oltea* în 2004, la Teatrul Național „Mihai Eminescu”. Îmi amintesc ce declarase dânsul de pe scenă: „N-aș vrea să-i supăr pe ceilalți scriitori, dar nimeni, în afară de el, n-a fost în stare să scrie o asemenea piesă. De la Strâmbeanu am aflat cum o cheamă pe femeia care l-a născut pe marele nostru domnitor, Ștefan. Acest spectacol trebuie să fie văzut de toată Moldova!”. Un caz aproape similar avut loc în Rusia, la Petersburg, când țarul Nicolai I, însoțit doar de câțiva înalți curteni, participase la premiera piesei *Revizorul* de Gogol. Suveranul a fost atât de impresionat de cele văzute pe scenă, încât a doua zi i-a demis pe toți primarii din Rusia ca fiind corupți, la fel ca primarul lui Gogol. În mod normal, președintele Voronin ar fi trebuit să susțină inițiativa albenilor. Ar fi putut să vă acorde și o distincție de stat, mai cu seamă că aveți o vârstă. Cu ce l-ați supărat pe Voronin?**

– Doamnă, cu toată aversiunea pe care o am față de țării ruși – ne-au făcut atâta rău în decursul istoriei – totuși să nu-i comparăm cu milițienii sovietici. Țării, știm, erau bine școliți, erau consultați de somități ca Dimitrie Cantemir, Nicolae Milescu-Spătaru și alții asemenea, pe când milițianul Voronin era consultat de niște parveniți fără identitate, „milițieni” și dâșii. Pe Voronin l-a supărat însăși Oltea. După premieră, acești „consilieri”, plus pro-moscovitul Ion Druță, se zice, i-au explicat că Oltea nu e moldoveancă, ci româncă sadea, olteancă. Apoi mai exista și alt motiv pentru a nu da gimnaziului numele subsemnatului. Voronin vroia ca gimnaziul să poarte numele cuscrului său, Ozea Rusu. Să știți, nu am nimic împotriva lui Ozea. Suntem rude, consăteni, prin cl. a IX-a începusem să scriem împreună o piesă. I-am spus, dacă dorești, eu mă retrag. De fapt, consider eu, gimnaziul trebuia să poarte numele răposatei Iulia Cernea, o simplă mulgătoare, erou al muncii socialiste, decorată și cu ordinul Lenin, deputat în sovietul suprem al R.S.S.M. – femeia care ne-a salvat biserica de la demolare. Iată cum s-a întâmplat. Prin 1967 sosește la Fântâna Albă un „upolnomocenâi” (împuternicit) cu ordin de sus de transformare a bisericii în „detsad” (grădiniță de copii). „Lăsăm numai primul etaj, restul dăm totul jos”, zicea el autoritar. Albenii au sărit cu furci și topoare, să-și apere biserica. Noroc că tocmai atunci venea de la ferma de vaci, cu un lanțug în mână, Iulia Cernea. Sătenii au rugat-o să intervină, ca *om mare* ce era. „Noi vrem să păstrăm biserica așa cum ne-au lăsat-o strămoșii. Copiii sunt ai noștri. Dacă trebuie, le facem și grădiniță”, i-a lămurit dânsa emisarului raional. Văzând că acela nu cedează, enervată, femeia l-a lovit cu lanțugul peste față, umplându-l de sânge.

#### – Și a fost arestată?

– Nu. Nu i s-a întâmplat absolut nimic. Autoritățile n-au suflat un cuvânt despre cele întâmplate la Fântâna Albă. Nu era în favoarea lor. Pur și simplu i-au șters numele de peste tot. Și, din păcate, Academia, care editează tot felul de enciclopedii, o ține în anonim până astăzi. Iar albenii țin o candelă aprinsă în tinda bisericii, în fața fotografiei Iuliei Cernea, alături de fotografiile altor patru gospodari din sat, decedați, care timp de aproape 50 de ani, cât a fost biserica noastră închisă, au ascuns aurul, argintul și restul odoarelor bisericesti. Acum biserica funcționează și e îmbrăcată frumos, ca înainte de război.

#### – Și Dumneavoastră o pomeniți și faceți un lucru bun. Deci lui Voronin i-a displicut Oltea?

– Cu toate că spectacolul *Oltea*, montat de Titus Jucov, avea succes la public și era foarte solicitat de primăriile din republică, treptat a fost scos din repertoriul Teatrului Național „Mihai Eminescu” din Chișinău, precum a fost scos și filmul-spectacol *Oltea* din programul Moldova TV-Internațional, deși era accesat și solicitat de mii de români din toată lumea.

– **Într-un cuvânt, *Oltea* a pățit-o ca și *Minodora*, montată de Ion Ungureanu în 1972 la Teatrul „Luceafărul”?**

– Și asta în pofida faptului că ambele piese fuseseră mai întâi premiate la Concursul de Dramaturgie al Ministerului Culturii – *Minodora* (1970) cu Premiul II, iar *Oltea* (2003) – cu Premiul Unic. De altfel, toate piesele mele – *Minodora*, *Cățelușul zburător*, *Armăsarul cu dinți de aur*, *Consumatorul de onoruri*, *Oltea*, *Dictatorul sau Clopotul care și-a înghițit limba*, *Înainte la crământ!* – toate au câștigat premii mari la acest concurs al ministerului, dar au avut probleme ulterior.

– **Care a fost prima piesă scrisă?**

– „Țăranii” a fost prima mea piesă și a fost premiată... cu două palme, pe care mi le-a aplicat maică-mea. Dar despre acel debut în dramaturgie vom vorbi ceva mai jos.

– **În dramaturgie vă merge mai bine ca în poezie și proză, nu vi se pare?**

– Nu știu cum sunt văzut dinafară, eu însă mă simt poet în tot ce scriu. Dar ce înseamnă că-mi merge bine în dramaturgie? Corect ar fi: vă merge bine aici, în provincie. Căci, interziși sau neinterziși, apreciați sau nu, tot anonimi rămânem.

– **Anonim, cu Premiul pentru dramaturgie „Ion Luca Caragiale” al Academiei Române, pe care l-ați primit în 2008?**

– E o satisfacție provincială, eu nu sunt mulțumit de scrisul meu...

– **Dacă n-aș fi citit articolul semnat de Grigore Vieru, în care se spune că Adrian Păunescu vă consideră un „nihilist incorigibil”, aș crede că pesimismul afișat este o cochetărie. Cum vă explicați că Teatrul Național „Vasile Alecsandri” din Bălți menține al șaselea an în repertoriu spectacolul *Oltea*, în montarea lui Silvian Fusu? Cum de n-a ajuns acolo mâna lui Voronin?**

– Doamnă, să nu uităm că teatrul din Bălți, precum și „Luceafărul” din Chișinău, au fost primele teatre românești din R.S.S.M. Teatrul „Mihai Eminescu”, precum și Televiziunea Națională, au fost și rămân naționale doar cu numele. Mai există și alte explicații, dar ele țin de domeniul corupției în cultură și n-aș vrea să fur pâinea juriștilor.

– **Știi că *Oltea* e montată de vreo 19 colective dramatice.**

– Adevărat, mi-a spus-o și dl Iustin Scarlat de la Centrul Național de Creație Populară, un om deosebit, care de o viață promovează cultura teatrală la țară. „Teatrele populare sunt un fel de hârtie de turnesol care arată perfect preferințele omului simplu, de la sat, unde, vorba lui Blaga, s-a născut

veșnicia”, mi-a spus Domnia Sa. Cele 5-6 spectacole *Oltea*, văzute de mine în teatrele populare, m-au impresionat prin sinceritatea, spontaneitatea și străduința interpreților de a se identifica cu personajele din piesă. Interpretatele Oltei merită toată lauda, măcar pentru efortul de a memora un text ce ține actrița pe scenă, neîntrerupt, aproape două ore.

**– Trebuie spus că teatrele populare de azi diferă de cele de ieri, sunt conduse de absolvenți ai Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice și, în anumite privințe, spectacolele lor concurează cu cele ale teatrelor profesioniste.**

– Am observat-o și eu. De exemplu, regizorul care a montat *Oltea* la teatrul popular din Ștefan Vodă, la fel ca alte teatre similare, utilizează pentru coloana sonoră dangătul repetat al unui clopot, care înseamnă chemarea la biserică, dar și alarma că Moldova lui Ștefan se află în pericol de moarte, din cauza dușmanilor din jur. Acest dangăt te ține încordat, te tulbură, te cheamă la luptă. Regret că mama n-a apucat s-o vadă pe *Oltea*, i-ar fi plăcut, fiindcă se aseamănă mult cu ea. Mama mi-a servit ca prototip pentru crearea acestui personaj. Mă bucur că piesa place tuturor categoriilor de spectatori, că se studiază în școală, nefiind introdusă în programul școlar de către Ministerul Educației.

**– Pare extrem de captivantă excursia prin epoca și biografia Dumneavoastră... Cine vă erau părinții?**

– Erau țărani ca toți țărani. Oameni nevoiași, cu doar 3,5 ha de pământ. De ce? Fiindcă bunelul după mamă avea 9 copii (6 fete și 3 băieți) și doar 11 hectare de pământ. Bunelul de pe tată avea 4 copii (3 băieți și o fată) și numai 6 hectare de pământ. Așa că buneii nu aveau de unde să dea mai multă avere copiilor la căsătorie. Pe parcurs, „moșia noastră” a ajuns la 6,5 ha. Aceasta fiindcă tata arenda două fălci de pământ de la un albean, Pavel Cernea, pe care le cultiva cu soia și vânzând-o cu preț bun unui neamț, avea bani. Cu timpul, cu siguranță, ne-am fi îmbogățit... Între altele, acel Pavel Cernea, mereu înfigea în streășina de stuf a casei un steag roșu, semn că-i așteaptă pe sovietici. Avea neplăceri cu jandarmii români, dar nu ceda. Și, în sfârșit, în 1944 au sosit sovieticii, iar în 1947 dânsul a murit de foame pe acea prispă de lut, pe care îi aștepta pe „eliberatori”...

**– Oameni rățăciți mai există și astăzi, din păcate... Părinții Dumneavoastră erau oameni cu carte?**

– Nu, ambii erau necărturari. Maică-mea, fiind cea mai mare dintre surori, la vârsta de 16 ani a trebuit să-și înlocuiască mama în gospodărie, care murise de cancer. Tatăl a început școala primară pe timpul țarului, dar n-a terminat-o din cauza unui învățător rus, care umbla veșnic beat. Dar știa

să citească și avea un scris caligrafic. Și desena cu mult talent. Îi plăceau caii și-i desena pe ce se nimerea, pe hârtie, pe scânduri, chiar și pe fundul de lemn pe care puneam mămăliga. Și, curios, nu desena cai întregi, ci numai părți din cal: un ochi speriat, un cap cu coama în vânt, un picior în mișcare, o coadă răsfirată... A avea mai multe talente: era zidar, tâmplar, frizer, cojocar, puneă piele la dubală, o vopsea cu coajă de nucă, făcea din ea încălțăminte, acoperea case cu tablă, cu șindrila, cu stuf, dansa *în figuri*, cum învățase la *tanțor* – cu dansul a cucerit-o pe mama. Odată, în 1940, un soldat rus care dormise la noi în casa cea mare dimineața a plecat încălțat în cizmele maro făcute de tata.

**– Dumneavoastră desenați?**

– Dragostea mea era muzica lăutarilor de la Edineț. Cânt de mic. Și mama cânta. Cântecele ei preferat era: *Pelin beau, pelin mănânc...* Eu plângeam când auzeam acest cântec trist. Părinții mei aveau un respect deosebit pentru carte. Au păstrat cu sfințenie pentru mine bogata bibliotecă, pe care ne-a lăsat-o în 1940 preotul Andrei Cerimpei, de care pomeneam mai sus. „Când finul Andrei va crește mare, să citească toate cărțile și să-l faceți preot, că are ureche bună”, a zis el la despărțire. Majoritatea erau manuale și cărți bisericești, dar era și poezie, și proză, chiar și romane franțuzești. M-au marcat poveștile lui Creangă, nuvelele *Alexandru Lăupșneanul* de Negruzzi și *Fefelega* de Agârbiceanu, poeziile lui Alecsandri, Eminescu, Topârceanu, Coșbuc, Goga, *Cartea Casei*, o foarte utilă enciclopedie pentru țărani. Biblioteca stătea la îndemâna prietenilor mei din copilărie, care niciodată nu mi-au înapoiat cărțile luate. Astfel, marea mea bibliotecă, încetul cu încetul, s-a topit. Până astăzi mai păstrez cu sfințenie – despre acest lucru am scris un eseu intitulat *Cartea de pe coarda casei* – doar o bucată din prima ediție a poeziilor lui Eminescu, găsită pe coarda casei, cu o stibă de busuioc uscat între pagini. O uitase acolo Mărioara, care, după absolvirea școlii din sat, studia la un liceu din Iași. Până azi păstrez acea bucată de carte și stibla de busuioc de pe timpul României Mari.

**– Și de ce nu v-ați preoțit? Cântați frumos, v-am auzit.**

– Cât pe ce să devin cântăreț de operă. În 1954 am susținut examene de admitere, concomitent, la Conservator și la Institutul Pedagogic „Ion Creangă” din Chișinău. Însă, din cauza sărăciei, m-am oprit la institut. La Conservator, pentru cei care nu cunoșteau notele, mi s-a spus, bursa se dădea abia în anul doi. Am cântat la institut și datorită cântecului am terminat facultatea. Avusem un conflict cu Timofei Crăciun, care-mi preda pedagogia – m-a prins citind o carte în timpul lecției și m-a acuzat că citesc cărți cu foile galbene, românești, reacționare. Eu, care tocmai citeam *Noi vrem pământ* de George Goșbuc, captivat de mesajul social al poeziei, l-am numit „porc” în prezența studenților. Am procedat urât, recunosc. Unde

mai pui că el era soțul Agripinei Crăciun, secretar al prezidiului sovietului suprem al R.S.S.M. O încurcasem rău de tot. Am fost imediat exmatriculat. Decanul mi-a spus că aş putea fi iertat doar în cazul în care aş câştiga locul întâi la apropiata olimpiadă studentească. L-am câştigat şi am fost iertat.

– **Îmi povestirăți odată că ați mai vrut să deveniți și actor.**

– Păi, da, că dramaturg eram deja! (râde cu poftă). Premiera „mondială” a piesei „Țăranii”, pe care am scris-o în clasa a IX-a, a avut loc pe scena clubului din sat! Deci dramaturg eram, mai rămânea să aflu cu ce se mănâncă teatrul. M-am decis să plec la Școala de Teatru „Șciukin” din Moscova, împreună cu Dumitru Fusu, Ecaterina Malcoci, Dumitru Caraciobanu, ca să devin actor. L-am convins și pe Ion Ungureanu să se facă actor.

– **Și de ce n-ați plecat?**

– Ungureanu și astăzi râde de cele întâmplare atunci. În dimineața când mă pornisem să susțin examenul la actorie, mă întâlnește un șofer din colhozul nostru, cu care... am plecat acasă, fiindcă îmi era dor de mama. Ungureanu afirmă că am plecat, fiindcă am fost luat gratis. Dânsul nu greșește prea mult. Satul nostru se află tocmai la 240 km de Chișinău. Pentru un student, și azi e o problemă un drum ca acesta. Eu însă cred că Dumnezeu m-a ferit de o cale greșită. Căci, vă spuneam, peste un an am suportat acea operație infernală la plămân. Aș fi devenit un actor care tușește pe scenă. Or, așa ceva nu e permis.

– **De ce spectacolul „Țăranii” a fost jucat doar o singură dată? N-a avut succes?**

– Dimpotrivă, din cauza succesului răsunător „a căzut din repertoriu”. După spectacol mama mi-a tras două palme.

– **În viață ați primit destule „palme”...**

– În 1962, poezia mea *Contrapunct* a fost tipărită în „Tinerimea Moldovei”:

„Între tălpile mele și humă  
S-așterne asfaltul,  
pingeaua de gumă,  
S-așterne asfaltul și marmora,  
Și, vai, urmele mele  
de-a brambura.

Tatăl, țin minte,  
spre toamna belșugului,



pășea desculț pe brazdă,  
sprijinit strămoșește  
numai de coarnele plugului”.

Vedeți, doar 11 versuri. O mărturisire sinceră, intimă, puțin naivă... Critica oficială însă, și unii colegi de breaslă, în frunte cu George Meniuc, elevul marelui critic Eugen Lovinescu, au văzut în mine un dușman al poporului. Meniuc m-a învinuit pe jumătate de pagină de ziar, în „Moldova socialistă”, de abstracționism, de o bolnăvicioasă nostalgie pentru trecutul burghezo-moșieresc, de rupere de pământul sovietic care mă hrănește. M-a învinuit că umblu de-a brambura, nevăzând drumul drept, arătat de partidul comunist etc. Apoi m-a împins păcatul să public, foarte brutal ciuntită de către cei de la revista „Nistru”, nuvela *Gândacul de Colorado*. În ea se vorbea despre un biet om năcăjit care, citind pe o cutie de chibrituri că statul sovietic plătește 500 de ruble pentru fiecare gândac de Colorado, s-a gândit țărănește: păi, oare n-ar fi mai bine să-i crească, să-i vândă, decât să-i distrugă? Așa a și făcut. Ani de zile nu exista adunare de partid, plenară, congres, la care să nu fiu criticat și, firește, demis din serviciu. Și, colac peste pupază, l-am mai apărat pe Nicolae Sulac într-un articol *De ce nu mai cântă Nicolae Sulac*, apărut în ziarele „Tinerimea Moldovei” și „Molodioji Moldavii”, pentru care am fost etichetat naționalist, danga de care n-am scăpat niciodată. Cică făcusem erou național „dintr-un amator, care strică norodul moldovenesc cu cântece românești”. Adică Sulac!

**– Bine, dar pedeapsa mamei nu era legată de ideologie?**

– Mai târziu, când eram aspru criticat, mama se bucura că „de băietul ei se grăiește zilnic la radio”. Pe dânsa n-o interesau termeni ca „abstracționism”, „naționalism”, „nostalgie după timpurile burghezo-moșierești” etc. Ea m-a lovit ca să nu mă bată unul Dochim Bradu, ce se recunoscuse în personajul central din piesa *Țăranii...* Acesta, după premieră, sosi la noi și, punând niște mâini cât lopata pe scândura gardului, grăi către mama: „Alisandra, apoi cum facem? Grăiești tu cu scriitorul ista al tău, ori să grăiesc eu? Ai văzut cum râdea lumea de mine la club”? Mama, îngrozită de acele două mâini cât lopata, mi-a șters repede două palme și l-a asigurat că mai mult „n-o să mai scriu prostii”.

**– De la care dintre părinți moșteniți darul scrisului?**

– De la amândoi. Tatăl avea mâini de aur, se ocupa și de politică. Atât de tare îi ura pe sovietici, încât știa „cu precizie” când au să vină americanii să ne elibereze: până de Crăciun, până în Paști etc. Era o doleanță a tuturor, dar fiindcă realizarea ei mereu întârzia, sătenii, supărați, îl numeau pe tata „mincinos”. Tata a murit, așteptându-i pe americani. Mama avea un simț al detaliului. Odată, la întrebarea mea „Ce mai face brigadierul X”, mi-a

răspuns: „Are noroc de calul cel negru care-l plimbă cu șareta. Calul știe când se deschide bufetul, când se închide. Știe la cine se fierbe samagon. Când stăpânului îi cade pălăria din cap, calul se oprește și așteaptă să i-o pună cineva la loc; îl aduce acasă dormind. Stăpânul nu-și rade perciunii, îl tunde roata șaretei”. O, de-aș avea eu talentul mamei...

**– Cum ați defini Dumneavoastră poezia? Sau poetul?**

– E o întrebare care mă depășește. Arghezi a spus că poetul e om ca toți oamenii, doar că, uneori, el vorbește cu Dumnezeu. Alții afirmă, că poezia se întâmplă, nu se scrie. Eu aș zice că poet e omul care naște poezie din ceva foarte prozaic. Nepoetul însă scrie poezii din poezie, care ulterior se transformă în ceva banal. Mie mi se pare că tot ce scriu – proză, dramaturgie, publicistică, discursuri etc., totul e poezie. Toate genurile literare, în opinia mea, cresc pe tulpina poeziei.

**– Aveți poezii și texte publicate, mai multe piese montate, articole la ziar... Dar cred că cea mai genială operă a Dumneavoastră este Andrieș, cel de patru ani!**

– Ca să încheiem pe o notă mai hazlie, în stilul unui sketch improvizat: mai deunăzi Andrieș intră în camera mea, dis-de-dimineată, și, ciufulit, cu ochii somnoroși, zice: „Tati, hai să ne batem!”. Andrieș, zic, hai, trage-mi vreo doi pumni și du-te și mai dormi puțin... Mi-a tras doi pumni, eu am strigat „Văleu!” și el, căscând, s-a dus și s-a culcat.

**– Ceva mă face să cred că și Andrieș a moștenit caracterul Dumneavoastră... Să fie într-un ceas bun! Eu vă urez multă sănătate, noi versuri și premiere de succes!!!**

**Andrei VIN, FEMEI**  
**STRÂMBEANU ȘI TOT CE VREI**  
(comedie în două acte)

**PERSONAJELE:**

ȘTEFAN ION CATĂNSUS (în timpul perestroicii gorbacioviste – STEPAN IVANOVICI CATĂNSUS), director general al Cramei de Stat „Veselia”.

FULGUȚA (în timpul perestroicii – SNEJANA), secretara lui.

MODEST POSTICĂ, ghidul principal al Cramei de Stat „Veselia”.

MARIA, soția acestuia, profesoară.

GEORGETA, fiica lor, elevă.

PUȚURICĂ (în timpul perestroicii – PUȚURICHE), omul lui CATĂNSUS.

VINOGRADOV, cosmonaut sovietic, părăsit de soție.

GHIULSARA-HANUM, folcloristă din Georgia de origine kurdă, îndrăgostită de POSTICĂ.

TATĂL lui GHIULSARA-HANUM.

CEI PATRU FRAȚI ai lui GHIULSARA-HANUM.

ELVIRA TOMPSON, ministru de război al Islandei.

Trei sanitari de la casa de nebuni.

*Ațiunea are loc la Crama de Stat „Veselia”, în timpul și după perestroica gorbaciovistă.*

**ACTUL I**

Biroul lui Stepan Ivanovici Catănsus. În fund, o masă masivă de tip vechi, sovietică. Telefoane, lampă cu abajur stalinist de culoare verde. În centru, pe perete, portretul lui Gorbaciov, înclinat puțin spre dreapta. În spatele biroului, spre dreapta, o ușă camuflată ce dă în camera de odihnă.

În stânga scenei, o ușă. Tot aici, o vinotecă, nenumărate trofee câștigate la diverse concursuri naționale și internaționale ale vinului.

În partea dreaptă, o fereastră largă prin care vedem vârfuri de copaci, dovadă că ne aflăm la etaj.

Început de iarnă.

Afară fulguiește.

Dimineață rece.

## SCENA I

Catânsus, Puțuriche.

CATĂNSUS (*intră cu pași de stăpân; are în jurul a 50 de ani; pare scos ca din cutie; e cuprins de un fel de panică; poartă mănuși fine de piele maro; din mers privește mapa pe care vrea să i-o înmâneze lui Puțuriche; nu se atinge de ea; se aruncă supărat în fotoliu; își freacă mâinile înmănușate; dezbracă mănușile, aruncându-le pe masă; face un gest cu mâna spre masă; Puțuriche trânteste cu putere mapa pe masă*): Poftim, aseară semnez absolut toate hârtiile (*Gest că-l doare mâna de atâta scris.*), astăzi, iat-o, din nou – plină. Din nou – umflată. Iepuroaică, nu mapă! Fată în fiecare zi. (*Pauză scurtă, nervoasă.*) Pe ghidul nostru principal, pe mult stimatul, pe celebrul, pe... în fine, pe Modest Gheorghievici Postică al tău am să-l înec într-o cisternă cu vin cu mâna mea de comunist. (*Tic nervos: cântă cu dinții înclęștați, bătând ritmul cu palma.*) Turnați vin și dați găluște, tra-la-la-la-la-a-a!..

PUȚURICHE (*om în vârstă, scund, cu tocuri înalte, exagerat de activ și devotat, imită perfect starea de spirit a șefului – continuă cântecul*): Veniți vornice-e-ei și druște, tra-la-la-la-la-la-a-a... (*Patetic, actoricește.*) Scuzați că îndrăznesc: un director general al Cramei de Stat „Vesielia” – cel mai mare depozit de vinuri din lume – nu poate să înece un doctor în viticultură, care muncește pentru obținerea de struguri fără sămburi...

CATĂNSUS (*explozând, întrerupându-l*): Da termină odată referatul ăsta! Nu ești Gorbaciov. El e cu perestroica, nu tu. Tu nu știi câți pui de mătă și căței am înecat eu la viața mea?... Să nu-mi ziceți voi mie Stepan Ivanovici Catânsus, dacă nu-l înec!

PUȚURICHE (*continuă*): Tovarășe Catânsus, supărarea Dumneavoastră e legitimă, dar, ca fost om de teatru, ca fizionomist și psiholog, credeți-mă: o persoană ca dumneata, cu prestanță de președinte de țară – uitați-vă în oglindă, dacă nu mă credeți – nu are voie să scape asemenea cuvinte tari! Mai cu seamă că aveți un suflet bun, nobil... Suflet de comunist...

CATĂNSUS: Puțuriche! Dar știi tu că Kenedi unora ca alde tine le dădea câte un genunchi în cur, de zburau pe fereastră din Casa Albă?... Nu te băga la mine! Mie-mi plac femeile. Nu-mi strica dispoziția de dimineață, ca nevastă-mea. (*Deschide mapa, consultă o coală de hârtie.*) Na! Plină hârtia de oaspeți proaspeți, înalți, marcanți. Parcă nu pot degusta vinul la bucătăria lor de acasă. Toți aleargă să vadă, ce? (*Cu dispreț.*) O banală carieră de piatră, cum sunt cu miile în lume. Un uriaș bufet subteran, unde eu, cu toată prestanța mea de președinte, o fac pe chelnerul. Chiar sunt chelner! Și tu, misteriosul Puțuriche, și restul,

## 212 Limba ROMÂNĂ

toți suntem chelneri. Toți jucăm tananica în fața clienților, căci clientul trebuie să fie satisfăcut, băga-l-aș în mă-sa... Postică are dreptate. Aici n-a fost ghid ca până la urmă să nu devină alcoolic. (*Dă a lehamete din mână.*) Mie și mi s-au ros buzele de atâtea pupături, dar lui, ca ghid principal! (*Răstit.*) Și dimineața, când ieși din casă, mai sărută-ți nevasta, că altfel se supără! (*Cântă.*) *Turnați vin și dați găluște, tra-la-la-la...*

PUȚURICHE: Dacă ne-o cere țara, trebuie să fim și chelneri, să ne pupăm, scuzați că îndrăznesc.

CATĂNSUS (*principal*): Te rog, n-o face pe „sacul de box” pentru Postică! Slavă Domnului, am kilometri de cisterne, am unde să-l murez. (*Deschide brățara de aur a ceasului, o lăasă atârnând liber.*) Brățară de aur, dar mă strânge ca o cătușă de oțel!...

PUȚURICHE: Nu *am*, ci *avem* cisterne, scuzați că îndrăznesc.

CATĂNSUS (*conștient de valoarea sa*): Ba am! Am, că eu le-am adus din Franța, nu voi.

PUȚURICHE: Statul are cisterne, el ne are pe noi toți. Comunismul și proprietatea privată sunt lucruri incompatibile, știți doar.

*Catănsus îi face semn să se apropie. Puțuriche execută.*

Ce, iarăși nu stă bine cravata?

CATĂNSUS (*fără a se ridica din fotoliu, îl înșfacă de cravată, prinde a-l strangula, se uită la fața crispată a lui Puțuriche*): Bă, de ce nu strigi că te doare?

PUȚURICHE (*abia găfâind*): Fiindcă-s călit... V-am spus, în gulag jucam rolul de „sac de box”. Eram torturat la fel ca toți, pentru a fi credibil. Și deținuții mi se destăinuiau... Jucam teatru, firește... Strângeți, că nu mă doare...

CATĂNSUS (*il strânge și mai tare*): Te-ai convins că eu pot să?...

PUȚURICHE (*dă afirmativ din cap*): Dumneavoastră... îmi amintiți de... zilele frumoase... petrecute în gulag.

CATĂNSUS (*speriat de ceea ce aude, îi îndreptă cravata „prietenește”*): Lucru italian, dar nu știe să-l poarte...

PUȚURICHE: Mi-a dăruit-o un „sac de box” italian... Stă închis cu mafioții. Actor și el.

CATĂNSUS: Fie cum zici tu – *avem cisterne!* Dar, vezi, în China comunistă s-a trecut de la *noi avem* la *eu am* și, uite, ce progres vedem!

PUȚURICHE: Acolo-i capitalism comunist. Încearcă să împace apa cu focul. Să vedeți ce mamă de haos economic îi așteaptă.

CATĂNSUS (*nu se poate calma*): Pe mine să mă certe un ghid ca Postică cu Australia! O țară atât de apropiată inimii mele! Crede că dacă...

PUȚURICHE: Da, da! Știu ce vreți să spuneți: dacă l-a avut coleg de facultate la agronomie pe însuși... (*Arată cu degetul spre plafon.*)

CATĂNSUS: Geniu, dar nu poate elimina cei patru sâmburi din bobul de poamă.

PUȚURICHE: Modest Postică face onoare viticulturii sovietice, scuzați că îndrăznesc.

CATĂNSUS: Încă o vorbă și iarăși îți îndrept cravata...

PUȚURICHE: Postică cu ideea sa va mări producția de vin cu peste 20%. Idee genială!

CATĂNSUS: Bă, la voi, artiștii, borșu-i genial, pălăria-i genială... Totu-i genial... Ieși-afară-bate-n-ușă-zi-bună-ziua-apoi-intră-și-dă-ți-cu-părererea! Afară! *Tur-nați vin și dați găluște!*..

PUȚURICHE: Altă treabă că, uneori, și unui geniu trebuie să-i îndreptăm cravata... Scuzați, nu bună ziua, ci bună dimineața, e abia 8 și 30 de minute.

CATĂNSUS (*învârte mâna stângă până prinde ceasul; obiectiv*): M-da! Ai dreptate... și Postică lipsește. (*Brutal, către Puțuriche.*) Afară! Că te murez pe tine în locul lui, sac de box!

PUȚURICHE (*iese din cabinet, apoi revine, fără să bată în ușă, fără bună ziua; arată alarmat spre portretul lui Gorbaciov*): Vai, prezidentul Uniunii Sovietice, cu picioarele în sus! (*Amenințător.*) Faptul că mai ieri a căzut zidul berlinez încă nu înseamnă că trebuie să cadă și...

CATĂNSUS (*speriat, caută cu ochii pe toți pereții*): Unde vezi tu că prezidentul stă, cum zici tu, cu...? S-a înclinat un pic spre dreapta. S-a uscat lemnul și centrul de greutate al ramei s-a deplasat puțin spre dreapta, probabil. Trebuie să cumpăr alt portret... (*Zâmbește.*) Știi, când învățam la școală, am zis despre o învățătoare că învărte curul mai repede decât mâna cu care scrie pe tablă... Directorul mă cheamă în cancelarie, mă apucă de urechi... (*Îl apucă de ureche pe Puțuriche și-i demonstrează cum a fost pedepsit.*) Mă dă cu fruntea de podea, iar eu văd printre picioarele lui portretul lui Hrușciiov, făcut din grăunțe de popușoi... Uite, acela odată portret!

PUȚURICHE (*frecându-și urechea*): Vreți să spuneți că Gorbaciov n-are grăunțe în cap?

CATĂNSUS (*împingându-l într-o parte; șterge rama cu batista sa albă, imaculată*): Ascultă! Puțuriche e numele tău adevărat sau e o poreclă adusă din Siberia, unde zici c-ai fost „sac de box”?

PUȚURICHE: Puțuriche, scuzați că-ndrăznesc, ca și Catănsus, Catănjos, Curlat, Curjos, e o poreclă... Toți din neamul Puțurică suntem oameni mărunți, dar mari la suflet.

CATĂNSUS: Catănsus niciodată nu cătă în jos. Apropo, ai fost văzut fumând cu naționalistii de la Uniunea Scriitorilor?... Continui să fii „sac de box”?

*Puțuriche zâmbește șmecherește.*

CATĂNSUS (*după ce fixează portretul; scoate din mapă ziarul „Pravda”, citește*): „Excursia noastră prin U.R.S.S. a început”... Na!... Citește tu. Fierb de mânie!

PUȚURICHE: Dar l-am citit aseară.

CATĂNSUS: Mai țin eu minte ceva după cubanezele alea cu pielea ca ciocolata?! Stai să închid ochii. (*Se face comod.*) Cântă! Ah, Australia!..

## 214 Limba ROMÂNĂ

PUȚURICHE: Scuzați că-ndrăznesc, ați ajuns și pe acolo?

CATĂNSUS: Cântă, am zis!

PUȚURICHE: (*citește*): „Australian the Times!”..

CATĂNSUS: Lasă asta! Grăbește-te că acuși ne cade pe capul nostru (*Caută cu ochii închiși prin cosmos.*) cosmonautul Vinogradov... Primire de gradul întâi! După dânsul, va trebui să ținem piept Ligii Femeilor Libere din Italia. Tot gradul întâi... (*Cântă.*) *Hei, mambo, mambo italiano! Hei, mambo!.. (Posac.)* Pe toți hrănește-i, adapă-i, distrează-i. (*Semn să fie reluată lectura.*)

PUȚURICHE: „Excursia noastră a început cu așa-zisa Republică Sovietică Socialistă Moldovenească, fosta Basarabie, ruptă din trupul României Mari, în 1940”.

CATĂNSUS (*sare ca ars*): Bă, cangurii ăștia australieni gândesc exact ca scriitorii noștri. Nici nu vreau să-i aud!... Citește! (*Nostalgic.*) Ah, Australia!..

PUȚURICHE: „Excursia a început la celebra cramă de vinuri «Veselia» și tot acolo s-a și terminat. După degustare, am dormit toți până la Samarcand. Moldova e un colț de rai. Imaginați-vă o carieră din care se extrage piatră încă de pe timpul retragerii Mării Sarmatice de pe acele teritorii, aflată la 90 de metri sub pământ, cu temperatură constantă de plus 14 grade și transformată într-un faraonic depozit de vinuri. Crama s-a extins până sub orașul Chișinău. 270 km pătrați de vin. Autobuze pline cu turiști veseli circulă pe străzi subterane numite: «Aligote», «Sovinion», «Negru de Purcari», «Cabernet» etc. Moldovencele cu ochi ca noaptea, cu sâni ca valurile Mării Sarmatice, te amețesc cu sărutările lor din dansul «Perinița». Iar ghidul lor, un KGB-ist galben la față...”

### SCENA A II-A

Catânsus, Puțuriche, Snejana.

SNEJANA (*intră, fără să bată în ușă; e întocmai cum descrie presa australiană moldovencele*): Pot să intru? (*Se apropie de urechea șefului, protejându-și sânii mari cu mâna. Mișcă continuu fundul și picioarele ei superbe, spunând ceva în șoaptă, important.*)

*Puțuriche se preface că privește pe fereastră.*

CATĂNSUS (*cu capul între sânii Snejanei, categoric*): Nu! Eu când zic „Nu”, „Nu” rămâne! (*După o clipă de gândire.*) Bine, dacă insiști tu... fie!.. Da-da! Eu când zic „Da”, „Da” rămâne! (*Tresare, țipă de durere; îi trage o palmă fierbinte la fund.*)

*Snejana iese veselă, dar revine imediat.*

SNEJANA (*merge cu spatele înainte*): Stepan Ivanovici, vă rog, m-ați bătut, n-o să mă mărit. Trageți de fustă.

CATĂNSUS (*cu o mână îi ridică fusta, cu alta se ține de ureche*): Unde-i Postică! (*Se uită la batista însângerată; către Puțuriche.*) Femeile au ceva de canibal, zău...

PUȚURICHE (*citește*): „Ghidul lor, un bun vorbitor de limba engleză, un foarte bun vinificator, dă paharul peste cap, iar vinul rămâne nebăut. Face să vezi Crama «Veselia» – a 8-a minune a lumii, și pe acest ghid – a 9-a minune...”

CATĂNSUS: Puțuriche, eu de ce te plătesc? *Turnați vin și dați găluște...* Moscova să afle noutățile înaintea ta?

Vocea SNEJANEI (*prin radio-telefon*): Modest Gheorghievici Postică!

CATĂNSUS: Să intre imediat a 9-a minune a lumii!...

PUȚURICHE (*punând ziarul la gură*): Mi se pare că (*Arată spre ușă.*) ochește scaunul de director general!

### SCENA A III-A

Catânsus, Puțuriche, Postică.

*Intră Postică.*

POSTICĂ (*om modest, timid, pune înaintea șefului o coală de hârtie*): Bună dimineață, Stepan Ivanovici!

CATĂNSUS: Ce-i asta?... Altă surpriză?

POSTICĂ: Cerere de demisie.

CATĂNSUS (*semn către Puțuriche să părăsească biroul*): Pe două minute.

*Puțuriche iese din scenă satisfăcut.*

(*Către Postică.*) Ce-i asta, te întreb? (*Citește cererea.*) „...și având în vedere că profesia de ghid mi-e total străină și, pe deasupra, nu-mi permite să-mi continui cercetările științifice, începând cu ziua de azi”... M-da!

POSTICĂ: Mi-a fost foarte greu să mă decid. Dar, în fine, m-am decis. Doresc să revin cât mai curând la știință.

CATĂNSUS: Și semnătura: *M. Postică*. Perfect!... O dovadă în plus că provii dintr-o familie de...

POSTICĂ: ...de viticultori. Studiile lui taică-meu despre vița-de-vie sunt cunoscute în străinătate.

CATĂNSUS: Știu, chiar și în Siberia...

POSTICĂ: Mulțumim lui Hrușciiov care ne-a reabilitat.

CATĂNSUS: Și de ce-mi adresezi cererea asta mie? Eu te-am angajat în postul de ghid principal pentru delegațiile oficiale? Ia loc.

POSTICĂ (*rămânând în picioare*): Mulțumesc. Sunt grăbit...

CATĂNSUS: Vreau să-ți divulg un secret. Dar să nu aflu Puțuriche – mâine știe toată Australia. Mie mi se propune postul de ministru al agriculturii.

POSTICĂ: Felicitări!

CATĂNSUS: Mulțumesc. Pentru asta însă colegul dumitale de facultate (*Arată spre plafon.*) îmi cere să găsesc o candidatură demnă de acest fotoliu. Eu mă gândesc la dumneata. Ce zici?

POSTICĂ: Zic că nu pot să accept. În primul rând, fiindcă-i vorba de o glumă...



## 216 Limba ROMÂNĂ

CATĂNSUS: Mie nu-mi plac glumele.

POSTICĂ: Apoi ideea lui taică-meu, de obținere a strugurilor fără sâmburi, trebuie s-o realizeze eu. Vă imaginați ce bogăție...

CATĂNSUS: Știu, știu, cu peste 20 de procente... Deci dorești să te întorci la Academie?

POSTICĂ: Categorical.

CATĂNSUS: Ca să nu-mi reproșezi când vei deveni mare academician, că eu, Catănsus, ți-am pus piedică... (*Scrive rezoluția pe cerere.*) Poftim, ai obținut ceea ce dorești. Liber de la data de azi.

POSTICĂ (*strângându-i mâna*): Vă mulțumesc! Azi e o zi mare pentru mine. Mai cu seamă pentru nevastă-mea. Știți, profesia de ghid... la o cramă unde zilnic au loc degustații... cu muzică... cu femei...

CATĂNSUS: Păi, procedează ca mine. A mea e mereu pe la sanatorii... la munte... la mare... Ducă-se, ducă-se...

POSTICĂ: O, soția mea e învățătoare. Cum să-i părăsească pe micuții din clasele începătoare? Iar Georgeta noastră-i școlăriță.

CATĂNSUS (*luând cererea de pe masă*): Bine, dragă Postică. (*Arată spre portretul lui Gorbaciov.*) El, mă rog, nu bea. Noi însă trebuie să udăm cererea dumitale, nu? (*Merg ambii spre camera de odihnă.*) Ei, ce spui de cubanezele de aseară?

POSTICĂ: Ah, ce nuntă mi-a făcut cubaneza mea de acasă... Mă îmbătasem rău de tot.

### SCENA A IV-A

Catănsus, Postică, Snejana.

*Camera de odihnă a lui Catănsus. La mijloc, o masă ovală, scaune împletite cu spetează înaltă, un divan din piele, în stânga – o ușă ce dă spre anticameră, un bufet de lux.*

*Snejana pregătește tacâmuri pentru două persoane.*

SNEJANA: Ce bem?

CATĂNSUS: Coniac francezesc, nu știi?

*Snejana toarnă băutura în pahare.*

(*ii dă batista; șoptit*): Spal-o, canibal ce ești! (*Tare.*) Mulțumesc!

*Snejana iese sărutând batista.*

### SCENA A V-A

Catănsus, Postică.

CATĂNSUS: Azi, așa, din senin, mi-a dat sângele pe nas. Mi-am murdărit batista.

POSTICĂ: Muncii prea mult... Apoi vinul roșu, știți doar, ridică tensiunea.

CATĂNSUS (*bagă cererea lui Postică în paharul cu coniac; îi aruncă băutura în față; strigă*): Bă, da tu de ce-mi ridici tensiunea!... De ce mă cerți cu Kremlinul? Cu Australia?... Bă, strugure fără sâmburi, de ce nu bei cu oaspeții, când te roagă?... *Turnați vin și dați găluște, tra-la-la-la...*

*Postică, perplex, se ridică de pe scaun, vrea să iasă din scenă.*

(*Îl așază cu forța pe scaun.*) Nimeni nu iese de sub pământ fără voia mea! Crezi că oamenii sunt orbi, nu văd?... *Turnați vin și dați găluște...* De ce nu bei, te întreb?

POSTICĂ: Fiindcă nu obișnuiesc să beau cu noaptea-n cap. Nu vreau să ajung alcoolic.

CATĂNSUS: Eu te întreb de ce nu bei cu oaspeții? De ce faci de rușine țara? Presa străină ne numește țară de KGB-biști. *Turnați vin și dați găluște!*...

POSTICĂ: Sunt la curent.

CATĂNSUS: Puțuriche ți-a transmis?! (*Strigă.*) Puțuriche!...

## SCENA A VI-A

Catânsus, Postică, Puțuriche.

PUȚURICHE (*intră glonț*): Prezent!

CATĂNSUS: Tu l-ai informat?

PUȚURICHE: Pe onoarea mea, nu eu. (*Semn către Postică să nu-l divulge.*) O fi auzit de la... „Europa Liberă”.

CATĂNSUS: Ce să audă de la „Europa Liberă”?

PUȚURICHE: Ceea ce auzim cu toți... antisovietisme... ceea ce se scrie în Australia.

CATĂNSUS: Ieși afară!

*Puțuriche părăsește scena.*

## SCENA A VII-A

Catânsus, Postică.

CATĂNSUS: Sac de box! (*Îngenunchează în fața lui Postică.*) Iartă-mă!... Suntem bărbați. (*Arată spre plafon.*) M-am înfierbântat prea tare. Am băut prea mult aseară... (*Se ridică în picioare.*) Lasă, vorbesc eu cu blegii ăia de la Academie. Să vezi, pac-pac! și te fac academician!... Spune-mi, de mult nu bei?

POSTICĂ: De când m-a iertat soția pentru ultima dată...

CATĂNSUS: Arată-mi și mie cum îi minți pe turiști... Sufăr cu ficatul... Mă paște ciroza... O să mor... Ai un pahar special? De unde l-ai procurat?

POSTICĂ: Dați-mi voie să plec.

CATĂNSUS: Uite, umblu cu buzunarul plin cu tablete. Degustațiile astea o să mă omoare. *Turnați vin și dați găluște!*

POSTICĂ: În loc să transformați crama într-un centru de studiere a vinului, ați transformat-o în cârciumă...

CATĂNSUS: Ești un criminal!... Îmi dorești moartea!... Nu vrei să mă ajuți... *Turnați vin și dați găluște...*

### SCENA A VIII-A

Catănsus, Postică, Puțuriche, Vinogradov.

*Se deschide ușa brusc, în prag – Puțuriche.*

PUȚURICHE (*cu emfază*): Eroul Uniunii Sovietice, cosmonautul Vinogradov! *Apare Vinogradov în scafandru de cosmonaut, beat.*

VINOGRADOV (*deschide casca scafandrului*): Salut cosmic poporului frate din Mordovia!...

PUȚURICHE (*îi șoptește la ureche*): Din Moldavia, scuzați că îndrăznesc.

VINOGRADOV: Salut cosmic poporului frate din... (*Se uită la Puțuriche între-bător.*) din Mordavia... din Moldavia, pardon.

CATĂNSUS: Să trăiți, tovarășe Vinogradov! Bine ați venit la noi în Mordova... Pardon, în Moldova. (*Către Postică.*) Te rog, împrumută-mi paharul tău special. Vezi ce mă așteaptă? Trebuie să te înlocuiesc eu.

VINOGRADOV (*sărutându-i pe cei prezenți în stil brejnevist*): Sunt invitatul Primului Secretar al C.C. din Moldova. Ne-am cunoscut la o recepție din Kremlin, la un pahar de vorbă... nu importă de ce culoare. Un om de aur!... I-am povestit tot ce mă doare... Zice: vă invit la Crama „Veselia”. Am acolo un ghid care poate face chiar și din cosmonauți viticultori... Eu cu cosmosul am terminat. Vreau să devin ghid... pardon, viticultor... Salvarea mea este vinul roșu... cabernetul... spală radiația.

CATĂNSUS (*întrerupându-l*): Poftim, vi-l prezint pe ghidul principal, Modest Gheorghievici Postică! O să citiți ce elogii îi aduce Gagarin în cartea de impresii. Sunteți al doilea cosmonaut sovietic care ne vizitează Crama. Este o onoare pentru...

VINOGRADOV (*dă mâna cu Postică*): Vinogradov. Erou al Uniunii Sovietice... Colonel... Om nefericit... Salvează-mă, frate! Te iau în cosmos... Vino să te pup... (*Îl sărută.*) Noi, cosmonauții, atunci când ne pensionăm, avem dreptul să ne stabilim cu traiul în orice colț al Uniunii Sovietice. Eu am ales Moldavia... (*Râde.*) Moldavia este un colț cu vin roșu de care servim zilnic în timpul zborului... Și după.

CATĂNSUS (*către Postică*): Sunt curios să văd cum te va accepta Academia, când va afla că ai întors spatele cosmonauticii sovietice.

POSTICĂ: După cele întâmplate astăzi, nu mai pot rămâne aici.

CATĂNSUS: Dar ți-am căzut în genunchi, mi-am cerut iertare, porcule!... *Turnați vin și dați găluște...* Tot azi, din Georgia, ne vine Ghiulsara-hanum, de origine kurdă, prietenă cu nevastă-mea, care mi-a telefonat din Cipru: „Numai

Postică să se apropie de Ghiulsara-hanum, că nu-i fustangiu, ca alții”. Nu soție, ci crocodil. Vrei să ai treabă cu crocodilii?

POSTICĂ: Nu. Eu o respect pe soția Dumneavoastră.

CATĂNSUS: Mulțumesc. Deci Italia să rămână satisfăcută, Kurdistanul – de asemenea. Și, te rog, fără articole critice în presa din aceste țări, cum că vinul din pahar rămâne nebăut... că ești galben la față ca un KGB-ist...

POSTICĂ: Kurzii încă n-au țara lor, din păcate... Eu nu știu ce pot să discut cu un curd. Mai ales cu o curdă.

CATĂNSUS: Păi, nu bea. Cinsteste. Dumneata, cum te îmbeți, bagi mâna sub fusta turistelor. Vrei să creadă lumea că sovieticii sunt niște bețivani, niște curvari?

*Intră Snejana. Pune tacâmuri pentru Vinogradov.*

SNEJANA: Ce vin preferă cosmonauții?

VINOGRADOV: Vodca e cel mai bun vin. (*Râde tare. Către Catănsus.*) În semn de nemărginită dragoste și respect față de harnicul și talentatul popor...

PUȚURICHE: Moldovenesc.

VINOGRADOV: Uite că știe. Bravo! Desigur, moldovenesc. Față de femeile voastre frumoase... care ocupă primul loc după rusoaicele noastre...

SNEJANA (*ofensată*): Cosmonauții, se zice, preferă vinul roșu, fiindcă sunt impo... imponderabili...

VINOGRADOV: Impotenți ai vrut să zici? Gândești la fel ca Natașca mea? (*Sca-fandrul se desface în două, apare Vinogradov, descheindu-se la pantaloni; se aruncă asupra Snejanei.*) Noi, impotenți... care, primii, am dezvirginat cosmosul? (*Vrea s-o culce pe divan.*)

*Catănsus și Puțuriche aplaudă, râd; scena e penibilă; Postică încearcă să salveze fata; Vinogradov, aprins, îl izbește de perete.*

*Snejana scăpă de Vinogradov, fuge din scenă.*

VINOGRADOV (*către Postică*): Mulțumesc c-ai salvat-o. Puteam să... să mă fac de rușine... De asta m-a părăsit Natașca. Cătea nesătulă ce este! Îi zic: Natașca, uite plec în Moldavia să-mi spăl radiația cu vin roșu, cu cahor, cu cabernet... Ai răbdat o jumătate de an, cât m-am învârtit pe orbită, mai rabdă puțin!.. „Nu vreau să-mi pierd tinerețea c-un imponderabil”, zice. A fugit cu un ghid din Balcani. Cu un bulgar, se pare... Dar nu sunt gelos, fugă – Bulgaria... nu se vede din cosmos... Muiere proastă! Să schimbi un cosmonaut cu ceva care nu se vede din cosmos. (*Îl apucă de piept.*) Voi, ghizii, niște prăpădiți, voi să vă comparați cu noi... Ah, cum v-aș arunca eu din sputnic... din mers!

POSTICĂ: Natalia, cândva, o să regrete, dar va fi prea târziu.

VINOGRADOV: Dumneata să mă faci vinificator!... Să beau cât mai mult vin roșu... să mă însor cu o fată tânără și frumoasă – cu Snejana, de exemplu – să-i fac 10 copii... să crape Natașca de ciudă!... (*Către Postică.*) Să bem la bruderșaft!

*Postică se preface că bea.*

## 220 **Limba ROMÂNĂ**

Scafandru ăsta este al dumitale. Poartă-l sănătos!

POSTICĂ: Mulțumesc! Dar n-am drept să primesc daruri atât de scumpe. Lăsați-l pentru muzeul nostru, dacă doriți... O să stea la loc de cinste, ca una din cele mai scumpe relicve.

VINOGRADOV: Pentru muzeu am altceva. (*Se dezbracă de veston.*) Poftim, luați-l pentru muzeu.

CATĂNSUS: Tovarășe Vinogradov, îmbrăcați-vă. În două minute coborâm în cramă. Acolo-i răcoare. Avem doar plus 14 grade.

*Puțuriche îl ajută pe Vinogradov să îmbrace vestonul.*

VINOGRADOV: Să vedeți voi grade în cosmos... Apropo, ce-ați zice de-o cramă în cosmos? Acolo n-ai nevoie de butoaie, de... Vinul suspendă în aer, pardon, în vid. Nimeni nu ți-l fură. De unde o scară, ca să urci acolo?... Frate Postică, scafandru acesta e o imitație. Cel adevărat costă o avere. Prețul lui e secret de stat.

PUȚURICHE (*în șoaptă*): Optsprezece milioane de ruble bucata.

VINOGRADOV (*îl corectează*): Treizeci...

CATĂNSUS (*răstit*): Puțuriche!

PUȚURICHE: Am înțeles.

VINOGRADOV: Ard de nerăbdare să beau din cana din care a băut Gagarin! E mare?

PUȚURICHE: Gagarin, scuzați că-ndrăznesc, n-a ieșit din cramă trei zile și trei nopți...

CATĂNSUS: Puțuriche, ieși afară!...

*Puțuriche iese din scenă.*

### **SCENA A IX-A**

Catănsus, Vinogradov.

CATĂNSUS: Tovarășul Gagarin uitase aici niște lucruri personale. Ne-a zis: n-am nevoie de ele. Dar vedeți să nu afle nevastă-mea, Valentina.

VINOGRADOV: O, Gagarin, ca orice rus, era un mare familist, Dumnezeu să-l ierte! (*Ridică paharul sus.*) Înainte, la cramă!...

*Toți se pregătesc să iasă. În prag – Puțuriche.*

PUȚURICHE: Atențiune! Atențiune! Ghiulsara-hanum, din Georgia!

### **SCENA A X-A**

Catănsus, Postică, Puțuriche, Vinogradov, Ghiulsara-hanum, Snejana.

*Apare Ghiulsara-hanum. E îmbrăcată în costum național, conform Coranului.*

GHIULSARA-HANUM (*misterioasă*): Saleam aleicum în casa dumneavoastră!

CATĂNSUS: Fiți binevenită, Ghiulsara-hanum! Poftim, intrați! Vă așteptăm cu mare dor. (*Către Postică.*) De astea încă n-am avut pe aici.

GHIULSARA-HANUM (*dând mâna cu Postică*): Saleam aleicum! Sunteți Modest Gheorghievici Postică, n-am greșit?

*Postică îi sărută mâna.*

Sunteți exact cum v-a descris prietena mea, Adelina-hanum Catănsus... (*Către Catănsus.*) neasemuit de frumoasa și devotata dumneavoastră regină, pe care am văzut-o ieșind, ca Venera, din spuma Mării Mediterane, pe o plajă din Cipru... M-a cucerit cu inteligența și permanenta grijă pentru dumneavoastră.

*Snejana aduce tacâmuri pentru Ghiulsara-hanum.*

PUȚURICHE: O mie și una de nopți!...

CATĂNSUS: Onorată asistență, permiteți-mi s-o prezint pe prietena soției mele, pe Ghiulsara-hanum, celebră folcloristă din Georgia de origine curdă, care, atenție, studiază elementul?...

GHIULSARA-HANUM (*continuându-i gândul*): ...elementul erotic din folclorul diferitor popoare.

VINOGRADOV: Toți cei din Balcani sunt niște curvari. Mai cu seamă bulgarii...

GHIULSARA-HANUM (*scuzându-se față de Catănsus*): Vă rog, nu vă supărați că v-am întrerupt?.. De regulă, curzii nu obișnuiesc să rostească toasturi în onoarea femeilor. Noi până și tava cu pilaf o ducem doar până-n pragul odăii unde petrec bărbații. Eu însă o să încalc tradiția și o să-l rog pe Allah să-i trimită Adelinei-hanum multă sănătate. Ea mi l-a recomandat pe ghidul...

CATĂNSUS: ...Modest Postică, ghid principal al Cramei de Stat „Veselia”? (*Către Ghiulsara-Hanum.*) Continuați, vă rog!

GHIULSARA-HANUM: ...care mă va ajuta să înțeleg mai profund semnificația sărutului în dansul vostru popular „Perinița”...

VINOGRADOV: Pardon, care Allah? Georgienii sunt creștini ortodocși. Au niște vinuri, vah, vah, vah!

GHIULSARA-HANUM: Adevărat. Noi, curzii, suntem islamaști. Milioane de suflete ale nimănu. Oameni de la hotar, ca voi, moldovenii...

VINOGRADOV: Nici curzii nu se văd din cosmos... (*Se recomandă.*) Cosmonautul Vinogradov!

GHIULSARA-HANUM: O, încântată... Ghiulsara! Pe când studiam la Leningrad, la Institutul de Cultură, sosi un cosmonaut tânăr, frumos... I-am uitat numele... Unul blond, cu ochi albaștri, cu o alunică pe buza de sus... Profesorii ne-au scos în stradă, să-l întâmpinăm. Eu strigam cel mai tare, fluturam basmaua, dar el nu m-a observat... Iată unde trebuia să văd un cosmonaut viu, adevărat. O să dansați cu noi „Perinița”?

VINOGRADOV: Dansez orice, cu oricine...

GHIULSARA-HANUM: Dar, atenție, „Perinița”, cum îmi spunea Adelina-hanum, e dans cu sărutări. Ambii parteneri se așază în genunchi pe o batistă.

## 222 **Limba ROMÂNĂ**

Științific vorbind, o simplă batistă constituie un așternut suficient pentru doi îndrăgostiți.

VINOGRADOV: Eu mă sărut în orice poziție. Am trecut antrenamente speciale.

GHIULSARA-HANUM: Noi, curzii, ne sărutăm numai după nuntă. Eu, de exemplu, pe răposatul meu soț l-am văzut abia în ziua nunții. Noi nu încălcăm tradiția, niciodată.

VINOGRADOV: O, eu cu Natașca am încălcat-o încă din școală.

PUȚURICHE (*strigă*): Perinița!

*Răsună melodia Periniței.*

*Apare Snejana; chiuie, flutură o batistă; îl prinde cu ea de gât pe Catănsus; urmează tradiționalul sărut.*

VINOGRADOV: Ei, ei, dar pe fratele mai mare cine îl sărută? (*O înșfacă pe Ghiulsara-Hanum, o sărută. Intervine Postică.*)

POSTICĂ: Vă rog, să respectăm tradiția.

*Catănsus o invită la dans pe Ghiulsara-hanum; are loc „ritualul”; ea, la rândul ei, îl invită la dans pe Postică.*

VINOGRADOV: Fraților, în loc să-i pupați pe ruși, vă pupați voi între voi, minoritățile... (*Puțuriche îl pupă pe Vinogradov.*)

CATĂNSUS (*gest să tacă muzica*): Gata!.. Înainte, la cramă! Puțuriche, transportul..

PUȚURICHE: Așteaptă la scară.

CATĂNSUS (*către Vinogradov*): Aici, ca să zic așa, a fost doar un mic aperitiv. Adevărata degustație vă așteaptă în cramă. Vom proba 23 de sorturi de vin! Vom degusta de toate: vin, femei și... tot ce vrei! (*Toți râd fericiți.*)

*Răsună „Perinița” în ritm de marș.*

### **Sfârșitul primului act**

## **ACTUL AL II-LEA**

*Noapte. Acasă la Postică. O „hrușciocvă” modestă, la etaj.*

### **SCENA I**

Postică, Georgeta, Maria.

*Apare Postică în echipament de cosmonaut, zgomotos, beat.*

*Se aude muzică din baletul „Lacul lebedelor” de Ceaikovski.*

GEORGETA (*speriată și fericită în același timp*): Mămico!.. Mămico, un extraterestru. Ți-am spus că există extraterestri! Trebuie să anunțăm poliția, academia... Așa ne spun la școală să procedăm...

*Apare Maria.*

MARIA: La casa de nebuni trebuie să telefonăm, nu vezi că-i taică-tău?... Modest, omule, mi-ai jurat, mi-ai promis că nu te mai atingi de... Ce-i cu tine, dragă?... Ați avut bal mascat? Ziceam eu că voi nu petreceți a bine... V-ați ascuns ca niște cârțițe sub pământ, nu vedeți ce se întâmplă afară.

GEORGETA (*studiind „extraterestrul”*): Tăticu, muzică de Ceaikovski! Muzică de Ceaikovski! Vino mai repede!..

POSTICĂ: A murit Gorbaciov?

GEORGETA: N-ai ghicit.

POSTICĂ: Elțin?

MARIA: Lasă-l, nu-i arde lui acum de politică. Ajută-mă să-l dezbrăcăm și să-l cărăm în pat.

GEORGETA: Dar scafandrul n-are nasturi? Să aduc foarfecelă?

MARIA (*bate cu degetul în casca scafandrului*): Alo, Modest, ești acasă?.. Deschide!... Ești viu? Deșteaptă-te, române!... Elțin a lichidat partidul vostru comunist...

POSTICĂ (*deschizând casca scafandrului*): O! Pentru chestia asta trebuie să bem!

MARIA: Unde să mai bei, ai înnebunit?

POSTICĂ (*scoate din costumul de cosmonaut două baticuri și două maiouri roșii având chipul lui Che Ghevara, le demonstrează*): Cadouri de la Liga Femeilor Libere din Italia. În Italia se cântă altă muzică.

MARIA: Nu, cu tine nu-i de glumit. Trebuie să fii internat.

GEORGETA (*aduce o oglindă; către Postică*): Pe fața ta, tot rujul Italiei.

POSTICĂ (*serios, pe un ton didactic*): Numai la ruj te gândești!... Ca maică-ta... Ia să vedem noi caietele tale! Să vedem cum stai dumneata cu notele. Azi cine ți-a dus ghiozdanul?... Tot Mahomed-ogli.

*Georgeta, supărată, iese din scenă.*

MARIA: Nu te amesteca. Eu o cresc, nu tu. Tu bei.

POSTICĂ: Așa mi-e funcția... Oglă al vostru e turc.

MARIA: Nu-i Mahomed cel cu care se bătea Ștefan-Vodă... Turcii de azi sunt alți oameni, și nu beau!... Le interzice Coranul.

POSTICĂ: Hă, Ghiulsara-hanum bea!.. Pe degeaba toți beau, îi văd în fiecare zi... Lui Ghiulsara-hanum îi plac cosmonauții, ce vrei?... Eu sunt cosmonaut!... (*„Zboară” prin coridor.*)

MARIA: Măine, să știi, vă dau foc!...

POSTICĂ: Cu vinul de care dispunem putem stinge soarele și luna de pe cer... Ia stați, cum adică, a căzut partidul comunist?... Voi ați băut gaz?...

MARIA: A căzut așa cum cazi tu când vii beat acasă. A căzut! Dar asta nu mă bucură. Bețivarii, tot bețivarii, în orice regim...



## 224 Limba ROMÂNĂ

POSTICĂ: (*cântă și dansează pe melodia cântecului georgian „Sulico”*):

*Oprește-te, Maria, draga mea-a-a.*

*Lasă-mă cu paco-o-stea ta-a-a.*

*Uite, ascultându-te pe ti-i-ne,*

*Am făcut U.R.S.S.-ul de rușine...*

*Nu mă lași să beau cu turi-i-știi,*

*Nici să mă sărut cu folclori-i-știi.*

*Zilnic spui aceleași vechi isto-o-rii.*

*Pleacă, draga mea, la sanato-o-rii...*

GEORGETA (*strigă din altă odaie*): Tăticu, nu-ți permit s-o jignești pe mămica, și încă în versuri!...

POSTICĂ: Tot cosmonautul se naște poet!... Trebuie să creăm o ligă, noi, bărbații, să ne apărăm drepturile... De ce nu ne iubiți?

MARIA: Cine mai este și capra asta de munte, Ghiulsara-hanum? O văduvă, probabil, care suferă de boala turismului, vorba lui Bernard Shaw.

*Apare Georgeta. Îmbracă „scafandrul”. Se uită în oglindă.*

POSTICĂ: Află că sărutul folcloric nu-i totuna cu sărutul la care se gândește Bernard Shaw.

GEORGETA (*iese din costumul de cosmonaut cu o sticlă de vodcă în mână*): Uitați-vă ce a găsit tăticul în cosmos!... (*Face din ea „microfon”, anunță.*) Atențiune! Atențiune! Agenția TASS transmite: Președintele Uniunii Sovietice, tovarășul Mihail Gorbaciov, împreună cu familia, a plecat la odihnă în Crimeea. Agențiile străine transmit cum că la Moscova are loc o lovitură de stat, un puci... Tăticu, eu vreau să devin crainic la televiziune...

MARIA (*luând sticla de vodcă din mâna Georgetei*): Să nu mai văd asemenea... „microfoane” în casa noastră! (*Aruncă sticla de vodcă pe fereastră.*)

POSTICĂ: Agronomia! Și nici un fel de microfoane! (*Amintindu-și ceva important; culege un număr de telefon.*) Alo, domnul Catănsus!... Păi, în contextul discuției de astăzi...

VOCEA LUI CATĂNSUS: Italiencele au rămas încântate de *bella voce* a lui Postică. La fel să rămână și președintele Islandei.

POSTICĂ (*întrerupându-l pe Catănsus*): Gata!.. Să bei dumneata cu președintele Islandei... În loc de ceas de aur, s-ar putea să porți cătușe la mâini...

MARIA (*speriată de ceea ce aude*): Modest! Ce te-a apucat? (*Încearcă să-i ia receptorul.*) Tot ei au să ne conducă... Hai la culcare!

POSTICĂ (*continuă*): ...toți puțuricii, toate snejanele au să-ți întoarcă spatele, numai eu, la care dumneata te uiți cu dispreț, ca la o mătură veche, numai eu o să-ți aduc posmagi la închisoare...

VOCEA LUI CATĂNSUS: Frate Postică, ascult-o pe doamna Maria, culcă-te. Ducă-se cu noaptea știrile din noaptea asta...

*Postică vrea să mai spună ceva. Maria taie cablul telefonului.*

POSTICĂ (*cântă*): *Îmi șoptește inima, inima, inima, Simte că-i aproape primăvara.*

## SCENA A II-A

Maria, Postică, sanitarii de la spitalul de boli mintale.

*Răsună sirena ambulanței. Apar trei sanitari în halate albe. Îl pun pe Postică în cămașă de forță; cântă împreună cu el.*

*Înverzesc câmpiile,*

*Cântă ciocârliile.*

*Nimeni nu oprește primăvara.*

*Primăvară, primăvară,*

*Mi-amintești a câta oară*

*De lumina dragostei dintâi,*

*De lumina dragostei dintâi\*.*

MARIA (*către unul din sanitari*): *Vă rog, să nu-l bateți. Modest nu-i nebun. Și nu cumva să-i dați de băut. Am auzit că chiar voi le vindeți...*

*Sanitarul râde prostește, face semn că totul va fi bine.*

POSTICĂ (*cântă*): *Nimeni nu oprește primăvara-a-a!*

## SCENA A III-A

*Cabinetul lui Catânsus.*

Catânsus, Fulga, Puțurică.

*Același birou al lui Catânsus, dar cu mobilă nouă, scumpă. Portretul lui Gorbaciov e așezat între steagurile Uniunii Sovietice și Tricolorul Moldovei. Pe pieptul lui Catânsus strălucește insigna de deputat în Parlamentul Moldovei. Poartă pe mână un ceas simplu cu curelușă neagră.*

CATĂNSUS (*lucrând asupra unor documente; vorbește la telefonul intern*): *Snejana, intră la mine!*

*Apare Fulga în haine de doliu; arată și mai sexy. Se oprește la un pas de Catânsus, smerită ca o călugăriță.*

FULGUȚA: *Domnule Ștefan Catânsus, vă rog, numiți-mă Fulguța. Rușii m-au botezat Snejana... cu forța...*

CATĂNSUS: *Da, da! Cu mine s-a întâmplat la fel. Fulguța... cine m-a căutat? Ia loc!*

FULGUȚA (*deschide o agendă, rămânând în picioare*): *De la Guvern... de la sindicate... de la Ambasada României. Poftim agenda de lucru pentru ziua de azi. Pe zi ce trece e tot mai încărcată.*

\* Cântecul *Primăvara*, versuri de A. Strâmbeanu, muzica de M. Dolgan.

## 226 Limba ROMÂNĂ

CATĂNSUS: Nu în patru, în paisprezece să te rupi și tot nu reușești să... De s-ar termina odată și perestroica asta ambiguă... Țară independentă, dar nu-ți vezi capul de vizitatori... (*Supărat.*) Președintele Islandei sosește direct la cramă... Și Postică lipsește...

FULGUȚA: I-am telefonat. Închide telefonul.

CATĂNSUS: Am majorat taxa pentru degustații... (*În șoaptă.*) de o 100 de ori. Degeaba! Inundație de turiști: prinți, preșidenți, milionari... Ghizi buni ne trebuie. Cu limbi străine, specialiști în domeniu, ca Postică... Ghizi-savanți... Trebuie să ne transformăm în Academie, cum am văzut în Franța.

FULGUȚA: Deci eu nu mai corespund noilor cerințe?

CATĂNSUS: Ai auzit ce spunea aseară președintele la televizor? Concurența e sufletul democrației. S-a zis cu indicațiile de sus.

*Apare Puțurică. Aduce portretul lui Ștefan cel Mare.*

PUȚURICĂ: Cadou din partea scriitorilor!

CATĂNSUS: Puțuriche!..

PUȚURICĂ (*corectându-l*): Pu-țu-ri-că! Rusia-i coșcogea țară, dar nu poate pronunța corect vocala „ă” – Puțuri-că!

CATĂNSUS: Puțurică!... De ce intri fără să bați la ușă? Dar dacă eu cu Fulguța, de exemplu, zic?... Dacă noi?... În fine, ce ai acolo?

PUȚURICĂ (*mândru de fapta sa; arată portretul lui Ștefan cel Mare*): Tizul dumneavoastră, Ștefan. Din grăunțe de porumb. Unde îl aninăm?

CATĂNSUS (*patriot revoltat*): Bă, tu trebuie să fii aninat. Pe marele Ștefan o să-l așez frumos... Când o să am indicații... (*Arată spre plafon.*) Întotdeauna mi-au plăcut scriitorii. Invită-i la noi. Ce mai spun ei, încotro mergem cu... deșteptarea lor națională?

PUȚURICĂ: Principalul, scuzați că îndrăznesc, nu e încotro mergem. Principalul, să mergem, să nu stăm pe loc.

CATĂNSUS: Bă, tu ești filozof.

PUȚURICĂ: Principalul e să ai o țintă. Chiar dacă cineva, uneori, îți îndreaptă cravata.

CATĂNSUS: Deci așteptăm indicații. (*Îi face semn să părăsească biroul.*)

PUȚURICHE: Parcă spuneți că vremea indicațiilor...

CATĂNSUS (*înfuriat, sare, îl apucă de gravată, vorbește printre dinți*): Învață-te, bă, să bați la ușă, când intri... *Turnați vin și dați găluște...* Afară!

*Puțurică părăsește scena cu tot cu portretul lui Ștefan cel Mare.*

FULGUȚA: Nu mi-ați răspuns la întrebare.

CATĂNSUS: Tâmpito!... După ce mi-ai pus coarne... *Turnați vin...*

FULGUȚA: Eu m-am măritat, nu v-am pus coarne...

CATĂNSUS: Mi-ai pus!

FULGUȚA: Vinogradov m-a luat cu forța, de ce nu m-ați salvat, ca Postică, atunci... Ce era să aștept? Timpul trece, Catănsus are soție... Cine sunt eu? O biată secretară cu picioare lungi. Atât.

CATĂNSUS: Bine că eu sunt un idiot și te iert... Iată, te-am avansat... Ești pe post de consultant... superior. Ți-am făcut un salariu pentru tine și tot neamul tău... măgărițo!

FULGUȚA: Vinogradov mi-a promis că mă ia în cosmos.

CATĂNSUS: Și cât pe ce să te ia în mormânt... Credea că se află pe orbită. Aici mai cresc și copaci, pe marginea drumului!

FULGUȚA: Nu-i adevărat ceea ce s-a scris în presă despre moartea lui. V-am spus.

CATĂNSUS: Nu te gândeai la mine deloc!... *Turnați vin și dați găluște...*

FULGUȚA (*lipind obrazul de obrazul lui*): Vinogradov era un impo... un imponderabil. De asta la părăsit Natașca... Numai la tine mă gândeam.

CATĂNSUS (*continuând să sufere; îi dă o mapă cu documente*): Pentru contabilitate. (*Consultă ceasul de la mână.*) Plec să depun jurământul ca cetățean român la ambasada României.

FULGUȚA: Dar de pașaportul meu n-ați uitat?

CATĂNSUS: Ție numai pașaport românesc nu-ți ajunge. Vrei s-o ștergi în Italia, în Spania... Aici îi occidentul tău! Postică să mă aștepte! Islanda e pe răspunderea lui. Ordin de sus.

FULGUȚA: Postică mi-a spus că vomită când își amintește de crama noastră.

CATĂNSUS: Asta înseamnă că l-au salvat; e primul semn că s-a vindecat. Ține-l lângă tine, vin imediat.

FULGUȚA: Lângă mine, un nebun?

CATĂNSUS: Acest nebun o să-ți fie șef... interimar. Deputații nu pot deține concomitent două posturi.

FULGUȚA: Atunci trebuie să-mi caut alt serviciu.

CATĂNSUS: Fulguța! Vrei să fac moarte de om? (*Îi smuncește șalul negru de pe umeri, îi rupe panglica de doliu de la piept.*) Mi-i dor de tine! Mi-i dor, mă-nțelegi?

FULGUȚA (*apărându-se*): Nu! Nu se poate...

CATĂNSUS: Femeile îndoliate și cele gravide mă scot din minți... *Turnați vin și dați găluște!* (*O cuprinde, o sărută pătimaș, o trage spre camera de odihnă.*) Haide să încălzim odăița noastră!

FULGUȚA (*împotrivindu-se*): Nu, nu!.. Trebuie să transmit mapa asta... Dacă ne prinde Postică?... N-au trecut nici 40 de zile de când... E păcat...

CATĂNSUS: Ba au trecut 40 de veacuri de când te vreau!...

*Fulguța se împotrivește.*

Fulguța, tu vrei să fii cetățean român?

FULGUȚA: Vreau! Vreau! (*Îl apucă strâns de mână; ambii dispar în camera de odihnă.*)

#### **SCENA A IV-A**

Fulguța, Postică, Ghiulsara-hanum.

*Anticamera lui Catănsus. Fulguța, urcată pe pervazul ferestrei, încearcă să prindă o perdea.*

FULGUȚA (*pierzând echilibrul*): Vai!... Vai!... O să cad!...

*Intră Postică. E palid, slăbit, speriat, poartă haine noi, dar ieftine.*

POSTICĂ: Bună ziua!... Degeaba m-ați invitat...

FULGUȚA (*către Postică*): Vai! Nu vă apropiați de mine, vă rog!... Așteptați în coridor.

*Postică o înșfacă în brațe, o ajută să coboare. Fulguța țipă, se urcă din nou pe pervaz.*

Vă rog, ieșiți afară!... Cine v-a permis să mă luați în brațe?...

POSTICĂ: Am vrut să te ajut. Nu-ți fie teamă... A fost o simplă intoxicație alcoolică... Nu sunt nebun... Știi, într-o seară te-am visat.

FULGUȚA: Nu vă permit să mă visați!...

POSTICĂ: Nu toți cei internați acolo sunt numaidecât oameni nebuni... Maria mi-a făcut-o... Dă mâna să te ajut!

FULGUȚA: Nu, nu, nu! Cobor singură... (*Coboară de pe pervaz.*) Nu sunt Ghiulsara-hanum să vă cred... Visați-o pe dansa...

POSTICĂ: Maria avea dreptate. Prea mult rău i-am făcut. A plecat la muncă în Italia... Dorești să-ți înapoiez echipamentul lui Vinogradov?

FULGUȚA: Nu-mi plac imitațiile. Și căsătoria noastră a fost o imitație.

POSTICĂ: Ce s-a întâmplat cu bietul Vinogradov? Era un om atât de vesel...

FULGUȚA: Prea vesel. A căzut de pe scaun. Se urcase pe un scaun să ia de pe dulap o sticlă de vodcă... A călcat alături, a căzut, s-a lovit cu tâmpla de colțul mesei și... Am semnat să-mi țin limba după dinți. Secret de stat.

POSTICĂ: Stat care, iată, nu mai există. Dumnezeu să-l ierte.

FULGUȚA: Apoi a venit din Bulgaria Natașca și m-a alungat din casă.

POSTICĂ: Eu nu m-am urcat nicăieri, dar am căzut aproape ca Vinogradov de rău.

FULGUȚA (*veselă*): Dumneavoastră, domnule Postică, în curând o să urcați foarte sus...

POSTICĂ: După o vodcă? Niciodată! Vă promit!...

FULGUȚA: O să vă urcați în curând sus de tot. Am visat – eu cred în vise – am visat că ați fost avansat în postul de director general al Cramei de Stat „Veselia”...

Parcă m-ați invitat în birou... mi-ați înmănat pașaport nou de cetățean român și eu, parcă, mă numeam Fulguța Postică... Parcă am prins a vă săruta cu foc, uite așa. (*I se așază pe genunchi, îl sărută îndelung, obraznic.*)

## SCENA A V-A

Postică, Fulguța, Ghiulsara-hanum.

*Apare Ghiulsara-hanum îmbrăcată ca și în primul act.*

GHIULSARA-HANUM (*naivă*): O! Ce văd eu! *Perinița!*? Sărutări fără muzică, fără batistă?.. Există și astfel de variante?

*Fulguța fuge în culise.*

POSTICĂ (*scoate batista, își șterge rujul de pe buze*): Ghiulsara-hanum, dumneata?.. Desigur, există diverse variante: tradiționale, moderne și postmoderne...

GHIULSARA-HANUM (*notând în carnet vorbele lui Postică*): Și „Perinița” de azi din ce categorie face parte?..

POSTICĂ: Dragă Ghiulsara-hanum, eu aș putea să-ți povestesc ce sort de vin a băut Isus Hristos cu apostolii săi la Cina cea de Taină. Ce vinuri preferau grecii de până la Hristos... Folclorul însă nu-i domeniul meu. Pur și simplu, Fulguța m-a felicitat cu ocazia reîntoarcerii mele la cramă... Atâta tot... Bună ziua! Sunt fericit să te văd din nou pe la noi. (*Îi sărută mâna.*)

GHIULSARA-HANUM: Într-adevăr ești tu fericit de venirea mea? Mi-a spus o vrăjitoare că te vede stând pe un tron de aur și toată lumea ți se închină.

## SCENA A VI-A

Postică, Ghiulsara-hanum, Fulguța.

*Apare Fulguța.*

FULGUȚA: O, Ghiulsara-hanum, scumpo, ce fericire! (*O sărută.*) Îmi era dor de tine.

GHIULSARA-HANUM: Condoleanțele mele, scumpo. Adelina-hanum mi-a scris totul. Fii tare! Știu ce înseamnă să rămâi văduvă la vârsta dragostei... Mi s-a întâmplat și mie. (*Îi șoptește la ureche.*) Modest din nou mi-a sărutat mâna.

FULGUȚA: Te iubește!

GHIULSARA-HANUM: Curzii sărută doar mâna aiatolahului... Modest, de ce nu mi-ai răspuns la scrisori?

POSTICĂ: Care scrisori?

GHIULSARA-HANUM: Atunci ai dansat toată noaptea numai cu mine... Spuneai că mă iubești.

POSTICĂ: Ghiulsara-hanum, am avut surori, știu cât de mult suferiți voi, femeile, când nu sunteți invitate la dans. În acea seară bărbații se țineau nu-

## 230 Limba ROMÂNĂ

mai de fustele italiencelor... Am vrut să le fac în ciudă. Altceva nu țin minte nimic.

GHIULSARA-HANUM: Dar cum m-ai condus într-un separeu înecat în flori, cu mobilă moale din piele albă, unde Gagarin ne zâmbea dintr-o ramă aurită, nici asta n-o ți-i minte?... Atunci am rămas gravidă.

POSTICĂ (*speriat*): De la cine?

GHIULSARA-HANUM: Știu că nu de la Gagarin. (*Către Fulguța.*) Asta-i soarta noastră: mai întâi *Perinița*, apoi un divan moale, apoi – altceva nu țin minte nimic... Ți-am născut un gighet. L-am numit Modest-ogli.

POSTICĂ (*speriat*): Minciuni! Minciuni! Minciuni!

### SCENA A VII-A

Postică, Ghiulsara-hanum, tatăl și cei patru frați a lui Ghiulsara-hanum.

*Apare tatăl cu cei patru frați ai lui Ghiulsara-hanum. Tuscinci poartă costume tradiționale caucaziene, căciuli mițoase și iatagane la brâu.*

TATĂL: Cine a îndrăznit să spună că scumpa mea fiică e mincinoasă? Cine, întreb eu?

POSTICĂ (*mai mult mort decât viu*): Eu voiam să zic... bună ziua!.. Saleam aleicum!.. Aleicum aleam!.. Hello!.. Bine ați venit la noi... Bucuroși de oaspeți!.. Ador Caucazul... Semănați cu Ghiulsara-hanum... Sunteți tatăl ei, probabil?

TATĂL (*floros*): Cum adică, „probabil”? De ce „probabil”?

CEI PATRU FRAȚI (*toți într-un glas, cu mâna pe iatagan*): De ce „probabil”?

POSTICĂ: Voiam să spun că 95 de procente din populația globului are imunitate biologică împotriva alcoolului, iar 5 procente, din care fac parte și eu, nu are...

TATĂL: Ce nu are?

POSTICĂ: 5 procente.

TATĂL (*pașnic*): Dragă Modest Postică, ia loc! Simte-te ca acasă.

POSTICĂ: Mulțumesc. (*Ia loc.*)

TATĂL: Ghiulsara mi-a povestit totul. Dumneata ești om învățat, om matur, înțelegi bine ce vreau să spun... Eu îți dăruiesc, adică, îți dau calâm o coastă de munte, însorită de dimineață până seara, pentru experimentele dumitale cu vița-de-vie... Noi, musulmanii, nu bem vin, dar putem vinde vinul creștinilor. O să te îmbogățești. Dintotdeauna mi-am dorit un ginere cu perspectivă. Primul bărbat al fiicei mele nu avea nicio perspectivă. A căzut într-o prăpastie. Dumneata, iartă-mă, nu arăți prea bine, ai nevoie de aer curat. Aulul nostru se află su-u-us în munți. Mai sus ca noi e numai Allah. De pe pragul casei voastre se vede ca în palmă Europa, inclusiv Republica Moldova.

POSTICĂ: Dar eu... mă tem de înălțime. Eu...

TATĂL: Am înțeles. Atunci eu mai adaug 20 de berbeci și 4 catâri, buni de arat via...

POSTICĂ: Scuzați, Dumneavoastră mă confundați cu altcineva...

TATĂL: Și mai adaug un armăsar caucazian ce zboară peste munți.

POSTICĂ: O clipă, o clipă vă rog. Trebuie să vă explic ceva...

CEI PATRU FRAȚI: Nu explica nimic!...

POSTICĂ: Bine, nu explic...

*Cei patru frați cântă ceva tradițional, ce se obișnuiește, probabil, cu asemenea ocazii. Apoi, la un semn al bătrânului, tac.*

TATĂL: Acum să vedem dansul care v-a unit... (*O întrebă cu privirea pe Ghiulsara-hanum cum se numește acel dans.*)

GHIULSARA-HANUM (*îi răspunde*): „Perinița”... La început cei doi dansatori îngenuncheau pe o mică pernă. O periniță. Acum, cu criza asta, îngenunchează pe o batistă. Dar, uneori, merge și fără batistă.

TATĂL: Allah va trimis acest dans, ca să vă facă fericiți.

*Dansul Perinița. Ghiulsara-hanum îl sărută pe Postică.*

Allah akhbar!.. (*Le presură pe creștet monede din aur.*) Copiii mei iubiți, vă binecuvântează din toată inima!.. Vă doresc o casă de copii și multă fericire. Copiii voștri să trăiască într-un Kurdistan liber, independent, suveran, cu hotare recunoscute de toate țările, nu ca până acum, când toți ne gonesc și ne omoară... (*I se umezesc ochii. Zice după o scurtă pauză.*) Femeile să iasă puțin afară. Avem o vorbă, ca între bărbați.

*Fulguța și Ghiulsara-hanum părăsesc scena.*

## SCENA A VIII-A

Postică, tatăl, cei patru frați, apoi Fulguța.

POSTICĂ (*către Fulguța care iese din scenă*): Dar dumneata unde pleci?.. Mi-ai întins o cursă? Parcă era vorba de președintele Islandei?

TATĂL: Dragă ginere, tu va trebui să treci la religia islamică. Va trebui să-ți facem tăierea împrejur. Circumcizie.

POSTICĂ: Când?... Acum?... Fără anestezie?... Eu vreau să rămân ortodox...

TATĂL: Așa cere *Coranul*.

CEI PATRU FRAȚI (*cu mâinile pe hangere*): Așa cere *Coranul*!

POSTICĂ: Oameni buni, dar eu... eu sunt căsătorit. Am soție, am o fiică.

TATĂL: No problems. Toți veți trece la islam. Adelina-hanum ne-a scris: te-a părăsit nevasta. Dacă ea totuși se întoarce în familie, o primim. *Coranul* permite bărbatului să aibă patru soții.

POSTICĂ: Bine, dar ce să fac eu cu patru soții?

TATĂL (*se gândește puțin, apoi răspunde*): Patru sunt puține? (*La ureche.*) Dacă ai bani, poți avea și mai multe. Numai să nu fie curde. Nu permite *Coranul*. M-ai înțeles?



## 232 Limba ROMÂNĂ

POSTICĂ: Dar dacă eu nu vreau să mă însor, în general?

CEI PATRU FRAȚI (*ultimativ, în cor*): Coranul spune că trebuie să vrei!... Ai sărutat-o pe Ghiulsara, față de tata, n-ai voie să nu vrei.

TATĂL: La noi, dacă te uiți de două ori la o fată, ești obligat s-o iei de nevastă.

POSTICĂ: Dar sărutul folcloric e doar un obicei.

TATĂL: Și copii din folclor tot mâncare cer... M-da!... Și, tot ca zestre, îți mai dau și cei patru copii, gata făcuți de Ghiulsara. Trei băieți și o fată...

POSTICĂ (*sărind de pe scaun*): O fată?! Ghiulsara-hanum are o fată?

CEI PATRU FRAȚI: E ca soarele de frumoasă! Ultimul ei copil.

POSTICĂ: Să vină aici Ghiulsara-hanum! Imediat!...

CEI PATRU FRAȚI (*strigă ca în munți*): Ghiulsara-a-a-a!

*Apare Ghiulsara-hanum.*

POSTICĂ: Doresc să rămân în doi cu Ghiulsara-hanum...

*Tatăl și cei patru frați părăsesc scena.*

### SCENA A IX-A

Postică și Ghiulsara-hanum.

POSTICĂ: Ghiulsara, dumneata ai patru copii?

GHIULSARA-HANUM: Curzii sunt datori să aibă copii mulți. Pe noi ne omoară toți, din toate părțile. Suntem unicul popor neapărat de Organizația Națiunilor Unite și de alte organisme internaționale.

POSTICĂ: Nici pe noi nu ne apără, deși suntem membri ai ONU. Deci ai trei băieți și o fată? Mică?

GHIULSARA-HANUM: Sunt niște copii minunați, ascultători, pricepuți, buni la suflet, viteji. De mici străjuiesc aulul nostru. Știi să tragă cu arma, știi cine a intrat în aul, când trebuie să plece. O să-ți placă, te asigur. Dar de ce întrebi? Ce, la voi e altfel?

POSTICĂ: La noi rămân străinii și pleacă băștinașii... Spune-mi, dar cu fiul meu, Modest-ogî, ce s-a întâmplat?... A murit? Parcă spunea-i că ai patru feciori?

GHIULSARA-HANUM (*plânge*): Te-am mințit... Fiindcă te iubesc... Iartă-mă!..

POSTICĂ: Nu plânge, te iert. (*O sărută pe obraz.*)

GHIULSARA-HANUM: În seara aceea mă simțeam ca o regină. Italienele mureau de invidie, deși nu m-ai sărutat niciodată. Mi-ai spus că te săruți doar în interes de serviciu... Câteva frunze din buchetul tău le păstrez între paginile *Coranului*...

POSTICĂ: Ghiulsara-hanum, spune, ce e de făcut? Voi, femeile, găsiți ieșire din orice situație.

GHIULSARA-HANUM (*după o scurtă pauză*): Tatei o să-i spun că toate astea nu sunt adevărate, că le-a visat. Mă iubește atât de mult, încât o să mă creadă.

POSTICĂ: Și frații?

GHIULSARA-HANUM: Ei o să-l creadă pe tata. Cuvântul lui e lege.

POSTICĂ: Ghiulsara-hanum, nu minți. Spune-le că eu m-am tratat de alcoolism... la casa de nebuni, că n-am dreptul să fac copii... Profesia de ghid m-a ruinat și ca bărbat, și ca savant...

GHIULSARA-HANUM: O să fac așa cum zici dumneata. (*Părăsește scena cu ochii în lacrimi.*)

### SCENA A X-A

Postică, Fulguța, apoi Ghiulsara-hanum, tatăl și cei patru frați.

FULGUȚA (*către Postică*): O, aveți succes la femei.

POSTICĂ: Ghiulsara-hanum este o doamnă deosebită, cu un suflet ca aerul din munți.

TATĂL (*dă mâna cu Postică*): Te rog să ne ierți!... Treci la islam, dacă vrei să te lași de băutura...

CEI PATRU FRAȚI: Iartă-ne!

*De afară se aude zbirat de oi.*

TATĂL: Cei cinci berbeci legați de un pom i-am cumpărat pentru șaşlăc... Sunt ai dumitale. Ține și darul acesta. (*Îi dă un pachet mare.*) O să-l vezi acasă.

POSTICĂ: Vă mulțumesc. Aveți o fiică minunată, o respect, o iubesc... ca pe o soră.

TATĂL și CEI PATRU FRAȚI: Multă sănătate și să vă aibă Allah în paza lui!

*Curzii părăsesc scena.*

### SCENA A XI-A

Postică, Ghiulsara-hanum, Fulguța.

GHIULSARA-HANUM: Modest, vreau să te rog ceva.

POSTICĂ: Îți promit!

GHIULSARA-HANUM: Trenul nostru pleacă la 16<sup>00</sup>. Cumpără un buchet de flori, ca și cel pe care mi l-ai dăruit în Salonul „Gagarin”, și vino să mă conduci... Să fluturi batista pe peron până când va dispărea ultimul vagon și eu n-o să te mai văd. O să vii?... Na bani pentru flori. (*Îi dă bani.*)

POSTICĂ (*refuzând banii*): Nu, nu, nu!... Am bani... Vin neapărat!

GHIULSARA-HANUM: Eu o să te aștept... La revedere. Îți mulțumesc pentru că ești un om cinstit... Nu mă compătimi... Sunt o femeie fericită, fiindcă am la cine să mă gândesc. (*Iese plângând. Fulguța aleargă după ea.*)

**SCENA A XII-A**

*Acasă la Postică.*

Postică și Maria.

*Postică e îmbrăcat într-un costum superb; Maria îl admiră.*

MARIA: Am spălat toate veceurile din Roma ca să-l pot cumpăra. Arăți ca un dandy englez. Ghiulsara-hanum – așa o cheamă, nu? – ar muri, dacă te-ar vedea.

POSTICĂ: Maria, ți-am explicat. Ghiulsara-hanum e o romantică. Drama ei e că nu poate lega cele citite cu realitatea asta absurdă...

MARIA: La gară m-ai întâlnit fără flori. Pe ea ai petrecut-o cu flori, desigur?

POSTICĂ: Tu m-ai părăsit când mi-a fost cel mai greu în viață!

MARIA: Am făcut-o special, ca tu să nu mă primești înapoi.

POSTICĂ: Am o noutate bună. Am obținut boabe de poamă doar cu doi sâmburi. Cred că sunt pe calea cea bună.

MARIA: Faptul că vom avea și mai mult vin nu e un succes, ci o nenorocire. Am venit pentru Georgeta. O iau în Italia.

POSTICĂ (*ridică mâinile în sus, deznădăjduit*): Te-ai îmbolnăvit și tu de boala turismului, vorba lui Bernard Shaw. Nu-ți dau fata nici mort! (*Iese din scenă supărat.*)

**SCENA A XIII-A**

*Biroul lui Catânsus. Pe peretele din fund, în locul portretului lui Gorbaciov, stă cel al lui Ștefan cel Mare.*

Catânsus și Postică.

CATĂNSUS (*răsfoind ziarul italian „Corriere della Sera”*): Mi-a făcut-o din nou. Turnați vin și dați găluște, tra-la-la-la-la...

*Vocea secretarei prin telefonul intern, dar nu e glasul Fulguței*: Domnul Modest Postică!

CATĂNSUS: Să intre imediat.

*Se aude o bătaie în ușă.*

Intră să te înece cu mâinile mele de democrat.

*Apare Postică.*

POSTICĂ: Bună ziua!

CATĂNSUS: Bună! Ia loc!

POSTICĂ: Avem schimbări în anticameră?...

CATĂNSUS: Adelina-hanum, nevastă-mea, mi-a făcut-o.

POSTICĂ: La mine acasă e aceeași poveste.

CATĂNSUS: Fulguța s-a măritat cu unul din frații lui Ghiulsara-hanum... A trecut la islam. Sărmana fată...

POSTICĂ (*făcându-și cruce*): Copii să ai, părinte să nu fii!... Cine știe ce mă așteaptă și pe mine cu Georgeta.

CATĂNSUS (*pune o tabletă în gură, bea apă*): Domnul Postică, povestea cu Australia se repetă, citește ce scrie presa italiană! (*Îi dă ziarul.*)

POSTICĂ: Din nou sunt criticat că nu beau?

CATĂNSUS: Dimpotrivă. „Corriere della Sera” scrie că bei ca un rus. Că nu le-ai acordat niciun pic de atenție italiencelor etc...

POSTICĂ: Dacă nu bei, ești KGB-bist, dacă bei, ești rus. Slavă Domnului că doctorii mi-au implantat o spirală în spate. Dacă beau, mor.

CATĂNSUS: Medicii te-au mințit. Eu i-am rugat s-o facă.

POSTICĂ (*revoltat*): Și de ce trebuia să-mi spuneți asta? De ce?

CATĂNSUS: De ce? Situația financiară ne-o cere. Dumneata ești dator, ești obligat să-l întreci pe Ioan Gură de Aur.

*Vocea secretarei prin telefonul intern*: Domnule director general, au sosit de la Banca Mondială!

CATĂNSUS: Îi spun acestei maimuțe bătrâne: „Rețineți, sunt parlamentar, nu pot fi și director”. „Nu pot spune minciuni, domnule director general”, zice. Fulguța putea, ea nu poate?... La datorie! (*Ies ambii din scenă.*)

## SCENA A XIV-A

Postică, Maria și Georgeta.

*Acasă la Postică. Acesta apare în costum caucazian; poartă pe cap o căciulă mișoasă, trasă până la barbă. E beat.*

GEORGETA (*ceva mai matură, mai domnișoară*): Mămico, mirele lui Ghiulsara-hanum!

*Apare Maria.*

POSTICĂ: Coranul îmi permite să am patru soții... Tu nu mă iubești...

MARIA (*întrerupându-l*): Despre dragoste italienii vorbesc dimineața, s-o știi.

POSTICĂ: Recunoaște, ai pe cineva în Italia!

MARIA: Am... veceurile din Roma...

*Maria aduce apă într-un lighean. Îi spală fața de ruj, vrea să-i dea o palmă, dar se răzgândește.*

POSTICĂ: Tu nu mă iubești...

MARIA (*îl sărută pe obrazul proaspăt spălat*): Te iubesc. Te iubesc! Culcă-te!

POSTICĂ (*în culmea fericirii*): Lume-e-e! Maria mă iubește!.. Mă duc să mă culc!... (*Se duce la culcare.*) Costumul, am uitat să-ți spun, îl am de la... (*Dă din mână a părere de rău.*)

**SCENA A XV-A**

Postică, Maria, Puțurică.

*Sonerie din coridor.*

*Apare Puțurică, ca întotdeauna, important, om în treabă.*

PUȚURICĂ (*precipitat*): Bună-seara-doamnă-mașina-așteaptă-la-scară-Postică-trebuie-să-mergă, scuzați că îndrăznesc...

*Apare Postică numai în maiou și chiloți.*

POSTICĂ: Ce e? Arde ceva?

PUȚURICĂ: Postică, așteaptă ministrul de război al Islandei. Trebuia să vină președintele, dar, cică, a răcit...

POSTICĂ: Răceală diplomatică. Islandezii nu răcesc niciodată... Cei mai mari consumatori de pește, cei mai deștepți de pe glob... Primul parlament din lume... Laxnes, laureatul Premiului Nobel pentru romanul *Clopotul nordului*...

MARIA (*întrerupându-l*): Pește, iată ce nu-ți ajunge ție.

POSTICĂ: Să intre domnul ministru...

PUȚURICĂ: Domnul ministru este o doamnă și are un program foarte încărcat. Îmbracă-te imediat!

POSTICĂ (*se îmbracă soldățește*): Pardon, cum adică, o doamnă? Ministrul de război cu... țâțe? Nu merg! (*Se dezbracă.*) Din nou degustație... din nou „Perinița”... ruj de buze pe față...

PUȚURICĂ: O femeie în haine militare e cu totul altceva...

POSTICĂ: Toate sunt la fel, după un pahar de vin. Știu ce urmează. Pe toate le apucă măritatul... chiar dacă-s măritate deja... Le cunosc...

PUȚURICĂ: Islandezele sunt femei raționale...

POSTICĂ: Ba cele de la nord le întrec pe cele de la sud. Le cunosc eu. Nu merg!

PUȚURICĂ: Doamnă, vă divulg un secret: tocmai despre teza lui Postică e vorba. Islandezii sunt gata să cumpere tescovina de struguri în cantități nelimitate. Sunt gata să construiască o fabrică pentru obținerea uleiului gras din sâmburii de struguri. Din el se fabrică vopsea strategică, pentru protejarea flotei maritime de rugină. Din acest ulei se produce *Regesam*-ul, medicament care stopează cancerul și îmbătrânirea organismului uman. Doamna Elvira Tomson, așa o cheamă, dorește să discute cu savantul Modest Postică, nu cu ghidul Postică.

POSTICĂ (*din nou se îmbracă*): Dar de când urlu eu că tescovina e aur curat? Am și scris... Cine mă aude?

PUȚURICĂ (*către Maria*): Așa că idealul lui Postică abia acum poate deveni o realitate. Doamna Tomson îi va propune lui Postică să renunțe la ideea cu struguri fără sâmburi și, din contră, să-și concentreze cercetările pentru obținerea unor struguri plini cu sâmburi. Nu 4, ci 8, 16 sâmburi. Numai sâmburi, niciun gram de vin... Scăpăm de beție și ne îmbogățim... Viitorul nostru se află în mâinile lui Postică, scuzați că îndrăznesc.

POSTICĂ (*perplex*): Dar așa ceva nu se poate!

PUȚURICĂ: Pentru un patriot adevărat nu există cuvântul nu se poate... Apro-po, vechiul dumitale proiect nu va mai fi finanțat de stat.

POSTICĂ: Maria, plec! Nu știi ce ruj de buze utilizează armata islandeză, dar te asigur, azi o să mă întorc cu fața curată...

PUȚURICĂ: Dacă mă divulgă, mă omori.

MARIA: Te rog, întoarce-te cât mai repede. Azi avem oaspeți. Vine Mahomed.

POSTICĂ: Oglă? Parcă i-am poruncit Georgetei să-și ducă singură ghiozdanul.

MARIA: Care ghiozdan, omule? Georgeta demult e studentă! La agronomie. Se ocupă de viticultură.

POSTICĂ: Să știți, n-o să-mi pară rău, dacă o să cad pe țâțele Islandei... pardon... pe câmpul de luptă al Islandei!..

## SCENA A XVI-A

Catânsus, Puțurică.

*Biroul lui Ștefan Catânsus. Pe peretele din fund, chipul lui Ștefan cel Mare țesut pe un covor.*

PUȚURICĂ (*năvălește în cabinetul lui Catânsus*): Servus! Am o bombă!

CATĂNSUS (*furios*): Bă, când o să ajung eu președintele țării tot cu piciorul o să-mi deschizi ușa? Lasă-mă, sosește regele Spaniei! Regele!

PUȚURICĂ: Regele întârzie, ca toți regii, nicio grijă. Am o bombă. (*Face semne să fie lăsat să vorbească.*)

CATĂNSUS: Imperiul Sovietic a căzut... Zidul de la Berlin a căzut... Cele două Germanii s-au unit... Ca mâine, mai știi, poate și noi... Postică s-a lăsat de băut... (*Îl apucă pe Puțurică de cravată*): Bă, numai tu nu te schimbi! (*Îl dă afară din birou.*)

PUȚURICĂ (*iese radiind de fericire; îi auzim vocea prin radio-telefon*): Ascultați ce zice presa italiană despre noi...

CATĂNSUS (*iese glonț din birou, îl aduce de guler pe Puțurică, îl trânteste în fotoliul său*): Ce, iar ne critică? Dar Postică demult nu mai lucrează la noi...

PUȚURICĂ (*citește din „Corriere della Sera”*): „Nu este adevărat că imigranții n-au niciun viitor în Italia. Un exemplu: dna Maria Postică și fiica ei, Georgeta Postică, românce din Republica Moldova, stabilite cu traiul la Roma, au serviciu stabil, au apartament propriu. Soțul Mariei și tatăl Georgetei, Modest Postică, doctor în viticultură, cu ideea sa de obținere a boabelor de poamă fără sămburi, dacă n-o dădea pe beție, ar fi mărit producția de vin cu 20-25 procente și ar fi îmbogățit Republica Moldova. Acum, aceste cercetări le continuă, cu succes, în Italia, Georgeta Postică, lucru pentru care trebuie să-i fim recunoscători.

Gurile rele din Republica Moldova spun că dl Modest Postică în prezent se ocupă cu alpinismul – escaladează sânii muntoși ai dnei Elvira Tompson, fostă ministru de război a Islandei”. *Dixi!*

CATĂNSUS: Dixi, nedixi, păcat că l-am pierdut pe Postică! Naiba a adus-o aici pe acest ministru de război cu sâni ei cât televizorul! Mă cunoști, nu sunt un afemeiat...

PUȚURICHE (*prompt, convingător*): Nu-u-u! Deloc!

CATĂNSUS: Am amețit când am văzut-o. Ce-a găsit ea în sfrijitul ăla de Postică!?

PUTURICĂ: *Cherchez la femme.*

CATĂNSUS: În toamnă, fabrica ei de prelucrare a tescovinei, din Cahul, intră în funcție... Ia vezi, se aude cineva în anticameră sau mi se pare mie? Secretara azi lipsește, e bolnavă.

PUȚURICĂ (*părăsește scena; peste câteva clipe reapare, radiind de bucurie; aduce o altă bombă, anunță tare*): *Lupus in fabulis!* Doamna și domnul Postică!

CATĂNSUS: Nu se poate!

PUȚURICĂ (*către oaspeți*): Intrați, vă rog!

*În birou intră Postică cu noua sa soție, Elvira. Dânsa e gravidă, e îmbrăcată în haine civile; e fericită că se află din nou la Crama „Veselia”.*

CATĂNSUS (*amabil și pierdut*): Doamnă...

ELVIRA TOMPSON: Doamna Postică ziceți-mi.

CATĂNSUS (*vădit emoționat, sărută mâna doamnei Postică, dă mâna cu Postică*): Nu-mi cred ochilor... Dar de ce nu ne-ați anunțat că sosiți... că, iată, ne vine și suveranul Spaniei.

ELVIRA TOMPSON: O, regele e supărat pe mine. I-am arestat armata lui din trei corăbii care pescuiau nelegitim în apele Islandei. La ordinul meu, ai noștri au deschis focul. Le-am sechestrat peștele... Nu i-am eliberat până n-au plătit toate daunele...

POSTICĂ (*apucă soția de mână*): Lasă, dragă...

ELVIRA TOMPSON: Cum „lasă”? Cred că au să ne impună și nouă limba spaniolă! Nu mai dorim să fim colonia nimănu...

CATĂNSUS: Dragă Postică, salvează-ne. N-avem ghid pentru regele Spaniei, mă-nțelegi?

POSTICĂ: De fapt, noi am intrat numai pe câteva clipe... La insistența mea... Ne grăbim la Cahul, la inaugurarea fabricii noastre... Dar, dacă e nevoie urgentă... nu pot refuza.

ELVIRA TOMSON (*sărind de pe scaun; îl apucă pe Postică de mână, îl trage spre ieșire*): Domnule director general, parcă v-am spus că am tras cu tunul în spanioli. Niciun fel de rege!.. Chiar dacă președintele nostru m-a demis... fiindcă am fost prea dură și am tensionat relațiile dintre cele două state... Noi ne grăbim.

POSTICĂ: Elvira, calmează-te. N-ai voie să te emoționezi. Spania și-a cerut scuze, a plătit, ce mai vrei? Lasă...

ELVIRA TOMPSON: Ordinul nu se discută, se execută. Vrei să nasc aici, în fața regelui? Să mergem!

POSTICĂ: Scuzați, vă rog. Ne vedem la întoarcere. Succese!...

ELVIRA TOMPSON: Da, da! La întoarcere vom discuta mai multe. Până atunci, dorim să vă avem ca oaspeți la via noastră din sudul Franței (*Catânsus și Puțurică primesc câte o carte de vizită.*), unde Postică al meu a obținut deja boabe de poamă cu șase sâmburi. E un succes despre care a scris toată presa franceză. (*Către Postică, apăsător.*) Ordinul se execută... (*Cu multă afecțiune către Catânsus și Puțurică.*) La revedere, domnilor!

*Elvira Tompson și Postică părăsesc scena.*

CATÂNSUS și PUȚURICĂ (*se privesc nedumeriți, ridică din umeri, cu fața spre public, într-un glas, cu multă afecțiune*): La revedere, domnișoarelor, doamnelor și domnilor! Pe mâine seară!

*Apare Postică, gâfâind; privește cu teamă spre culise; semn cu degetul la gură către sală, să nu aplaude.*

POSTICĂ (*încându-se de emoții*): Nu-mi plac... Mie nu-mi plac... (*Strigă spre culise.*) Vin, dragă, vin imediat!... (*Continuă replica de la început.*) ...deloc nu-mi plac mie strugurii plini cu sâmburi... (*Spre culise.*) Na, iarăși mă strigă. Toate femeile sunt la fel. Le place, dom'le, să comande. Ce, voi n-o auziți?

*Catânsus și Puțurică ridică din umeri nedumeriți.*

(*Către culise, tare.*) Uite c-am venit! (*Celor doi interlocutori.*) Las' să strige... Știți, strugurii ticsiți cu sâmburi sunt ca niște... În fine, parcă ai mânca măceș, nu poamă. (*Scuipă.*) Stop!... Mi-a venit o idee!... Și din sămânța de măceș se poate extrage venit... pardon, ulei, nu? Se poate!... O să mă consult cu Georgeta. Oare în Italia cresc măceși? (*Își freacă mâinile fericit; strigă spre culise.*) Vi-i-i-n!... (*Face stânga împrejur, părăsește scena cu pas milităresc.*) Un', doi!... Un', doi!...

*Catânsus îl petrece cu privirea, îngândurat.*

PUȚURICĂ (*consultând ceasul de pe mână*): Scuzați că îndrăznesc, regele Spaniei a intrat în apele teritoriale ale țării noastre. (*Aleargă să întâmpine regele.*)

CATÂNSUS (*singur în scenă; surprins de această veste*): A-da, da!... (*Strigă către culise.*) Postică!... Postică-ă-ă! (*Dă din mână a pagubă.*)

## SFÂRȘIT



**Ioan FEMEIA CARE-A FOST  
MÂNĂSCURTĂ ODATĂ (II)**

Istoria spusă de Scriitor nu este simplă, cum pare, și merită să fie descifrată, lucru de care ne vom ocupa mai la vale. Nu există nicio îndoială că și aceasta face parte din mitul personal, dar într-un fel cu totul și cu totul nuanțat. La drept vorbind, fiecare are un mit personal sau încaltea o snoavă personală, care îl pune pe protagonist într-o lumină favorabilă, orice s-ar întâmpla sau, mai exact, orice s-ar fi întâmplat. De fapt, întâmplarea ca atare nu prea contează. După ce este povestită a zecea și a suta oară, ea se modifică într-un asemenea hal, încât poate concura cu orice ficțiune artistică. Eu, de exemplu, povestesc cu mare satisfacție despre curajul care-mi este impropriu, dar de care aș fi dat dovadă într-o perioadă a vieții mele, demult apusă, când puterea sovietică (pentru cititorii mei din viitor, pe care îi bănuiesc blegi, uituci și necunoscători ai istoriei, amintesc că a existat și o asemenea *putere*, care avea grijă ca niciun imbecil aflat sub puterea sa ocrotitoare să n-o ia razna, drept care îi împușca – pe imbecili, firește, – îi băga la pușcărie, în lagăre de concentrare sau în alte instituții corecționale) ...așadar, puterea sovietică îmi pusese gând rău să mă transforme în forță armată. Intuiția îmi spune că vreți s-o știți și pe asta, așa că n-am încotro...

În cadrul penitenciarului superior de învățământ, numit eufemistic universitate, exista și așa-zisa catedră militară, scopul acesteia fiind producerea unei cantități cât mai mari de carne de tun calitativă pentru tot felul de războaie pe care patria iubită de pe atunci le purta cu felurite țări mai mult sau mai

---

\* Continuare. Începutul în nr. 5-6, 2010, p. 103-112.

puțin mici și îndepărtate, dar care în mod constant îi amenințau securitatea. Unul dintre ofițerii noștri, ucrainean de meserie și cu dragoste externă pentru țara sa, a avut imprudența să declare că, dacă nu exista Ucraina lui, pe naiba ajungeam noi republică unională, că întâi am avut o amărâtă de autonomie în cadrul Ucrainei și abia după, când ne-am priceput să tragem și Basarabia la turta noastră (din care am cedat imediat marea, munții și alte flecușete aceleiași Ucraine, probabil din cauza că nu știam ce să facem cu ele), am ajuns ceea ce se vede, adică coșcogea republică unională, ce-i drept, egală între egale, deși unii erau mult mai egali decât alții. (Aici urmează o înjurătură atât de amplă și întortocheată, încât nu-mi permit s-o reproduc, firește, din lipsă de spațiu.) Oricum, bănuiesc cam ce i-ar fi trecut maiorului prin cap, dacă eram amândoi la un tir. Dar asta-i un fleac în comparație cu ceea ce a urmat, deoarece la niște aplicații maiorul sinucigaș a hotărât să se distreze, introducând elemente naționale în lupta pentru pace. Întrebarea a fost precum urmează și, evident, avea un caracter strategic. Reproduc din memorie:

– Cum ar fi evoluat lucrurile, dacă Ștefan cel Mare ar fi avut un pluton de infanteriști dotat cu armament modern?

Deoarece suntem în aria militariei, țin să remarc că ținta maiorului-lunetist era, cum ar spune un ilustru poet, ca să rămânem oarecum și în aria literaturii, umila mea persoană.

Umila mea persoană, văzând gaura din care se naște glonțul ațintită asupra inimii poporului, își aminti ceea ce nu știuse niciodată, adică armamentul din dotarea unui pluton de infanteriști sovietici. După ce enumără toate piesele, inclusiv aruncătoarele de grenade, la care adăugă cuvenitele trei caruri blindate și tot atâtea tancuri, zarinul, napalmul și ciuma bubonică, trase următoarea concluzie:

– Dacă Ștefan cel Mare dispunea, la vremea lui, de toate acestea, Republica Federală Moldova (R.F.M.) ar fi avut următoarele granițe: Marsilia, Napoli, Bombay, Vladivostok, Murmansk etc. În cadrul R.F.M. Rusia ar fi avut statut de republică unională, iar Ucraina – de republică autonomă...

În eventualitatea că o să scriu cândva o povestire pe această temă, promit să vă spun ce a urmat. Nimic bun, vă asigur. În așezarea lumii urmau să se producă niște schimbări amețitoare. În primul rând, trebuia schimbat imnul sovietic, în care se spunea clar, până și pe înțelesul proștilor, că Rusia constituise pentru vecie o uniune indestructibilă a republicilor libere...

Acum să revenim la vis și la ideea de dragoste. Recunosc că sunt prea neștiutor ca să-mi asum întreaga responsabilitate în acest subtil și fragil do-

meniu, cum am făcut-o în cazul RFM-ului, așa că voi apela la experiența acumulată de prietenii și cunoscuții mei, fără a indica, din bineînțelese motive, numele acestora.

De exemplu, un amic a avut o experiență care cred că ar trebui să-i încurajeze pe toți bărbații, inclusiv pe cei care suferă de boala impotenței. La urma urmei, un bărbat este impotent doar din punctul de vedere al unei femei, nu și al celorlalte, care în mod firesc nu-i cunosc necazul.

Amicul cu experiența încurajatoare pentru tot restul populației bărbățești a globului a fost ani în șir terorizat telefonic. Aproape în fiecare noapte primea un apel, dar din circuitul electromagnetic nu răzbătea nicio voce. Amicul a fost consecutiv intrigat, derutat, dezamăgit, enervat, disperat, uluit, în sfârșit, de aceste misterioase și atât de lungite în timp apeluri.

– Domnule, mi-a zis, în lumea aceasta toate își au explicația lor și de cele mai multe ori explicația este nemaipomenit de simplă. Într-o zi am întâlnit o amantă de odinioară, care țin minte că se lăsa iubită oriunde se întâmpla. Și uite că iubițica respectivă a recunoscut că anume ea este autoarea apelurilor anonime. Nebuna zicea că nu făcea dragoste cu soțul, și a avut vreo trei, până nu auzea vocea mea, așa că se scula noaptea din patul conjugal și forma numărul meu. După ce asculta necuviincioasele vorbe pe care le lansam eu în noaptea tăcerii ei, avea un orgasm formidabil. Da, da, anume așa s-a pronunțat mironosița. Acu zi că n-am și eu un merit în viața ei sexuală, chit că n-am văzut-o și n-am atins-o de ani de zile.

Mda, această idilă telefonică chiar că depășește orice imaginație, dar insuflă și mult optimism, deoarece la telefon poate înjura până și cel mai amărât bărbat.

Într-o altă zi vine amicul N, cel pe care îl lăsasem într-un alt secol cu Liolia lui, și declară răspicat că nu mai merge.

– Ce nu merge, măi, l-am întrebat, că dacă nu merge, înseamnă că nu se duce și nu vine, iar faptul acesta mă umple de tristețe.

– Nu merge povestea ta. Muierile sunt un popor deosebit, bănuiesc că au fost aduse de pe altă planetă ca să se poată împreuna aici cu noi. Te iubește numai cea pe care ai lăsat-o, astălaltă, pe care din prostie o aduci acasă, este o stricătoare de vise...

Vorbele acestea au făcut să-mi răsară în memorie întrebările pe care și le punea un filozof într-o carte cu îngeri: ce fel de „realitate” are visul? Pot spune că visul pe care tocmai l-am avut și care mi-a marcat dispoziția întregii zile nu există? În ce fel există sufletul? Cât de reală este o presimțire? Există în blocul de marmoră, cum pretindea Michelangelo, statuia pe care urma să o facă? Există, ca să mergem mai departe, deoarece până aici am

fost aproape, în sensul că l-am citat pe Andrei Pleșu, nevoia sinceră de a comunica cu divinitatea sau nu-i decât un târg. Michelangelo, ca să mă fac înțeles, se mira că Davidul de marmoră nu vorbește. Ce trebuia să-i vorbească? Și ce așteptăm, de fapt, de la dragoste?

Prima dată am simțit că sunt extraterestru cu mulți ani în urmă. Firește, la acea vârstă fragedă, nici un extraterestru, oricât ar fi el de extraterestru, habar n-are de acest lucru, probabil, din motive de conspirație. Unde mai pui că nici nu cunoșteam cuvântul, și bine făceam, altfel nu se știe în ce încurcături puteam să nimeresc. Și erau multe și de toate cele care trebuiau evitate. În primul rând, un extraterestru este un intrus, și niciodată nu poți ști cu ce gânduri îți intră străinul în casă. Unul poate fi un terchea-berchea, care se plimbă de colo-colo fără niciun gând, face o promenadă adică, poate-i pică ceva, poate agață o gagică, altul însă... Doamne, ferește, nici n-are trebui să vorbim – poate fi și spion, și terorist, și dușman de clasă, și toate acestea luate împreună. În timpurile celea cu amintiri încețoșate mulți se culcau seara oameni de treabă și spre dimineață erau expulzați din somnul lor ca trădători de patrie. Ce să zic, patria asta, despre care am mai vorbit, nu ierta nicio trădare și era de o gelozie feroce. Simpla bănuială că n-o iubești o făcea să turbe de furie și atunci nu mai aveau rost nici explicațiile și nici declarațiile de dragoste.

Era la noi unul moș Tudor cu nevastă pe nume baba Olimpiada, care îl bănuia pe uncheș de nu știu ce legătură amoroasă cu una mai tânără. Asta, baba Olimpiada, firește, căpiase de gelozie și era mai mare dragul să-i privești când se luau la hartă. Baba știa o mulțime de șiretlicuri, îl învăluia cu vorba, îi întindea tot felul de curse și până la urmă pricâjitul bătrân se zăpăcea și prindea a vorbi în dodii ori, în general, își pierde darul vorbirii. Aici, la pierderea darului, baba își instala o mână în șold, iar pe cealaltă o înfigea în pieptul nefericitului, răcnind:

– Te-am prins, dobitoc de trădător ce ești!

Firesc, bâiguiala nefericitului dobitoc de trădător nu mai avea niciun sens, începea execuția, și era o execuție exemplară, deoarece baba îl pocnea pe moșneag cu tot ce-i cădea la îndemână. În final, aolică! Nenrocita și înșelata femeie își sălta fustele în cap și o rupea de fugă spre poartă, anunțând universul că banditul intenționează s-o omoare, deși potențialul ucigaș abia de-și mai putea aduna puținătatea de trup de pe unde îl împrăștiase iubita consoartă.

Mda, știam că patria trebuie iubită până la sacrificiu și în căpșorul meu treaba asta se lega cu o întâmplare la care asistasem ca martor ascuns între niște

tufe de busturi cu un interes pe care-l are orice copil care o zi întreagă n-a dat pe acasă. Stând eu în acea atitudine incomodă, dar cu atenția încordată asupra evenimentelor ce se petreceau în lume pe înserate, i-am văzut pe ăștia doi coborând la vale, fără a bănuși că voi asista cu ochii holbați la un zguduitor act de sacrificiu. Era un flăcău cu o fată mare (habar n-aveam de ce flăcăul era pur și simplu flăcău, iar despre fete se zicea că asta-i fată mare, iar despre alta – că nu-i fată mare; te pufnea râsul, deoarece prima era mult mai mărunțică decât cea care – auzi! – nu mai era fată mare). Flăcăul își căuta de ale lui și încerca s-o piște pe fata mare ori să-i mai facă ceva, iar fata mare țipa plină de entuziasm. Ajungând în vale, cam prin dreptul busturilor care mă protejau de privirile indiscrete, flăcăul strânse fata mare în brațe, motiv pentru care fata mare se supără. Credea poate că flăcăul se prostise și vrea să se ia la trântă cu dânsa... Văzând una ca asta, flăcăul se fâstâci și se apucă s-o convingă cu înfocare să treacă balta, adică râul, deoarece ajunseseră exact în dreptul punții. Fata însă, îndrăcită, îi răspunse că doar asta i-a mai rămas să facă, din care reieșea clar că pe restul le făcuse. În busturii mei îmi făceam o socoteală simplă că, dacă fata este din partea ceea de sat, de peste baltă, altă soluție nu are și cel mai cuminte ar fi să treacă puntea. Era după niște ploii mari, apa dăduse peste maluri și purta grămezi de gunoaiie, hoituri de animale și păsări și altele asemenea. Iarăși după socoteala mea, fata nu avea nicio perspectivă reală să-și suflece fustița și să sară de pe o piatră pe alta prin multele vaduri ce le avea râul în perioadele secetoase. Într-un cuvânt, mă solidarizasem cu flăcăul și consideram încăpățânarea fetei o tâmpenie sau doar un moft și m-aș fi mirat foarte să existe vreun nătărău care să nu-mi dea dreptate. Din vorbă în vorbă flăcăul împinse fata spre mijlocul punții. Aici însă asta, fata mare, își arată iarăși năravul, apucându-se cu mâinile de corlate și declarând că mai mult nu face un pas. Poate că nu vroia să meargă acasă, pe partea ei, sau mai avea vreo treabă pe partea astălaltă, pe asta nu v-o pot spune, fapt e că stătea înfiptă în mijlocul punții. Flăcăul încerca s-o ia cu binișorul, explicându-i foarte convingător că pe partea ceea sunt niște sălcii atât de dese, încât nu-i găsește nimeni, chiar dacă i-ar căuta. Fata însă o ținea una și bună, că nu, că nu-l crede și alte asemenea prostii. Pe cuvânt, fata asta începuse să mă enerveze, eram gata să sar din busturi și să-i spun că ar face bine să treacă puntea și să se convingă că pe partea cealaltă sălciile sunt exact cum spune flăcăul. Sigur că ar fi fost mai rațional să vină ziua când se vede mai bine, dar dacă era vorba de un pariu urgent putea să se convingă și acum, pentru că pe partea ceea de baltă era o întreagă pădure de sălcii bătrâne și rotate, printre care creștea lăstăriș înalt cât casa. Precis că nu i-ar fi găsit nimeni, flăcăul avea dreptate, mai ales că se înserase și în lunca râului se lăsa ceața.

Flăcăul, bun la inimă, continua să-i aducă cele mai interesante argumente și până la urmă îi declară că o iubește. Încăpățânata de pe punte îi spuse că nu-l crede.

– Te iubesc, zise cu înfocare flăcăul.

– Nu te cred!

– Te iubesc!

– Nu te cred!...

– și așa de douăzeci și patru de ori, dacă n-oi fi greșit la numărătoare. După asta fata își dezlipi o mână de pe corlată și ceru:

– Demonstrează!

– Ne căsătorim. La toamnă...

– Demonstrează!

– Cum? Sunt gata să fac orice îmi ceri, zise disperat flăcăul.

Ah, această disperare!.. Am cunoscut-o mai târziu și cam știu ce înseamnă. Omul întreg la minte, care-și cunoaște prețul și este gata oricând să-și apere demnitatea, se proteste într-o singură clipă, se blegește și uite atunci poate fi purtat ca vițelul de curmei. Un amic de-al meu de mai încoace, văzând un fericit cuplu, a comentat astfel relațiile din familia lor:

– Uite-o, mă, pe asta! I-a pus lui ăla chestia aia pe cap, cu chip că-i bonetă, și acum gagică merge călare, iar măgariul crede că-i sergent.

Asta a fost mai târziu. Între timp însă iubita de pe punte continua cu glas de hegemon:

– Nu te cred! Demonstrează!

Robul, la rândul-i, îngăima umil:

– Cum? Fac orice!

– Sari în apă!

Dacă nu stăteam unde stăteam, chircit pe vine și cu ochii holbați la năstrușnicul spectacol, sigur că scuipam și-mi căutam o ocupație mai interesantă. Decât să vezi călcată în picioare într-un mod atât de barbar și înjositor demnitatea umană, mai bine tragi o mătă de coadă sau zădări un câine. De fapt, ceea ce a urmat mi-a dat o oarecare idee despre ce înseamnă să iubești până la sacrificiu. Nu era o treabă nici onorifică, nici măcar igienică.

Auzind ce-i cere iubita, mândrul flăcău se răsuci brusc și se aruncă în zările râului. Evenimentul s-a produs atât de brusc și m-a frapat atât de tare, încât, uitând de calitatea mea de observator imparțial, am răsărit dintre brusturi și am răcnit:

## 246 Limba ROMÂNĂ

– Săriți! Se înecă!

Pe naiba! În clipa când îmi asumasem nepoftit rolul de salvamar, ăsta cu iubirea și sacrificiul se și agățase de niște urzici și se cățara pe mal. Fata mare își recăpătă pudoarea, deoarece la vederea mea își acoperise fața cu mâinile și șuieră către urzici:

– Tâmpitul! M-ai făcut de râs. Ziceai că nu ne vede nimeni.

Căpiase, probabil! Dacă nici flăcăul nu era mai breaz, deoarece urlă cu capul ridicat dintre urzici:

– Fugi, bă, că-ți rup puța!

La aceste vorbe urâte, observai că în iureșul evenimentelor uitasem să-mi ridic chiloții și, fără să-i mai cer socoteală de ce își permite să vorbească astfel față de o domnișoară, mă făcui dispărut în ceața serii ca o vedenie, ca o știmă sau ca un vârcolac, adică una dintre misterioasele ființe care păzeau cu strășnicie hotarele luncii împădurite.

Dispariția mea însă, evident, nu avea nimic comun cu calitățile de extraterestru și v-am relatat această poveste ca să înțelegeți că în toate timpurile au existat oameni gata să iubească până la sacrificiu, indiferent dacă-i vorba de patrie sau de iubita de pe punte. Totuși, după părerea mea și a altor specialiști, dacă tot n-ai ce face, este mai de preferat să-ți sacrifici viața pe altarul patriei, decât să sari într-un râu împutit, care ridică după ploile mari toate mizeriile oamenilor și le poartă la vale tocmai când ți se cere să-ți certificii iubirea. Cel puțin, te alegi cu o medalie.

Prietenul F. nu este un moralist, dar uneori jonglează și el cu parabole, ca tot omul trecut de cincizeci, când are în față unul abia sărit peste treizeci. Odată chiar s-a ars pe chestia asta, deoarece nevastă-sa face parte tocmai din contingentul ălora din urmă. La drept vorbind, diferența de vârstă, când e de cincisprezece ani, sperie în prima clipă, iar mai apoi, după ce rodajul familial este gata făcut, dispare treptat, se uită adică, și e greu de spus care generație își va demonstra cu mai multă vigoare calitățile vocale în sânul pașnic al familiei.

În fine, nu asta ne interesează, pentru că tocmai vroiam să vă dau un sfat și iată sfatul: nu e rău să ai nevastă tânără, dar fă bine și nu scoate chestiunea asta în public – diferența de vârstă, firește, nu nevasta, pentru că pe asta, pe nevastă, tot n-o poți opri.

Prietenul F. n-a dat ascultare acestui sfat înțelept și, respectiv, a dat, cum se spunea pe timpul ocupației burghezo-moșierești, cu oiștea-n gard. La asta,

la ocupație, evident, mai revenim noi. Dar nu în sensul c-o să ne lăsăm ocupați, ci în celălalt...

Așadar, aflându-se într-o companie mică și cinstită de tineri născuți în a doua jumătate a secolului douăzeci (iar scena la care asistăm se petrece în anul '85 al neuitatului secol), prietenul F. n-are ce face și se apucă să le povestească ce mai ținea el minte de pe timpul războiului mondial nr. 2 și mai ales din eroica perioadă de după război, când hoardele de dușmani interni și externi și puzderia de spioni infiltrați în venele și arterele piciorului nostru de plai au fost demascați de-a valma și...

Aici tânăra-i nevastă (atenție, vă reamintesc că întâmplarea își desfășoară largile-i aripe la mijlocul anilor optzeci ai secolului douăzeci!), văzând că pavilioanele urechilor unor scumpi și neuitați colegi de facultate vibrează mai ceva ca antenele instalațiilor radar, îl întrebă cu glas dulce:

– Iubitule, da din perioada marii revoluții socialiste (revoluțiile socialiste din octombrie se petrec în noiembrie – *nota autorului*) nu-ți amintești nimic?

La care prietenul F. pierdu darul vorbirii și în felul acesta se întoarse cu bine acasă în seara ceea, iar a doua zi se prezentă liniștit la serviciu.

Însă năravul de a scoate în proțap diferența de vârstă nu-l părăsi nici după această nostimă întâmplare. Într-o zi, de unde și până unde, ne apucase interesul să stabilim dacă există vreo deosebire între diferitele stăpâniri care ne-au înnobilat pe parcursul istoriei. Și fiindcă toți aveam experiența unei singure stăpâniri, despre care aflasem încă pe băncile școlii că este cea mai umană, ne-am uitat în gura prietenului F.

– Domnilor, se țânțoși veteranul, deoarece nu pot să vă edific asupra stăpânirii turcești și țariste din motive lesne de înțeles, permiteți-mi să vă povestesc o întâmplare năstrușnică din satul meu de baștină sau, după cum zicea regina comunistă Elena I (că au mai fost și altele, tot Elena)... așadar, o întâmplare din satul, vorba alteței sale comuniste, în care m-am născut în copilărie. Deci în satul cela al meu trăia un gângav, pe care nu-l țin minte, deoarece în copilărie nu eram încă la vârsta *cinerii de mince*. Și orice gângav – domnilor, luați aminte! – este un bâlbâit, iar orice bâlbâit are dificultăți în procesul comunicării cu semenii săi. Bâlbâitul nostru, căruia de acum înainte o să-i spunem simplu, Bâlbâitul, era om de treabă, harnic și săritor la nevoie, așa că sătenii îl lăsau să se bâlbâie în legea lui. Și fiindcă nu s-a văzut om pe fața pământului să nu aibă și un nărav mai deosebit, îl avea și Bâlbâitul. Care era năravul Bâlbâitului? Să știți că am prevăzut și această întrebare. Răspund.

În fiecare seară, din lipsă de muiere la casă, Bâlbâitul se ducea la crâșmă la Jupân Aba. Și după ce își bea în tăcere sfertul de țuică – țuică bună, ro-



mânească! –, o lua cătinel spre casă. Domnilor, luați aminte, omul este un dobitoc social care simte permanent necesitatea de a comunica. Bâlbâitul se ducea la crâșmă la jupân Aba să asculte ce zic alții, sfiindu-se să ejaculeze vreun cuvânt. Și când o lua spre casa lui stingheră, își exterioriza sentimentele într-o singură frază. Drumul de la crâșmă până acasă fiind cam de doi kilometri, taman reușea și Bâlbâitul să-și răcorească sufletul de două ori, împrăștiind cele câteva vocabule ale expresivei noastre limbi pe distanța indicată. Și deoarece noi suntem un popor civilizată cu bătă de import, nu-mi pot permite să reproduc întocmai fraza Bâlbâitului, ci o să încerc să găsesc o formulă mai priitoare gingașelor urechi care au nesperata onoare să mă asculte. Totodată, țin să subliniez faptul că spațiul și timpul nu ne permit să ne bâlbâim, așa că voi cita compact, omițând repetările și lungile intervale dintre silabe. Bâlbâitul zicea:

– Mă ceea eu în țara românească!

S-a ceea el o dată, de două ori, de trei, de zece ori, până într-o seară s-au luat doi jandarmi pe urmele lui, curioși să afle sfârșitul frazei ce-și făcea cu atâta chin drum în univers. Auzind ei ce face ăla în țara românească și fiind oameni ai stăpânirii, l-au poftit cu tot respectul la post.

– Și ce faci, mă bolșovicule, în țara românească, îl atacară jandarmii.

– P-p-ppăi, se bâlbâi Bâlbâitul ca la vreun ceas, scoțând la capăt următoarea explicație: Unde să mai fac, domnilor, că doar n-o să mă car peste Nistru sau în Turcia pentru o treabă neînsemnată ca asta!?

După ce ascultară această explicație, firoșii jandarmi îl educară cu o pereche de palme, ca să-i fie de învățătură și să nu se mai bage altă dată în calea lor.

Acu, iaca vin rușii. Păi, să vină, că nu li-i prima dată și cunosc drumul. Nu putem zice că plângeau toți de bucurie, dar nici jale generală și totală nu era. Atâta doar că trebuiau să dea pământul, vitele și femeile în comună, încolo tot la arat și semănat aveau să umble.

Năravul vechi, după cum era de așteptat, îl duse iarăși pe Bâlbâit la crâșma lui Aba. Între timp aici se petrecuseră diferite transformări socialiste. Dacă pe timpul stăpânirii burghezo-moșierești crâșma se numea *La Aba*, acum avea pe fronton o scândură pe care scria *Ceainăia*. Dispăruse și jupân Aba într-o direcție necunoscută până în ziua de azi. Zic unii că ar fi luat-o pe jos spre Palestina, dar a rătăcit drumul și a nimerit în Siberia. Alții zic că ciolanele îi putrezesc chiar în spatele crâșmei, deoarece niște soldați, firește, neidentificați îl spârcuiseră ca să se convingă că ăl cu circumcizia nu înghițise aurul. Vorbe felurite, cum îi și lumea noastră. Culmea, în loc de țuică se vindea la pahar horilcă și votcă, dar, sincer vorbind, nu erau nici astea de lăsat, depinde și de obișnuință.

Bâlbâitul nostru n-a mai avut răgazul să-și schimbe deprinderile. Căci în aceeași seară, în drum spre casă, declară că vrea să facă treaba știută – da, în astălaltă țară, care tocmai se rostogolise peste noi. Se știe însă că până și pereții au urechi... Oricum, Bâlbâitul a fost ridicat în aceeași noapte. Cică ar fi încercat el și în fața noilor autorități vechea explicație, socotind în mintea-i bâlbâită că de la fiecare stăpânire i se cuvine o pereche de palme. Autoritățile însă, preocupate de edificarea celei mai umane societăți, n-avură timp să-l asculte până la capăt și îi curmară chinul bâlbâitului pe vecie.

Aici, împovăratul de experiența războiului și a colectivizării benevole veteran, uitând că suntem un popor civilizată, trase o cumplită, întortocheată și bilingvă (dar foarte armonioasă!) înjurătură, pe care o explică așa:

– Mă, puștoilor, ce zic io? Dacă vezi că se schimbă vremurile și vine o nouă stăpânire peste tine, nu fi ca vita la abator, mai schimbă-ți și tu năravul și lasă-ți bâlbâiala acasă până se duc nebunii.

Concluzie pe care orice om întreg la cap trebuie s-o accepte necondiționat.

Cred că, după o săptămână de intense meditații, eram pregătit sufletește să răspund la cruciala întrebare despre sensul dragostei, despre sensul iubirii în general și să mă apropiez tiptil de finalul controversatului subiect, pe care știți că l-am abordat din lipsa altora. Lucrul acesta, bineînțeles, se petrecea la miezul nopții, vreme la care oricărui bărbat singuratic îi vin în cap felurite prostii și i se năzar diferite minuni... Ceva cu o iubită care în plinătatea întunericului bate la ușă și îi spune cu glas găuit de emoție că n-a mai rezistat și că în toți anii lungi ai despărțirii a visat și a suferit, i-a dus dorul și a fost cu gândul numai la el și că, la rândul ei, a așteptat cu înfrigurare, noapte de noapte, iar uneori și ziua, un ciocănit discret la ușa fantasmelor ei, pe care l-ar fi recunoscut dintr-o mie, ș.a.m.d.. Într-un cuvânt, cai verzi pe pereți, uneori foarte năvăși.

N-a fost să fie, deoarece din noaptea telefonului veni un mesaj care dădu peste cap bunele mele intenții ce vizau împăcarea și reabilitarea femeilor din toate timpurile. Chiar dacă bărbații sunt descălecători de pe o planetă, iar femeile de pe alta, firește, antagonică, eram decis să instaurez pacea interplanetară, chit că acest fapt, pacea dintre bărbat și femeie, dintre orice bărbat și toate femeile, odată împlinit – faptul, desigur, – ar fi anihilat nu numai dragostea, ci și noțiunea de dragoste, altfel-zis, puteam pune un punct mare la finele acestui palpitant capitol din istoria omenirii. Armonia este sterilă și frumusețea ei nu durează decât o clipă, cam cât zici *cât*, pentru că în cealaltă clipă se produce fracturarea...

Cum este dragostea? Dragostea este ca o vânătoare. Vânător, vânat sunt una. A spus-o un poet, la moment nu-mi amintesc numele. Inițial ești vânătorul

## 250 Limba ROMÂNĂ

care hăituieste fiara în lumina zilei, ca în amurg să te descoperi îndrăgostit de fiară, fiind tu însuși de vânat. Se schimbă rolurile, nu și esența vânătorii.

Poate exista vânătoare în absența vânătorului și a vânatului, indiferent cine-i vânătorul, indiferent care-i vânatul?

Poate, numai în cazul că te vânezi pe tine însuși, adică – într-un alt sens, că vânător – vânat sunt una – doi fiind unul.

Dar și atunci vânătorul-vânatul nu produc vânătoarea decât în prezența spectatorilor.

Motivul primordial al alergării vânătorului a fost spaima prefacerii în vânat. Cel de-al doilea, contemporan nouă, are drept scop intrarea în valoare a alergătorului, ceea ce nu poate să se producă în lipsa spectatorilor... Lasă-l pe artist fără spectator și Hamlet moare. În insula lui Robinson Crusoe unica dramă posibilă este singurătatea. Ea nu poate fi reprodusă, pentru că este omniprezentă și își este suficientă sieși – este gura care se înghite pe sine. Tot ce este împrejurul gurii, inclusiv canibalii, n-are decât valoarea garniturii. Dacă n-ar veni periodic cititorul, cu singurătatea lui, la Marele Singuratic, povestea Singurătății spusă de Defoe ar avea soarta unui dosar clasat în cine știe ce veac. Abia adunate împreună două singurătăți capătă sens, valoare și durată în timp. Măreția este pentru cel care o vede, nu pentru cel care o produce. La fel și mizeria. Dragostea, probabil, dincolo de plăcerile pe care le dă, este adunarea singurătăților în ascunsul scop al devorării reciproce, ceea ce mă face să bănuiesc că tocmai lipsa armoniei, pe care vroiam s-o instaurez, dă farmec iubirii și scânteiere dragostei.

Încerc să reproduc stenografic mesajul ajuns la mine prin circuitele electromagnetice dintr-o cameră alăturată sau din cine știe ce depărtare, ca să vedeți că tocmai când încerci să proclami armonia se produce ruptura.

– Domnul meu, zise glasul, nu sunt un poponar și nici sexul telefonic nu-l practic. Din partea asta poți sta liniștit. Sunt doar un celibatar convins și sunt enervat. Ceea ce urmează nu-i decât încercarea de a găsi răspuns la unele întrebări.

Înainte de toate, vreau să-ți spun că nu cred în coincidențe. Coincidențele, de obicei, trebuie să fie provocate. De exemplu, dacă în unul și același loc trei sau zece indivizi se trezesc consecutiv cu câte o piatră în scâfârlie, asta înseamnă un singur lucru: că undeva stă un nebun și lansează numitele proiectile în capul trecătorilor. S-ar putea ca ghinionistii cu țeasta crăpată să facă pe alpiniștii și să se plimbe în prostie pe sub stânci în firească dezagregare. În primul caz coincidențele au ca mobil scrânteala unui individ, iar în al doilea – lipsa de precauție a unor nătăfleți. Bagi nebunul la balamuc,

impui restricții de circulație pe sub stânca îndrăgită de turiștii amatori și coincidențele încetează...

Cred că înțelegi încotro bat. Scriitorul ăsta al tău, pe care l-ai scos de la naftalină cu majusculă într-un capitol anterior, ori nu-i cu toate acasă, ori este o probă de nemernic, ori, cum se întâmplă cel mai des, și una, și alta la un loc. Păreră mea este că povestirile lui ar trebui să intre în vizorul criminaliștilor și abia atunci vom stabili cu o anumită exactitate câte schelete pot fi scoase din dulapurile Scriitorului. Ce vor să însemne coincidențele la care face trimitere matusalemicul tău, care nu s-a trezit din beție, după câte știi, încă din cuaternar?

Nu fac o taină din faptul că îl cunosc de mulți ani, dar abia acum mi-am dat seama câtă perfidie poate tăinui un cadavru neîngropat la timp. Imbecilul a avut în tinerețe năstrușnica idee că va trăi *rânduri de vieți*. Firesc ar fi fost să le trăiască în scris sau prin scris, cum au procedat și alți scriitori. El însă n-a vrut să le trăiască virtual, ci aieva. Și a găsit o modalitate demonică pentru a-și realiza proiectul... Să zic că-i necrofil, parcă nu mi se întoarce limba. Să zic că-i maniac sexual, iarăși parcă n-ar fi adevărat, dar o doză solidă de nebunie există în tot ce a făcut el. Întâmplător, i-am văzut jurnalul intim și ceea ce am citit în el a făcut să mă cutremur. Matusalemicul tău a fost îndrăgostit și el de o cântăreață celebră. Nimic bizar în toate acestea, toți ne îndrăgostim de cântărețe și de artiste la o anumită vârstă. Coincidența asupra căreia vreau să-ți atrag atenția, făcând trimitere la capitolul precedent, este absolut năucitoare: obiectul pasiunii ăstuia era o celebritate care se stinsese din viață cu zece ani înainte de a fi apărut el pe lume. Înțeleg că poți să adori pe cineva, poți să-ți inventezi o zeităte, să-i înalți o statuie, ba chiar să faci și alte trăsnași, însă ăsta le depășise pe toate. Cântăreața lăsase în lumea aceasta câteva discuri de patefon și cam tot atâtea filme plus o mulțime de fotografii. Scriitorul adunase tot ce rămăsese de la cântăreață, inclusiv lenjerie intimă, își decorase locuința cu pozele ei, scosese copii de pe filme și băgase o groază de bani ca să prelucreze la calculator ceea ce mai rămăsese pe vechile discuri din vocea ei... Poți zice că-i un fleac, că tot așa iubim strămoșii sau pe marii artiști și eroi de odinioară, dar te asigur că în cazul dat era cu totul altceva. Nu era vorba de admirația pentru o artistă celebră. Scriitorul o iubea cu adevărat, așa cum un bărbat iubește o femeie în carne și oase, unica femeie a vieții lui. Tot restul femeilor au fost pentru el în perioada dată ca și inexistente. Cred că puține femei au primit în viața asta scrisori mai patetice și mai încărcate de dor decât cele pe care le lansa Scriitorul din timpul său către un timp anterior nașterii sale...

– Mă mai ascuți? se zvârcoli vocea răgușită în membrana telefonului.

Sigur că da! Vocea era atât de imperativă, încât ar fi fost imposibil să nu i te supui, și apoi în noapte oamenii au necesitatea să vorbească în dodii. O

spun cu referire la mine. Oricum, discuția trebuia alimentată, altfel riscând să se degradeze în banalități obscene, ca orice discuție nocturnă.

– Crezi cumva, am întrebat, că iubirea este o regăsire de sine, indiferent care este obiectul iubirii și dacă acest obiect se află mai departe sau mai aproape de tine în timp?

– Cazul Scriitorului ar putea reanima vechile dispute despre reîncarnare, despre strămutarea sufletului și altele asemenea, pe care oamenii de știință evită să le abordeze. Dacă știm însă că există transsexuali, de ce n-am putea admite că există și... transtemporali... Termenul îmi aparține, așa că poți să nu-l cauți în enciclopedie. Așadar, asemeni transsexualului, care simte cu fiiece fibră că aparține unui alt sex decât cel pe care i l-a hărăzit natura, un anumit individ înțelege că aparține unui alt timp decât cel în care trăiește, că vine dintr-un alt timp, ascendent sau descendent, și că aici, aici și acum, în – să zicem – prezentul nostru, dar care ar putea fi oricare, el este un intrus...

Și ce face un intrus?

Un intrus încearcă să se acomodeze, iar dacă acest lucru nu-i reușește, trebuie să revină în patria și în timpul lui, pe care s-ar putea nici măcar să nu le cunoască, sortit fiind la veșnice pribegiri în căutarea identității și împlinirii de sine. Poate că, în disperare, încearcă să lege timpii... Chirurgii pot transforma un organism feminin în unul masculin, dar nimeni n-a îndrăznit și nici n-ar putea să transporte o entitate umană dintr-un timp în altul. Și atunci nu rămâne decât șansa transferului spiritual. Trăim într-un timp și iubim imaginea altui timp. Suntem străini într-un timp pentru că nu-i aparținem. Nu ne iubim decât pe noi înșine și oarecum pe cei care seamănă cu noi.

De ce se întâmplă astfel de lucruri?

– Poate că în acel *alt timp* îngerul nostru păzitor are treburi de neamănat și noi, legați de el, oglindirea lui pe pământ, ne simțim mereu atrași *de și în* acel *alt timp*... Dacă ne dăm silința, am putea găsi suficiente explicații acestui fenomen și tot atâtea argumente în favoarea existenței firești și a unei asemenea iubiri, a iubirii transtemporale, a iubirii de peste timp...

– Doamne, ferește! Mai adaugă și *lumina stelei ce-a pierit ne urmărește încă*. Perfect! Atâta doar că boșorogul aspira și la lumina unei nenăscute stele. La asta însă urmează să ajungem. Am spus că Scriitorul ăsta al tău a avut bizara idee să trăiască *rânduri de vieți*. Chiar dacă iubirea pentru cântăreața moartă cu zece ani înaintea nașterii lui poate fi considerată o nebunie, o țicneală fără sorti de izbândă, jurnalul pe care l-am răsfoit sugerează că relația lor ar fi existat în realitate, mai bine zis, în supra-realitate, și că s-ar fi încadrat în anumiți parametri, greu de imaginat, dar... existenți totuși într-o dimensiune inaccesibilă nouă. Cum? Dacă tot ai pomenit îngerii,

iată-ți și explicația... Fii atent, nu-i decât o ipoteză, valabilă ca banii vechi, ca zăpada din anțărt sau nici măcar atâta...

În mod firesc, dacă-i să dăm crezare scrierilor sfinților părinți și speculațiilor de ultimă oră, îngerii nu mor odată cu noi, ei fiind cei care așteaptă să venim în această lume, ne însoțesc discret în timpul vieții și apoi ne pretrec spre veșnicile lăcașuri, adică sunt anteriori și posteriori nouă sau, dacă vrei, anteriori și posteriori vieții noastre pământești.

Acum, sunt nevoit să declar cu toată sinceritatea că mă aventurez în niște hățișuri pe care ar fi fost cuminte să le ocolesc.

Nu știu în ce mod, poate prin rugi fierbinți sau apelând la forțe oculte, dar el a reușit să-l facă pe îngerul său păzitor să intre într-o comunitate afectivă cu sufletul nemângâiat al cântăreței sau cu trista și solitara îngerită păzitoare a acesteia...

Admițând că lucrurile acestea sunt adevărate, că intermediat de îngerul său a pătruns în tărâmurii interzise muritorilor, dar necesare pentru a-și satisface orgoliul și împlini destinul, mă întreb de ce naiba nu s-a strămutat acolo?! Dacă nu iubești un timp și nu iubești oamenii din acel timp, lasă timpul în plata Domnului și lasă-i pe oameni să trăiască în legea lor, iar tu, având șansa, cară-te unde ți-e drag. Mi se pare firesc, având în vedere că împlinirea unei iubiri are mai multă măreție decât moartea. Moartea se împlinește singură. Cel puțin, așa ar trebui să fie. Și tocmai aici voiam să ajung, deoarece scopul urmărit de Scriitor era altul. Pătimașa iubire a fost, cred eu, modalitatea de a intra în intimitatea unui timp trecut, pe care, după ce îl a fost penetrat, l-a abandonat fără regrete...

– *Împlinirea unei iubiri are mai multă măreție decât moartea*, am murmurat.

– Da, a zis tăios, împlinirea... Deși îngerii sunt foarte milostivi, nu știu dacă al lui l-a mai vegheat după asta din lumină.

Mai mult decât atât! S-ar putea că și oamenii peste care cădea umbra nesățiosului atentator la timp interzis erau părăsiți de îngerii păzitori. Am zis că sunt omul care nu admite coincidențele ca fenomene și că orice fapt repetat cu o anumită regularitate are, în esență, o explicație banală. Povestea cu iubitele care mureau una după alta este o tâmpenie. Admitem, dar cu mari rezerve, că cineva, un scriitor de aiurea, a descris drama sau tragedia unui personaj. Într-un alt capăt de lume un om real moare în circumstanțele respective. Nu-i decât o coincidență, zicem noi. Dar dacă tu, scriitorul concret, scrii o povestire și iubita îți moare exact după scenariu, trebuie să fie cu totul altceva. Și dacă la următoarea tentativă de a deveni celebru se produce, exact după scenariu, altă tragedie, e grav de tot... Ce să mai vorbim despre a treia, a patra?..

**Iulian MESTECENII**  
**CIOCAN**

Pensionarul Oleg Olegovici Liulin se trezi în zorii zilei răvășit de același vis ciudat. Se făcea că stătea încremenit în dreptul unui pâlc de mesteceni de pe care nu-și putea lua ochii. Erau niște mesteceni nemaipomenit de frumoși și pe Oleg Olegovici îl înduioșau până la lacrimi scoarța lor albă-neprihănită și freamățul frunzelor verzi-cenușii. De fiecare dată simțea nevoia să se apropie de ei, să-i atingă, și parcă întrezărea uneori ceva în spatele pâlcului de arbori. Însă visul se întrerupea de îndată ce se îndrepta spre mestecenii fermecători...

Oleg Olegovici se ridică în capul oaselor, stătu nemșcat o vreme, apoi oftă din greu, din adâncul sufletului, și se duse în bucătărie, târșâindu-și cipicii jegoși. Un morman de vase murdare trona în chiuvetă. Înghiți niște pastile grețoase, care-i alinau durerile de măsele, și privi pe fereastră. Trei maidanezi flocoși, care se aciuau de la o vreme sub scările blocului, înfulecau niște resturi de la masă aruncate de cineva – împreună cu tot felul de plasticuri, ambalaje și sticle – chiar în mijlocul curții. Mai demult, ori de câte ori vedea mizeria din curte, Oleg Olegovici exclama „Paștele mamei voastre!”, îi făcea cu ou și cu oțet pe imbecilii care ignorau ostentativ tomberonul din apropiere, încerca să-și explice cum de oamenii deveniseră atât de nepăsători și regreta dispariția Uniunii Sovietice, a țării în care era ordine. Acum însă clătină doar dezaprobator din cap și oftă. La un moment dat, privirea i se opri pe vârful unui plop înalt care-i umplea balconul cu puf verile. Se uită cu luare aminte la plopul bătrân, gros, cu frunze piper-

nicite, mute. Brusc, se simți stânjenit, descumpănit, la gândul că prin împrejur și în tot Chișinăul creșteau numai plopî, salcâmi, tei și stejari. Cum de nu remarcase acest amănunt mai înainte? Și de ce visa mesteceni într-un oraș al plopilor și teilor?

Oleg Olegovici se așază pe un taburet, își propti bărbia în palmă și se afundă în mărcinișul propriilor spaime. Dacă stătea să se gândească mai bine, mestecenii începuseră să-i apară în vis imediat după moartea soției Valea, moarte care-l aruncă pe culmile deznădejdiei. Tovarășa lui de viață – împreună cu care părăsise în 1963 Tambovul pentru a făuri viitorul luminos al Moldovei Sovietice – murise subit în somn, iar medicii i-au spus că fusese un banal stop cardiac. Oleg Olegovici simțea însă că era ceva putred la mijloc, de vreme ce Valea nu acuzase niciodată dureri de inimă. Și-apoi puteai să ai încredere în medicii opaci ai tranziției? Dispariția soției îl făcu să se gândească mereu la moarte. Obișnuințele de altădată erau acum fără de rost. Renunță să se bărbierească și să dea cu aspiratorul, mânca ceva pe fugă. Își petrecea toată ziua răsfoind niște ziare sovietice îngălbenite sau stând pe un scaun din dormitor, cufundat în tăcere. Noaptea nu-i venea somnul, iar când adormea în sfârșit cu gândul la tot ce nu făcuse, visa mestecenii fermecători, cu frunze șopotitoare, și apoi, a doua zi, reflecta îndelung.

„Ce este când visezi mesteceni?”, se întreba nedumerit. Și cei câțiva prieteni-pensionari, cărora le povestise visul, habar nu aveau.

Chinuit de gânduri triste, Oleg Olegovici simți nevoia să pună ceva în gură. Dădu să deschidă frigiderul, dar renunță pe loc, amintindu-și că nu fusese la alimentară în ultimele două săptămâni, adică din ziua în care își înmormântase soția. Îi rămăseseră, ce-i drept, niște bucate de la masa de pomenire, dar nu mai voia să le mănânce. Făceau parte din decorul funest. Nu se încumeta însă, în mod ciudat, să le arunce la tomberon, cu toate că începeau să se altereze. Așa că zăceau în frigiderul huruitor. Oleg Olegovici luă ceainicul, îl umplu cu apă și-l puse pe aragaz.

Sorbea ceaiul fierbinte, înghițind odată cu lichidul și bucățile de pâine pe care le lăsase să se moaie, când auzi câteva bătăi timide în ușa apartamentului.

„Cine oare o fi? Vreun *bomj* care nu vede soneria?”, își zise în sinea lui Oleg Olegovici, scormonindu-se în buzunare în timp ce înainta spre antreu.

Deschise și... o recunoscă de îndată, în ciuda întunericii adânc de pe scară. Era Viorica Ionovna, moldoveanca văduvă din scara vecină care-l ajutase mult în ziua înmormântării. Nespuse de rușinată, Viorica Ionovna era legată la cap cu o basma de mătase înflorată, iar în mâini ținea un ceainic de sub capacul căruia se strecurau aburi denși și un miros îmbietor.



„Mă gândeam, Oleg Olegovici, că vă este greu acum și, iată, v-am făcut o mămliguță cu brânză de oi...”, spuse Viorica Ionovna și schiță un zâmbet stânjenit.

Emoționat, Oleg Olegovici înțelegea acum că se gândise continuu la moarte, la priveghi, la înmormântarea soției și pentru că în zilele acelea fatidice o cunoscuse pe moldoveanca sufletistă din scara vecină.

„Vă rog frumos să intrați...”, zise, dezvelindu-și dantura stricată și încercând să alunge gândul neliniștitor că face un păcat.

\* \* \*

În după-amiaza aceea Valea se simți obosită, spuse că va dormi puțin și-l rugă să cumpere niște legume la piață. Când Oleg Olegovici se întoarse cu sacoșele pline, soția era deja fără suflare. O zgâlțâi ușurel, apoi mai tare și în cele din urmă cu îndârjire, strigându-i numele. Corpul soției părea o păstăie uscată. Pensionarului îi îngheță sângele în vine. Faptul că femeia cu care trăise o viață de om murise în lipsa lui, fără să schimbe un cuvânt cu el, fără să-i spună că suferă, îl îngrozi. Dar și mai înspăimântător era gândul că Valea îl trimise la piață pentru ca să moară în singurătate. Îl trecură florii. Nu știa ce să facă. Într-un târziu, se dezmetici, se repezi spre telefon și formă, cu mâna tremurândă, numărul fiului care locuia la Moscova. La celălalt capăt al firului nimeni nu voia să ridice receptorul. Ieși grăbit din apartament și bătu cu putere în ușile vecinilor de pe palier. Erau plecați pesemne și aceștia. Cu ceilalți din scară nu comunica. Coborî treptele, gâfâind, călcând pe chiștoace, chibrituri arse și flegma scuipată de adolescenții miserupiști. Îi vâjâia capul. În curte nu era decât Viorica Ionovna care înțelese dintr-o privire că se întâmplase ceva grav, ireparabil.

Viorica Ionovna a fost cea care l-a îmbărbătat și l-a ajutat să-și redobândească stăpânirea de sine. Ea le-a telefonat celor de la pompe funebre, a spălat-o și a îmbrăcat-o pe defunctă, s-a dus la biserică să cheme părintele, a făcut mâncare. I-a împrumutat o mie de lei lui Oleg Olegovici, deși trăia din pensie. A doua zi, când de la Moscova au sosit fiul și nora, trupul neînsuflețit al Valei era așezat deja în coșciug și totul era rânduit.

Acum, în timp ce înfuleca mămliguța nemaipomenit de gustoasă, iar femeia cu basma înflorată îl privea într-un fel anume, Oleg Olegovici se simțea ca renăscut. Nu voia să comită o imprudență, dar își dorea din tot sufletul s-o vadă mereu. Simțea că Viorica Ionovna îl va mai vizita. Și chiar a doua zi avu confirmarea acestei intuiții. Moldoveanca îi adusese ciorbă într-un castron uriaș. De această dată Oleg Olegovici era hotărât să limpezească lucrurile. Cumpăni totul în ajun cu seriozitatea unui judecător. O

invită în sufragerie, o rugă să ia loc și se uită la ea cu o privire sfredelitoare. Apoi vorbe sacadat, găsind cu greu cuvintele potrivite: „Viorica Ionovna, nu știu ce-aș fi făcut în ziua aceea fără ajutorul dumneavoastră... Vă sunt recunoscător... Am chibzuit ieri... Sunteți singură și sunt singur și – ce mai calea-valea – mutați-vă la mine! Am trei camere, e loc suficient...”

Câteva clipe – care lui Oleg Olegovici i-au părut o veșnicie – se așternu o tăcere apăsătoare. Viorica Ionovna era moartă de emoție. Apoi un zâmbet vag de aprobare i se citi pe față.

\* \* \*

Când află că Oleg Olegovici are o femeie, nora era cât pe-acți să leșine. Apoi își luă în răspăr socrul. Îl avertiză că moldoveanca ar putea pune mâna pe apartament. Nu era ridicol să crezi că o bătrână prinsese dragoste de un bătrân? Nu se liniști nici după ce Oleg Olegovici o asigură că nu se va căsători și nu va trece numele Vioricai Ionovna în cartea de imobil. Nora își aminti pe loc că, înainte de a părăsi Moldova, îl văzuse pe fiul moldovencei ducându-se cu un tricolor la mitingurile Frontului Popular.

„Vrei să-ți între revoluționarul acesta în casă?”

Vocea cavernoasă a nurorii prevestea un viitor apocaliptic. Deși nu era un fan al Frontului Popular, Oleg Olegovici încercă să-i explice că Viorica Ionovna se întâlnește cu fiul ei din an în Paști și că oricum se muta la el fără fiu. Revoltată, nora insista să o rupă cu moldoveanca dubioasă.

„Ce poate să existe între doi pensionari?”

Tonul plin de reproș al nurorii nu-i căzu bine lui Oleg Olegovici.

„Trebuie să simți singurătatea ca să-ți dai seama ce există între doi pensionari!”, ridică glasul bătrânul și trânti receptorul în furcă.

Viorica Ionovna îl auzise, fără să tragă cu urechea, din bucătăria în care gătea o omletă. Ținuta i se rigidiză. Îi propuse mai târziu, timorată, să locuiască în garsoniera ei, iar apartamentul lui cu trei camere să-l lase în seama fiului și a nurorii: „Dacă ne mutăm la mine, ai tăi vor putea vinde apartamentul și vor obține niște bani...”

„O să-l vândă, dar... numai după moartea mea! Acum vom trăi aici!”, zise Oleg Olegovici pe un ton care nu lăsa loc pentru îndoială.

O lacrimă neașteptată se prelinse pe obrazul Vioricai Ionovna.

În noaptea aceea, Oleg Olegovici s-a foit mult timp în pat. A adormit cu greu, după miezul nopții, și a visat din nou mestecenii frumoși...

\* \* \*

De când se mutase în spațiosul apartament al lui Oleg Olegovici, noua gospodină nu mai prididea cu treaba. Spăla și călca rufele, înfăța patul, dădea cu aspiratorul și fierbea ciorbe la bucatărie. În aer nu mai plutea mirosul stătut caracteristic încăperilor neaerisite. Atmosfera domestică redevenea reconfortantă. În cursul zilei se plimbau și făceau piața împreună, iar serile își turnau ceai dintr-un samovar pântecos – găsit de Viorica Ionovna printre vechiturile de la balcon – și discutau îndelung, cu însuflețire. Își povesteau unul altuia viețile, își aminteau de bucuriile și dramele pe care le-au trăit, încercau să-și imagineze viitoarele, implacabilele meandre ale tranziției. Uitându-se cu luare aminte la femeia îmbrobodită, Oleg Olegovici avea uneori impresia că timpul când avea viața în fața lui poate fi recuperat. Fapt era că între ei exista o comuniune sufletească pe care nici subiectele de conversație neplăcute n-o puteau zdruncina.

Bunăoară, Oleg Olegovici considera că tranziția hidoasă nu are nimic de-a face cu Uniunea Sovietică, pe când Viorica Ionovna spunea că această epocă e o prelungire firească a perioadei sovietice. Altădată Oleg Olegovici ar fi combătut cu fermitate această supoziție ofensatoare. Acum însă i se tăia avântul. Argumentele aberante, explicate de Viorica Ionovna, păreau mai rezonabile și Oleg Olegovici constata cu uimire că greutățile tranziției interminabile își aveau rădăcinile și în trecutul sovietic. Niciodată nu-și imaginase Oleg Olegovici că își va revizui părerea fermă asupra problemei identitare. În opinia lui, diferența dintre români și moldoveni era comparabilă cu cea dintre francezi și mongoli. Însă Viorica Ionovna îi lămurii pe îndelete că moldovenii erau niște români ruși de patrie, care, firește, își aveau specificul lor. Oleg Olegovici bolovăni ochii. Ideea că românii și moldovenii sunt rubedenii nu i se mai părea absurdă, nesuferită.

Seara, după ce se săturau de vorbă, se așezau în fața televizorului pentru a urmări, la ORT, programul informativ *Vremea*. Uneori, Viorica Ionovna asculta buletinele de știri ale postului TVR. Oleg Olegovici nu pricepea o boabă din ce ziceau românii. Cunoștințele lui în materie de limba română se limitau la cuvintele „Bună ziua!”, „La revedere!”, „lapte” și „pâine”, dar, treptat, cu ajutorul Vioricăi Ionovna, învățase și alte cuvinte, sintagme, expresii. Nu se gândise niciodată ca va descoperi la bătrânețe farmecul cunoașterii unei limbi străine. La rândul său, Oleg Olegovici o ajută pe Viorica Ionovna să dezlege, în sfârșit, misterul concordanței în gen și caz a formei cuvintelor rusești.

Într-una din zile, s-au dus la magazinul universal. Viorica Ionovna voia să-și cumpere un halat de baie. O rugă românește pe o vânzătoare ferchezuită, blazată, să-i arate cutare halat. Aia țuguie buzele: „Cito? Ne ponimaiu!”. Un

sentiment acut de jenă îl cuprinse brusc pe Oleg Olegovici. O puse la punct pe vânzătoare, amintindu-i că locuiește în Moldova și sfătuind-o să învețe măcar cuvintele elementare ale limbii „moldovenești”. În altă zi însă veni rândul Vioricăi Ionovna să-i ia apărarea. Erau într-un troleibuz hârbuit arhiplin. Oleg Olegovici îi rugă rusește pe niște vlăjgani să se dea la o parte, să le permită să coboare la prima stație. Rugămintea lui Oleg Olegovici îi irită pe vlăjgani. Pe un ton laconic-morocănos, aceștia îi cerură pensionarului să vorbească românește. Câțiva pasageri așteptau cu neliniște dezno-dământul, dar cei mai mulți se făceau că plouă.

„Cum, bă boșorogule, poți să trăiești o viață aici și să nu înveți câteva cuvinte în română?”, îl întrebă pe Oleg Olegovici unul dintre tinerii voinici și un rictus îi apără în colțul gurii.

Oleg Olegovici învățase deja mai multe cuvinte, dar impertinența vlăjganilor îl ofensase adânc sufletește și nu avea de gând să le facă pe plac. În momentul acela interveni Viorica Ionovna care le dădu zdrahonilor o lecție de bună-cuviință în limba română.

„Din cauza unor netoți ca voi oamenii nu vor învăța niciodată româna!”, strigă, cuprinsă de indignare, Viorica Ionovna. Vlăjganii se dezumflară pe loc.

\* \* \*

În ziua în care împlinea 70 de ani, Oleg Olegovici o invită pe Viorica Ionovna la restaurant. Nu mai serviseră masa la restaurant un car de ani și nu erau s-o facă nici acum, dacă fiul nu i-ar fi trimis, prin *Western Union*, 100 de dolari, ignorând reticența nurorii. Viorica Ionovna îmbracă ceremonios o rochie roșie cu buline albe, iar Oleg Olegovici scoase din șifonier un costum preistoric, ciuruit de molii. De cum au intrat în restaurantul scăldat într-o lumină orbitoare, chelnerii îi priviră cu neîncredere. Oleg Olegovici le spulberă însă pe loc suspiciunea, invitându-l pe unul dintre ei cu un gest larg. Au comandat un aperitiv, un șalău cu mămăliguță și cu brânză de oi, un vin roșu francez și, la desert, o salată de fructe. Mâncarea gustoasă, muzica liniștitoare din local și vinul delicat, care-i îmbătase ușor, le umpleau inimile de bucurie.

Alături luau cina doi bătrâni cu o ținută plină de eleganță, care vorbeau englezește. Multe bucate copioase erau pe masa lor.

„O fi plătit o groază de bani!”, se gândi Oleg Olegovici. Dar și mai mult îl uimi aparența lor tinerească. Îl întrebă pe chelner de unde au venit străinii și află că sunt niște pensionari din Noua Zeelandă care voiajau prin Europa. Oleg Olegovici rămase perplex: câți dintre pensionarii post-sovietici își permiteau să vânture mări și țări? Scoase din buzunar banii care-i rămăseseră și comandă un tort uriaș și niște fructe exotice.

Spre seară, Oleg Olegovici simți dorința de a lua mâna Vioricăi Ionovna într-a lui.

„Sunt fericit că te am...”, spuse covârșit de emoție.

„Și eu sunt fericită...”, șopti Viorica Ionovna cu zâmbetul pe buze.

Au părăsit localul târziu și, în premieră, s-au întors acasă cu taxiul. Se simțeau obosiți și au adormit de cum s-au întins pe pat, fără să-și mai scoată îmbrăcămintea.

Oleg Olegovici visa din nou mesteceni. Era vrăjit de freamătul frunzelor verzi-cenușii și, ca de obicei, simțea nevoia să atingă scoarța albă a copacilor. Se apropia tiptil, temându-se că mestecenii pot să dispară, că visul se poate întrerupe. De această dată însă reuși să ajungă la pâlcul de mesteceni. Pe neașteptate, copacii se dădură în lături și Oleg Olegovici se pomeni în fața unei izbe dincolo de care se întindea o câmpie nesfârșită, brăzdată de fluvii. Se uita la izba dărăpănată și, pe măsură ce recunoștea casa părintească, i se tăiau mâinile și picioarele. Apoi simți o dorință nestăvilită de a intra în căsuța ruptă, părăsită. Alerga spre ea, respirând des și greu și simțind cum un suflu rece îi pătrunde treptat până-n măduva oaselor. De undeva de departe ajunse până la el ecoul unui țipăt: „Ole-e-e-eg! Ole-e-e-eg!”. Se opri și se uită înapoi. Cu ochii lărgiți de groază, Viorica Ionovna striga ca o apucată, întinzând rugător brațele spre el. O fracțiune de secundă ezită. Ar fi vrut s-o cuprindă, să-i spună că o iubește, dar totodată se simțea obosit de moarte. Intră în izbă cu senzația că se prăbușește într-un hău...

„Ole-e-e-e-g! Întoarce-te, Ole-e-e-e-g!”, striga printre hohote de plâns Viorica Ionovna, zgâlțâind cu îndârjire corpul neînsuflăit al pensionarului. O îngrozea faptul că i se citea pe chip ușurarea.

---

Julian Ciocan s-a născut la 6 aprilie 1968 în Chișinău, Republica Moldova. A absolvit Facultatea de Filologie a Universității „Transilvania”, Brașov, în 1995. Este autorul volumelor de critică literară *Metamorfoze narative* (Editura ARC, 1996) și *Incursiuni în proza basarabeană* (Editura ARC, 2004). În 2007, la Editura Polirom din Iași, i-a apărut romanul *Înainte să moară Brejnev*, volum tradus în limba cehă (Editura Dybbuk, Praga, 2009). A publicat proză scurtă, articole de critică literară și de opinie în revistele „Contrafort”, „Sud-Est” (Republica Moldova), „Familia”, „Observator cultural”, „Secolul 21” (România), „Labyrint” (Cehia) și „Sprache im technischen Zeitalter” (Germania). E prezent, cu povestirea *Tușa Frosea*, în antologia lui Aleksandar Hemon *BEST EUROPEAN FICTION 2011* (Editura Dalkey Archive Press, Illinois, Champaign, SUA), în curs de apariție. Este comentator al postului de radio „Europa Liberă” din 1998. O parte din tabletele citite la „Europa Liberă” sunt inserate în volumele *Realitatea cu amănuntul* (Editura ARC, 2008, 2009). Membru al Uniunii Scriitorilor din Moldova și al Uniunii Scriitorilor din România, membru al PEN-Club din Republica Moldova.

**Alice TOMA** **IMPORTANȚA LITERATURII**  
**Cristinel** **PENTRU ÎNVĂȚAREA LIMBII**  
**MUNTEANU** **ROMÂNE CA LIMBĂ STRĂINĂ**

0. În cele ce urmează, încercăm să facem câteva propuneri și sugestii cu privire la rolul pe care ar trebui să-l aibă textele literare valoroase din punct de vedere estetic pentru învățarea unei limbi, în general, și pentru învățarea limbii române ca limbă străină, în special. Pentru acest scop ne sunt utile, ca întotdeauna, considerațiile teoretice ale lui Eugeniu Coșeriu, ideile marelui lingvist putând reprezenta oricând cadrul epistemologic de referință necesar unui asemenea demers. Mai mult decât atât, ne poate servi ca exemplu sau model (în limita posibilităților) și modul în care savantul român a aprofundat, cu ajutorul literaturii, un număr impresionant de limbi străine.

1. Mai întâi, să amintim câteva reflecții și distincții coșeriene referitoare la natura competenței lingvistice și la felul în care este însușită o limbă:

1.1. O limbă este o *tehnică*, un „a ști să faci” (cf. gr. *téchne* „cunoaștere sigură, dar nejustificată”), altfel spus, o „știință”, o cunoaștere sau o competență. Limba este tehnica vorbirii, o tehnică determinată istoric, fixată prin tradiție, dar, în același timp, și o tehnică deschisă spre viitor, datorită dimensiunii sale creatoare. Ca orice tehnică, ea poate fi învățată. Totuși să reținem că nimeni nu cunoaște o limbă (istorică) în întregime și că limbile se cunosc (atunci când cineva pretinde că știe mai multe limbi) în diverse grade<sup>1</sup>.

Dedicăm acest articol, în semn de omagiu cu prilejul împlinirii frumoasei vârste de 70 de ani, domnului prof. univ. dr. dres. Rudolf Windisch, profund cunoscător și mare prieten al limbii și culturii românești.

1.2. La rigoare, o limbă este adoptată, și nu impusă. Intuitiv, lucrul acesta se vedește și în faptul că – de vreme ce limba este un tip de cunoaștere – verbul *a cunoaște* nu se conjugă la imperativ (Coseriu, 1987, p. 50). Desigur, există cazuri în care vorbitorul ce adoptă o limbă poate fi „obligat de circumstanțe” să o facă: el învață limba în cauză din rațiuni practice. Aceasta ar fi așa-zisa *impunere a unei limbi*, care „este o adoptare motivată nu intern, ca manifestare și extindere a propriei alterități, ci extern, din motive practice: nu pentru că eu simt și doresc să fiu membru al comunității x, ci, de exemplu, pentru că vreau și trebuie să stabilesc relații comerciale cu reprezentanții acelei comunități” (*ibid.*).

1.3. Din perspectiva politicii lingvistice, luând în considerație raportul dintre limbile majoritare și cele minoritare, Coșeriu identifică trei atitudini (dintre care doar prima este rezonabilă):

[a] *naționalismul sănătos*, ce presupune asumarea limbii pentru sine și pentru comunitatea proprie fără a impune această limbă și altora (în consecință, minoritățile sunt libere să comunice în limba lor, să aibă un învățământ și să-și dezvolte o cultură în limba proprie);

[b] *șovinismul lingvistic* – atitudine constatată la cei care vor să impună limba majoritară și minorităților;

[c] *colonialismul sau imperialismul lingvistic*, dovedit de cei care vor să impună limba lor majorităților cucerite (Coșeriu, 2001, p. 141).

2. Care sunt motivele pentru care predarea unei limbi ar trebui să se facă în legătură cu literatura acelei limbi, adică în mod complementar? E. Coșeriu oferă o serie de justificări:

2.1. Limba și literatura nu se pot studia separat în mod corespunzător, deoarece, în realitate, ele constituie o unică formă de cultură cu doi poli diferiți. De altfel, nu este vorba de o limbă și de un sistem lingvistic particular sau de sisteme lingvistico-gramaticale *stricto sensu*, ci este vorba de limbaj sau, mai bine zis, de competența lingvistică sub toate aspectele ei<sup>2</sup>. În acest sens, literatura reprezintă deplinătatea funcțională a limbajului (Coșeriu, 2005, p. 400). În același timp, problema unității trebuie pusă atât pentru limbaj și literatură (ca obiecte culturale), cât și pentru disciplinele aferente (ca științe ale culturii), lingvistica și știința literaturii (*ibid.*, p. 401).

2.2. Din constatarea justă<sup>3</sup> că deplina funcționalitate a limbajului se manifestă în limbajul poetic – și prin *poezie* Coșeriu înțelege *literatura în general, ca artă* – rezultă că:

[a] Toate celelalte așa-zise „stiluri funcționale” sunt, de fapt, reduceri ale acestei deplinătăți funcționale a limbii. De asemenea, limbajul curent (înțeles

ca limbaj „normal”) se prezintă ca o deviere față de totalitatea limbajului. În schimb, limba marilor scriitori coincide, practic, cu limba istorică (națională), ca realizare a posibilităților / virtualităților deja date în aceasta. Așadar, din această perspectivă, nu stilul beletristic este cel deviant sau „anormal”; din contră, celelalte limbaje sau stiluri funcționale sunt reductive.

[b] Atunci când se identifică, de pildă, „limba lui Eminescu” cu limba română (sau „limba lui Shakespeare” cu engleza ori „limba lui Dante” cu cea italiană), nu ar trebui luată în considerație limba literară, ci *limba istorică* (sau națională) cu întreaga ei diversitate (în timp și spațiu, socială și stilistică). La modul practic, se poate susține că „limba lui Eminescu” coincide (nu neapărat cantitativ) cu limba istorică (Coșeriu, 1971, p. 164) cel puțin din două motive:  $\alpha$ ) întrucât conține forme arhaice, regionale, populare etc. ale limbii române din trecut și prezent și  $\beta$ ) întrucât prezintă noi forme (cuvinte, sintagme) pornind de la posibilitățile / virtualitățile creatoare ale limbii (aspect evidențiat și de G. Călinescu) – numai în acest sens se poate afirma că un mare poet / scriitor este un „creator de limbă”.

[c] Scriitorii de valoare încalcă frecvent *norma*, dar o fac în spiritul limbii române, respectând *sistemul* acesteia, căci limba este o tehnică formată, pe de o parte, din «normă» (tot ceea ce este tradițional, comun și constant, deși nu în mod necesar funcțional, în vorbirea coresponzătoare unei limbi) și, pe de altă parte, din «sistem» (ce conține doar opozițiile funcționale sau trăsăturile distinctive, adică toate posibilitățile)<sup>4</sup>.

2.3. Unitatea lingvisticii cu știința literaturii se vedește, mai cu seamă, în lingvistica textului, adică în lingvistica ce studiază sensul<sup>5</sup> și structura sensului, ce reprezintă și forma cea mai potrivită a hermeneuticii literare ori a interpretării textului literar (Coșeriu, 2005, p. 414).

2.4. O altă justificare poate fi dată din perspectiva politicii culturale. Unitatea culturală este conferită tocmai de cultivarea unei limbi unitare împreună cu literatura limbii respective. De pildă, literatura spaniolă include operele scrise în spaniolă, indiferent că sunt publicate în Spania sau în afara ei, asigurându-se astfel „marea forță de coeziune a națiunilor hispanice în lume” (*ibid.*). Este și cazul literaturii române ce cuprinde și literatura – scrisă în românește – din Basarabia.

2.5. În fine, există și un motiv al „oportunității didactice”: faptul că ceea ce are efect estetic important asupra noastră se păstrează mai bine în memorie – observație valabilă pentru lingvistică și istorie. Informația se reține mai ușor în legătură cu unele texte generatoare de plăcere estetică, pe câtă vreme „lucrurile învățate la modul abstract sau în relație cu texte neinteresante, care sunt date doar ca exemplu și care nu au nicio valoare prin ele însele, sunt uitate cu mare ușurință” (Coșeriu, 2005, p. 415).



3. Modelul Coșeriu este foarte greu de urmat și în ceea ce privește voința și capacitatea extraordinară de a asimila un număr foarte mare de limbi străine, de ordinul zecilor. Devenirea sa ca poliglot este impresionantă.

3.1. Într-o scrisoare din 1947, trimisă de la Milano lui Gh. Ivănescu, Coșeriu mărturisea (la nici 26 de ani!): „am învățat multe lucruri, multe limbi (vreo douăzeci, adică toate limbile romanice, slave și germanice)”<sup>6</sup>. Desigur, încă din timpul liceului<sup>7</sup> eminentul elev învăța franceza, germana, greaca veche și latina, engleza și, înainte de a pleca din țară, în 1940, student fiind, știa italiana și spaniola (probabil și rusa). Semnificativ pentru gradul în care stăpânea limbile clasice este că în primul an de studenție (la Iași) îl uimise pe G. Călinescu, compunând într-o noapte o poezie (cu rimă și melodicitate eminesciană) în limba latină: *Revelatio*. Nu se știe cu exactitate câte limbi cunoștea Coșeriu, dar când a sosit în 1950 în Uruguay, la Montevideo, ziarele locale au și răspândit vestea că este poliglot, iar în 1960, într-un jurnal din Chile, se consemna că profesorul Eugenio Coseriu „habla treinta idiomas” („vorbește treizeci de limbi”) [Polo, 2006, p. 91-90]. Mai aproape de zilele noastre, unele voci afirmau că știa în jur de patruzeci de limbi! Pe holurile Universității din Tübingen, putea fi auzit uneori conversând în croată ori suedeză... Întrebat fiind odată, într-un interviu, în câte limbi „se scaldă”, savantul a răspuns: „În mai multe. De obicei, se spune că se cunosc atâtea limbi și se vorbesc atâtea limbi... Eu, dacă mă întrebi câte limbi știu, spun că niciuna, fiindcă nimeni nu știe o limbă întregă, toată în posibilitățile ei, și prefer să mă întrebe în câte limbi mă „scald”, cum întrebați Dumnezeuastră, sau câte limbi întrebuințez, și atunci spun: depinde de ceea ce scriu. Dacă scriu poezie, scriu în limba română, dacă scriu proză – în italienește, dacă scriu un articol științific, atunci scriu în spaniolă, în germană sau franceză, de exemplu. Am predat în engleză, am scris câte ceva în portugheză...”<sup>8</sup>. Altădată, într-un alt interviu, Coșeriu preciza motivele care l-au determinat să învețe atâtea limbi: [a] pe de o parte, pentru că era „de meserie”: ca lingvist, s-a ocupat cu foarte multe limbi („cu toate limbile romanice și slave, cu limbi germanice, cu maghiara, turca, persana, albaneza”) din dorința de a identifica diferențele structurale dintre limbi și pentru a se păzi de pericolul de a confunda (aluzia era îndeosebi la Chomsky) „o limbă particulară cu universalitatea limbajului” (Coșeriu, 1996, p. 163)<sup>9</sup>; [b] pe de altă parte (și acesta era aspectul care l-a interesat cel mai mult), a învățat limbile străine pentru a-i citi fără mijlocirea traducătorilor pe marii creatori de literatură: „am învățat persana ca să-l pot citi în original pe Omar Khayyam, iar maghiara, pentru Ady” (*ibid.*). Era convins că limbile reprezintă un instrument de cunoaștere a culturii în general și că „omul de cultură român, dacă are aspirație spre universalitate, trebuie să cunoască alte limbi...” (*ibid.*).

3.2. Recomandările lui Coșeriu privind studierea complementară a limbii (materne sau străine) cu literatura sunt justificate teoretic (v. *supra*, 2.), dar

pornesc și de la propria experiență legată de învățarea temeinică a limbilor străine cu ajutorul literaturii. De exemplu, încă din liceu, Coșeriu – și din dorința de a obține note mari, bineînțeles – urmase îndemnul profesorului de germană A. Engler de a face cât mai multe rezumate la cărțile nemțești pe care le găsea prin biblioteca școlii<sup>10</sup>. Ajunsese, cu timpul, să cunoască greaca veche la nivel de subtilități, tocmai pentru că reținuse din textele poetice ale autorilor clasici semnificațiile cuvintelor mai bine decât dacă ar fi făcut-o consultând dicționarele sau gramaticile ce conțineau enunțuri insipide: „limba greacă pe care am învățat-o de la Homer și de la Sapho, de la Alceu și de la Platon, această limbă greacă este mult mai solidă și mai înrădăcinată decât o limbă greacă pe care aș fi învățat-o urmând fraze făcute numai pentru a cunoaște anumite reguli gramaticale” (Coșeriu, 2004, p. 66). Pentru învățarea particulelor specifice limbii germane, care schimbă puțin sensul sau îl precizează, Coșeriu trimitea la un text din Kafka, o povestire<sup>11</sup> în care un animal foarte fricos își construiește o vizuină. Faptul că animalul se simte primejduit din toate părțile, că se frământă punându-și fel de fel de probleme, face ca textul să fie presărat cu astfel de „părțicele”, care sugerează aici „insecuritatea” (*ibid.*).

3.3. Vorbind despre „posibilitatea pedagogică de a dovedi creativitatea limbajului”, savantul afirmă: „În loc să dăm exemple de felul «Calul fuge» și «Găina vecinului meu...», avem exemple, într-adevăr, de creație de limbă română în ceea ce are un efect nu numai cu privire la învățarea limbilor și a regulilor de limbă, ci și pentru cultivarea gustului pentru literatură, când i se dau elevului exemple. [...] Aș spune că, dacă s-ar putea face o predare combinată a limbii și literaturii așa cum o înțeleg eu, atunci ar trebui să-i studiem la lecțiile de limbă mai ales pe marii creatori. În cadrul limbii române, ar fi, de exemplu, Cantemir, Eminescu, Sadoveanu, Coșbuc, Arghezi, Barbu... [...] De multe ori, profesorul de limbă și literatură, fiindcă nu are prea mult timp, înțelege că trebuie să facă numai gramatică, numai sistemul limbii, și nu mai face și vorbirea în general, adică vorbirea în circumstanțe” (*ibid.*, p. 66-67).

3.4. Trebuie să ținem seama, totodată, de faptul că, în cazul lui Coșeriu, avem de-a face cu o memorie prodigioasă și cu niște aptitudini ieșite din comun pentru învățarea limbilor străine. Mai mult decât atât, se cuvine să subliniem că el nu era un simplu poliglot, nu învăța superficial limbile: dorea să le cunoască în profunzime, împreună cu contextele lor culturale și istorice<sup>12</sup>. Memoria fenomenală l-a ajutat să nu-și uite deloc limba maternă, în pofida depărtării de mediul lingvistic românesc. Purta în minte numeroase texte poetice integrale sau parțiale din opera scriitorilor români. De altminteri, una dintre plăcerile sale era să recite din poezii săi favoriți, mai întâi în original și apoi în traducere. Fiind întrebat odată când a avut timp să învețe atâtea limbi străine, Coșeriu a dat următorul răspuns dezarmant: „Între timp!”<sup>13</sup>.

4. Tot ce am prezentat până acum reprezintă o pledoarie convingătoare, din perspectiva lui Eugeniu Coșeriu, pentru învățarea unei limbi cu ajutorul literaturii scrise în acea limbă. Dar este neapărat nevoie de literatură pentru însușirea unei limbi străine? Depinde în ce grad se dorește învățarea respectivei limbi și în ce mod este ea adoptată. Pentru a discuta concret aceste probleme, am ales exemplul limbii române.

4.1. Dacă limba română este învățată doar din necesități practice, pentru contacte comerciale ș.a.m.d. la un nivel de *basic Romanian*, atunci, evident, nu este nevoie de literatură. Ceea ce contează este ca respectivul vorbitor non-nativ să se facă înțeles, să-și comunice „mesajul” în conversația cu interlocutorul român. Un astfel de vorbitor nu pare să fie deranjat de faptul că se exprimă cu greșeli de limbă, de vreme ce „se înțelege” totuși ce spune. Și nu îl interesează că este imediat perceput ca străin din cauza modului defectuos în care vorbește.

Există mai multe metode prin care se poate ajunge la acest nivel „satisfăcător”: de la „româna fără profesor” sau „româna în 30 de zile”, până la „româna cu ajutorul computerului” (*e-learning*) sau „cu ajutorul internetului”<sup>14</sup>. Învățarea poate fi pe cont propriu sau în cadru organizat, iar nivelul de pregătire poate urma etapele „începător”, „intermediar” (sau „mediu”), „avansat”. Eficientă este și așa-numita „comunicare activă”. De altfel, ca soluție pentru o învățare rapidă a unei limbi străine, este foarte uzitată recomandarea de a face o „baie lingvistică” în cadrul comunității idiomatic vizate (invocându-se, ca argument, exemplul recrutului de la marină care, neștiind să înoate, este aruncat în apă pentru a învăța, în cele din urmă, *nolens volens*). Cu timpul, se poate ajunge la o stăpânire (se spune chiar „achiziție”) „mulțumitoare” a limbii noastre: o română simplă / simplificată, dar corectă. Cât privește ghidurile de conversație ce implică limba română, trebuie precizat că ele sunt utile, însă – după cum a dovedit Rodica Zafiu într-o analiză pertinentă – abundă de enunțuri „ilustrative” care eludează firescul situațiilor de comunicare. Lingvista bucureșteană înregistrează tot felul de contorsiuni stilistice inutile, fraze ample și artificiale, o atitudine exagerat pozitivă dată și de ornarea replicilor cu epitete superlative și cu exclamații de încântare, o complicare a exprimării ceremonioase, ba chiar frecvente stângăcii și greșeli de exprimare la capitolul enunțuri și expresii românești, deși ghidurile în cauză sunt alcătuite de vorbitori nativi (Zafiu, 2001, p. 139-142)<sup>15</sup>.

4.2. În opinia noastră însă nu se poate atinge un stadiu într-adevăr „avansat” în cunoașterea limbii române fără apelul la literatura română. Dacă un vorbitor străin vrea să învețe temeinic limba română, în cel mai înalt grad, este clar că acest lucru nu se poate face fără lecturi intense din operele scriitorilor noștri de valoare<sup>16</sup>. Gramaticile nu sunt suficiente<sup>17</sup>. Este nevoie, tot-

odată, și de o adoptare a limbii române motivată intern, ca manifestare și extindere a alterității vorbitorului respectiv, care, la modul ideal, își dorește să se integreze în comunitatea de limbă românească. De aceea, dincolo de însușirea cât mai bună a competenței idiomatice (adică a „științei” de a vorbi limba română ca limbă istorică), este necesară și deprinderea de a ști cum se exprimă românii în cutare sau cutare situație (ceea ce ține, într-o anumită măsură, de competența expresivă). Este necesară, de asemenea, o cunoaștere a contextului cultural și istoric care ne caracterizează.

Lucrurile acestea nu se pot dobândi corespunzător prin ignorarea sau neglijaarea literaturii. Ar fi devenit oare H. Tiktin (1850-1936) – autor al unei excelente gramatici a limbii române și al unui extraordinar dicționar român-german<sup>18</sup> – un cunoscător atât de rafinat al limbii noastre fără lectura atentă a operelor lui C. Negruzzi, V. Alecsandri, M. Eminescu (bunul său prieten), I. L. Caragiale, I. Creangă, I. Slavici ș.a.? Ar fi ajuns C. Dobrogeanu-Gherea (1855-1920)<sup>19</sup> la o așa remarcabilă stăpânire a limbii române dacă nu se îndeletnicea cu capodoperele literaturii noastre? Deși străini din punct de vedere etnic (născuți și crescuți în afara României), exprimându-se în românește, ei nu mai puteau fi deosebiți de români...

Există multe astfel de exemple demne de amintit. Nouă ne face însă plăcere să-l menționăm pe Rudolf Windisch, ilustru romanist (discipol la Tübingen al lui Eugeniu Coșeriu), care a dedicat partea cea mai consistentă a activității sale publicistice limbii și culturii românești<sup>20</sup>. Mai mult decât atât, „prin repetate și îndelungate răstimpuri petrecute în România, el a ajuns la o cunoaștere intimă a felului nostru de a fi, a mentalităților și obiceiurilor românești, devenind aproape «unul dintre noi»” (Eugen Munteanu)<sup>21</sup>. Stau ca mărturie a competenței sale lingvistice, a gradului înalt în care a asimilat limba română, printre altele, de pildă „scăpărătoarele” analize pe care le-a făcut traducerilor efectuate de Lucian Blaga și Ștefan Augustin Doinaș din Goethe (*Faust*) sau, invers, comentariile privind tălmăcirea poeziilor lui Blaga în germană, comentarii însoțite de recomandări și sugestii binevenite (Windisch, 2006, p. 309-342).

5. Cu siguranță, gradul suprem de însușire a limbii române este dovedit în momentul în care poți scrie literatură valoroasă din punct de vedere estetic în limba română<sup>22</sup>. Și această pricepere se dobândește și se desăvârșește, atât în cazul vorbitorilor nativi, cât și în cazul celor care învață româna ca a doua limbă, numai prin studierea aprofundată a literaturii române, extrăgând de aici resursele expresive ale limbii noastre și asimilând posibilitățile creatoare ale limbajului<sup>23</sup>. Fiindcă, așa cum observase W. von Humboldt (și cum nu înceta să repete E. Coșeriu), noi nu învățăm o limbă pur și simplu, ci învățăm și să creăm în limba respectivă. Limba este, ca să reluăm o metaforă a lui Ortega y Gasset, ca pânza Penlopei: se face, se desface și

se re-face neîncetat. Păcat numai că interesul pentru literatură sau pentru lectură manifestat de tânăra generație este în vizibil regres.

## NOTE

<sup>1</sup> Aspect vizibil, într-o măsură, și în modul în care sunt (auto)evaluate cunoștințele lingvistice referitoare la limbile străine în diferitele tipuri de CV, prin aprecieri de genul: *excelent, bine, satisfăcător* sau *citit, scris, vorbit etc.*

<sup>2</sup> E. Coșeriu distinge între *competența elocutională* (identificată la nivelul universal al limbajului), *competența idiomatică* (la nivelul istoric) și *competența expresivă* (la nivelul individual).

<sup>3</sup> E. Coșeriu dezvoltă astfel punctul de vedere al unor gânditori precum G. Vico, W. von Humboldt, B. Croce.

<sup>4</sup> În unele limbi se observă o predominare a sistemului (de exemplu, turca, maghiara), în timp ce în altele predomină norma (de pildă, în limbile romanice, mai ales în franceză).

<sup>5</sup> Menționăm că E. Coșeriu distinge în cadrul conținutului lingvistic *desemnarea* (adică referința la realitatea extralingvistică), *semnificația* (conținutul dat exclusiv de și prin limbă) și *sensul* (conținutul unui act concret de vorbire, al unui text / discurs).

<sup>6</sup> Scrisoarea a fost reprodusă de Dumitru Irimia în „Limba română” (Chișinău), nr. 10, 2002, p. 151-153.

<sup>7</sup> Perioadă pe care E. Coșeriu o evoca mereu cu plăcere, apreciind că Liceul „Ion Creangă” din Bălți, unde a studiat, avea un nivel de instruire ce corespundea nivelului universitar din acea vreme (vezi *O școală extraordinară cu absolvenți pe potrivă. Ani de liceu*, Dialog Nicolae Cazacu – Eugen Coșeriu, în „Limba română” (Chișinău), nr. 10, 2002, p. 65-68).

<sup>8</sup> „Există o etică particulară a științei și a omului de știință” [interviu cu Eugen Coșeriu, realizat de Eugenia Guzun], în „Sud-Est”, 3/2001 (<http://www.sud-est.md/numere/20010922/ecoseriu/>).

<sup>9</sup> Pentru aceasta, „am citit și foarte multe gramatici ale altor limbi, pe care nu le-am învățat ca atare” (Coșeriu, 1996, p. 163). Bunăoară, recunoștea că nu vorbea japoneza, dar învățase suficient cât să scrie câteva articole excepționale despre gramatica acesteia.

<sup>10</sup> Vezi *O școală extraordinară...*, p. 67.

<sup>11</sup> Franz Kafka, *Der Bau (Vizuina)*; vezi și Coseriu, 2007, p. 122-123.

<sup>12</sup> De pildă, în articolul *Relația dintre lingvistica contrastivă și traducere* (în „Analele științifice ale Universității «Alexandru Ioan Cuza»”, Secțiunea Limbi și Literaturi Străine, tom I, Iași, 1998, p. 5-20), Coșeriu semnalează (p. 5-6) deficiențele unei traduceri în germană a incipitului din *Hanu-Ancuței* de M. Sadoveanu, cauzate tocmai de faptul că traducătorul nu a cunoscut contextul cultural în care se plasa respectivul text.

<sup>13</sup> Vezi Doina Constantinescu, în *Cuvânt înainte* la Eugenio [sic] Coșeriu, *Prelegeri și seminarii la Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu*, Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, 2004, p. 10.

<sup>14</sup> Vezi, de pildă, pentru învățarea limbii române de către spanioli, Juan José Ortega Román, *Texte pe internet: o călătorie inițiativă pentru învățarea limbii române*, în vol. *Identitatea culturală românească în contextul integrării europene*, Editura ALFA, Iași, 2006, p. 273-276.

<sup>15</sup> Iată câteva exemple ridicole, generate, peșemne, de calchierea unor construcții străine: „*Sunt doritor să merg în Sicilia*”, „*Nu palpită o frunză*”, „*Aș putea căpăta o loțiune de apreatat părul?*”, „*Hamal, vă rog, duceți-mi bagajele la autobuz*” (*apud* Zafiu, 2001, p. 141).

<sup>16</sup> Pentru o serie de criterii ce servesc la determinarea valorii unui text literar, vezi Coseriu, 1998, p. 113-126.

<sup>17</sup> Trebuie să remarcăm totuși faptul laudabil că în tradiția lingvistică românească gramaticile ilustrează preponderent regulile limbii române cu ajutorul citatelor din scriitorii reprezentativi. Desigur, există și lucrări în care lingviștii (inclusiv cei români), atunci când nu oferă exemple stupide sau banale, inventează fraze hazlii (vezi *Umorul lingviștilor*, în Zafiu, 2001, p. 142-144).

<sup>18</sup> H. Tiktin era vorbitor nativ de germană. A început să învețe românește pe la 18 ani. A scris, printre altele, *Gramatica română* (1891, două volume) și *Rumänisch-deutsches Wörterbuch* (1895-1925).

<sup>19</sup> Născut în Ucraina de astăzi și stabilit în România începând cu 1975.

<sup>20</sup> Vezi Cristinel Munteanu, *Rudolf Windisch – Ad maiorem linguae nostrae gloriam* [recenzie la volumul lui Rudolf Windisch, *Studii de lingvistică și filologie românească*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2006], în „Limba română” (Chișinău), nr. 3-4, 2008, p. 175-181.

<sup>21</sup> Într-un interviu, lingvistul german lămurește afinitățile sale pentru limba română, de care s-a apropiat absolut întâmplător (în copilărie a văzut în gară la Viena un tren pe care scria „București” – numele i s-a părut exotic), și își declară pasiunea pentru literatura română, interesul pentru traducerea acesteia în germană, precum și afecțiunea pentru țara noastră în care și-a făcut mai mulți prieteni – cu precădere, la Cluj – decât în Germania (Windisch, 2000, p. 365-373).

<sup>22</sup> Într-adevăr, cel mai dificil este să ajungi să crezi literatură de valoare într-o altă limbă decât cea maternă. Dacă este să ne referim la limba franceză, atunci am spune că Panait Istrati este un caz cu totul aparte, pentru că, deși a scris în franceză, el rămâne, în esență, un scriitor român. Format în spiritul limbii materne, lumea semantică a literaturii sale, înfățișată în haină franțuzească, rămâne românească; lumea sa interioară este structurată prin intermediul limbii române. Demonstrația a fost făcută convingător de către Dumitru Irimia, din care ne permitem să cităm: „În acest sens, trebuie spus că atunci când începe să-și scrie în limba franceză opera literară, Panait Istrati își avea pe deplin formată personalitatea umană de adâncime. El va pătrunde în universul spiritual al limbii franceze fără să se mai poată smulge din universul spiritual al limbii române; lumea dinlăuntru a ființei sale trece în literatura pe care o scrie prin prisma modelatoare a limbii, a limbii care tănuiește, în primul rând, iar aceasta a rămas pentru el limba română.” (Dumitru Irimia, *Introducere în stilistică*, Editura Polirom, Iași, 1999, p. 241).

<sup>23</sup> Bunăoară, cineva nu poate susține că știe foarte bine românește, dacă nu stăpânește, de pildă, și un inventar cuprinzător de frazeologisme. Evident, acestea se învață mai firesc și mai eficient nu din dicționare (care se pot consulta eventual pentru precizarea semnificațiilor), ci din scrierile lui Ion Creangă, din basmele lui Petre Ispirescu, din povestirile lui Mihail Sadoveanu etc.

## BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Coșeriu, 1971 = Eugeniu Coșeriu, *Teze despre tema „limbaj și poezie”* [1971], în Coșeriu, 2009, p. 161-166.

## 270 Limba ROMÂNĂ

Coseriu, 1987 = Eugenio Coseriu, *Lenguaje y política*, în Coseriu & Loureda 2006, p. 35-56.

Coșeriu, 1996 = Eugeniu Coșeriu, *Lingvistica integrală* (interviu cu Eugeniu Coșeriu realizat de Nicolae Saramandu), București, Editura Fundației Culturale Române, 1996.

Coseriu, 1998 = Eugenio Coseriu, *Textos, valores, enseñanza*, în Coseriu & Loureda 2006, p. 113-126.

Coșeriu, 2004 = Eugeniu Coșeriu, *Universul din scoică* (interviuri), Editura Știința, Chișinău, 2004.

Coșeriu, 2005 = Eugenio [sic] Coșeriu, *Despre temeiul studiului limbii și al literaturii* [1987], în „Cercetări de limbă și literatură”, tomul XII, Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, Editura Imprimeriei de Vest, Oradea, 2005.

Coseriu, 2007 = Eugenio Coseriu, *Lingüística del texto. Introducción a la hermenéutica del sentido* (Edición, anotación y estudio previo de Óscar Loureda Lamas), Madrid, Arco/Libros, S.L., 2007.

Coșeriu, 2009 = Eugeniu Coșeriu, *Omul și limbajul său. Studii de filozofie a limbajului, teorie a limbii și lingvistică generală*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2009.

Coseriu & Loureda, 2006 = Eugenio Coseriu, Óscar Loureda Lamas, *Lenguaje y discurso*, EUNSA, Pamplona, 2006.

Polo, 2006 = José Polo, *Estudios de Eugenio Coseriu, en lengua española, sobre aprendizaje / enseñanza de idiomas y gramática contrastiva*, în „TRANS”, núm. 10, 2006, p. 85-98.

Windisch, 2006 = Rudolf Windisch, *Studii de lingvistică și filologie românească*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2006.

Zafiu, 2001 = Rodica Zafiu, *Diversitate stilistică în româna actuală*, Editura Universității din București, București, 2001.

## AUTORI

**Ana BANTOȘ**, conf. univ. dr., Catedra de literatură universală și comparată a U.S.M., critic literar, cercetător științific coordonator la Institutul de Filologie al A.Ș.M., Chișinău.

**Vladimir BEȘLEAGĂ**, scriitor, Chișinău.

**Iulian BOLDEA**, prof. univ. dr., decan al Facultății de Științe și Litere, Universitatea „Petru Maior”, redactor al revistei „Vatra”, Târgu-Mureș.

**Aurelia BORZIN**, poetă, redactor-șef al revistei de cultură și creație literară a tinerei generații „Clipa”.

**Eugenia BULAT**, scriitoare, publicistă, director fondator al revistei de cultură și creație literară a tinerei generații „Clipa”.

**Leo BUTNARU**, poet, eseist, traducător, Chișinău.

**Teodor BUZU**, artist plastic, Tabor, Cehia.

**Mihail Gh. CIBOTARU**, scriitor și publicist, ex-Ministru al Culturii din Republica Moldova.

**Dorin CIMPOEȘU**, prof. univ., doctor în istorie, Academia „Al. I. Cuza”, București.

**Mircea V. CIOBANU**, istoric și critic literar, membru al Uniunii Scriitorilor din România și din Republica Moldova.

**Iulian CIOCAN**, scriitor, critic literar, publicist, Chișinău.

**Theodor CODREANU**, prof. dr., critic literar, prozator și eseist, Huși.

**Maria CUDLENCO**, bibliotecar-șef, s. Crihana Veche, Cahul.

**Oliviu FELECAN**, prof. univ. dr., Universitatea de Nord, Baia Mare.

**Vasile GAVRILAN**, student, Facultatea de Istorie și Filozofie, U.S.M., Chișinău.

**Nicolae GEORGESCU**, prof. univ. dr., decanul Facultății de Filologie, Universitatea „Hyperion” din București, scriitor.

**Dina GHIMPU**, critic de teatru, director al Direcției generale strategii și politici culturale, Ministerul Culturii al Republicii Moldova.

**Alexandru GRECU**, director artistic și prim-regizor al Teatrului municipal „Satiricus I. L. Caragiale”, președinte al Uniunii Teatrale din Moldova.



**Nicolae MĂTCĂȘ**, ex-Ministru al Științei și Învățământului din Republica Moldova, prof. univ. dr., lingvist, poet, publicist, membru al Uniunii Scriitorilor din România și din Republica Moldova.

**Ioan MÂNĂSCURTĂ**, scriitor și publicist, Chișinău.

**Cristinel MUNTEANU**, lector dr., Universitatea „Constantin Brâncoveanu”, Pitești, filiala Brăila.

**Dan NICU**, student la Școala Națională de Studii Politice și Administrative din București.

**Andrei STRÂMBEANU**, poet, prozator, dramaturg și publicist, Chișinău.

**Titu POPESCU**, scriitor și publicist, Germania.

**Elena POSTICĂ**, prof. dr. în istorie, director adjunct al Muzeului Național de Arheologie și Istorie a Moldovei.

**Adrian Dinu RACHIERU**, prof. univ. dr., decan al Facultății de Jurnalistică, Universitatea „Tibiscus”, Timișoara.

**Alice TOMA**, lector dr., Facultatea de Litere a Universității din București.

ISSN 0235-9111



28 iunie 1940



**Limba ROMÂNĂ**

REVISTĂ DE ȘTIINȚĂ ȘI CULTURĂ